

Az egyházi szervezetek kapcsolata az állammal
Magyarországon
Építőkövek a társadalomban

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	5
I. Fogalmak tisztázása	10
I.1. Alkotmányos alapjogok rendszere	10
I.2. Alapjogok korlátozhatóságának lehetőségei	14
I.3. A gondolat-, lelkiismeret és vallásszabadság, valamint a szabad véleménynyilvánításhoz való jog tartalmáról	16
I.3.1. A gondolat-, lelkiismeret-és vallásszabadság	16
I.3.2. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog.....	19
I.4. A lelkiismereti adattal való önrendelkezés	23
I.5. A vallásszabadság érvényesülése az állam-egyház viszonyában a XXI. században (nemzetközi kitekintés).....	27
I.6. A magyar helyzet bemutatása	30
II. Vallási közösségek nyilvántartása Magyarországon.....	33
II.1. A jogi személyek nyilvántartása	33
II.2. A bevett egyházak nyilvántartása.....	34
II.3. A vallási egyesületek	38
II.4. A magyar szabályozás értékelése és összevetése a közép-európai államokéval.....	40
III. Magyar egyház-finanszírozási modell	42
III.1. A vallási közösségek állami forrásokból történő támogatása	42
III.1.1. Az adóhányad-irányítási rendszer	42
IV. Egyházi jogi személyek pénzügyi forrásai és gazdálkodása	46
V. Közös ügyek az állam-egyház viszonyban.....	50
V.1. Vallásoktatás.....	50
V.1.1. Az egyházi iskolák történetének rövid áttekintése	50
V.1.1.1. Az egyház szerepe az oktatásban és a nevelésben a középkortól 1948-ig, az államosításig	50
V.1.1.2. Az egyházi köznevelési intézmények helyzete 1948-tól 1990-ig, a rendszerváltozásig	52
V.1.1.2. Az egyházi iskolák lehetőségei a rendszerváltozástól napjainkig	53
V.1.2. Egyházak a közoktatásban	56
V.1.2.1. Az egyházi iskolák térnyerésének okai.....	56
V.1.2.2. Az egyházi iskolák működésére vonatkozó szabályok	58
V.1.2.3. Az egyházi nevelési és oktatási intézmény összehasonlítása az állammal, érvek és ellenérvek	66
V.2. Az egyházi iskolák küldetéstudata, jövőképe.....	67

VI. Állam és egyház együttműködése a különböző társadalmi problémák megoldásában	70
VI.1. Humanitárius szervezetek együttműködése az egyházakkal	70
VI.1. 1. A humanitárius segítségnyújtás fogalma egyházi és polgári viszonyban	71
VI.1.2. A humanitárius szervezetek és egyházak céljai, feladatai	71
VI.3. Keresztény társadalmi tanítás	72
VI.3.1. Jézus tanításai a szegények megsegítéséről	77
VI.3.2. „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és az Istennek, ami az Istené”	81
VI.4. A kormány és az egyház együttműködése az üldözött keresztényekért	89
VI.5. Hajléktalanság elfogadása a társadalomban	90
VII. A rendészet, a katonaság és egyház munkájának összefüggései	99
VII.1. A vallás megjelenése a katonaságnál	99
VII.2. Tábori lelkészi szolgálat	101
VII.3. A magyarországi körzeti megbízottak együttműködése az egyházi intézményekkel	102
VIII. Egyházi protokoll	107
IX. A szociális törvény és az egyház szociális szolgálatokban történő alkalmazása	117
X. A család fontossága	126
X.1. A család fogalma, a család szó értelmezése	126
X.2. A család fogalmának bibliai értelmezése	127
X.2.1. A család értelmezése az Ószövetségben	128
X.2.2. A család intézménye az Újszövetségben	129
X.3. Emberi méltóság a kereszténységben	130
X.4. A keresztény család a társadalomban	131
X.5. Az egyházak szerepe a lelkigondozásban	132
X.6. A család szabályozása a magyar törvényekben	136
XI. A gyermekvédelmi törvény és a gyermekek mint a társadalom jövője	139
XI.1. A gyermeki jogállás fejlődése	139
XI.2. Magyarországi gyermekvédelem alapjogi szempontból	143
XI.2.1. A gyermek jogai a szülői jogokkal szemben, magánszféra védelme	144
XI.2.2. A Gyermekvédelmi törvény	148
XII. Az online állam, online egyház, online közigazgatás mint a Covid jótékony hozománya	151
XII.1. Az ASP rendszer	156
XII.2. A Poszeidon rendszer	161
XII.3. Az online egyház	165
XII.4. Kiberbűnözés és a gyermekek veszélyeztetése	169
XII. 5. A mesterséges intelligencia	183
XII.5.1. A mesterséges intelligenciák általános jellemzői is felosztásuk	183

XII.5.2. A mesterséges intelligencia posztmodern elméleti háttere	187
XII.5.3. A mesterséges intelligencia hatása a munkaerőpiacra.....	188
XII.6. A digitális állampolgárság mint a digitalizáció új forradalma.....	192
XIII. Összegzés, következtetés	201
Hivatkozott szakirodalom	212

Bevezetés

Az Alaptörvény értelmében Magyarországon az állam és a vallási közösségek különváltan működnek, a vallási közösségek önállóak. Utóbbi erősíti, hogy az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre. Ugyanakkor az elkülönültség nem zárja ki a vallási közösségek állam általi anyagi és egyéb természetű támogatását, sőt azt sem, hogy az állam az egyes vallási közösségeket eltérően támogassa.¹

Jelenleg az Ehtv. melléklete szerint, 27 bevett egyház van. Nagyon fontos, hogy a korábbiakban az Országgyűlés által elismert egyház fogalmát a hatályos Alaptörvény szövegében a bevett egyház váltja fel, amely elsődlegesen vallási tevékenységet végez, belső szabályzata, hitvallása és önálló rítusa van, további legalább százéves nemzetközi működéssel rendelkezik vagy húsz éve szervezett formában, vallási közösségként működik Magyarországon, és tagjainak száma eléri a lakosság 0,1%-át (1990-es törvény, az új (2011-es) Ehtv. már nem tartalmazza ezt a kritériumot).. Tanai és tevékenységei nem sérthetik az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét és az emberi méltóságot, illetve nemzetbiztonsági kockázattól is mentesnek kell lenniük. Napjaink magyar egyházi szabályozási elvei többnyire az osztrák, román és cseh többszintű elismerési gyakorlatot ötvözi a korábbi elismerési feltételek szigorításával.²

A 2011. évi CCVI. törvény legnagyobb figyelmet kiváltó rendelkezései éppen az új egyházi nyilvántartási vételére (amelyet disszertációmban részletesen is bemutatok: lásd: *II. Vallási közösségek nyilvántartása Magyarországon*), amelyek gyökeresen szakítottak az 1990 óta működő rendszerrel. Az új rendszer legfontosabb elemei a következők szerint foglalhatók össze:

- a csak vallási tevékenységet is végző egyesület (vagy a korábbi törvény alapján működött egyház) kérheti egyházkénti nyilvántartásba vételét, azaz az egyházi kategória alatt létrejön a közösségi vallásgyakorlás egy alacsonyabb szintű szervezeti kerete, egyházi jogállás előszobájaként, vallási tevékenység meghatáro-

¹ Schanda Balázs – Balogh Zsolt: Alkotmányjog – Alapjogok. Pázmány Press 2014, 150-178.

² Antalóczy Péter: A vallási közösségek jogállására vonatkozó európai és magyar szabályozás összehasonlító elemzése. Jog-Állam-Politika V. évfolyam 2013/3. szám <https://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2013/3/antal%C3%B3czy.pdf> Letöltés dátuma: 2021.02.05.

zását pedig maga a törvény tartalmazza: „*Vallási közösség a természetes személyek minden olyan közössége, szervezeti formától, jogi személyiségtől vagy elnevezéstől függetlenül, amely vallás gyakorlására alakult, és elsődlegesen vallási tevékenységet végez.*”(Ehtv. 6. §)

- a nyilvántartásba vételről a népi kezdeményezési eljárásban az Országgyűlés vallásügyekkel foglalkozó bizottságának előterjesztése alapján az Országgyűlés dönt. (Ehtv. 14. §).
- a nyilvántartásba vétel iránti kérelemhez igen sok adatot mellékelni kell (hitvallás vagy legfőbb vallási tanok, hitalapelvek összefoglalása, legalább húszévnyi szervezett formában történő hazai működés igazolása stb.), melyek nyilvánosak.³⁴

Megállapíthatjuk, hogy az európai államok sokfélesége, eltérő történelmi hagyományai lehetetlenné teszik, hogy az államok egységes módon rendezzék a kérdést. Mi több, sem az európai, sem a nemzetközi jog nem állítja fel a két intézmény elválasztásának követelményét, hiszen az nem következik egyenesen a lelkiismereti és vallásszabadság megfelelő szintű garantálásából. Megállapíthatjuk tehát, hogy ha a fenti kategóriák bármelyike szerint is rendezik a szekularizmus problémáját, azzal nem sértik meg a vallás szabad gyakorlásának jogát.⁵

Ahogy fentebb láthattuk, Magyarországon az állam és az egyház egymástól elválasztva működik. Az állam az egyházak irányítására, felügyeletére szervet nem hozhat létre. Az államnak világnézeti kérdésekben semlegesnek kell lenni. Ugyanakkor az elválasztás és a semlegesség nem zárja ki azt, hogy az állam tekintettel legyen az egyházak olyan sajátosságaira, amelyek ezeket megkülönböztetik más társadalmi szervezetek, egyesületek, érdekképviseleti szervek, stb. (alapvetően a vallás teljes személyiséget meghatározó volta), együttműködjön az egyházakkal azok közhasznú tevékenysége kapcsán, anyagi eszközökkel (pénz, ingatlan) is támogassa az egyházak működését, ezzel lényegében az alkotmányos alapjogok megvalósítását el segítve.⁶

³ 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról (Ehtv.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100206.tv> (Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

⁴ Schanda Balázs: Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban). Szent István Társulat, Budapest, 2012, 93.

⁵ Krajnyák Enikő: Az állam és az egyház elválasztásának különböző modelljei. Miskolci Jogtudó 2020/1. szám 59–65.

⁶ Sólyom László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Budapest, Osiris, 2001, 78

Megállapíthatjuk, hogy a hatályos kormányprogram deklarálta a lelkiismereti szabadság, és az emberek hitbéli meggyőződésének tiszteletben tartását. Megkülönböztetés nélkül biztosítja a hitélet szabad gyakorlásának feltételeit és számít az egyházak erkölcsi, nevelő, kulturális, oktatási és szociális tevékenységére. Az egyházi finanszírozási korszerűsítésével támogatja az egyházak részvételét az állam kötelező feladatainak ellátásában⁷

Elsőként a család – a társadalom magja, mint Isten által elrendelt intézmény fő mozgatórugója és összetevője az egyházi szervezeteknek. Amilyen egyéneket nevelünk a családokban, olyan lesz a társadalmunk. A szabályok betartása, betartatása, az etikus viselkedésforma megtanulása, a szeretet, emberség és tisztelet már magzaton belül elkezdődik, ezért sokkal nagyobb a szülői felelősség, mint sokan gondolják. Az egyház olyan fiatalokat akar nevelni, akikben élnek a keresztény értékek, a család, az élet tisztelete.

Az állam a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségekkel történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek - és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenység, valamint más közcélú tevékenység ellátására megállapodást köthet. Az egyházak szociális tevékenységet folytatnak állami finanszírozással és a tagok karitatív szolgálataival, önkéntes adományaival. A jelenlegi szabályozás értelmében fenntartó lehet az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv, a helyi önkormányzat, a helyi önkormányzatok társulása (együtt: állami fenntartó), a bevett egyház, annak belső egyházi jogi személye, továbbá a nyilvántartásba vett egyház, bejegyzett egyház és azok belső egyházi jogi személye (együtt: egyházi fenntartó), valamint a nem állami fenntartó. Jelenleg az Ehtv. melléklete szerint, 27 bevett egyház van. Nagyon fontos, hogy a korábbiakban az Országgyűlés által elismert egyház fogalmát a hatályos Alaptörvény szövegében a bevett egyház váltja fel, amely elsődlegesen vallási tevékenységet végez, belső szabályzata, hitvallása és önálló rítusa van, további legalább százéves nemzetközi működéssel rendelkezik vagy húsz éve szervezett formában, vallási közösségként működik Magyarországon, és tagjainak száma eléri a lakosság 0,1%-át. Tanai és tevékenységei nem sérthetik az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét és az emberi méltóságot, illetve nemzetbiztonsági kockázattól is mentesnek kell lenniük. Napjaink magyar egyházi

⁷ Fedor Tibor: Egyház-finanszírozás Magyarországon. http://www.mtatk.hu/interreg/kotet2/20_fedor.pdf(Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

szabályozási elvei többnyire az osztrák, román és cseh többszintű elismerési gyakorlatot ötvözi a korábbi elismerési feltételek szigorításával.

Az egyházzal-vallással való ismeretem elsősorban a neveltetésemből, a hitem megéléséből, a hétképi kántori tevékenységemből, és a tanulmányaimból fakad. Ezért is fontos számomra – életemem a téma kutatása, ismerete és fejlesztése.

Az egyházak szerepe nem csupán a ceremonális törvények betartása, ünnepek gyakorlása, öncélú létezés kell, hogy legyen, hanem világító fáklyaként sónak kell lennie a világban, építő kő a társadalomban. Isten útmutatása szerint az egyháznak elhivatott szerepe van ezen a földön, a misszió, a pasztorál pszichológia, a szociális tevékenységek, az oktatás, a diakónia, és a karitatív tevékenységeken keresztül, ami által megvalósul a konstruktív kapcsolódás az Állammal.

Fontos az egyházak példamutatása a törvény betartásának és betartatásának kivitelezésében. A bűn nevén nevezése és az emberek jó útra való terelése. A vezetők és egymás iránti tisztelet, az etikus viselkedésformára való nevelés.

A „két” fél közötti megtárgyalásához szükséges lenne az egyes egyházak és az állam hosszú távú koncepciója a saját és a másik féllel kapcsolatos megalapozott jövőképek a kialakítására. Az egyházaknak ennek érdekében végre felül kellene emelkedniük történelmi sérelmeiken, tudomásul venni azt, hogy ma Európában már egyikük sem küzdhet a hatalomért, hanem lassan a létükért kell, hogy harcoljanak.

Az állam stratégiai partnerként tekint a vallási közösségekre, kiemelten a bevett egyházakra. Nem csupán az értékrend, az erkölcsi normák közvetítésében van fontos szerepük, hanem komoly társadalomformáló hatásukat is megtapasztaljuk közfeladat-ellátó tevékenységeik során. Az egyházak szerepe a közfeladat-ellátásban, annak önkéntes átvállalásában meghatározó jelentőségű.

Az új egyházi törvény alapvető célja az egyházak, vallási közösségek tényleges történelmi és társadalmi súlyának megfelelő szervezeti keretek meghatározása, valamint a korábban alanyi jogon járó egyházi státusszal való visszaélések megakadályoztatása volt. A kormány még alkalommal, 2013-ban és 2019-ben módosította a törvényt, amely így már mind a hazai, mind a nemzetközi jogi platformok elvárásainak megfelel.⁸

⁸ Kirschner-Briski Barbara (2022): Egyházainkkal a társadalom szolgálatában. 2010-2020. Miniszterelnökség, Budapest, 13-14.

Disszertációm célja a vallási szervezetek, egyházak kapcsolódási pontjainak kutatása az Állammal. Tanulmányozni, hogy hogyan lehet politikamentesen, ugyanakkor annak aktív részeseiként, konstruktívan együttműködni a társadalom építésére.

Hipotézisek:

1. Állam és egyház viszonya vonatkozásában nincs egységes európai modell.
2. Az egyházak egyenjogúsága nem jelent esélyegyenlőséget, hiszen az állam nem illetékes a felekezeti viszonyok és arányok kérdésében: alkotmányosan nem törekedhet arra, hogy ezeket átrendezze.
3. Az államnak nemcsak tartózkodnia kell a vallásszabadság alapvető jogainak megsértésétől, hanem az intézményvédelmi kötelezettség keretében tevőleges feladatai is vannak, hogy e jog ténylegesen érvényesüljön.
4. Az államnak olyan jogi környezetet kell biztosítania, melyben érvényesülhetnek azok a sajátosságok, melyek az egyházi intézményeket ténylegesen egyháziakká teszik.
5. A szólásszabadság szorosan összefügg a vallásszabadsággal és a társadalmi berendezkedéssel és nem immunis ezek változásaira.
6. A 2020-as koronavírus hatására az egyházakban kétirányú munka indult el különös intenzitással: egyrészt az online megjelenés megszervezése, másrészt a digitális technológia biztosította lehetőségekre való teológiai reflexiók kimunkálása.

Kutatási kérdések:

1. A vallásszabadság érvényesülésének feltételrendszerében, az állam-egyház viszonyban a stabilitás jelei mellett az elmúlt években milyen lényeges változások következtek be?
2. Mi az alapja az állam és egyházak közötti kiegyensúlyozott együttműködésnek?
3. Az egyházi jogalanyok állhatnak-e partneri viszonyban az állammal?
4. A magyar egyházi szabályozás milyen nemzetközi gyakorlatot követ?
5. A szólásszabadság csorbítása szükséges a vallásszabadság érdekében?

I. Fogalmak tisztázása

Fontosnak tartom, mielőtt rátérek a konkrét témámra, hogy az alapvető fogalmakat tisztázzam.

I.1. Alkotmányos alapjogok rendszere

Ilyen fontos fogalom az alkotmányos alapjogok rendszere.

Az alapjogok olyan kiemelt jogok minden esetben, melyeket nélkülözhetetlenek, alapvetőnek minősít az állampolgár, az ember, az állampolgári és emberi közösségek szempontjából.⁹

A XVIII. századtól kezdve a társadalmi és politikai küzdelmek, a nemzetközi erőfeszítések eredményeképpen megfogalmazást nyertek a nemzeti és nemzetközi okmányokban az állampolgár, a polgár, az ember, a különböző természetes vagy céltudatosan létrehozott emberi közösségek méltóságát, kibontakozását, szabadságát, létét és fejlődését szolgáló jogok.

Mérföldköve az alapjogok kontinentális európai fejlődésének az emberi és polgári jogok 17 cikket tartalmazó deklarációja volt, amit 1789. augusztus 26-án, a Francia Nemzetgyűlés fogadott el.¹⁰

Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának első változatát La Fayette fogalmazta meg, ő alkotta meg az amerikai Függetlenségi Nyilatkozatot is, de a francia deklaráció elkészítésében részt vett Thomas Jefferson is.

Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának (a továbbiakban: Nyilatkozat) cikkelyei az egész emberiséghez szóltak, nem csak Franciaországra vonatkoztak.

A Nyilatkozat 1. pontja kimondja, hogy minden ember szabadnak, és jogilag egyenlőnek születik és társadalmi különbségek a társadalomban betöltött szerep hasznosága szerint lehetnek, a közösség szempontjából.

⁹Sziklay Júlia: Az információs jogok, mint alkotmányos alapjogok. In: Jogelméleti szemle, 2010. 1. szám.

¹⁰Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata Neten: <http://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm> Letöltés dátuma: 2021.07.13.

Elsősorban az egyénre koncentrált a dokumentum, név szerint említette a boldogsághoz, szabad véleménynyilvánításhoz, a tulajdonhoz és a szabad vallásgyakorláshoz való jogot.

A dokumentum a hatalom legitimáló erejének a szabad akaratát kinyilvánító népet tette meg az isteni kegyelem helyett.

A Nyilatkozat a rendi társadalmat megszüntette, az ezzel járó külön jogokat és mentességeket felszámolta és állampolgárai számára egyenlő kötelelességeket adott. A közteherviselés volt ezek közül a legfontosabb.

A deklaráció az igazságszolgáltatást is megreformálta.¹¹

Ezután szeretnék rátérni az Európai Unió Alapjogi Chartájára.

A Charta alapjogi szintre emeli az alapszabadságokat az uniós polgárok vonatkozásában azzal, hogy kimondja „Az uniós polgárokat az Unió bármely tagállamában megilleti a szabad álláskeresés, munkavállalás, letelepedés és szolgáltatásnyújtás joga.”¹²

A fentebb említett idézet az alapszabadságokat erősíti meg, amelyek általában az alapjogoknál szélesebb kört illetnek meg: jogi személyek is élvezhetik az alapszabadságokat, míg az alapjogok legtöbbjének csak természetes személy lehet az alanya.¹³ Fontos, hogy Alaptörvényünk I. cikke a jogi személyek számára biztosítja azokat az alapvető jogokat, valamint őket is terhelhetik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak a természetes személyekre vonatkoznak. A jogi személyek a tárgy szerint azért érdekesek, mert sem az 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és közérdekű nyilvánosságról, sem az Info törvény (2011. évi CXII. törvény az információs örendelkezési jogról és az információszabadságról) nem ismeri el ebben a körben a szervezetek alapjogi hivatkozását, az csak a természetes személyeket illeti meg.

A jog uralma egy adott jogállamban akkor tud érvényre jutni, ha az ott megalkotott törvények (pl.: büntető törvénykönyv), illetve szabályok megfelelnek egy adott ország alkotmányának, azzal összhangban vannak.

Magyarország 2012. január 1-én hatályba lépett Alaptörvénye – harmonizálva a nemzetközi alkotmányfejlődéssel, nemzetközi egyezményekkel és az emberi jogokkal –

¹¹Habermas, Jürgen: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása, Századvég Gondolat, Budapest, 1993., 138-141.

¹² Az Európai Unió Alapjogi Chartája 15 (2) Neten: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU> Letöltés dátuma: 2021.07.13.

¹³Kober, Martin: Der Grundrechtsschutz in der Europäischen Union. München, Herbert Utz Verlag, 2008, 156-157.

több alkotmányos tételt fogalmaz meg a Szabadság és Felelősség címet viselő fejezetében, amelyek az alapját adják a személyek, az emberek elleni bűncselekmények a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvben (Btk—ban) foglalt szakaszainak, szabályainak.¹⁴

Azon cselekményeket, amelyek az Alaptörvény kógens szabályait, az abban foglalt jogokat és/vagy tilalmakat megsértik, a Btk. bűncselekménynek nyilvánítja, továbbá ezen, jogellenes magatartások tanúsítóit büntetéssel fenyegeti, (büntetés kiszabását helyezi kilátásba).¹⁵

Alaptörvényünk I. cikkében kerül lefektetésre az állam elsődleges feladatáéént annak védelme, hogy az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető¹⁶ jogait tiszteletben kell tartani.¹⁷, valamint az, hogy Magyarország elismeri az ember¹⁸ alapvető egyéni és közösségi jogait.¹⁹

Jelen cikk (Alaptörvény I.cikk) német mintára került kialakításra, mely magában foglalja az élethez való jog szubjektív és objektív oldalát is. Az államok az emberi jogot tiszteletben tartják – alanyi oldal, továbbá gondoskodnak azok védelméről – tárgyi oldal.²⁰

Ha az alapjogokat kialakulásuk ideje szerint szeretnénk rendszerezni, akkor beszélhetünk első, második és harmadik generációs jogokról.

Az első generációs jogok közé tartozik az állampolgárok egyenjogúsága, azaz a jogegyenlőség, jogképesség és a törvény előtti egyenlőség, valamint a nemek közötti egyenlőség.

A személyhez fűződő jogok is első generációs jogok. Ide tartozik az élethez és az emberi méltósághoz való jog, a személyes szabadság és mozgásszabadság, a megfelelő vagy tisztességes eljáráshoz való jog, a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, a magántitok védelméhez való jog, és a lelkiismereti és vallásszabadság.

A politikai jogok is az első generációs jogok közé tartoznak, azaz a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság és a médiajog, az egyesülési jog, a gyülekezési jog,

¹⁴Bodony István: A személyes adatok védelme a bűnüldözésben. Acta Humana, 1998. 32. 84.

¹⁵ Dr. Misi László volt Heves megyei főügyész balatonlellei előadásának szerkesztett szövege

¹⁶Alapjogok: morális gyökerű, az embert emberi mivoltánál fogva megillető jogosultságok, amelyek alkotmánybeli elismerésüknel fogva a jogrendszer részei, melynel fogva jogi úton kikényszeríthetőek.

¹⁷ Alaptörvény I. cikk (1) bekezdés

¹⁸Emberi jogok: az emberi minőséghez tapadó, jogi elismeréstől függetlenül létező erkölcsi jogok.

¹⁹ Alaptörvény I. cikk (2) bekezdés

²⁰Schanda Balázs – Balogh Zsolt: Alkotmányjog – Alapjogok. Pázmány Press 2014. p. 102.

a közérdekű információhoz való jog, a közügyekben való részvétel joga, valamint a kérelmezési és panaszjog.

A második generációs jogok közé tartoznak a gazdasági, szociális, kulturális jogok, azaz a tulajdonhoz való jog; a tulajdonképpen szociális jogok (az egészséghez és a szociális biztonsághoz való jog); a munkához való jog; a művelődéshez való jog; az oktatás, a tudomány, a művészetek szabadsága; a házasság és a család védelme; a gyermekek jogai, a gyermekek és az ifjúság védelme.

A harmadik generációs jogok közé tartozik a környezethez való jog; a betegjogok, illetve a bioetikai és biomedicinális jogok és a fogyatékosok jogai.

Tehát összességében – ahogy láthattuk is – elmondhatjuk, hogy az első generációs jogokhoz tartoznak az úgynevezett klasszikus alapjogok, elsősorban az államhatalom korlátozását jelentő jogok, továbbá a politikai jogok, úgymint a személyes szabadság és sértetlenség, a szólásszabadság, az egyesülési és gyülekezési jog stb. A második generációs jogok a gazdasági, szociális, kulturális jogok, s végül az ún. harmadik generációs jogok közé tartoznak a betegjogok, a fogyatékosok jogai stb.²¹

Összefoglalóul elmondhatjuk, hogy munkámnak ebben a fejezetében bemutattam, hogy az alapjogok nélkülözhetetlenek, alapvetőnek minősülnek az ember, az állampolgár, az állampolgári és emberi közösségek szempontjából. Mindig is fontos volt az ember számára, hogy ezek az alapvető jogok előtérbe kerüljenek és megfogalmazást nyerjenek. Az alapjogok kontinentális európai fejlődésének az emberi és polgári jogok 17 cikket tartalmazó deklarációja volt a mérföldköve. Az 1789. augusztus 26-án elfogadott Nyilatkozat már kimondta, hogy minden ember szabadnak és jogilag egyenlőnek születik. Az Európai Unióban is fontosnak tartották, hogy az uniós polgárok vonatkozásában alapjogi szintre emeljék az alapszabadságokat, amelyet a Charta meg is tett 15. cikkének (2) bekezdése szerint a szabad álláskeresés, munkavállalás, letelepedés és szolgáltatásnyújtás joga az uniós polgárokat az Unió bármely tagállamában megilleti. Az alkotmányos alapjogokat Magyarország is fontosnak tartja, a 2012. január 1-én hatályba lépett Alaptörvény több alkotmányos tételt fogalmaz meg a Szabadság és Felelősség címet viselő fejezetében. Ezek adják alapját az emberek, a személyek elleni bűncselekmények Btk.-ban foglalt szakaszainak, szabályainak.

²¹Sári János – Somody Bernadett: Alapjogok. Alkotmánytan II., Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

I.2. Alapjogok korlátozhatóságának lehetőségei

Az alapjog korlátozásának kérdése, hogy van-e az egyén szabadságának, autonómiájának olyan határa, amely semmilyen körülmények között nem sérthető meg, avagy a közösség haszna érdekében bármilyen beavatkozás megengedett.

Az alapjog-korlátozás tartalmi sajátosságai alapján két tárgyra térünk ki, az abszolút (korlátozhatatlan) jogokra, és az általános rend szerint korlátozható jogok elemzésére:

1. A korlátozhatatlan vagy más megfogalmazásban abszolút jogok alatt azokat a jogokat értjük, amelyekkel szemben más alapjog, vagy alkotmányos cél, egyéb alkotmányos előírás nem mérlegelhető. Az abszolút jogokból nem lehet visszavenni más szempontok érvényesülése érdekében, nincs olyan jog vagy érdek, amely miatt engedniük kell, azaz amely miatt korlátozhatók. E kategóriába igen kevés jog tartozik. Korlátozhatatlan az ember jogi státuszát megalapozó jogcsoport: az élethez-és emberi méltósághoz, valamint a jogalanyisághoz való jog. Itt szeretném felhívni a figyelmet, hogy az élethez való jognál fogalmilag kizárt a korlátozhatóság, tehát igazán abszolút jog csak ez az egy. Megállapíthatjuk, hogy az élethez való jog – mind a magyar alkotmány (jelenleg az Alaptörvény) és alkotmánybírósági gyakorlat, mind a nemzetközi dokumentumok szerint – abszolút jellegű, korlátozhatatlan, minden más alapjogot megelőz.²²

Abszolút jognak tekinthetjük továbbá a lelkiismereti és vallásszabadság azon részét, amely a vallásos meggyőződés megválasztására és esetleges megváltoztatására vonatkozik. Az abszolút jogok egy másik csoportja a büntetőjogi garanciákhoz, illetve különböző eljárási elvekhez kapcsolódik. Így az ártatlanság vélelmét nem lehet más alkotmányos jog miatt korlátozni, de fogalmilag sem lehetséges nem teljesen érvényesíteni²³

²² Sári János, Somody Bernadette: Alapjogok. Alkotmánytan II., 2008, Osiris kiadó, URL: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_alapjogok_alkotmanytan_ii/ch02s06.html, letöltés dátuma: 2021.07.13.

²³ Balogh Zsolt: Alapjogok korlátozása az új alkotmányban. Pázmány Law Working Papers 2011/19 Neten <http://d18wh0wf8v71m4.cloudfront.net/docs/wp/2012/2011-19.pdf> Letöltés dátuma: 2021.07.14.

Ugyanakkor – mint említettük – az alapjogi katalógusokban abszolút jogok vagy tilalmak elenyésző számban vannak. Az alapjogok általában korlátozható jogok, az alkotmányossági kérdés mindig a korlátozhatóság jellegéhez (okaihoz, mértékéhez) kötődik. Az alábbiakban ezzel foglalkozunk:

2. Az alapjog-korlátozás tartalmi vizsgálatához szükséges alapjogi dokumentumbeli feltételek: a korlátozás okainak rögzítése, az arányosság előírása, és az alapjogi dokumentum e szabályait alkalmazó Alkotmánybíróság.

A magyar Alkotmánybíróság a szükségesség, alkalmasság és arányosság tesztjét dolgozta ki már az ítékezés kezdetén:

2.1.szükségesség: Az alapjog-korlátozás szükséges okának az alkotmányra közvetlenül visszavezethetőnek kell lennie: más alkotmányos jog, vagy alkotmányos érték védelme indokolhatja

2.2.alkalmasságról: Az alkalmassági fogalomnál két különböző mércéről van tehát szó. Az egyik eset egy enyhébb mérce, amikor csak a cél és az eszköz közötti kapcsolat megléte vizsgálandó, de a kizárólagossága (a csak így) nem. Lehet, hogy máshogy is el lehet érni azt a célt, de ha így is – alkalmas a cél elérésére – akkor alkotmányossági szempontból nem támasztható kifogás. Ez az eset véleményünk szerint a diszkriminációs tesztet fedi le (ahhoz hasonló enyhébb védelmet nyújt), hiszen ilyenkor elfogadható a korlátozás, ha a cél elérésére az eszköz alkalmas, és ezen eszköz (ott valamilyen különbségtétel) igénybevétele mellett ésszerű indok szól.

2.3.Az arányosságról: Az Európai Unió Alapjogi Kartája – a lényeges tartalom tiszteletbe tartása mellett – az arányosságról következőképpen szól: „(1) Az e Chartában elismert jogok és szabadságok gyakorlása csak a törvény által, és e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Az arányosság elvére figyelemmel, korlátozásokra csak akkor és annyiban kerülhet sor, ha és amennyiben az elengedhetetlen és ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja.”²⁴

A Magyar Alaptörvényben ez szerepel az alapjogok korlátozásáról:

„SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG

²⁴Az Európai Unió Alapjogi Chartája Neten: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT> Letöltés dátuma: 2020.07.13.

I. cikk

(3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”²⁵

Az Alaptörvény a fenti cikkben fogalmazta meg az alapjogok lényeges tartalma korlátozásának tilalmát.²⁶

Az európai adatvédelmi jog szabályozása azon a felismerésen alapul, hogy az érintett viszonylatában jogkorlátozást valósít meg a személyes adatok kezelése. Az adatvédelem célja, hogy a magánszférára kiterjedő védelmet nyújtson az érintett magánszemély részére – akinek személyes adatait kezelik, melyet az egyénnek biztosított jogosultságok, illetőleg az adatkezelőre terhelt kötelezettségek kombinációjával érnek el. Európai uniós szinten az adatvédelmi jog az európai adatvédelmi irányelv harmonizált joganyaga biztosítja szabad áramlását a személyes adatoknak tagállamok között, míg ugyanezre szigorú korlátozást érvényesít harmadik országok esetében.²⁷

I.3. A gondolat-, lelkiismeret és vallásszabadság, valamint a szabad véleménynyilvánításhoz való jog tartalmáról

I.3.1. A gondolat-, lelkiismeret-és vallásszabadság

A gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadságot az embert születésétől fogva, megkülönböztetés nélkül megillető klasszikus, első generációs szabadságjognak tekintjük, a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban és alkotmányokban is együtt jelennek meg-e szabadságjogok, amelyek védik az emberi méltóságot, a személy általános cselekvési szabadságát és biztosítják a személyiség szabad kibontakozásához való jog érvényesülését.²⁸

²⁵ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
Letöltés dátuma: 2020.07.13.

²⁶ Balogh Zsolt: i.m.

²⁷ Liber Ádám: Személyes adatok nemzetközi továbbítása. Az új adatvédelmi törvény margójára. *Infokommunikációs és Jog*. 2011/5. (46.) 179-187. <https://infojog.hu/liber-adam-szemelyes-adatok-nemzetkozi-tovabbitasi-a-z-uj-adatvedelmi-torveny-margojara-20115-46-179-187-o/> (Letöltés dátuma: 2021.07.13.)

²⁸ Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet Osiris kiadó 1999, 18.

A gondolatszabadság szellemi szabadság, amely mindenkit korlátozás nélkül megillet. A gondolatszabadság eredményeképpen létrejött jogellenes cselekmények, (például véleménynyilvánítás) azonban már megvalósíthatnak olyan törvényi tényállásokat, amelyekhez jogi következmények is fűződhetnek. Ezért például a gondolatszabadsághoz szorosan kapcsolódó véleménynyilvánítás szabadsága már korlátozható alapvető jog.

A vallásszabadság azt jelenti, hogy bárki szabadon megválaszthatja azt, hogy milyen vallást szeretne gyakorolni, de jelenti a felekezetek szabad működésének, tevékenységének jogát is. Ma ehhez az alapjoghoz tartozik a gondolat szabadsága is, a különböző ideológiáktól mentes, szabad gondolkodás, a lelkiismereti szabadság, a meggyőződés szabad vállalása, a meggyőződés szabad megváltoztatása, annak egyénileg vagy másokkal együtt történő kinyilvánítása, vagy a kinyilvánítás mellőzése. A lelkiismeret és a gondolat szabad megválasztásának joga elsősorban egyéni, addig a vallásszabadság esetében megjelenik a közösségi jelleg is, egyénileg és együttesen is gyakorolható jogról van szó, amely szempontjából az állam kötelezettsége a be nem avatkozás, illetve a beavatkozás csak korlátozott lehet (megfelelő szabályok szerint).

A vallásszabadság gyakorlása részben összefügg az egyesülési és a gyülekezési szabadság gyakorlásával, azáltal, hogy biztosítja a vallásos cselekmények és szertartások együttesen, nyilvánosan történő végzését továbbá, hogy az egyének másokkal együtt egyesületet vagy egyházat alapítsanak. Adott vallás választása azt jelenti, hogy valaki az életét annak a vallásnak a tanai szerint éli és azt, hogy adott vallást választ valaki az együtt jár azzal, hogy bizonyos világnézeti tanításokat viszont elutasít. A vallás tanainak szabad terjesztése, tanítása is hozzátartozik a vallásszabadsághoz. Fontos, hogy egy állam ne legyen különbséget polgárai között az alapján, hogy ki milyen egyházhoz tartozik, milyen meggyőződéssel éli életét. Ez a hátrányos megkülönböztetés tilalma. A vallásszabadság feltételezi az állam be nem avatkozását ebbe a választásba. Ennek biztosítéka egyrészt az, hogy az állam és az egyház elváljék egymástól, az állam világnézetiileg semleges marad, hitbéli kérdésekben nem foglal állást, másrészt az, hogy a vallási közösségek függetlenek és egyenjogúak lehessenek. Az állam nem avatkozhat be az egyházak belügyeibe, felügyeletükre nem hozhat létre szervet.²⁹

A gondolat-, a lelkiismereti és vallásszabadság szabad és zavartalan gyakorlását az állam nem csak eltűri és elismeri, hanem annak gyakorlását előmozdítja, azáltal is, hogy

²⁹ Chronowski Nóra: Előadásvázlat A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága Szekularizált állam és világnézeti semlegesség 2016. november 21., URL:http://alkjog.elte.hu/wp-content/uploads/Gondolat_Lelkiismeret_Vallas_eavazlat_2016_osz.pdf, letöltés dátuma: 2020. 12.18.

- intézményvédelmi kötelezettsége folytán - törvényes védelemben is részesíti. Az állam intézményvédelmi kötelezettségét jelenti többek között az, hogy senkit nem kényszeríthet olyan helyzetbe, amely személyes meggyőződésével összeegyeztethetetlen, nem követelhet nyilatkozatot az egyéntől valamely meggyőződéséről, az általa vallott hitelvekről, továbbá védelemben kell részesíteni, ha mások ilyen nyilatkozatra kényszerítik az egyént. Hazánkban ezen alapvető jogokat alkotmányi szinten az Alaptörvény biztosítja, amikor kimondja, hogy mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához³⁰. Az alapvető jogok védelmét jelenti, hogy ezen jogok gyakorlásával kapcsolatos részletes szabályokat csak olyan törvény határozhatja meg, amelyek elfogadásához és módosításához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Ezek az úgynevezett sarkalatos törvények.

A lelkiismereti- és vallásszabadság a gondolat szabadságával ellentétben a társadalom védelme érdekében korlátozható. Ezen szabadságjogok korlátját jelenti elsődlegesen, hogy azok gyakorlása mások jogainak és szabadságának sérelmével nem járhat. Tekintettel arra, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság felfogható kommunikációs jogként is, mivel mások számára érzékelhető módon a véleménynyilvánítás által valósulnak meg, ezért korlátot jelenthet az emberi méltósághoz való jog, az egyén becsülete vagy jó hírneve. A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénnyel (a továbbiakban: Alkotmány) ellentétben az Alaptörvény kivette ezen jogokat azon alapvető jogok köréből, amelyek különleges jogrendben sem függeszthetők fel.³¹

A lelkiismereti és vallásszabadság hagyományosan elfogadott tartalma szerint magában foglalja a vallás, vagy más meggyőződés szabad megválasztását, annak kinyilvánítását, gyakorlását, illetve tanítását. Mindezekből pedig okszerűen következik a lelkiismereti meggyőződésre vonatkozó személyes adattal való önrendelkezés joga. Ezek összességét tekinthetjük vallási önrendelkezésnek, mint az emberi méltóságból levezethető önrendelkezési jog egyik sajátos szempontú területét³².

³⁰ Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdése

³¹ Schanda Balázs: „A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga> (2018): <https://ijoten.hu/uploads/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga.pdf>, letöltés dátuma: 2020.12.18.

³² Tihanyi Miklós: A vallásszabadság különös alanyainak jogi lehetősége, PhD dolgozat, Pécs, 2016, 21-26.

I.3.2. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog

A másik nagy alapvető alkotmányos alapjog a véleménynyilvánítás szabadsága. „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához”³³ – deklarálja az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése. A véleménynyilvánítás szabadsága a rendszerváltást követően került rögzítésre az Alkotmányban, ezt megelőzően a szólásszabadság volt nevesítve.

A szabad véleménynyilvánításhoz való jog olyan – a kommunikációs alapjogok anyajogát jelentő - első generációs, mindenkit megillető, egyénileg és kollektíven is gyakorolható alapjog, amely szorosan kapcsolódik a szólás és sajtószabadsághoz, de a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz és a gyülekezési joghoz, valamint az információk megszerzésének és terjesztésének szabadságához. A véleménynyilvánítás szabadságához tartozik tágabb értelemben a művészi és irodalmi alkotások szabadsága, a tudományos ismeretek szabadsága is. Egyik alapvető igénye az embernek az, hogy véleményét kialakítsa, másokkal megossza tapasztalatait, élményeit, nézeteit és véleményét. A véleménynyilvánítás történhet közvetlen (szóban, ráutaló magatartással) vagy közvetett formában (írásban, képek, fotók, képzőművészeti alkotások formájában) is. A vélemények tartalmára tekintet nélkül egyenlően kell kezelni az embereket, azok méltósága nem szabad, hogy attól függjön, hogy milyen a véleményük tartalma.

Ezen alapjognak fontos szerepe van a közvélemény kialakulásában, amely általa jön létre, hogy az egyének véleményüket, nézeteiket szabadon, tartalmukra tekintet nélkül megoszthatják és megvitathatják egymással. A szabad véleménynyilvánítás és vele összefüggésben a sajtószabadság nem abszolút jogok. Különleges jogrend esetén azon alapjogok közé tartozik, amelyek gyakorlása felfüggeszhető. Különösen súlyos érdeksérelem esetén korlátozható alapjog, ilyen például, ha másik alapvető jog vagy szabadság, illetve alkotmányos érték védelme a cél. Az Alaptörvény két korlátot maga is megfogalmaz. Az egyik korlát mások emberi méltósága, a másik pedig az Alaptörvényben nevesített közösségek (magyar nemzet, nemzeti, etnikai faji, vallási közösségek) méltósága. Utóbbival lehetőséget teremtett bizonyos gyűlölködő megnyilvánulások polgári jogi eszközökkel, nevezetesen a személyiségi jogok érvényesítése által (a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:54 § (5) bekezdése) történő szankcionálására, tekintettel arra, hogy

³³ Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése

a gyűlöletbeszéddel szembeni hatékony fellépés a korábbi, törvényi szintű szabályozással nem volt biztosítható. Ezen szabadságjog korlátját jelentik továbbá olyan védendő értékek, mint az egyén becsülete, jó hírneve, a közerkölcs a köznyugalom. A véleménynyilvánítás szabadságával szemben utólagos korlátozás alkalmazható, hiszen a megfogalmazott gondolatok tartalmi szempontból előzetesen nem vizsgálhatók.³⁴

Fontosnak tartom a véleménynyilvánítás szabadságánál megjegyezni, hogy ez hogyan jelenik meg a XXI. században, s ez leginkább az információszabadsághoz köthető.

EU-s szinten az információszabadság tulajdonképpen kettős értelemben érvényesül. Egyrészt Alapjogi Chartájának (2000)³⁵ 11. cikke az információszabadságot a véleménynyilvánításhoz való jog keretében deklarálja – hasonlóan a nemzetközi emberi jogi dokumentumhoz. Az Alapjogi Charta kimondja, hogy mindenkinek joga van a szólásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a véleménynyilvánítás szabadságát és az információk és eszmék átvételének és átadásának szabadságát a közhatóságok nélkül és határoktól függetlenül. A Charta azt is kimondja, hogy tiszteletben kell tartani a sajtószabadságot és a sajtó pluralizmusát, azaz sokszínűségét.

A vélemény és tömegtájékoztatás szabadságáról az Alapjogi Charta II-71. cikk úgy nyilatkozik, hogy mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beleavatkozna országhatárookra való tekintet nélkül. Ugyanakkor a cikk azt is kimondja, hogy a tömegtájékoztatás szabadságát és pluralizmusát, azaz sokszínűségét tiszteletben kell tartani.

Elsőként az Alkotmány módosításról szóló 1989. évi XXXI. törvény mondta ki, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van. Jelenleg pedig a hatályos Alaptörvényünkben van szabályozva, ahogy disszertációmban bemutattam.

Összefoglalóul elmondhatjuk, hogy a véleményszabadság által is védett minden olyan alapjog, amelyben a kommunikáció, a közlés meghatározó, így a sajtószabadság gyülekezési jog, tudományos, művészeti élet szabadsága, tanítás szabadsága, vagy akár a vallásszabadság azon része, amikor vallásunkat kinyilvánítjuk. Ugyanakkor a véleménynyilvánítási szabadság politikai alapjog is egyben.

³⁴ Sári János, Somody Bernadette: Alapjogok. Alkotmánytan II., 2008, Osiris kiadó, 520.

³⁵ Az Európai Unió Alapjogi Chartája Neten: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU> Letöltés dátuma: 2023.06.08.

Végül röviden szeretném ismertetni a sajtószabadságot. Az Alaptörvény deklarálja, hogy Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét:

„IX. cikk (2) Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.”

A sajtószabadság is a véleményszabadság körében kap alkotmányos védelmet. Ugyanakkor részben speciális is a véleménynyilvánítás szabadságának a sajtó útján történő gyakorlása, mivel a sajtónak alkotmányos feladata van: a közérdekű információk és eszmék terjesztése. A sajtószabadság így más alapjogok érvényesítésének előfeltétele is (közérdekű adatok megismerése, választójog stb.). A sajtószabadság nem csak az írott sajtóra vonatkozik, hanem felöleli a rádió, tévé és más elektronikus hírközlési eszköz szabadságát, így az internetét is. A sajtószabadság korlátozhatóságának sajátosságainál figyelemmel kell arra lenni, hogy nagyobb fokú védettséget kap, ha politikai eszmét, információt szállít, s szűkebb a védelme, ha más becsülete, jó hírneve, a gyermekek védelme vagy – az Emberi Jogok Európai Egyezménye szerint is – az igazságszolgáltatás tekintélyének fenntartása konkurál a sajtószabadsággal. A sajtószabadságot korlátozó szankciók cenzúrának minősülnek. Ezek irányulhatnak a véleményt nyilvánító személy ellen (így elrettentheti az újságírókat a közléstől), vagy a közlés fizikai hordozója ellen (sajtótermék, tévé műsor betiltása). Mivel „a hír romlandó áru”, azért a közlés időbeli korlátozása is szankciónak minősül. A közlés – akár csak időleges – megtiltása a sajtó tekintetében helyrehozhatatlan károkat okoz. Összességében azt mondhatjuk, hogy a sajtószabadság érvényesülése az államtól elsősorban tartózkodást követel meg. Ennek két vetülete van, a cenzúra tilalma és a szabad lapalapítás lehetősége.³⁶

A sajtó a gondolatok közlésének egy módja és így a sajtó szabadságának alapja is tulajdonképpen a gondolatszabadság. A gondolatszabadság keretében különös jelentősége van a sajtószabadságnak, a sajtó ugyanis az írást megsokszorozza és e móddal természetesen – az előállítható példányok nagyobb száma következtében – a gondolatnak a közlése szélesebb körök részére is nagyon meg van könnyítve. A sajtó azonban nemcsak nagyobb hatásában tér el a többi gondolatközlési módtól, de abba is, hogy amíg a szólas vagy írás szabadságát nem vagy alig lehet előzetes eszközökkel korlátozni és csak az

³⁶Balogh Zsolt-Hajas Barnabás: Az Országos Bírósági Hivatal Alaptörvény – Szabadság és felelősség című tananyaga, 2012 http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_szabadsag/lecke5_lap1.html(Letöltés dátuma: 2023.06.08.)

utólagos felelősségre vonás érvényesülhet, addig a sajtó szabadságát előzetes eszközökkel is meg lehet bénítani. Az élő szót nem lehet, vagy alig lehet elnémítani, de a nyomtatott szót igen és ennek eszköze az „előzetes vizsgálat”, közismert nevén a sajtócenzúra.

A sajtószabadság egyik legfontosabb ismérve a cenzúramentes szabad terjesztési jog.³⁷

Elmondhatjuk, hogy nemcsak a cenzúra hiánya jelenti a sajtószabadságot, másrészt a cenzúra teljes hiánya mindig is – ma meg főleg – teljesen elképzelhetetlen. A sajtószabadság lényege ebből a szempontból sokkal inkább abban foglalható össze, hogy a terjesztés bármilyen korlátozása legalább rendes időkben megmaradjon a független bíróság kezében és csak büncselekmény miatt legyen lehetséges. Jól mondja Concha Győző,³⁸ hogy szabad államban a sajtónak nem lehet állami kormányzata és igazgatása, csak bírósága és rendészete; ez a rendészet azonban csakis az igazságszolgáltatásnak lehet az eszköze, hogy a sajtójogi felelősség érvényesítését megkönnyítse; a sajtószabadság kizárja, hogy a kormány a sajtó felett rendszeresen és ellenőrzés nélkül felsőbbiséget gyakoroljon.³⁹

Nagyon fontos a sajtószabadsággal kapcsolatban kijelentenünk az újságíró szabad véleménynyilvánításának biztosítását, még a kiadói befolyással, azaz az előzetes cenzúrával szemben is.

Az Alaptörvény azt is kimondja, hogy

„IX. cikk (4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

(5)- A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek - törvényben meghatározottak szerint - jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”⁴⁰

³⁷ Egyed István, A sajtószabadság fogalma, Magyar Sajtótudományi Társaság, Budapest, 1943, 3-4.

³⁸ Concha Győző: Politika, II. kötet, Grill Károly, 1907, 263-264.

³⁹ Egyed István: i.m., 19-20.

⁴⁰ Alaptörvény IX. cikk (4) (5) bekezdések

I.4. A lelkiismereti adattal való önrendelkezés

A lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggésben állami hatóság által különleges adat nem gyűjthető.

A különleges adat a faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdekképviselői szervezeti tagságra, a szexuális életre, az egészségi állapotra, valamint a kóros szenvedélyre vonatkozó és a bűnügyi személyes adat.⁴¹

A 2011. évi CXII. törvény⁴² 3. §-a külön foglalkozik a személyes adat, a különleges adat és a közérdekű adat fogalmával.

A különleges adatok esetében az adatkezeléshez az adatvédelmi törvény megköveteli vagy az érintett személy, írásban történő hozzájárulását – személyes adat esetében elegendő a ráutaló magatartás vagy a szóbeli beleegyezés-, vagy az adatkezelésre vonatkozó kifejezett, megfelelő és konkrét törvényi felhatalmazást. Az adatkezelés ennek hiányában önmagában jogellenes.⁴³

Az Infotörvény is tartalmazza az Európai Tanácsi Adatvédelmi Egyezményrel összhangban az alapvető katalógust.

Itt szeretném megemlíteni, hogy 2018. május 25-étől Magyarországon is kötelező alkalmazni az Európai Unió és Tanács 2016/679. rendeletét (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) előírásait.⁴⁴ A rendelet angol címe alapján (General Data Protection Regulation), a „GDPR” betűszóval szokás illetni.

Az Infotörvény szerint szenzitív adatoknak számítanak:

- Politikai véleményre vonatkozó adatok
- Etnikai és faji adatok, ebbe a csoportba beletartoznak a bőrszínnel kapcsolatos adatok is

⁴¹2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és információszabadságról 3. § 3. pont

⁴² Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv

⁴³Sziklay Júlia: i.m.

⁴⁴ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2016/679 RENDELETE (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) https://www.naih.hu/files/GDPR_TXT_HU.pdf (Letöltés dátuma: 2021.08.11.)

- Világnézeti és vallási meggyőzés, amelybe védelmet kell, hogy kapjon az a tény is, ha semmilyen vallásos meggyőződése sincsen az adott személynek
- Szexuális szokásokkal kapcsolatos adatok
- Szakszervezeti tagság
- Egészségi adatok, korábbi, jelenlegi és jövőbeni lelki, fizikai egészséggel kapcsolatos információk, úgymint alkohol vagy drog használattal összefüggő szokások⁴⁵

Az Infotv.-ben több követelmény is megjelent a személyes adatok kezelésével kapcsolatban. A legfontosabb ezek közül az Infotv. 5. § (1) bekezdésében található, mely szerint az érintett hozzájárulásának hiányában személyes adat kezelésére csak törvényi felhatalmazás alapján van lehetőség. Ez azt jelenti, hogy főszabályként minden természetes személy maga rendelkezik személyes adataival, így ő maga jogosult eldönteni azt, hogy adatait kinek, milyen célból adja át. Kizárólag a törvény tehet ez alól és korlátozhatja az érintett információs önrendelkezési jogát.

A törvény 6. §-ának (3) bekezdése a kiskorú hozzájárulásával foglalkozik.

A törvény kimondja, hogy személyes adatai felett a 16. életévét betöltött kiskorú, szülői beleegyezés vagy utólagos jóváhagyás nélkül rendelkezhet. A 16. évet még el nem érő, de a 14. életévét betöltött kiskorú hozzájáruló nyilatkozatához törvényes képviselőjének beleegyezésére vagy utólagos jóváhagyására van szükség. Kivétel ez alól pl. az olyan adatkezelés, amellyel kizárólag előnyt szerezhet. Semmis a nyilatkozata a 14 év alatti gyermeknek. Esetében a törvényes képviselő tud hozzájárulást adni adatai kezeléséhez.⁴⁶

Állami hatóság által a lelkiismereti és vallásszabadsággal összefüggésben korábban már nyilvántartott különleges adat kizárólag az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbítható és hozható nyilvánosságra. Ez a megfogalmazás azt mutatja, hogy nem a meggyőződés nem lehet nyilvántartás tárgya, de a meggyőződéshez kapcsolódó, abból fakadó egyéb jogosultságok gyakorlásából származó adatok sem. Így többek között a hitoktatáson való részvétel, katonai, vagy börtön lelki gondozáson való megjelenés sem. Érdekes esetet jelenthet, ha valaki nem azért jelenik meg egy vallásgyakorlásra szolgáló helyszínen, mert ott vallását kívánja gyakorolni, hanem azért mert oda családi eseményre kapott meghívást. Ugyanez az elvi probléma merül

⁴⁵ Mező István: Személyes adatok védelme az Európai Unió jogában és Magyarországon (PhD értekezés), Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2009.

⁴⁶ Trócsányi László – Schanda Balázs (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba, Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei, Harmadik átdolgozott kiadás (2014. őszi kiadás) HVG-ORAC, Budapest, 2014. 313.

fel, ha valaki fogvatartottként nem azért kér vallási ételt, mert vallásszabadságát kívánja gyakorolni, hanem azért mert jobb ellátást szeretne. Úgy vélem az állam nem ítélné meg polgárai meggyőződését, nincs abban a helyzetben, hogy bárkiről azt állítsa: „Tudom én, hogy te igazából mást hiszel”. Ezért az államnak a lelkiismereti és vallásszabadságból eredő jogokat akkor is biztosítani kell, ha valaki azt csupán színleli, de nem meggyőződésből kívánja gyakorolni. Ezt kívánja azok érdeke, akik meggyőződésükből fakadóan gyakorolják ugyanezen jogokat. Ezzel ellentétes álláspont azt eredményezné, hogy az állam mondaná meg, kinek milyen meggyőződése van. Ez pedig messzemenőig ellentétes lenne mindazzal, amit az alkotmányos szabadságjogokról vallunk.

Az adatgyűjtés tilalma természetéből eredően azt jelenti, hogy olyan adat nem gyűjthető, amely alapján valamely egyedileg azonosítható személy lelkiismereti, vagy vallási meggyőződésére vonatkozó következtetés vonható le. Minthogy a különleges adat is személyes adat, melynek fogalmi ismérvei között tartjuk számon azt, hogy az, az érintettel kapcsolatba hozható, vagy abból az érintett személyre következtetés vonható le.⁴⁷ Ennek alapján az önkéntes alapú és anonim adatgyűjtés nem tartozik a törvényi tilalom alá. Érdemes megjegyezni, hogy az Ehtv. csupán a népszámlálás esetén teszi lehetővé, hogy az állam önkéntes alapon, anonim módon adatot gyűjtsön a lelkiismereti és a vallásszabadság jogával összefüggésben.

Az önkéntesség és anonimitás fenntartása mellett lehetővé kellene tenni az adatgyűjtést más területeken is (pl. nevelési, oktatási intézmény, büntetés-végrehajtási szervezet, honvédség, rendvédelmi szervek). Ezzel alkalmas indikátort kapnánk az egyházak és az állam együttműködése valós helyzetének megítéléséhez. Nem állítom, hogy kötelezővé kellene tenni a példaként említett intézmények számára az adatgyűjtést, de a lehetőséget biztosítani kellene, mert ilyen módon alá lehetne támasztani egy-egy vallási közösség igényeit.

Amellett, hogy az állam meggyőződéssel kapcsolatos adatot nem gyűjthet, senki nem kötelezhető arra, hogy meggyőződéséről nyilatkozzon, még akkor sem, ha annak tartalma nem kerül nyilvántartásba. Ha mégis nyilatkozatot tesz, vagy más módon kifejezésre juttatja meggyőződését – minthogy ebben semmi nem gátolja –, abban az esetben ez az adat a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggő különleges adatnak minősül.

⁴⁷Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv. 3. § 2. és 3. pontja

Érdemesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggő adatgyűjtés tilalma az Ehtv.-ben abszolút érvényű tilalomként került szabályozásra, amely alól a nemzetbiztonsági szervek sem kaptak e törvényben felmentést. Pedig aligha tagadható, hogy radikális vallási csoportokhoz tartozás, illetve a velük való kapcsolattartás biztonsági kockázatot jelent. Érzékelték ezt a jogalkotó is, hiszen a bevett egyházzá válás egyik feltétele, hogy a vallási közösség ne jelentsen nemzetbiztonsági kockázatot. Amennyiben elfogadjuk azt, hogy valamely vallási közösség nemzetbiztonsági kockázatot jelenthet, abban az esetben nehezen tagadható, hogy ehhez a közösséghez tartozók semmilyen kockázatot ne jelentenének. Nehezen tartom elképzelhetőnek, hogy valamely radikális vallási csoporthoz tartozás ne keltené fel a nemzetbiztonsági szervek érdeklődését. De az is irreálisnak tűnik, hogy amennyiben egy nemzetbiztonsági vizsgálat közben a hatóság tudomására jut egy vallási csoporthoz tartozás, vagy azzal való kapcsolat, abban az esetben ez az adat ne kerülne rögzítésre. Ezért az Ehtv.-ben megfogalmazott abszolút tilalom alól a nemzetbiztonsági szervek úgy mentesülnek, hogy az információs önrendelkezéssről szóló törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggő adatok kezelését lehetővé teszi, amennyiben azt a nemzetbiztonság, bűncselekmények megelőzése vagy üldözése érdekében, avagy honvédelmi érdekből törvény elrendeli.⁴⁸

A nemzetbiztonsági törvény általános jelleggel felruhazza a nemzetbiztonsági szerveket arra, hogy feladatkörükben eljárva „különleges adatot” kezeljenek.⁴⁹

Ezzel a felhatalmazással széleskörűre nyílik a lelkiismereti és vallásszabadsággal összefüggő adatok kezelése, ideértve természetesen azok gyűjtését is. A „különleges adat” törvényi fogalmát értelmezve ez a felhatalmazás a vallási, vagy más világnézeti meggyőződésre vonatkozó adatok kezelését teszi lehetővé. A meggyőződésre utaló adatok körébe tartoznak mindazon információk, amelyek e fejezetben tárgyalt jogok gyakorlása során keletkeznek.

A vallási adattal való önrendelkezés sajátos korlátja, hogy az egyházi jogi személy az általa gyakorolt vallási tevékenységhez kapcsolódó személyes adatot a bevett egyház belső szabálya szerint kezeli. Ezzel ugyanis a vallási adatok kezelésével kapcsolatban az

⁴⁸ Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv. 5. § (2) bek. a) és b) pont alapján „személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy azt törvény vagy – törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben – helyi önkormányzat rendelete közérdeken alapuló célból elrendeli (a továbbiakban: kötelező adatkezelés).

⁴⁹ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXXV. tv. 38. § a) pont szerint: „A nemzetbiztonsági szolgálatok az e törvényben meghatározott feladataik ellátása érdekében személyes adatot, különleges adatot és bűnügyi személyes adatot kezelnek.

állam elismeri az egyház belső jogát, vagyis az egyház által kezelt adatok szabályozását az állami jogalkotás fenségterületén kívülre helyezi. Ennek megfelelően az állami adatvédelmi szabályok nem vonatkoznak az egyház adatkezelési tevékenységére. Az egyetlen korlátot az jelenti, hogy ezeket az adatokat az egyház csak az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbíthatja és hozhatja nyilvánosságra⁵⁰:

Ehtv. 23. §: „Az egyházi jogi személy az általa gyakorolt vallási tevékenységhez kapcsolódó személyes adatot a bevett egyház belső szabálya szerint kezeli, azokat az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbíthatja és hozhatja nyilvánosságra.”

I.5. A vallásszabadság érvényesülése az állam-egyház viszonyában a XXI. században (nemzetközi kitekintés)

Mielőtt rátérek disszertációm egyes fejezeteire, szeretném röviden bemutatni a vallásszabadság érvényesülését az állam-egyház viszonyában a XXI. században.

Négy modellt különböztethetünk meg: az államegyházat, a radikális elválasztást, a kapcsolódó modellt, valamint az együttműködés és elválasztás modelljét⁵¹

Most ezeket a modelleket szeretném bemutatni:

1. Az államegyház modellje: Ennek a modellnek a jellemzője, hogy a felekezeti hagyományok, tradíciók olyan erősek, hogy – habár az egyházi és állami intézmények formálisan el vannak különítve – kulturálisan és a közgondolkodás szintjén mégis egy szellemi egységet képvisel a két intézmény. Az államegyházi modell további jellegzetessége, hogy az egyház finanszírozása nem az egyházi adóból, vagy a jövedelemből levont összegből valósul meg, hanem a központi költségvetésből. A tiszta államegyházi modell megkövetelheti továbbá a törvényhozó vagy a végrehajtó hatalom hozzájárulását az egyházi állások betöltéséhez, vagy az egyházi rendelkezések érvényességéhez.⁵² Európában az alábbi államok tartoznak az államegyház modelljéhez: Görögország, Egyesült Királyság, Dánia, Norvégia, Svédország.⁵³

⁵⁰ Tihanyi Miklós: i.m., 21-26.

⁵¹ Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 560

⁵² Schanda Balázs: Állami egyházjogi modellek Európában – Konvergencia és különbségek, Magyar Tudomány 2019/6. szám, 815–816

⁵³ Krajnyák Enikő: i.m., 60.

2. A radikális elválasztás modellje: A második modellt az Amerikai Egyesült Államokban dolgozták ki, felépítve a két intézmény között az elválasztás falát („wall of separation”). A radikális modell követelménye kétirányú: egyrészt megköveteli a szigorú semlegességet, másrészt pedig a szigorú elválasztást. Előbbi arra vonatkozik, hogy az állam nem avatkozhat vallási kérdésekbe, nem támogathat vallási tevékenységeket; utóbbi pedig megköveteli, hogy az egyházi intézmények semmilyen támogatást ne kapjanak az államtól, még közvetve sem. A szigorú szabályozás az Alkotmány 1791-es első kiegészítésén alapul, amely megtiltja, hogy az állam hivatalos vallássá nyilvánítson egy vallást, ezáltal nem mutathatott semmiféle preferenciát az országban működő felekezetek bármelyikének javára. A Legfelső Bíróság bevezette továbbá az úgynevezett Lemon-tesztet, amely lényegében egy követelményrendszer volt a törvényekre vonatkozóan. A klauzula egyrészt kimondta, hogy a törvénynek világi törvényhozási céllal kell rendelkeznie, másrészt megköveteli, hogy a törvény elsődleges hatása nem segítheti elő és nem is csorbíthatja a vallást. Végül pedig kiemeli, hogy a törvény nem vezethet az állam és a vallás összefonódásához.⁵⁴ Ezt a radikális elválasztás modelljét az USA után később Franciaország is követte. Azt is elmondhatjuk, hogy a radikális elválasztás modelljét követő államokban az egyházak egyesületként működnek.⁵⁵

3. A kapcsolódó modell: A harmadik típus az úgynevezett kapcsolódó modell, amely főként Közép-Európában, Németországban és Magyarországon terjedt el, lényege a két intézmény dinamikus együttműködése, a pozitív, támogató semlegesség, a népegyházakkal való együttműködés, az államegyháziság tagadása, valamint a lelkiismereti és vallásszabadság szigorú védelme. A kapcsolódó modell oka a történelemben keresendő. A reformáció német területen jelent meg, s mivel a társadalom jelentős része, de nem egésze tért át a protestáns vallásokra, felekezeti megosztottság jellemezte a térséget. Így a kapcsolódó modellt szem előtt tartó államokban több népegyház létezik, amelyek közjogi testületként léteznek, s ezzel a jogállással megkülönböztetik őket minden más, civil egyesületi jellegű szervektől.⁵⁶

4. Az együttműködés és elválasztás modellje: A negyedik modell az elmúlt évtizedekben jelent meg azokban az országokban, ahol az egyházak jelentős közéleti (oktatási, szociális, stb.) tevékenységet folytatnak. Ahogyan az elnevezés is mutatja, a két intéz-

⁵⁴ Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): i.m., 562-566.

⁵⁵ Krajnyák Enikő: i.m., 61-62.

⁵⁶ Krajnyák Enikő: i.m., 62-63.

mény, azaz az állam és az egyház kapcsolata a felek kölcsönös autonómiájának elismerésén alapuló szerződéses szabályozáson nyugszik. A szerződő felek meghatározzák az együttműködés formáit és tartalmát, a két fél egyenrangú partner. Mivel ezekben az országokban egyetlen egyház, a katolikus, a meghatározó, a semlegesség hangsúlyozása ebben az esetben nem annyira kardinális kérdés, mint az olyan országokban, ahol több jelentős egyház egyaránt domináns szerepet tölt be (lásd: 3. A kapcsolódó modell). Ehhez az együttműködés és elválasztás modelljéhez tartoznak az alábbi országok: Lengyelország, Írország, dél-európai katolikus országok: Olaszország, Spanyolország, Portugália.⁵⁷

Megállapíthatjuk, hogy az európai államok sokfélesége, eltérő történelmi hagyományai lehetetlenné teszik, hogy az államok egységes módon rendezzék a kérdést. Mi több, sem az európai, sem a nemzetközi jog nem állítja fel a két intézmény elválasztásának követelményét, hiszen az nem következik egyenesen a lelkiismereti és vallásszabadság megfelelő szintű garantálásából. Megállapíthatjuk tehát, hogy a fenti kategóriák bármelyike szerint is rendezzék a szekularizmus problémáját, azzal nem sértik meg a vallás szabad gyakorlásának jogát.⁵⁸

Itt szeretném megemlíteni még a konvergáló tendenciákat, amely alapján megállapíthatjuk, hogy az elmúlt évtizedekben általános fejlődési irányként figyelhető meg a végletek közeledése. Ahogy az államegyházi berendezkedést őrző országok ma már az individuális vallásszabadság hatékony biztosítása révén, összefonódásaik ellenére is alapjaikban világnézetiileg semlegesnek tekinthetőek, úgy a szeparációs rendszerek egyházellenes beállítottsága is alábbhagyott, s ma már a legtöbbször jóindulatúan és támogatóan áll az egyházakhoz.⁵⁹

⁵⁷ Krajnyák Enikő: i.m., 62-63

⁵⁸ Krajnyák Enikő: i.m., 64.

⁵⁹ Schanda Balázs: Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban). Szent István Társulat, Budapest, 2012, 84.

I.6. A magyar helyzet bemutatása

Azt megállapíthatjuk, hogy Magyarországon a jövőben az egyházi intézményekkel kapcsolatos nehézségek elsősorban abból fognak fakadni, hogy biztosítani kell ezen intézmények valóban egyházi jellegét, ami a XXI. században különösen nehéz. Az államnak nem csak finanszírozni kell a közfeladat átvállalást, hanem legalább ilyen fontos, hogy olyan jogi környezetet biztosítson, melyben érvényesülhetnek azok a sajátosságok, melyek az egyházi intézményeket ténylegesen egyháziakká teszik. Az állam alkotmányos feladata a jogi környezet olyan alakítása, melyben az egyházi intézmények – köztük a közfeladatokat átvállaló intézmények – elkötelezett jellegüket megőrizhetik.⁶⁰

Az Alaptörvény átfogó módon tiltja a diszkriminációt:

„SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG

XV. cikk

*(2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.*⁶¹

2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról – szerint:

„1. § (3) A lelkiismereti vagy vallási meggyőződés megválasztása, elfogadása, ki nyilvánítása és megvallása, továbbá annak megváltoztatása, illetve gyakorlása miatt senkit előny vagy hátrány nem érhet.”⁶²

Magyarországon az állam az egyházakat partnerként kezeli és az Alaptörvény kimondja, hogy

„SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG

VIII. cikk

(4) Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházként működnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít.*⁶³

⁶⁰ Schanda Balázs: Állam és egyház viszonya a mérlegen. Távlatok 55 (2002/1), 43-50.

⁶¹ Magyarország Alaptörvénye i.m.

⁶² 2011. évi CCVI. törvény i.m.

⁶³ Magyarország Alaptörvénye i.m.

Az Ehtt. is kimondja, hogy

„Az Országgyűlés

- az Alaptörvénnyel összhangban, az állam és a vallási közösségek különvált működésének alkotmányos követelményét figyelembe tartva, de az együttműködés kölcsönös előnyökön alapuló elveit megfelelően érvényesítve...

9. §(1) Az állam és a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségek együttműködhetnek a közjó előmozdításában. Az állam a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségekkel történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenység, valamint más közcélú tevékenység ellátására megállapodást köthet történelmi és társadalmi szerepük, társadalmi elfogadottságuk, beágyazottságuk, szervezethezességük, az általuk hagyományosan végzett közcélú tevékenységek során szerzett tapasztalataik és – az együttműködéssel érintett közcélú tevékenységek sajátosságaihoz igazodva – az azok ellátásához szükséges feltételek fennállásának figyelembevételével.

” (2) Az állam az (1) bekezdés szerinti kiemelkedő jelentőségű közcélú tevékenységeket szervezethezességük, társadalmi támogatottságuk, történelmi és társadalmi szerepük, valamint ilyen tevékenységek ellátása során szerzett tapasztalataik alapján, hosszú távon ellátni képes és kész jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségekkel kérelmekre - határozatlan időre - átfogó együttműködési megállapodást (a továbbiakban: átfogó megállapodás) köthet, amely a hitéleti támogatásra is kiterjedhet.⁶⁴

Megállapíthatjuk, hogy Magyarországon mind Magyarország Alaptörvénye⁶⁵, mind az ezen alapuló sarkalatos egyházi törvény⁶⁶ biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadság alapjogát.

Részlet Magyarország Alaptörvényéből:

„Isten, áldd meg a magyart!

NEMZETI HITVALLÁS

MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI, az új évezred kezdetén, felelősséggel minden magyarért, kinyilvánítjuk az alábbiakat:

Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette.

⁶⁴ 2011. évi CCVI. törvény i.m.

⁶⁵ Magyarország Alaptörvénye i.m.

⁶⁶ 2011. évi CCVI. törvény i.m.

Büszkék vagyunk az országunk megmaradásáért, szabadságáért és függetlenségéért küzdő őseinkre.

Büszkék vagyunk a magyar emberek nagyszerű szellemi alkotásaira.

Büszkék vagyunk arra, hogy népünk évszázadokon át harcokban védte Európát, s tehetségével, szorgalmával gyarapította közös értékeit.

Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.

Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharáiban részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét. Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők.

Vállaljuk, hogy örökségünket, egyediálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”⁶⁷

Nagyon fontos azt is megjegyezni, hogy alapjogi szempontból döntő, hogy a vallásszabadság – annak egyéni és közösségi vonatkozásai nem csak az egyházakat (lásd: II.2. *A bevett egyházak nyilvántartása*), illetve a vallási egyesületeket (és tagjaikat) (lásd: II.3. *A vallási egyesületek*) illeti meg, hanem minden személyt és közösséget, így azokat is, melyek esetleg nem felelnek meg a vallási tevékenység törvény által adott leírásának, azonban jogszerű tevékenységet folytatnak.⁶⁸

⁶⁷ Magyarország Alaptörvénye i.m.

⁶⁸ Schanda Balázs: Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban). Szent István Társulat, Budapest, 2012, 93.

II. Vallási közösségek nyilvántartása Magyarországon

II.1. A jogi személyek nyilvántartása

Magyarországon 2012. január 1-jétől a 2011. évi CCVI. törvény szabályozza a magyarországi egyházak jogállását.⁶⁹

A fent említett törvény kimondja, hogy
„10. § Egyházi jogi személy a bevett egyház, a bejegyzett egyház és a nyilvántartásba vett egyház, továbbá azok belső egyházi jogi személye.”

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a vallási tevékenység Ehtv. által meghatározott szervezeti kerete a vallási közösség, amelynek két típusa az Országgyűlés által elismert egyház, mint bevett egyház (közjogi jogalany) (lásd: *II.2. A bevett egyházak nyilvántartása*) és a vallási tevékenységet végző szervezet (különös egyesületi formaként működő magánjogi jogalany). (lásd: *II.3. A vallási egyesületek*)

Azt is megállapíthatjuk, hogy az állam által felkínált jogi keretek igénybevételére minden vallási közösség számára azonosan nyitva álló feltételek mellett van lehetőség. A különbség abban áll, hogy a vallási tevékenységet végző szervezeti forma a bevett egyházi szervezeti formához képest jelentősen enyhébb feltételek teljesítésével érhető el.

A belső egyházi jogi személy a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső szabálya szerint működik; a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső egyházi jogi személye a belső szabályban meghatározott viszonyokban a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház képviselőjében jár el. A belső egyházi jogi személyre a bevett egyházra, a bejegyzett egyházra, illetve a nyilvántartásba vett egyházra vonatkozó szabályokat megfelelően kell alkalmazni. (Ehtv. 11. § (2))

A bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház közcélú tevékenységet ellátó intézménye a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső szabálya szerint belső egyházi jogi személynek minősülhet. Nem minősül belső egyházi jogi személynek a bevett egyház, a bejegyzett

⁶⁹2011. évi CCVI. törvény i.m.

egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház által létrehozott gazdasági társaság, alapítvány és egyesület. (Ehtv. 11. § (3))

A bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház belső szabálya a jogi személyre törvényben meghatározott általános szabályoktól eltérően határozhatja meg

a) a bevett egyház, a bejegyzett egyház, a nyilvántartásba vett egyház és a belső egyházi jogi személy

aa) szervezetére és képviselőjére,

ab) törvényes működésének biztosítékaira,

ac) átalakulására, egyesülésére, szétválására és jogutód nélküli megszűnésére, valamint

b) a belső egyházi jogi személy létesítésére vonatkozó szabályokat. (Ehtv. 11/A §).

Ha a statisztikai adatokat szeretnénk megnézni, akkor a következőket mondhatjuk el (2021-es adat):

- vallási egyesület (a Fővárosi Törvényszéknél történik a regisztrálás); 230 db,
- nyilvántartásba vett egyház (a Fővárosi Törvényszéknél történik a regisztrálás); 10 db,
- bejegyzett egyház (a Fővárosi Törvényszéknél történik a regisztrálás); jelenleg nincs regisztrált,
- bevett egyház (Az Országgyűlés szavaz róla) – itt 32 db, elvileg 27 db van, de más-más a beosztás.⁷⁰

II.2. A bevett egyházak nyilvántartása

Közjogi korporációknak minősülnek és különös kedvezményekben részesülnek azok az egyházak, amelyek történelmi múltjuknál, hagyományos jelentőségük révén sajátos egyházi és egyéb tevékenységükkel hatékonyan segítik az állami célok, érdekek és feladatok megvalósítását. A német törvényhozás és jogtudomány a „*Landeskirche*”, a

⁷⁰ Kirschner-Briski Barbara? i.m., 14-15.

magyar jogrendszer pedig a „bevett egyház” elnevezést alkalmazta az ilyen kedvezményezett egyházak megjelölésére.⁷¹

Az Alaptörvény⁷² VII. cikke kimondja, hogy:

„(4) Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházként működnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít.”

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény Melléklete⁷³ szerint az Országgyűlés által elismert magyarországi egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek a következők (27, tételesen):

1. Magyar Katolikus Egyház
2. Magyarországi Református Egyház
3. Magyarországi Evangélikus Egyház
4. Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
5. Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante)
6. Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség
7. Budai Szerb Ortodox Egyházmegye
8. Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus - Magyarországi Ortodox Exarchátus
9. Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház
10. Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye
11. Orosz Ortodox Egyház Magyar Egyházmegyéje (Moszkvai Patriarkátus)
12. Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete
13. Magyarországi Baptista Egyház
14. HIT Gyülekezete
15. Magyarországi Metodista Egyház
16. Magyar Pümkösi Egyház
17. Skóciai Szent Margit Anglikán Episzkopális Egyház

⁷¹ Ádám Antal: „Az egyház és az állam viszonya” in Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Egyházjog rovat, rovatszerkesztő: Szuromi Szabolcs) <http://ijoten.hu/szocikk/az-egyhz-s-az-llam-viszonya> (Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

⁷² Magyarország Alaptörvénye i.m.

⁷³2011. évi CCVI. törvény: i.m.

18. Erdélyi Gyülekezet
19. Hetednapi Adventista Egyház
20. Magyarországi Kopt Ortodox Egyház
21. Magyarországi Iszlám Tanács:
 - Magyar Iszlám Közösség
 - Magyarországi Muszlimok Egyháza
22. Krisztusban Hívó Nazarénusok Gyülekezete
23. Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége
24. Üdvhadsereg Szabadegyház Magyarország
25. Az Utolsó Napi Szentek Jézus Krisztus Egyháza
26. Magyarországi Jehova Tanúi Egyház
27. Buddhista vallási közösségek:
 - Tan Kapuja Buddhista Egyház
 - Buddhista Misszió Magyarországi Arya Maitreya Mandala
 - Magyarországi Karma Kagyüpa Buddhista Közösség
 - Magyarországi Chanbuddhista Egyház
 - Gyémánt Út Buddhista Közösség.

Ahogy az Egyházi Nyilvántartó Rendszerben láthatjuk minden egyes egyháznak bevett egyházi nyilvántartás száma van.⁷⁴

Azt is láthatjuk a fent felsorolt egyházi listában, hogy egy soron szerepel az öt buddhista közösség (lásd: 27. Buddhista vallási közösségek) és egy soron a két muszlim (lásd: 21. Magyarországi Iszlám Tanács).⁷⁵

Most pedig nézzük a bevett egyházkénti elismerés eljárási rendjét.

A vallási tevékenységet végző szervezetet az Országgyűlés egyházként ismeri el, ha

- a) elsődlegesen vallási tevékenységet végez,
- b) tanításának lényegét tartalmazó hitvallása és rítusa van,
- c) legalább
 - ca) százéves nemzetközi működéssel rendelkezik vagy

⁷⁴Egyházi Nyilvántartó Rendszer 1.0. <https://egyhazi.me.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.07.12.)

⁷⁵Schanda Balázs: Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban). Szent István Társulat, Budapest, 2012, 93.

- cb) húsz éve szervezett formában, vallási közösségként működik Magyarországon és Magyarország lakosságának 0,1 százalékát elérő taglétszámmal rendelkezik,
- d) elfogadott belső szabálya van,
- e) ügyintéző és képviseleti szerveit megválasztotta vagy kijelölte,
- f) képviselői nyilatkoznak arról, hogy az általuk gyakorolni kívánt tevékenység nem ellentétes az Lvetv. rendelkezéseivel,
- g) tanai és tevékenységei nem sértik az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét, az emberi méltóságot,
- h) a vallási tevékenységet végző szervezettel szemben – működése során – nemzetbiztonsági kockázat nem merült fel és
- i) a közösségi célok érdekében történő együttműködés iránti szándékát és annak hosszú távú fenntartására való képességét különösen alapszabálya, tagjainak száma, a kezdeményezést megelőzően végzett tevékenysége és az ilyen tevékenységnek a lakosság nagyobb csoportja számára való hozzáférhetősége bizonyítja. A nemzetbiztonsági kockázat hiányát a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény szerinti eljárásban, a nemzetbiztonsági kockázati tényezők vizsgálatát követően az Országgyűlés nemzetbiztonsági ügyekkel foglalkozó bizottsága állapítja meg.

A vallási tevékenységet végző szervezet egyházkénti elismerését a vallási tevékenységet végző szervezet képviselőjére jogosult személy kezdeményezheti. A kezdeményezést az illetékes miniszternél kell előterjeszteni. A miniszter 60 napon belül közigazgatási hatósági eljárás keretében dönt a felsorolt feltételek fennállásáról. A vallási tevékenységet végző szervezet a miniszter döntésének bírósági felülvizsgálatát a közigazgatási döntések felülvizsgálatára vonatkozó szabályok alapján kérheti. A miniszter eljárásában jogász, vallástörténész, vallástudós vagy szociológus szakképzettségű és tudományos fokozattal rendelkező szakértő igénybevétele kötelező. Nem kérhető fel szakértőként egyházi személy. Az előírt feltételek fennállására vonatkozó miniszteri döntést közölni kell az Országgyűlés vallásügyekkel foglalkozó bizottságával. A bizottság a miniszter közlése alapján a vallási tevékenységet végző szervezet egyházkénti elismerésére vonatkozó törvényjavaslatot 60 napon belül terjeszti az Országgyűlés elé. A bizottság az elutasító országgyűlési határozati javaslatot a miniszter közlésétől számított ugyancsak 60 napon belül nyújtja be. A bizottság eljárásában a vallási tevékenységet végző szervezet

képviselőjének nyilvános bizottsági ülésen történő meghallgatása kötelező. Az Országgyűlés a törvényjavaslat 60 napon belüli elfogadásával dönt a vallási tevékenységet végző szervezet egyházként történő elismeréséről. Ebben az esetben a vallási tevékenységet végző szervezet 2013. augusztus 1-jétől minősül bevett egyháznak. Ha az Országgyűlés a vallási tevékenységet végző szervezet egyházkénti elismerését nem támogatja és a törvényjavaslatot nem fogadja el, országgyűlési határozatban állapítja meg ennek indokait. Az országgyűlési határozat tartalmazza azt, hogy az Lvetv.-ben meghatározott melyik feltétel hiányát és milyen okból állapította meg az Országgyűlés. Az országgyűlési határozat közzétételétől számított egy éven belül a vallási tevékenységet végző szervezet egyházként történő elismerésére irányuló ismételt kezdeményezés nem nyújtható be. A vallási tevékenységet végző szervezet az országgyűlési határozat felülvizsgálatát az Alkotmánybíróságtól az Alkotmánybíróságról szóló törvényben meghatározott eljárás keretében kérheti.

Az európai alkotmányos jogállami követelmények alapján, a bevett egyházi státusba történő besorolás szigorú tartalmi és eljárási szabályok megtartásával, egyetlen független központi bíróság – például a Kúria vagy az Alkotmánybíróság, esetleg a legfelsőbb közigazgatási bíróság – döntése által történik.⁷⁶

Megállapíthatjuk, hogy míg korábban – azaz 2012 előtt – az egyház nyilvántartásba vételének eljárása az egyesületek nyilvántartásba vételi eljárásához hasonlított, 2012 óta az új eljárás – ahogy láthattuk is – inkább a nemzeti és etnikai kisebbségek elismerésének lehetőségére, vagy az 1947 előtti szabályozásban a bevett vallásfelekezetek „bevételi” eljárására emlékeztet.⁷⁷

II.3. A vallási egyesületek

A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházak jogállásáról szóló CCVI. tv. 34.§-a 2012. január 1-től, minden olyan korábban egyház jogállású szervezetet

⁷⁶Ádám Antal: „Az egyház és az állam viszonya” in Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Egyházjog rovat, rovatszerkesztő: Szurómi Szabolcs) <http://ijoten.hu/szocikk/az-egyhz-s-az-llam-viszonya> (Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

⁷⁷Schanda Balázs: Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban). Szent István Társulat, Budapest, 2012, 93.

egyesületté nyilvánított, amely a tv. melléklete szerinti egyházak között nem került felsorolásra.

A vallási egyesület szervezeti formáját tekintve egyesületi formában működik, de az egyesületekhez képest – a vallási tevékenység sajátosságaiból adódó – kedvezőbb feltételekkel. Így pl. a vallási egyesület az egyesületre vonatkozó szabályoktól eltérően határozhatja meg a tagsági viszony keletkezésének módját, valamint azon személyek körét, feladatát és hatáskörét, akik az egyesülettel kapcsolatos döntések meghozatalára és ellenőrzésére, illetve ügyintézésére és képviselésére jogosultak.

A jogi személyiséggel rendelkező vallási közösséget - a bevett egyházakat kivéve - a Fővárosi Törvényszék veszi nyilvántartásba. (Ehtv. 13. §)

Az olyan jogokat és kötelezettségeket, amelyek a vallásszabadságból fakadnak és nem a közösségi célok érdekében történő együttműködéshez kapcsolódnak, a bevett egyházak mellett a vallási egyesületek is élvezik.

Figyelemmel arra, hogy az állami jog egyházfogalma a különböző vallási közösségek egyházfogalmától teljesen független, e kategória használatát az Ehtv. nem korlátozza kizárólag a bevett egyházakra, azt valamennyi vallási közösség elnevezésében és tevékenységére való utalás során önmeghatározása céljából használhatja.

Az ügyész a vallási egyesület működése felett törvényességi ellenőrzést gyakorol. Az ügyész jogköre annak a működése során történő vizsgálatára terjed ki, amit a bejegyzésnél is vizsgálhat (tehát - az állam és a vallási közösségek alkotmányos elválasztására tekintettel - nem terjed ki a vallási tevékenység vizsgálatára).

2019. április 15-én hatályba lépett a 2018. évi CXXXII. törvény amely alapján 4 új jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség jött létre (vallási egyesület, nyilvántartásba vett egyház, bejegyzett egyház, bevett egyház), melyeket - a bevett egyház kivételével – kizárólagos illetékességgel a nyilvántartást vezető Fővárosi Törvényszék 'nyilvántartásba vett egyház'-ként veszi nyilvántartásba azt a vallási egyesületet, amely legalább öt éve vallási egyesületként működik vagy száz éves nemzetközi működéssel rendelkezik, amennyiben a kérelem benyújtását megelőző három év átlagában legalább ezren ajánlották fel személyi jövedelemadójuk 1%-át az adott szervezetnek.

II.4. A magyar szabályozás értékelése és összevetése a közép-európai államokéval

Magyarországon jelenleg négy szintű szabályozás van:

Ehtv. II. fejezet A vallási közösségek jogállása

- a) a vallási egyesület,
- b) a nyilvántartásba vett egyház,
- c) a bejegyzett egyház és
- d) a bevett egyház.⁷⁸

Fontos, hogy a 3. és 4. státuszt 2019. április 15-től, hogy a 2018. évi CXXXII. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításáról⁷⁹ vezetette be, és a vallási egyesület kérheti ezeket a formákat az Ehtv. alábbi paragrafusai szerint:

„Ehtv. 9/D. § (1) A vallási egyesületet - kérelmére - nyilvántartásba vett egyházként kell nyilvántartásba venni, ha

a) részére a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtását megelőző 3 év átlagában legalább ezer magánszemély ajánlotta fel befizetett személyi jövedelemadójának külön törvény szerint meghatározott részét, és

b) legalább

ba) 5 éve vallási egyesületként működik, vagy

bb) 100 éves szervezett formában történő önálló nemzetközi működéssel rendelkezik.

(2) Az (1) bekezdéstől eltérően a vallási egyesületet - kérelmére - nyilvántartásba vett egyházként akkor is nyilvántartásba kell venni, ha

a) legalább ezer, Magyarországon lakó- vagy tartózkodási hellyel rendelkező nyilvántartott tagja van,

b) legalább 5 éve vallási egyesületként működik, és

⁷⁸ 2011. évi CCVI. törvény: i.m.

⁷⁹ 2018. évi CXXXII. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításáról

c) nyilatkozik arról, hogy hitéleti tevékenysége vagy közcélú tevékenysége érdekében az államháztartás alrendszeréből, európai uniós forrásokból vagy nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott programokból, pályázati úton vagy pályázati rendszeren kívül, egyedi döntés alapján támogatást a kérelem benyújtását követően nem vesz igénybe.”

„ Ehtv. 9/E. § * (1) A vallási egyesületet - kérelmére - bejegyzett egyházként kell nyilvántartásba venni, ha

a) részére a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtását megelőző 5 év átlagában legalább négyezer magánszemély ajánlotta fel befizetett személyi jövedelemadójának külön törvény szerint meghatározott részét, és

b) legalább

ba) 20 éve vallási egyesületként működik, vagy

bb) 100 éves szervezett formában történő önálló nemzetközi működéssel rendelkezik. ”⁸⁰

Elmondhatjuk, hogy azokban az országokban, ahol a vallási közösségek elvben azonos jogokat élveznek, rejtett módon is kialakulhat egy fajta kétszintű jogállás, akár az egyházakkal kötött megállapodások, akár tényleges különbségek figyelembevétele nyomán. Általában azon országokban, ahol a vallási közösségek jogi helyzetének rendezése nem rögtön a kommunista rendszer összeomlása után született meg, hanem később (Csehország, Románia-kivétel, Szlovénia) a kifejezetten kétszintű szabályozás jött létre, míg a korábbi szabályozások (Lengyelország, Magyarország) a vallási közösségek egyenjogúságát rögzítették, és utóbb a gyakorlat cizellálta a helyzetet.

Megállapíthatjuk, hogy a vallási közösségek számára biztosított jogi státuszról – Magyarország kivételével – a régióban minden országban kormányzati szerv dönt. Magyarországon a regisztráció 1990 és 2011 között bírósági hatáskör volt, 2012-től az elismerés pedig országgyűlési hatáskör lett, ahogy disszertációmban részletesen ismertettem azt.⁸¹

Azt is megállapíthatjuk, hogy az egyházak a 2011-es Ehtv, azaz az új szabályozás szerint is azonos jogokat élveznek, és azonos kötelezettségek terhelik őket, ez azonban csak a szűkített értelemben vett egyházakra igaz: a vallási egyesületek alapvetően más

⁸⁰ 2011. évi CCVI. törvény: i.m.

⁸¹ Schanda Balázs: Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban). Szent István Társulat, Budapest, 2012, 87-88.

kategóriába esnek. Az egyházak egyenjogúságát árnyalja az Alkotmánybíróság által kialakított formula beépítése:

„Az egyházak egyenlőkként való kezelése szintén nem zárja ki az egyes egyházak tényleges társadalmi szerepének figyelembevételét.”⁸²

Lényeges, hogy csak az egyházak társadalmi szerepében rejlő különbségeket veheti figyelembe az állam, illetve a jogalkotó, például a hitelvi különbségeket nem, míg például az oktatásügyben való szerepvállalásukat igen. A semleges állam nem illetékes a különböző vallások és egyházak közötti különbségtételre, különösen nem hittételeik alapján. A vallásszabadság mértékében és az ehhez kapcsolódó jogok tekintetében az állam semmiképpen sem tehet különbséget.⁸³

Általános elvként állítható, hogy minél közelebb van az adott jog az egyén szintjéhez, annál kisebb az elfogadható különbségek mértéke. Azaz az egyházak egymástól eltérő társadalmi szerepének figyelembevétele nem vezethet oda, hogy az egyén szintjén a szabályozás miatt lépjenek fel indokolatlan hátrányok.

Az egyenjogúság nem jelent esélyegyenlőséget, hiszen az állam nem illetékes a felekezeti viszonyok és arányok kérdésében: alkotmányosan nem törekedhet arra, hogy ezeket átrendezze. (lásd: 2. hipotézis)⁸⁴

III. Magyar egyház-finanszírozási modell

III.1. A vallási közösségek állami forrásokból történő támogatása

III.1.1. Az adóhányad-irányítási rendszer

1990-ben Magyarország a vallási közösségek állami támogatásának új rendszeréülként egy Dél-Európában (Olaszországban és Spanyolországban) kialakult megoldást vett át. Gyorsan változó környezetben, sűrűn változó jogszabályok között egy száz éve élő jogintézmény tapasztalatok, megoldott és megoldatlan kérdések sorát veti fel. A személyi jövedelemadó rendszere, mértéke, az adókötelezettek száma és az adózás módja sokat

⁸² 4/1993. (II.12.) AB.

⁸³ Antal Ádám: Bölcseszettek, vallások, jogi alapértékek. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi kar, 2015, 5.

⁸⁴ Schanda Balázs: Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban). Szent István Társulat, Budapest, 2012, 99.

változott az elmúlt két évtized során, mégis az 1%-os adó-felajánlási rendszerre úgy tekinthetünk mint meggyökeresedett intézményre.

Az adóhányad-irányítási rendszer eredetileg a közvetlen állami támogatás helyébe lépett – az országgyűlési határozatok által diszkrecionális módon kiosztott támogatások kiváltására elsőként Erdő Péter javasolta az olasz modell átvételét.

Az egyházi alapintézmények támogatásáról (hitéleti támogatás) 1997-ig az Országgyűlés döntött az éves költségvetési törvényekben. A támogatás egyházak közötti felosztásáról külön országgyűlési határozatok rendelkeztek

Míg az eredeti, 1996. évi szabályozás a vallási közösségeket a civil szervezetek közé sorolta, az Apostoli Szentszékkel 1997. június 20-án aláírt Megállapodás az egyházak számára egy „külön” 1%-ot nyitott meg. A Megállapodást követően alkotta meg az Országgyűlés az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló törvényt, és módosította a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló törvényt. Sajátos módon az Apostoli Szentszékkel kötött megállapodásnak köszönhető valamennyi vallási közösség, hogy az adóhányad-irányítási rendszer létrejött, és a vallási közösségek számára a jogalkotó a civil szervezetektől elkülönített 1%-ot biztosított.

Az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény⁸⁵ 4. §-a szerint az egyes egyházak jogosultak a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvényben foglaltak szerint a rendelkező nyilatkozatot tevő magánszemélyek által befizetett személyi jövedelemadó egy százalékára. Ez a pénz az egyházak belső szabályaiban meghatározott módon használható fel, azaz az egyházak szabadon, célhoz kötöttség nélkül rendelkezhetnek vele. Az új rendszer felváltotta az egyházi alapintézmények működéséhez az Országgyűlés által felosztott közvetlen költségvetési támogatást (korábbi nevén: hitéleti támogatás).

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény⁸⁶ hatálybalépése nyomán a vallási közösségek a korábbi, nyilatkozattétel nyomán megszerezhető „egy-

⁸⁵1997. évi CXXIV. törvény az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700124.tv> (Letöltés dátuma: 2022.02.22.)

⁸⁶ A 2011. évi CCVI. törvény: i.m.

házi” jogállás helyett két különböző kategóriába kerülnek. A jelentősebb vallási közösségek, melyekkel az állam közfeladatok ellátásában is együttműködik, az Országgyűlés döntése nyomán bevett egyházként tevékenykednek, míg a többi vallási közösség sajátos, a vallási autonómia szempontját szem előtt tartó vallási egyesületi formában, azaz „vallási tevékenységet végző szervezetként” élvezhet jogi személyiséget. A törvény csak a bevett egyházak számára tette lehetővé az 1%-os rendszerben való részvételt, míg a vallási tevékenységet végző szervezetek az „egyházi” 1%-ból nem részesedhettek.

Az Alkotmánybíróság 17/2017. (VII. 18.) AB határozata⁸⁷ a hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölésére mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet állapított meg, mivel a jogalkotó nem biztosította valamennyi vallási közösséghez tartozó adózó számára a felajánlás lehetőségét. Az érvelés lényege, hogy a vallási meggyőződésen alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalma sérülhet azáltal, hogy a jogalkotó csak bizonyos vallási közösségek tagjai számára biztosította annak lehetőségét, hogy személyi jövedelemadójuk 1%-át egy, választásuk szerinti vallási közösség részére ajánlják fel.⁸⁸

Fontosnak tartom, hogy szószerint idézzem az Alkotmánybíróság határozatát, mert ez sok mindenre ad magyarázatot:

„[39] 2.1. Mindenekelőtt fontos kiemelni, hogy az Alaptörvény megkülönböztetés nélkül, mindenki számára elismeri a gondolat, a lelkiismereti és vallás szabadságát. A vallásszabadság, a vallási türelem a magyar alkotmányos hagyomány része, különösen a felekezeti jogegyenlőség, azaz a különböző vallású polgárok jogegyenlősége, amely a XIX. század óta történeti alkotmányunk vívmánya. A vallásszabadság alapvető joga nem jelent azonban állami támogatáshoz való jogot. Az Alaptörvény VII. cikk (3) bekezdése azt is kimondja, hogy a vallási közösségek az államtól különváltan működnek. Az Alaptörvény felkínálja a vallási közösségek és az állam együttműködésének lehetőségét. Az együttműködésről azonban az Országgyűlés dönt (az Ehtv.-ben mint sarkalatos törvényben), és az együttműködés keretében a bevett egyházak számára sajátos jogosultságokat biztosít. A gondolat, a lelkiismereti- és vallás szabadsága nem terjed ki azonban olyan tevékenységekre, melyek az Alaptörvényben rögzített értékekkel és alapvető jogokkal összeegyeztethetetlenek. Az ilyen csoportok tevékenységét az állam nem támogathatja.

⁸⁷ Az Alkotmánybíróság 17/2017. (VII. 18.) AB határozata [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/eba4f051fbf22fe7c1258081005e07b8/\\$FILE/17_2017%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/eba4f051fbf22fe7c1258081005e07b8/$FILE/17_2017%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf) (Letöltés dátuma: 2022.02.22.)

⁸⁸ Schanda Balázs: Az adóhányad-irányítás mint a vallási közösségek támogatásának módja. In: Magistra et Fauix. Halustyik Anna emlékére. Halász Zsolt (szerk.) Pázmány Press, Budapest, 2019, 343-354.

[40] 2.2. Azt is rögzíteni kell, hogy a vallási közösségek tényleges helyzete eltérő, ami nem alkotmányossági kérdés – így pl. akár különböző közösségek tagjainak adakozási hajlandósága is eltérő lehet. Emellett a vallási közösségek jogi helyzete is különbözik az Alaptörvény értelmében. Eszerint a vallásgyakorlás feltételei különbözőek lehetnek az egyes vallási közösségekben. A különböző vallási közösségek – bevett egyházak és vallási tevékenységet végző szervezetek – eltérő jogokat élvezhetnek, és a jogalkotó is eltérő módon szabályozhatja a számukra jutatott kedvezményeket és támogatásokat is. A szabad vallásgyakorláshoz fűződő jog tekintetében azonban a különböző vallási közösségek tagjai között – a fentebb meghatározott, szélsőséges kivételekkel – nem tehető különbség: minden vallási közösség valamennyi tagját megilleti a vallásszabadság joga.

[41] A vallási közösségek hitéleti tevékenységének közvetlen állami támogatását két évtizede váltotta fel a személyi jövedelemadó fizetők rendelkező nyilatkozatai alapján nyújtott támogatás. A személyi jövedelemadó meghatározott részének felajánlása alapján nyújtott támogatás rendeltetése nem az államtól, az állam és az egyházak közötti együttműködés keretében átvállalt közfeladatok támogatása, hanem a vallási közösségek hitéleti tevékenységének támogatására szolgál (Ehtv. 23. § (1) bekezdés). E rendszer két évtized alatt meghonosodott Magyarországon, és a civil szervezetek támogatása mellett a vallási közösségek vonatkozásában is állampolgári részvétel fontos elemévé vált. Míg azonban a „civil” 1% vonatkozásában az adófizető könnyen találhat a kedvezményezett körből esetleg kieső szervezet helyett támogatására érdemes szervezetet, addig a vallási meggyőződés természetéből adódó kizárólagossága folytán nem életszerű, hogy egy vallási közösség tagja más vallási közösséget támogasson.”⁸⁹

Aktualitás, hogy a 2019-ben módosított törvény lehetővé teszi valamennyi jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség számára a személyi jövedelemadó (szja) 1 %-ának a felajánlását („egyházi szja”), amelyet a bevett és bejegyzett egyházak esetében az állam ki is egészít.

Az egyházakat támogatók száma folyamatosan emelkedett 2010 és 2020 között Magyarországon, ugyanis

2010-ben 870 673 egyházi szja 1 % felajánló volt, majd

2011-ben 991 876 fő,

2012-ben 997 563 fő,

⁸⁹ Az Alkotmánybíróság 17/2017. (VII. 18.) AB határozata [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/eba4f051fbf22fe7c1258081005e07b8/\\$FILE/17_2017%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/eba4f051fbf22fe7c1258081005e07b8/$FILE/17_2017%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf) (Letöltés dátuma: 2022.02.22.)

2013-ban elérte az 1 millió főt, azaz 1 103 090,
2014-ben 1 030 439 fő,
2015-ben 1 093 090 fő,
2016-ban 1 108 834 fő,
2017-ben 1 046 363 fő,
2018-ban újra 1 millió alá csökkent, 993 955 fő,
2019-ben 1 226 587 fő és
2020-ban volt az eddigi legmagasabb 1 363 763 fő.⁹⁰

Megállapíthatjuk, hogy ez a folyamatos emelkedés támasztja alá a kormány azon törekvéseit, hogy növelje az egyházak szerepvállalását bizonyos állami közfeladatok részbeni átvállalásában, többek között szociális, oktatási, illetve egészségügyi területen.⁹¹

IV. Egyházi jogi személyek pénzügyi forrásai és gazdálkodása

Az egyházak gazdálkodására vonatkozó szabályokat részben az Ehtv., részben pedig az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény⁹² (a továbbiakban: Eaf.tv.) tartalmazza. Ez utóbbit a Szentszékkal kötött Vatikáni Megállapodással egy időben fogadták el, amely megállapodás a Katolikus Egyház finanszírozási kérdéseit rendezte átfogó jelleggel, különös tekintettel a közfeladatok ellátására nyújtott állami támogatások szabályaira, illetve a volt egyházi ingatlanok helyzetére.

Az Ehtv. 8. § (1) bekezdése szerint – hasonlóan az Ltv. 16. § (1) bekezdésében foglaltakhoz – az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre.

A bevett egyházak gazdálkodása két csoportba került felosztásra

1. az egyházak bevételeiket egyrészt közvetlen, állami eszközök igénybe vétele nélkül szerzik,
2. míg másik részéhez állami támogatás útján jutnak.

⁹⁰ Kirschner-Briski Barbara: i.m., 15.

⁹¹ Kirschner-Briski Barbara: i.m. 15.

⁹² 1997. évi CXXIV. törvény az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700124.tv> (Letöltés dátuma: 2022.02.22.)

A következőkben ezen két forrásból származó bevételeket mutatom be.

A jogszabály meghatározza a vallási közösségek bevételeinek forrásait, amely elsősorban természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli szervezetek adományából és egyéb hozzájárulásaiból, illetve ezek hasznáiból tevődik össze.

A vallási közösségek e mellett adományokat is gyűjthetnek, illetve az államháztartás alrendszeriből, európai uniós forrásokból, vagy nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott programokból támogatásban részesülhetnek (Ehtv. 19/A. §). A szabályozásból kitűnik, hogy a jogalkotó nem tesz különbséget a vallási tevékenységet végző szervezet és a bevett egyházak között.

A jogalkotó ugyanakkor csak az egyházak esetében határozza meg azokat a tevékenységeket, amelyek gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülnek, és amelyek vonatkozásában az egyház mentesül az adó- és járulékfizetési kötelezettség alól, így helyzetük a vallási tevékenységet végző szervezetekhez képest kedvezőbb. Az alábbi tevékenységek nem minősülnek gazdasági-vállalkozási tevékenységnek az Ehtv.⁹³ 22. § (2) bekezdése alapján:

- a hitéleti tevékenységet és a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet szolgáló intézmény vagy sportintézmény működtetése, valamint az ilyen és a környezetvédelmi tevékenység folytatása;

- az üdülő hasznosítása egyházi személy részére történő szolgáltatásnyújtás révén; – a hitélethez szükséges kiadvány, kegytárgy előállítás, értékesítése;

- az egyházi célra használt ingatlan részleges hasznosítása;

- a temető fenntartása;

- a kizárólag hitéleti tevékenységet, környezetvédelmi tevékenységet vagy a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése, ideértve a munkaruha megtérítését is;

- a hitéleti tevékenységhez, a környezetvédelmi tevékenységhez és a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív,

⁹³A 2011. évi CCVI. törvény i.m.

szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtás, az ilyen tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása;

– az államtól vagy a helyi önkormányzattól átvállalt közfeladat ellátása során létrehozott termék, jegyzet, tankönyv, kiadvány, tanulmány előállítás és értékesítése;

– az egyházi személyek öngondoskodása céljára létrehozott nyugdíjintézet vagy nyugdíjalap működtetése;

– az egyházi jogi személy nevének, rövidített nevének, köznyelvben meghonosodott elnevezésének, címerének, illetve logójának más által történő használatához adott hozzájárulás.⁹⁴

A közvetlen állami támogatások esetében beszélhetünk pénzbeli, és nem pénzbeli, azaz egyéb állami támogatásokról.⁹⁵

Jelenleg Magyarországon a következő egyházi célú támogatási lehetőségek vannak, melyet a Bethlen Gábor Államkezelő Zrt. kezel:

1. Egyházi közösségi célú programok támogatása (KCP): Az Egyházi közösségi célú programok támogatása célja a közösségépítést szolgáló programok, valamint hitéleti, kulturális, oktatási, szociális és vallásturisztikai projektek, beruházások támogatása. A támogatás egyházi jogi személyek részére nyújtható egyedi támogatói döntés alapján.

2. Egyházi épített örökség védelme és egyéb beruházások támogatása (EÖR): Az Egyházi épített örökség védelme és egyéb beruházások támogatása az egyházi műemlék és nem műemlék ingatlanok állagmegóvási, felújítási, valamint egyházi fenntartású, hitéleti és egyéb feladatokat ellátó intézmények beruházási feladatainak megvalósítására és egyéb kapcsolódó fejlesztésekre biztosít forrást. A támogatást műemlék és nem műemlék templomok, plébániák, parókiák, székesegyházak, érseki, püspöki paloták, kolostorok, imaházak, gyülekezeti-, közösségi házak, zsinagógák rekonstrukciójára, bővítésére, egyházi iskolák, kollégiumok felújítására, bővítésére, esetenként oktatási, szociális és karitatív beruházásokra, felújításokra használható fel. A támogatás egyházi jogi személyek részére nyújtható egyedi támogatói döntés alapján.

3. Vallási közösségek támogatása (VKT): A Vallási közösségek támogatása a nem bevett egyháznak minősülő, vallási tevékenységet végző szervezetek támogatását biztosítja, amely a működésüket, valamint a programjaik és beruházásaik megvalósítását – ezzel a

⁹⁴ Lengyel Nóra Zsuzsanna: Az egyházak és az egyházi intézmények finanszírozása Magyarországon. Új Magyar Közigazgatás, 9. évf. különkiadás, 2016, 23-34.

⁹⁵Lengyel Nóra Zsuzsanna: i.m., 30.

lelkiismereti és vallásszabadság jogának gyakorlását – segíti elő. A támogatás, vallási egyesület, bejegyzett egyház, nyilvántartásba vett egyház részére nyújtható egyedi támogatói döntés alapján.

4. Külhomban szolgálatot teljesítő egyházi személyek céltámogatása (KSZ): A Külhomban szolgálatot teljesítő egyházi személyek céltámogatása fedezetet biztosít a külhoni szóróvány települések gyülekezeteiben magyar nyelven szolgálatot teljesítő egyházi személyek pasztorációs munkájának támogatására, valamint a nemzetmegtartó tevékenységük kiegészítő támogatására a 231/2019. (X. 4.) Korm. rendelet alapján, az 5/2018. (XII.21.) TNM rendelet szabályai szerint.⁹⁶

⁹⁶ Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.: Egyházi támogatások <https://bgazrt.hu/tamogatasok/egyhazi-tamogatasok/> (Letöltés dátuma: 2023.10.02.)

V. Közös ügyek az állam-egyház viszonyban

V.1. Vallásoktatás

„... Akire többet bíztak, attól többet is kívánnak. Tudja, hogy milyen nehéz és terhes feladatot vállalt magára.(...). Sokféle emberek szokásainak szolgálatát. Az egyiket ugyanis gyengédséggel, a másikat dorgálással, a harmadikat rábeszéléssel vezesse. Mindenkihez sajátos jelleme és értelmessége szerint alkalmazkodjék, hogy ne csak a rábízott nyájnak ne vallja kárát, de a jó nyájnak gyarapodásán is örvendhessék.”

Szent Benedek Regulája

V.1.1. Az egyházi iskolák történetének rövid áttekintése

V.1.1.1. Az egyház szerepe az oktatásban és a nevelésben a középkortól 1948-ig, az államosításig

Amikor 1000-ben Szent Istvánt keresztény királyként megkoronázták, célja az volt, hogy erős, tekintélyes keresztény Magyarországot alakítson ki. Ezért azonnal átvette a Nyugat-Európában már kialakult intézményes oktatási-nevelési rendszert. Így az egyháznak Magyarországon kettős szerepe volt: egyrészt a térítés, másfelől az iskolarendszer létrehozása, de ez az iskolarendszer még csak elsősorban a klerikusképzést célozta meg.

Géza fejedelem már 996-ban bencéseket telepített Pannonhalmára, a kolostorban kezdetektől fogva működött az iskola. István uralkodása alatt a bencések Pécsváradon, Zala váron és a Nyitra melletti Zoborhegyen is megtelepedtek, ahol egyszerű képzésű iskolákat tartottak fenn. A káptalanok pedig káptalani iskolákat indítottak, például Csanádon, Esztergomban és Székesfehérváron. A káptalani iskola a nyugati mintájú hármas szintű képzést követte.

A plébániai iskolák tekintetében István törvénye volt a mérvadó: minden 10 falunak templomot kellett építenie, tehát ezen központokban szükség volt a papképzéshez a megfelelő könyvekre és képzett klerikusokra. Ők általában a káptalani iskolában végzettekől kerültek ki, így lettek falusi plébánosok.

A XI. század végén Szent László megszilárdította a Szent Istváni alapot, s a XII. században már Magyarországon tanultak a klerikusok.

A következő századokban (XIII-XV.) nálunk is megszilárdult a káptalani iskolákban a hármas tagozatú képzés:

1. gyermekek – elemi ismeretek
2. tanulók – latin nyelv
3. papok – papsághoz szükséges ismeretek.

Majd a XV. században megjelentek a városi iskolák is, amelyeknek a működését szintén az egyház felügyelte.

A XVI. századtól Oláh Miklós érsek újjászervezte a nagyszombati káptalani iskolát, ami humanista gimnázium, akadémiai tagozatból álló kollégiumjellegű intézmény lett. Az Oláh Miklós által alapított kisiskola hálózatot száz év múlva a protestánsok átvették. A protestáns iskolákkal kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy ők sokáig nem fogadták el magukra kötelezendőnek a katolikus uralkodók által kiadott iskolai rendelkezéseket (pl. a Mária Terézia által 1777-ben kiadott Ratio Educationist), ezért a reformáció hitrendszere, teológiája, tana szerint éltek és vezették intézményeiket. Az evangélikus legfontosabb oktatási központok Pozsonyban, Sopronban és Pesten alakultak ki. A református iskolahálózat magyarországi centrumai Sárospatakon, Pápán, Debrecenben és a XX. században Budapesten voltak, illetve vannak.

Nagyon fontos szerepük van a magyar katolikus szerzeteseknek az iskolafenntartásban. A jezsuiták csak közép-és felsőoktatással foglalkoztak. A piaristák az alsó fokú iskolákkal is foglalkoztak. A lányok nevelésével az orsolyiták és az angolkisasszonyok foglalkoztak.

II. József 1786-ban a piaristák kivételével minden szerzetesrendet feloszlatozott, még a tanító rendeket is. S amikor 1802-ben visszaállította ezeket, akkor kezdtek el iskolákat működtetni a bencések (újra), valamint a ciszterciek és a premonstreiek.

A II. Ratio Educationist 1806-ban I. Lipót adta ki, ez is csak a katolikusokra nézve lett kötelező. Kialakult Magyarországon a mindenkire kiterjedő népoktatás.

1848-ban Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter nagyszabású tervet készített. A tankötelezettséget a fiúknak 6-12, a lányoknak 6-10 év között írta elő, s a tanítás pedig ingyenes volt.

Az 1868-as törvény létrehozta a polgári iskolát. A középiskolákat az 1870-es törvény reformálta meg.

A trianoni döntés nemcsak Magyarországot, hanem a magyar iskolahálózatot is fájdalmasan érintette: a népiskolák 2/3 része, a gimnáziumoknak több mint az 50 %-a az elcsatolt területeken maradt.

1922-1931 között Klebelsberg Kunó lett a kultuszminiszter. Felfogása szerint a legyőzött, elszigetelt ország egyetlen kitörési-felemelkedési pontja a kultúra, ezért óriási iskolalapításba kezdett.

Hóman Bálint 1932-1942 között volt kultuszminiszter. Ekkor a nemzeti nevelés elsőbbséget kapott a vallási neveléssel szemben. 1934-ben megszüntette a sokféle középiskolát, illetve mindegyiket gimnáziummá alakította át.

1946-ban az egyházak hatalmas arányban vettek részt az iskolafenntartásban, ugyanis a 7016 népiskolából 2885 katolikus, 1729 pedig protestáns volt; a 354 polgári iskolából 86 katolikus, 15 protestáns volt; a 173 gimnázium közül 48 katolikus és 35 protestáns volt. Amint a következő fejezetben láthatjuk, ez az arány, azaz az egyházi iskolák nagy száma 1948-ban az iskolák államosításával gyökeresen megváltozott, ugyanis az iskolahálózat a totális hatalom eszköze lett.⁹⁷

V.1.1.2. Az egyházi köznevelési intézmények helyzete 1948-tól 1990-ig, a rendszerváltásig

1948 júniusában minden egyházi iskolát minden ellenszolgáltatás nélkül államosítanak. Körülbelül az addigi magyar iskolarendszer 80 %-át. S ekkor tiltják be a Magyar Cserkészszövetség működését is.

1948 őszén minden óvoda a Kultuszminisztérium hatásköre és felügyelete alá kerül. Nyolc katolikus, két evangélikus, 6 református és két izraelita gimnázium megmaradását

⁹⁷Tarjányi Zoltán: Pedagógia I. (A keresztény nevelés és oktatás története), Szent István Társulat, Budapest, 1998, 90-137.

engedélyezik. 1952-ben ezekből nyolc római katolikus, egy református maradt meg, a többi önként felajánlották a magyar államnak. Ezekben az intézményekben tizenhat pedagógus-státuszt biztosított az államsegély, a többiek a szülői befizetések által tartották el.

1949-től a Művelődési és Köznevelési Minisztérium, döntési önállósága megszűnt, ettől fogva a kommunista párt legfőbb vezetői döntenek minden iskolai kérdésben.

1950-től ideológiai megbízhatósághoz kötik a pedagógusi, főként az igazgatói és szakfelügyelői megbízásokat.

1950 szeptemberében leszűkítik a fakultatív hitoktatást adminisztratív eszközökkel, például mindenféle ürüggyel visszavonható a hitoktatási megbízás.

1951-ben felállítják az Állami Egyházügyi Hivatalt.

1953-ban elrendelik, hogy december 24-én az óvodákban és az iskolákban fenyőünnepséget kell rendezni.

1958-ban az MSZMP Központi Bizottság Politikai Bizottság-határozatot ad ki, amely megszabja 1989-ig, azaz a rendszerváltozásig a vallás-és egyházellenes küzdelem irányait és módszereit. A leglényegesebb része a következő: *„Az egyházak az ifjúsággal kizárólag az iskolai hitoktatás keretében, a vonatkozó minisztertanácsi határozatban előírtaknak megfelelően, valamint elsőáldozás, bérmálás és konfirmáció keretében foglalkozhatnak. Az ifjúsággal minden más (sport, vetítés, énekkar, iskolán kívüli hittan, stb.) foglalkozás megengedhetetlen.”* Ez volt az úgynevezett ideológiai harc, amelyben az ellenfélnek semmilyen szervezési, illetve tömegkommunikációs eszköz nem állt rendelkezésre, s csakis a liturgia és a szentmise, az istentisztelet által tudta elérni az ifjúság egy szűk rétegét.

1970-től lassan bizonyos enyhülés indul meg. Ugyanis ekkor az Országgyűlés kodifikálja a nemzetközi emberjogi határozatokat (például a gyülekezési jogot), az eddig is formálisan működő vallásszabadság mellett.⁹⁸

V.1.1.2. Az egyházi iskolák lehetőségei a rendszerváltozástól napjainkig

1989-től jött a fordulat.

⁹⁸ Tarjányi Zoltán: i.m., 177-181.

1989 januárjában az Országgyűlés kimondta az immár valóságos tartalmú gyülekezési jogot.

1989 júniusában megszüntették az Állami Egyházügyi Hivatalt.

1989 júliusában az MSZMP Központi Bizottsága kimondta, hogy a vallásos világnézet elleni harc érvényét veszítette.

1989 szeptemberében megalakult a Katolikus Pedagógusok Munkaközössége.

1990 januárjában a Parlament kimondta a lelkiismereti és vallásszabadságról a törvényt, s azt a törvényt, mely szerint – mivel megszűnt az állam iskolaalapítási monopóliuma az egyházak és jogi személyek alapíthatnak oktatási-nevelési intézményeket. Azóta az egyházak és a vallásos világnézet is részt tud venni a gyermekek és a fiatalok generációinak formálásában. A társadalmi szervezetekkel együtt újjáalakultak, illetve megszerveződtek az egyházi óvodák, iskolák.⁹⁹

Egyházi iskolát nemcsak bevett egyház, hanem vallási tevékenységet végző szervezet is fenn tarthat. Szeretném tisztázni a két jogi személy fogalmát.

*A 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról*¹⁰⁰ szerint a bevett egyház fogalma a következő:

„9/G. § (1) A bevett egyház az olyan bejegyzett egyház, amellyel az állam a közösségi célok érdekében történő együttműködésről átfogó megállapodást kötött. Az átfogó megállapodás megkötése, illetve annak módosítása során az állam nevében az egyházakkal való kapcsolattartás koordinációjáért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) jár el.

(2) Átfogó megállapodás megkötése iránti kérelmet a bejegyzett egyház, vagy az ilyen megállapodással nem rendelkező bevett egyház terjeszthet elő a miniszterhez. Amennyiben a Módtv. hatálybalépésekor már bevett egyházzal az átfogó megállapodás létrejön, azt nem kötelező a (3) bekezdésben foglaltak szerint törvényben kihirdetni. Amennyiben az átfogó megállapodás nem jön létre, az a bevett egyház jogállását nem érinti.

(3) Az (1) bekezdés szerinti átfogó megállapodást, illetve annak módosítását törvényben kell kihirdetni. A kihirdetést és a melléklet kiegészítését kezdeményező törvényjavaslatot a Kormány a megállapodás hatályba lépését követő 30 napon belül az Országgyűléshez benyújtja. A bejegyzett egyház az átfogó megállapodás törvényben

⁹⁹ Tarjányi Zoltán: i.m. , 181-182.

¹⁰⁰A 2011. évi CCVI. törvény i.m.

történő kihirdetésének és a melléklet kiegészítésének a napjától minősül bevett egyháznak. Az átfogó megállapodásból eredő jogok és kötelezettségek azonban az átfogó megállapodás hatályba lépésének időpontjától megilletik, illetve terhelik a bejegyzett egyházat.

(4) A bevett egyház – a közösségi célok érdekében történő együttműködésre tekintettel – adó-, illetve azzal egy tekintet alá eső más kedvezményben, valamint költségvetési támogatásban részesül. E támogatásokkal kapcsolatos részletes szabályokat törvény állapítja meg.

(5) A bevett egyház jogosult a magánszemélyek befizetett személyi jövedelemadó-jának külön törvény szerint felajánlott és meghatározott részére és annak állami kiegészítésére, illetve az ennek helyébe lépő juttatásra.

(6) A bevett egyházakat az e törvényben meghatározott jogok és kötelezettségek azonos módon illetik, illetve terhelik.

(7) A bevett egyházakat a melléklet tartalmazza.”

Jelenleg a következő bevett egyházaknak¹⁰¹ vannak iskolái, azaz köznevelési intézményei Magyarországon:

1. Magyar Katolikus Egyház
2. Magyarországi Református Egyház
3. Magyarországi Evangélikus Egyház
4. Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
5. Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközség
6. Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség
7. Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus – Magyarországi Orthodox Exarchátus
8. Magyarországi Baptista Egyház
9. Hetednapos Adventista Egyház
10. Hit Gyülekezete
11. Magyarországi Metodista Egyház
12. Magyar Pünkösdi Egyház
13. Magyar Iszlám Közösség
14. Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége

¹⁰¹ Melléklet a 2011. évi CCVI. törvényhez, A bevett egyházak: 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100206.TV (A kutatás dátuma 2021.09.06.)

15. A Tan Kapuja Buddhista Egyház¹⁰²

Jelenleg Magyarországon a következő vallási egyesületek tartanak fenn köznevelési iskolát:

Magyar Evangéliumi Testvérek Közössége

Keresztény Advent Közösség

Dzsaj Bhím Közösség

Keresztény Család Gyülekezet

A „rendszerátváltó” parlament 1990-ben azt a megoldást választotta, hogy az egyházaknak rendszeres támogatást ad a költségvetésből, egyfelől a hitéleti tevékenységükhöz, másfelől intézményeik – köztük az iskoláik – fenntartásához, felújításához. Az éves „büdzsében” elkülönített egyházi keret felekezetek közötti felosztásáról a parlament évente határozott. A felosztás legfőbb szempontja az egyes felekezetek létszáma, társadalmi szerepe volt. Így egyértelműen a katolikus iskolák erősödtek meg, ugyanis egy 1994-es felmérés tanúsága szerint a következő volt az egyházak felosztása a népesség körében:

- 71 százalék katolikus,
- 16 százalék református,
- 4 százalék evangélikus,
- 0,5 százalék zsidó.

Ez a 2001-es népszámláláson a következőképpen alakult:

- 74 % százalék katolikus,
- 21% református,
- 4 % evangélikus (de az 1 %-os felajánlások alapján 6 %).

V.1.2. Egyházak a közoktatásban

V.1.2.1. Az egyházi iskolák térnyerésének okai

¹⁰² A magyarországi bevett egyházak név-és címjegyzéke, Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest, 2014.

1990 januárjában a Magyar Országgyűlés elfogadta a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvényt (1990. évi IV. tv.), s azt a törvényt is, mely szerint – mivel megszűnt az állam iskolaalapítási monopóliuma – az egyházak és jogi személyek is alapíthatnak oktatási-nevelési intézményeket. Azóta az egyházak is részt tudnak venni a gyermekek és a fiatalok generációinak nevelésében-oktatásában. A társadalmi szervezetekkel együtt újjáalakultak, illetve megszerveződtek az egyházi óvodák, iskolák is.¹⁰³

A „rendszeráltató” parlament 1990-ben azt a megoldást választotta, hogy az egyházaknak rendszeres támogatást ad a költségvetésből, egyfelől a hitéleti tevékenységükhöz, másfelől intézményeik – köztük az iskoláik – fenntartásához, felújításához. Az éves „büdzsében” elkülönített egyházi keret felekezetek közötti felosztásáról a Parlament évente határozott. A felosztás legfőbb szempontja az egyes felekezetek létszáma, társadalmi szerepe volt. Így egyértelműen a katolikus iskolák erősödtek meg, ugyanis egy 1994-es felmérés tanúsága szerint a következő volt az egyházak felosztása a népesség körében:

- 71 százalék katolikus,
- 16 százalék református,
- 4 százalék evangélikus,
- 0,5 százalék zsidó.

Ez a 2001-es népszámláláson a következőképpen alakult:

- 74 % százalék katolikus,
- 21% református,
- 4 % evangélikus (de az 1 %-os felajánlások alapján 6 %)
- 0,05% adeventista.¹⁰⁴

A rendszeráltató óta napjainkig, főleg a második Orbán-kormány (2010-2014), a harmadik Orbán-kormány (2014-2018) és a negyedik Orbán-kormány (2018-) alatt folyamatosan növekszik az egyházi iskolák száma.

A 2011-es Alaptörvény az egyházak szerepét, társadalomban foglalt helyét újraértelmezte. Ennek következtében az azelőtti, csak az állam és egyház elválasztását hangsúlyozó felfogást az ún. „együttműködő elválasztás” modellje váltotta fel.

Napjainkra a Kormány és a társadalom részéről elvárásként fogalmazódik meg, hogy az egyházak a közfeladatok ellátásában, így a köznevelésben is nagyobb súllyal

¹⁰³ Tarjányi Zoltán: Pedagógia I. (A keresztény nevelés és oktatás története), Szent István Társulat, Budapest, 1998, 181-182.

¹⁰⁴ Dobszay János: Állam, egyházak Magyarországon 1989-2004 (15 év a rendszeráltatótól az európai uniós csatlakozásig). Egyházforum Alapítvány, Budapest, 2004, 78.

jelenjenek meg, mint arra a rendszerváltást (1989-1990) követő két évtizedben módjuk és lehetőségük volt.¹⁰⁵

V.1.2.2. Az egyházi iskolák működésére vonatkozó szabályok

„Alkotmányos követelmény, hogy az egyházi fenntartású közoktatási intézmények az államiakéval és az önkormányzatiakéval azonos mértékű normatív költségvetési támogatáson felül olyan arányú kiegészítő támogatást kapjanak, amilyen arányban állami vagy önkormányzati, azaz közfeladatot vállalnak át” – mondta ki az Alkotmánybíróság (AB) 1997. április végén. Az akkori művelődési tárca kimutatása szerint az iskoláknak járó normatív költségvetési támogatás országos átlagban az intézmények működéséhez szükséges fedezetnek csak 63-64 százalékára volt elegendő. A zavartalan működéshez a közoktatási törvény értelmében kiegészítő támogatás adható, aminek az úgynevezett közoktatási megállapodás keretében való odaítélése a művelődési és közoktatási miniszter, illetve az önkormányzatok mérlegelési körébe tartozik. A kiegészítő támogatás megállapításának ez a gyakorlata az AB szerint „lehetőséget ad önkényes, a jogegyenlőséget és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát sértő eljárásokra.” Az AB érvelése szerint az államnak nem kötelessége ugyan, hogy mindenkinek a választása szerinti iskolában tegye lehetővé az ingyenes oktatást, azt azonban igen, hogy az oktatásnak azt a részét, amely állami feladatot végez el, azonos módon finanszírozza.¹⁰⁶

A 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről külön pontban (23.) foglalkozik az egyházi köznevelési intézmények szabályaival:

A következő oldalakon ezeket az eltérő szabályokat ismertetem:

Eltérő jogszabályok az egyházi intézményekben és a magán intézményekben

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről¹⁰⁷

¹⁰⁵A magyarországi bevett egyházak név-és címjegyzéke. Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest, 2014, 17.

¹⁰⁶Dobszay János: i.m.,185-186.

¹⁰⁷ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV (Letöltés dátuma: 2025.06.26.)

23. Az egyházi köznevelési intézmény és a magán köznevelési intézmény működésére, valamint az állami nevelési-oktatási intézményekben megszervezhető hit- és erkölcsoktatásra vonatkozó sajátos szabályok

Eltérő szabályok

31. § (1) Az egyházi köznevelési intézmények és a magán köznevelési intézmények az e törvényben foglalt, az általánostól eltérő szabályok szerint működhetnek és szervezhetik tevékenységüket.

Felvételi előfeltételek

(2) Ha a nevelési-oktatási intézményt a 2. § (3) bekezdés b) pontjában meghatározott személy tartja fenn:

a) a nevelési-oktatási intézmény vallási, világnézeti tekintetben elkötelezett intézményként működhet, és ennek megfelelően a gyermekek vagy a tanulók felvételének előfeltételként kikötheti valamely vallás, világnézet elfogadását, és ezt felvételi eljárás keretében vizsgálhatja,

b) nem kell alkalmazni a gyermekek, tanulók felvételével kapcsolatos rendelkezések közül a kötelező felvételre vonatkozó rendelkezéseket, valamint az osztály-, csoportlétszámokat meghatározó rendelkezéseket a maximális létszámra vonatkozó rendelkezések kivételével,

c) az óvodai, iskolai, kollégiumi felvétel, továbbá az óvodai elhelyezés, a tanulói jogviszony, a kollégiumi tagsági viszony fenntartása – írásbeli megállapodásban – fizetési kötelezettséghez köthető, az óvodai elhelyezés, a tanulói jogviszony és a kollégiumi tagsági viszony megszüntetésével kapcsolatosan – írásbeli megállapodásban – az 53. § (1)–(10) bekezdésében foglaltaktól el lehet térni,

d) a fenntartó pályáztatás és további eljárás nélkül is adhat intézményvezetői megbízást, nem kell alkalmazni a 67. § (7) bekezdésében és a 83. § (3) bekezdés e) pontjában foglaltakat,

e) a nevelési-oktatási intézmény – a fenntartó, óvoda esetében a települési önkormányzattal, más köznevelési intézmény esetében az oktatásért felelős miniszterrel kötött írásbeli szerződés (a továbbiakban: köznevelési szerződés) alapján – részt vehet az e törvényben meghatározott köznevelési közszolgálati feladatok megvalósításában,

f) nem kell alkalmazni a 73. § (4) bekezdését.

73. § (3) *Az iskolában a helyi közösségek érdekeinek képviselőire a szülők, a tanulók, a nevelőtestület, az intézmény székhelye szerinti települési önkormányzat, egyházi jogi személyek, a helyi gazdasági kamarák azonos számú képviselőjéből és a fenntartó delegáltjából álló intézményi tanács hozható létre.*

(4) *Amennyiben a (3) bekezdésben meghatározott feltételek nem teljesülnek, abban az esetben az intézményi tanácsot a szülők, a nevelőtestület és az intézmény székhelye szerinti települési önkormányzat azonos számú delegáltjából kell létrehozni.*

Pedagógiai szakszolgálat

31. § (3) *Ha a pedagógiai szakszolgálati intézményt vagy a pedagógiai-szakmai szolgáltató intézményt nem állami szerv, nem települési önkormányzat tartja fenn, az oktatásért felelős miniszter köthet a fenntartóval köznevelési szerződést.*

Térítésmentesség

31. § (4) *A köznevelési szerződés keretei között a nevelés és oktatás a gyermekek, tanulók számára térítésmentessé válik, továbbá a gyermekek, tanulók felvételére alkalmazni kell azokat a szabályokat, amelyek az állami, települési önkormányzati nevelési-oktatási intézményekre vonatkoznak, és nem lehet alkalmazni a (2) bekezdés c) pontjában foglaltakat.*

Köznevelési szerződésre vonatkozó előírások:

74. § (2) *A köznevelési feladatokat az állam intézmény alapításával és fenntartásával, továbbá az egyházi köznevelési intézmény, a nemzetiségi önkormányzat fenntartásában álló vagy a magán köznevelési intézmény útján látja el, a fenntartóval az állam köznevelési szerződést köthet. Az óvodai nevelésről, a nemzetiséghez tartozók óvodai neveléséről, a többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai neveléséről a települési önkormányzat vagy társulása intézmény alapítása és fenntartása vagy köznevelési szerződés révén gondoskodik.*

(3) *Ha a köznevelési közfeladat ellátása vallási, világnézeti szempontból elkötelezett nevelési, nevelési-oktatási intézmény fenntartójával kötött köznevelési szerződés útján történik, a szerződés megkötése nem mentesít a feladatellátási kötelezettség alól azon gyermekek tekintetében, akiknek a szülei nem akarják vallási, világnézeti elkötelezett óvodába, iskolába járatni gyermeküket. Az állami intézményfenntartó központ, óvoda átadása esetében a települési önkormányzat, gondoskodik arról, hogy ezekre a szülőkre,*

gyermekre, tanulókra a köznevelési szerződés miatt a vallási, világnézeti szempontból el nem kötelezett nevelésben, nevelésben-oktatásban való részvételhez fűződő joguk érvényesítésében aránytalan teher nem hárulhat. Akkor adható át nevelési, nevelési-oktatási intézmény, vallási, világnézeti szempontból elkötelezett nevelést, oktatást folytató fenntartó számára, ha az intézménybe beíratott kiskorú gyermekek, tanulók esetén a szülők, nagykorúság elérése esetén a tanulók több mint fele azt támogatja. Az állami intézményfenntartó központ akkor tehet javaslatot az oktatásért felelős miniszternek, hogy az intézmény átadásával egyidejűleg kössön köznevelési szerződést a vallási, világnézeti tekintetben elkötelezett nevelést-oktatást folytató fenntartóval, ha az iskola állami tulajdonban van, vagy a tulajdonos települési önkormányzat az átadásról döntött, és a nevelést-oktatást, a szakképzést a vallási, világnézeti szempontból el nem kötelezett nevelést-oktatást igénylő tanulók számára változatlan színvonalon biztosítja.

Kötelező előírások

c) a fenntartó az iskola számára előírhatja valamely – a köznevelésért felelős miniszter által kiadott – kerettanterv választását és meghatározhatja az intézményben használható tankönyveket, taneszközöket,

d) pedagógiai programjába beépítheti a vallási, világnézeti elkötelezettségnek megfelelő ismereteket, helyi tantervébe a vallási közösség tanításának megfelelő tartalmú hitoktatást építhet be,

e) korlátozhatja, kizárhatja a 63. § (1) bekezdés d) pontjában szabályozott jog gyakorlását,

f) SZMSZ-ében és házirendjében a vallási közösség tanításával összefüggő viselkedési és megjelenési szabályokat, köteleességeket, jogokat és hitéleti tevékenységet írhat elő,

Egyházi fegyelmi (az óvodás gyermek esetén is)

g) az f) pont szerint meghatározott köteleességek megszegése, elmulasztása miatt a gyermek, tanuló és a pedagógus ellen fegyelmi eljárás indítható,

i) a nevelési-oktatási intézmény házirendje a fenntartó jóváhagyásával válik érvényessé,

j) az etika tantárgy hittan tantárggyal kiváltható, amennyiben az iskola pedagógiai programja a hittan tantárgy vonatkozásában tartalmazza a Nat-ban az etikára meghatározott fejlesztési követelményeket és tartalmakat.

63. § (1) A pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy

*d) a 3. § (3) bekezdésében foglaltak megtartásával sajátvilágnézete és értékrendjese-
rintvégezze nevelő, oktató munkáját, anélkül, hogy annak elfogadására kényszerítené
vagy készítené a gyermeket, tanulót,*

*3. § (3) Az állami és települési önkormányzati nevelési-oktatási intézményben az ismere-
teket, a vallási, világnézeti információkat tárgyilagosan, sokoldalúan kell közvetíteni, a
teljes nevelés-oktatási folyamatban tiszteletben tartva a gyermek, a tanuló, a szülő, a pe-
dagógus vallási, világnézeti meggyőződését, és lehetővé kell tenni, hogy a gyermek, ta-
nuló fakultatív hitoktatásban, illetve hit- és erkölcsstan oktatásban vehessen részt.*

Egyoldalú nyilatkozat (Megállapodás a kormánnyal)

*32. § (2) Ha a vallási közösség a Kormánnyal a köznevelési feladatok ellátására is kiter-
jedő megállapodást kötött, a nevelési-oktatási intézmény székhelye szerint illetékes kor-
mányhivatal, óvoda esetén a települési önkormányzat részére megküldött egyoldalú nyi-
latkozatával vállalja az állami, önkormányzati feladatellátásban való közreműködést, va-
lamint kötelezettséget vállal a tanulók felzárkóztatására vonatkozó feladatok ellátására.
Az egyoldalú nyilatkozat alapján a kormányhivatal a nevelési-oktatási intézményt felveszi
a köznevelés-fejlesztési tervbe. A Magyar Katolikus Egyház az egyoldalú nyilatkozat meg-
tételére nemzetközi szerződés alapján jogosult. Az egyoldalú nyilatkozat megtételére a
belső egyházi jogi személy is jogosult.*

A nyilatkozat tartalma

(3) A nyilatkozatnak az alábbiakat kell tartalmaznia:

- a) a nevelési és oktatási feladatokat,*
- b) a felvehető gyermekek, tanulók számát,*
- c) az óvodai nevelési feladatokban, a tankötelezettség teljesítésével és az iskolai nevelés-
oktatással összefüggő feladatokban való részvételt,*
- d) azt az időszakot, amelyre a feladatellátásban való részvételt vállalta.*

Finanszírozás

33. § (1) Ha az egyházi köznevelési intézmény vagy a magán köznevelési intézmény fenntartója a települési önkormányzattal, az oktatásért felelős miniszterrel kötött köznevelési szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat alapján működési támogatásra válik jogosulttá, a fenntartásában működő óvoda, általános iskola részt vesz a kötelező felvételt biztosító óvoda, iskola feladatainak ellátásában. Ennek során felvételi körzetnek kell tekinteni azt a települést, fővárosban azt a kerületet, amelyben az óvoda, az általános iskola

székhelye, telephelye található. Az egyházi köznevelési intézmény vagy a magán köznevelési intézmény fenntartója óvoda esetében a települési önkormányzattal, egyéb alapfeladat esetében a kormányhivatallal közösen a hivatal és az állami intézményfenntartó központ véleményének kikérésével meghatározza azt a gyermek-, valamint tanulói létszámot, amelynek felvételét az óvoda, az általános iskola nem tagadhatja meg. Ez a létszám nem lehet kevesebb, mint az óvoda, az általános iskola, alapító okiratában – az adott feladatellátási helyre – meghatározott felvehető maximális gyermek-, tanulói létszám huszonöt százaléka.

Kötelező felvétel

33. §. (2) Ha a településen csak egy óvoda vagy általános iskola működik, akkor köteles felvenni a településen lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező óvodai nevelésben részt venni köteles gyermekeket és tanköteles tanulókat, feltéve, hogy fenntartója egyoldalú nyilatkozatot tett vagy köznevelési szerződést kötött.

(3) Az (1) bekezdésben megállapított kötelezettség nem érinti a kötelező felvételt biztosító óvoda, iskola felvételi kötelezettségeit.

Nemzetiségi jogok

33. § (4) Ha a nevelési-oktatási intézmény nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelés-oktatásban vesz részt, a (1) bekezdésben meghatározottak nem érintik a nemzetiségi nevelést és oktatást, a nemzetiséghez tartozó gyermekekkel, tanulókkal kapcsolatos előnyben részesítési kötelezettséget. Az egyházi köznevelési intézmény és a magán köznevelési intézmény tekintetében a (1) bekezdésben megállapított kötelezettség csak akkor érvényesíthető, ha az nem ütközik a 31. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott jogosultsággal.

Támogatás folyósításának felfüggesztése

33. § (5) A kormányhivatal kezdeményezi a működési támogatás folyósításának felfüggesztését az oktatásért felelős miniszternél, ha a nevelési-oktatási intézmény a (1) bekezdésben meghatározott kötelezettségének nem tett eleget. E rendelkezést nem lehet alkalmazni, ha a nevelési-oktatási intézmény a kötelezettségének megfelelő számú jelentkező hiányában nem tudott eleget tenni.

Intézmények jegyzéke

34. § (1) A kormányhivatal elkészíti és vezeti az egyházi, magán köznevelési intézmények és a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézmények jegyzékét.

Törvényességi ellenőrzés

34. § (2) A kormányhivatal legalább kétévente végzi az egyházi, magán köznevelési intézmény és a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézmény fenntartói tevékenységének törvényességi ellenőrzését, amelynek eredményéről értesíti a költségvetési hozzájárulást folyósító szervet. A kormányhivatal a törvényességi ellenőrzés keretében vizsgálja, hogy a fenntartó a nevelési-oktatási intézményt az alapító okiratban és a működéshez szükséges engedélyben meghatározottak szerint működteti-e.

Szankciók

34. § (3) A kormányhivatal a törvényességi ellenőrzés körében – megfelelő határidő biztosításával – felhívja a fenntartót a törvénysértés megszüntetésére. Ha a fenntartó a megadott határidőn belül nem intézkedett, a kormányhivatal a köznevelési intézményt törli a nyilvántartásból.

Ellenőrzés az Ákr.¹⁰⁸ szerint

34. §. (4) A köznevelési feladatokat ellátó hatóság törvényességi ellenőrzési eljárására az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvényhatósági ellenőrzésre vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Hitoktatás szervezése

35. § (1) Az állam, a helyi önkormányzat vagy a nemzetiségi önkormányzat által fenntartott nevelési-oktatási intézményben a szülő, tanuló kérésére szervezett és nem a kötelező tanórai foglalkozások részét képező hitoktatást (a továbbiakban: fakultatív hitoktatás) és az erkölcsstan óra helyett választható hit- és erkölcsstanoktatást egyházi jogi személy szervezhet az e törvényben meghatározott keretek között.

(2) A fakultatív hitoktatás az óvodában az óvodai foglalkozásoktól elkülönítve, az óvodai életrendet figyelembe véve – a nyitvatartási időn belül, de nevelési időnek nem minősülő

¹⁰⁸ 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600150.TV> (Letöltés dátuma: 2025.06.26.)

időkeretben –, az iskolában a kötelező tanórai foglalkozások rendjéhez, a kollégiumban pedig a kollégiumi foglalkozások rendjéhez illeszkedően szervezhető.

(3) A hit- és erkölcsstan óra az iskolában a tanórai foglalkozások rendjéhez illeszkedik.

(4) A nevelési-oktatási intézmény és az egyházi jogi személy a fakultatív hitoktatással és a hit- és erkölcsstanoktatással kapcsolatos feladatok ellátása során egymással kölcsönösen együttműködik.

35/A. § Az állami iskola 1–8. évfolyamán az erkölcsstan óra vagy az ehelyett választható, az egyházi jogi személy által szervezett hit- és erkölcsstan óra a kötelező tanórai foglalkozások része.

35/B. § (1) A fakultatív hitoktatásnál és a hit- és erkölcsstanoktatásnál az egyházi jogi személynek a feladata a hit- és erkölcsstanoktatás megszervezése, ennek keretében különösen

a) a fakultatív hitoktatás és a hit- és erkölcsstanoktatás tartalmának meghatározása,

b) a fakultatív hitoktatásra és – jogszabályban meghatározottak szerint az állami fenntartású iskolával közösen – a hit- és erkölcsstanoktatásra való jelentkezés lebonyolítása,

c) a fakultatív hitoktatásban és a hit- és erkölcsstanoktatásban közreműködő személy alkalmazása és ellenőrzése és

d) a foglalkozások ellenőrzése.

(2) Az óvoda és a kollégium a fakultatív hitoktatáshoz, az iskola a fakultatív hitoktatáshoz és a hit- és erkölcsstanoktatáshoz szükséges tárgyi feltételeket – így különösen a helyiségek rendeltetésszerű használatát, valamint a jelentkezéshez és működéshez szükséges feltételeket – az intézményben rendelkezésre álló eszközökkel biztosítja.

(3) Az egyházi jogi személy által foglalkoztatott, fakultatív hitoktatásban, illetve hit- és erkölcsstanoktatásban közreműködő személy alkalmazásakor a 3. mellékletben foglaltakat nem kell alkalmazni. A hit- és erkölcsstanoktatásban közreműködő személynek a 32. § (1) bekezdés h) pontjában meghatározott feltételeknek kell megfelelnie.¹⁰⁹

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.) 31. § (2) bekezdése kimondja, ha a nevelési-oktatási intézményt az Nkt. 2. § (3) bekezdés b) pontja szerinti fenntartó (nemzetiségi önkormányzat, egyházi jogi személy, vallási egyesület vagy más személy vagy szervezet) tartja fenn, akkor a nevelési-oktatási intézmény – fenntartó,

¹⁰⁹ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV (Letöltés dátuma: 2025.06.26.)

óvoda esetében a települési önkormányzattal, más köznevelési intézmény esetében az oktatásért felelős miniszterrel kötött írásbeli szerződés (köznevelési szerződés) alapján – részt vehet az Nkt.-ben meghatározott köznevelési közszolgálati feladatok megvalósításában. A (3) bekezdésben foglaltak szerint, ha a pedagógiai szakszolgálati intézményt vagy a pedagógiai-szakmai szolgáltató intézményt nem állami szerv, nem települési önkormányzat tartja fenn, az oktatásért felelős miniszter köthet a fenntartóval köznevelési szerződést.

V.1.2.3. Az egyházi nevelési és oktatási intézmény összehasonlítása az állammal, érvek és ellenérvek

Mint ahogy a bevezetőben láthattuk, a rendszerváltás óta napjainkig, főleg a második Orbán-kormány (2010-2014) és a harmadik Orbán-kormány (2014-2018) és a negyedik Orbán-kormány (2018-) alatt egyre jobban nőtt és folyamatosan növekszik az egyházi iskolák száma.¹¹⁰

A legalapvetőbb különbség aszerint, hogy egy tanuló állami vagy egyházi iskolába jár, a vallási, világnézeti elkötelezettség lehetősége – és nem ritkán akár annak elvárása, számonkérése is.

Ez nem pusztán annyit jelent, hogy a családok meggyőződésük szerint melyik fenntartó iskolájában érezhetik inkább otthon magukat. Az egyházi iskolának ugyanis törvényes joga, hogy a világnézeti elkötelezettséget elvárja ahogy azt az előző fejezetben a kötelező előírásoknál bemutattam.¹¹¹

Ennek értelmében az egyházi iskola megteheti, hogy a gyerekek felvételekor feltételül szabja valamely vallás, világnézet elfogadását. Ugyanígy elvárhatja ezt egy pedagógustól vagy más alkalmazottól is. Ebből egyenesen következik, hogy az egyházi fenntartó korlátozhatja, sőt teljesen fel is függesztheti pedagógusai azon jogát, hogy a munkájukat saját világnézetük, meggyőződésük szerint végezzék.

¹¹⁰ Titkolták a számokat: elithálózatot épít az állam <http://nol.hu/belfold/elithalozatot-epit-az-allam-1509167> (A kutatás dátuma 2021.09.13.)

¹¹¹ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV (Letöltés dátuma: 2025.06.26.)

Az egyházi iskola szervezeti és működési szabályzata (SZMSZ), házirendje előírhat a vallási közösség tanításával összefüggő viselkedési és megjelenési szabályokat, kötelezettségeket, sőt kötelező vallásgyakorlatot is. Ha ezeket egy tanuló vagy egy pedagógus nem tartja be, fegyelmi eljárás indulhat ellene.

Az állami intézmények pedagógusai automatikusan tagjai a Nemzeti Pedagógus Kar-nak (NPK), az egyháziakban tanítók azonban nem is lehetnek azok. Ennélfogva utóbbiakra az NPK által kiadott etikai kódex sem vonatkozik, erről nem is olyan régen sokat cikkeztek a sajtóban. A média azonban csak egy régi rendszert fedezett fel magának, mivel például a reformátusok és a katolikusok már évekkel ezelőtt kiadták a maguk pedagógus etikai kódexét – és természetesen alkalmazzák is.¹¹²

V.2. Az egyházi iskolák küldetéstudata, jövőképe

Az egyházi iskolák elsősorban az embert tartják szem előtt, hogy jó férj, jó feleség, jó apa, anya legyen azokból, akiket nevelnek. Ehhez fontos az is, hogy a szakmáját, a munkáját értse és szeresse, de ne egy szakmára készítse fel az iskola a gyerekeket. Ahogy Jelenits István piarista szerzetes elmondta, a diákoknak fontosabb a középiskolában, hogy az irodalmat megtanulják, mint a matematikát, mert a matekot – ha a szakmájához szükséges – később is elsajátíthatja magasabb szinteken, de irodalommal nem fog találkozni többet, csak ha megszerette és kezébe vesz egy regényt vagy verseskötetet. A közoktatásnak az ember jövőjét kell szem előtt tartania. S ez az egyházi tradicionális iskolarendszerben jobban benne van, mint egy másfajta iskolában.

Az egyházi iskolák többségében a gyerekek érettségi után még mindig szerveznek találkozókat, kulturális programokat. Az iskola nemcsak a tanórán megtanított ismeretekről szól, hanem szellemi-kulturális központ, otthon is, ahova egyaránt tartozik a diák, az öregdiák, a szülő, és jól érzi magát. Az egyházi iskolának nyitottá, befogadóvá kell válnia a kallódó gyerekek felé is, hiszen ezáltal is gyarapodhatnak tapasztalatai, kincseit pedig megoszthatja.

Az egyházi iskolákban a nevelés az emberegész fejlesztése, emberségének kibontakoztatása. Sajnos sok másfajta oktatási intézményben az iskola inkább oktató, mintsem egész embert formáló intézmény. Ahhoz, hogy a köznevelési intézmény embert formáló

¹¹²*KLIK vs. egyházak: hol jobb tanulni, hol jobb dolgozni?* http://tizperciskola.blog.hu/2016/09/15/klik_vs_egyhzak_hol_jobb_tanulni_hol_jobb_dolgozni (A kutatás dátuma 2021.09.13.)

legyen, ahhoz nagyobb hangsúlyt kell kapniuk a humán tantárgyaknak. A humán tárgyak erkölcsi tartalmukkal sok nevelési lehetőséget nyújtanak a jellem, az ízlés kialakulásához, az érzelmi neveléshez.

Jelenits atya azt is elmondta, hogy a kommunizmus idején – ahogy láthattuk is a *VII.1.1.2. Az egyházi köznevelési intézmények helyzete 1948-tól 1990-ig, a rendszerváltásig* című fejezetben – az állam elvette a családtól a nevelői szerepet, mondván, hogy nem elég tájékozottak a világról a szülők ahhoz, hogy jól nevelhessenek. Azt mondták, hogy a kettős nevelés nem jó, az iskola majd elvégzi ezt a feladatot. Ennek következtében nagyon sok családban megszakadt ez a szál. Ma ezt az éket a tömegkommunikáció veri a családtagok közé, megy a televízió, a rádió a lakásban, a családtagok pedig alig beszélgetnek már egymással, hiszen kitölti az idő nagy részét az, hogy a műsorokat hallgatják és nem egymást, vagyis egymás figyelmének a perifériájára szorulnak. A mai iskolának, és ezt - ahogy munkámban láthattuk is – az egyházi köznevelési intézmények nagyon jól csinálják, a szárnya alá kell venni a családot, segítenie kell a szülőket a nevelésben, támogatni az ő nevelési elképzelésüket, hiszen az élettapasztalatuk, a bölcsességük lehetőséget ad arra, hogy megfelelően neveljék saját gyerekeiket.

A szülőknek nincs kialakult szempontrendszerük az iskolaválasztáshoz, ezért a piaci szempontokhoz igazodva a reklámozottabb iskolát választják. Az egyházi iskola egyetlen „reklámja” az egyháziasság; a legfontosabb különlegesség, amit nyújtani tud, az a keresztény szellemisége. Emellett igyekszik a többi követelménynek is eleget tenni, ezt a sajátosságot nem a hiányosságok takargatására fordítja. Ahogy disszertációmban láthattuk is, az egyházi iskolák egyre inkább helyet kapnak az iskolák sorában, ahol minőségi verseny van. A kisvárosokban, ahol kevés az iskolaválasztási lehetőség, más a helyzet, mint a nagyobb városokban, ahol az iskolának tudnia kell, hogy mely szülőkre számít, milyen családok íratják oda gyerekeiket. Nem a programnyilatkozatok alapján kell megítélni az iskolákat, hanem az onnan kikerülő fiatalok további életvitele alapján. Az iskolák ilyen típusú igyekezete lassan igazolódik. És lesznek szülők, akik azért adják egyházi iskolába a gyerekeiket, mert úgy látják, hogy annak elvégzése után például jobb családapák lesznek a fiúkból. Napjainkban folytatódik a társadalom és azon belül a család összetartó erejének gyengülése, és ezért egyre nagyobb igény lesz a jó értelemben vett konzervatív, értékőrző és - közvetítő, a személyiség testi-lelki-szellemi harmóniájára nevelő egyházi iskolákra.¹¹³

¹¹³ Oktatási Hivatal: *Az egyházi iskola igényes és sajátos nevelési intézmény – Keresztal-beszélgetés.* 2009. június 17. <http://ofi.hu/tudastar/egyhazi-iskola-igenyes>(Letöltés dátuma: 2021.11.19.)

A rendszerváltozás után egyre több szülő adta egyházi iskolába a gyermekét. Az egyházak pedig az állam segítségével fokozatosan elit intézményekké alakítják át az iskoláikat, s visszatért az egyházi iskolák presztízse. A középosztály egyházi iskolákba küldi a gyerekeit, mert ott sokkal nagyobb biztonságban vannak a gyerekek, mint az államiban, akiket az intézményrendszerükön keresztül az óvodától az érettségiig végigvisznek. A 16 évre leszállított tankötelezettség azt is jelenti, hogy 16 éves kor felett az államnak nincs ellátási kötelezettsége. Mindebből logikusan az következik, ha a szülő biztosítani akarja azt, hogy gyereke eljusson az érettségiig, akkor inkább egyházi iskolába íratja. Az egyházi iskoláknak a fenntartó saját kerettantervet hagyathat jóvá. Így felmentést kapnak a kötelező kerettantervek alól, eltérhetnek a központi tananyagtól, ennek megfelelően az állami iskolák számára kötelezővé tett, drasztikusan szűkített tankönyvjegyzék sem vonatkozik rájuk, olyan tankönyvből tanítanak, amilyenből csak akarnak. Tehát ezek alapján elmondhatjuk, hogy minden adott, hogy létrejöjjön az elitképzés az egyházakon keresztül.¹¹⁴

¹¹⁴ Népszabadság: *Titkolták a számokat: elithálózatot épít az állam.* 2015.01.12. <http://nol.hu/belfold/elithalozatot-epit-az-allam-1509167> (Letöltés dátuma: 2021.11.19.)

VI. Állam és egyház együttműködése a különböző társadalmi problémák megoldásában

VI.1. Humanitárius szervezetek együttműködése az egyházakkal

A rendszerváltozás, azaz 1989 után folyamatosan alakultak a humanitárius szervezetek Magyarországon;

Ilyen volt az Ökumenikus Segélyszervezet, amely 1991-ben alakult, nemzetiségi, vallási és világnézeti hovatartozásra való tekintet nélkül, a legszigorúbb szakmai és átláthatósági követelményeknek megfelelően nyújt segítséget a rászorulóknak Magyarországon, a Kárpát-medencében és a világ számos országában.¹¹⁵

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat¹¹⁶ elsősorban Magyarországon, Erdélyben és Kárpátalján végez komoly humanitárius munkát, a magyar katolikus jótékonyági hálózat, a Szuverén Máltai Lovagrend nemzetközi családjának rendje, a professzionális humanitáriusi elveket vallja és így segít a rászorulókon.¹¹⁷

A Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány – a világ 18 országában nyújt rendszeres segítséget, élelmet, humanitárius és lelki segítséget, és hajt végre fejlesztési programokat, segítséget szenvedő és szociálisan perifériára szorult emberek számára lehetőséget biztosítva számukra egy emberibb élethez. A Szeretetszolgálat célja – származástól, nemzetiségtől, vallástól és bőrszíntől függetlenül a hazánkban és más országokban élő rászoruló emberek lelki és anyagi szükségleteinek alkalmi és rendszeres betöltése.

Az ADRA Alapítvány a Hetednap Adventista Egyház világszéles humanitárius szervezete. Az ADRA katalizátorként működik inspirálva, bevonva és bátorítva az embereket arra, hogy együttműködjenek a szegénység és az egyenlőtlenség leküzdésében, és kezeli a katasztrófák kockázatait és hatásait. Önazonossága alapján, egy globálisan

¹¹⁵ Ökumenikus Segélyszervezet <https://segelyszervezet.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

¹¹⁶ Magyar Máltai Szeretetszolgálat. <https://maltai.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

¹¹⁷ Fischl Vilmos: A nemzetközi egyházi szervezetek szerepe az államközi valamint csoportok közötti konfliktusok és válságok kezelésében. Doktori (PhD) értekezés Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2006

működő fejlesztési és humanitárius szervezet, mely bemutatja Isten szeretetét és együttérzését.¹¹⁸ Disszertációm későbbi részében részletesen fogok foglalkozni az ADRA Alapítvánnyal (lásd: *VI.A szociális törvény és az egyház szociális szolgálatokban történő alkalmazása*)

VI.1. 1. A humanitárius segítségnyújtás fogalma egyházi és polgári viszonyban

A humanitárius segítségnyújtás szerepe az idők folyamán átalakult, ugyanis régebben a fegyveres konfliktusok, katasztrófák és más krízishelyzetek által érintett lakosság megsegítésére indultak segélyezési programok, addig manapság inkább a megelőzésen van a hangsúly.

Elmondhatjuk, hogy alapjaiban változott meg a segítségnyújtás, ugyanis a humanitárius szervezetek a passzív áldozatok helyett a lakosságra úgy tekintenek, akik aktívak és önmegmentő képességgel rendelkeznek.

Bennett szerint a humanitárius segítségnyújtásnak olyan kihívásokkal kell szembenéznie a jövőben, mint például a terrorizmus, ezért ezzel is foglalkozom a tanulmányomban.¹¹⁹

A humanitárius segítségnyújtás célja, hogy minden körülmények között megelőzze és enyhítse az emberek szenvedését, óvja az életet és az egészséget, tiszteletben tartsa az ember személyét.¹²⁰

VI.1.2. A humanitárius szervezetek és egyházak céljai, feladatai

¹¹⁸ ADRA Alapítvány www.adra.hu (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

¹¹⁹ Bennett C: Time to let go: remaking humanitarian action in the modern era. ODI, London, UK, 2016, 17-21.

¹²⁰Sáfár Brigitta, A humanitárius segítségnyújtás elméleti és gyakorlati kérdései a Vöröskereszt nemzetközi tevékenységének tükrében, Doktori (PhD) értekezéslet, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katona Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2018. https://hkk.uni-nke.hu/document/hkk-uni-nke-hu/S%C3%A1f%C3%A1r%20Brigitta_Doktori%20%C3%A9rtekez%C3%A9s%20tervezet_20180402.pdf (Letöltés dátuma: 2021.11.22.)

A humanitárius szervezeteknek meg kell határozniuk munkájuk során az alábbi célokat:

- Az emberek segítése azért, hogy azok felkészüljenek a különböző kihívásokra és ezáltal elkerüljék a veszélyes helyzeteket.
- Azoknak az embereknek támogatása, akik segítségre szorulnak a váratlan katasztrófa vagy válság következtében.
- Ezen emberek sebezhetőségének csökkentése, és a túlélésük megerősítése.

Fontos, hogy amíg a humanitárius szervezetek a gyakorlati elintéznivalókhoz nyújtanak segítséget, addig az egyházi és vallási szervezetek képviselői segítenek a rászorult embereknek védett lelki közösséget biztosítani az átélt traumák után. Véleményem szerint a lelki segítségnyújtás ugyanolyan fontos, mint a civil szervezetek segítése, ha nem fontosabb, mert egy rászoruló embernek először lelkileg kell rendbe jönnie.¹²¹

Egyre nagyobb szerepe van a különböző egyházi szervezetek karitatív munkájának, nemcsak a lelki segítségnyújtásban tudnak részt venni, hanem a veszélyhelyzeti felkészülésben, a beavatkozás és mentés és a helyreállítás időszakában egyaránt.¹²²

VI.3. Keresztény társadalmi tanítás

Végül szeretnék foglalkozni a keresztény társadalmi tanítással, amely áthatja az egyházak humanitárius munkáját.

A keresztény társadalmi tanítás három elvre épül:

1. A személyes-elv tartalma, hogy az ember – társas lény, de önérték. A társas lény jelleg három dolgot jelent. Az ember mások által, mások segítségével, mások teljesítményét, kultúráját használva tud kifejlődni.
2. A szolidaritás-elvet mai kifejezéssel közösségi, vagy társadalmi elvnek is nevezhetnénk. Egyszerre tartalmazza az egyén és közösség kölcsönös felelősségét.

¹²¹Sáfár Brigitta: i.m.

¹²²Petró-Tibor-Hornyacsek Júlia: Az egyházak, mint társadalmi szervezetek lehetséges helye és szerepe az árvízi védekezésben. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évfolyam, 2012. 2. szám, Budapest, 2012. szeptember, Budapest, 124-139. oldal

3. A harmadik kiindulópont a szubszidiaritás-elv, ami decentralizáltságot jelent. Ennek lényege, hogy minden társadalmi felelősség, cselekedet, döntés, vagy jogkör arra a szintre kell, hogy kerüljön, ahol még éppen el tudják látni.¹²³

A társadalmi tanítással a Katolikus Egyház is foglalkozott. Az első ünnepélyes megnyilatkozás 1891-ben XII. Leó pápa „*Rerum novarum*” enciklikája volt, amelyet azóta több hivatalos egyházi megnyilatkozás is követett.¹²⁴ Ez az enciklika azért fontos, mert ebben XII. Leó konkrétan foglalkozik a szegényekkel. A pápa hivatkozik arra, hogy a jeruzsálemi hívek önkéntesen lemondtak vagyonukról, hogy a szegényeken segítsenek. „*Nem akadt köztük szűkölködő.*” (ApCsel 4,34) Megemlíti, hogy az ősegyházban diakónusokra, mint külön erre a célra alapított rendre bízta a szociális, karitatív munkát.¹²⁵ A „*Rerum novarum*” enciklikának nagy jelentősége volt az Egyház és a társadalomtudományok szempontjából. Az enciklika az egyházi hagyományt, az evangélium üzenetéből kiindulva választ adott a kor sürgető kérdéseire (tulajdonjog, osztályharc, szakszervezetek), és rámutatott az Egyháznak a társadalomban betöltött feladatára. Ez a feladat elsősorban a szegények, az alapvető jogaiktól megfosztott emberek érdekeinek a védelmében valósul meg.¹²⁶

A teológia az Egyház útmutatása szerint széles körben alkalmazza a szolidaritás fogalmát. A fogalmat lehet a társadalmi erkölcsre és lehet a személyes kapcsolatok erkölcsére is alkalmazni. *Társadalmi erkölcs* vonatkozásában azt jelenti, hogy olyan törvényeket hoznak, amelyek a szegényeket segítik, vagy olyan karitatív szervezeteket hoznak létre, amelyeknek célja a szegények megsegítése. A *személyes kapcsolatok* erkölcsére nézve azt jelenti, hogy az ember kifejezze szeretetét és a szegények melletti elkötelezettségét. A szolidaritásnak tehát mindenki és minden szükségét szenvedő csoport vagy ország felé meg kell nyilvánulnia, ha azok kiszolgáltatott helyzetben vannak.¹²⁷

Most pedig rá szeretnék térni a pápák szociális enciklikáira.

Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy az Egyház szociális tanítása nem a pápai enciklikákkal kezdődött. A kereszténység szociális jellegét az evangélium alapozza meg, és az

¹²³ *A keresztény társadalmi tanítás*, sorozatszerkesztő: HORÁNY ÖZSÉB, Vigilia Kiadó, Budapest-Pécs, 1990, 23-25.

¹²⁴ XIII. Leó *Rerum Novarum Enciklika* (1891. május 15.): *Leonis XIII. P.M. Acta*, XI, Romae 1892, 92-144.

¹²⁵ BeranFerenc–Lenhardt Vilmos: „*Az ember útja, Az egyház társadalmi tanítása*”, Budapest, SZIT 2017, 230.

¹²⁶ BeranFerenc–Lenhardt Vilmos: i.m., 233.

¹²⁷ BeranFerenc–Lenhardt Vilmos: i.m., 181-182.

Egyház szociális gyakorlatának kétezer éves története van. Az egyházatyák az evangéliumok szociális tartalmát hamar beillesztették saját társadalmuk hétköznapijaiba, és a nagy középkori teológusok is terjedelmes traktátusokban foglalkoztak az időszerű gazdasági, társadalmi és politikai kérdésekkel.

Mégis a pápák szociális enciklikáival új korszak kezdődött azon a területen, melyet az Egyház szociális tanításaként jelölnek meg.

Az Egyház nemcsak a szorosabb értelemben vett szociális tanításának kezdetétől volt meggyőződve arról, hogy a természetfeletti üdvrend és az evilági társadalmi rend szoros kapcsolatban állnak.

Az Egyház megfogalmazta a maga szociális tanításában a gazdasági és társadalmi rend következő négy alapelvét:

1. Személyiségi elv: A döntő többé már nem a gazdasági és társadalmi rendszerek öncélúsága és túlélése, hanem maga az ember, aki célja és hordozója az egész társadalmi életnek.
2. Szolidaritás elve: Az ember, mint személy minden társadalmi tevékenység célja és hordozója, szükségszerűen adódik az ember belső kötelezettsége azzal, hogy másokkal együtt jelen van a társadalomban, törekszik annak teljességére, ami benne, mint Isten képében ott van.
3. Szubszidiaritás elve: Mivel az ember személyének gazdagsága miatt sokféle érték és cél felé van beállítva, döntően fontos, hogy ezen értékek mindegyikét a neki megfelelő szociális élettérben tudja megvalósítani.
4. Közjó elve: Az egyes társadalmi alakulatoknak ahhoz, hogy megvalósíthassák céljukat, szükségük van támasznyújtó segítségre, és a társadalmi alakulatok egymás között lehetséges, célokkal kapcsolatos konfliktusainak szükségük van az állam koordináló tekintélyére.

A fentebb felsorolt négy alapelv a társadalmi rend képének alapállományához tartozik az Egyházak szociális tanításaiban.

Az Egyház küldetése az ember természetfeletti üdvössége. Mivel azonban a természetfeletti üdvösségrend az e világi társadalmi rendhez szorosan kapcsolódik, az Egyház küldetése erre a területre is kiterjed. Ezért mondhatjuk azt, hogy az Egyház szociális üzenetét az evangélium inspirálja, mivel az evangéliumból nyer új megvilágítást és mélyebb indítékot szociális elkötelezettségéhez. Jézus a követőit egy hatalmas küldetéssel bízta meg, amikor a mennybe ment: beszéljenek és mutassák be a világnak Isten szeretetét, és

hirdessék visszajövetelének ígérését. Az egyház léte erről a küldetésről szól.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy az Egyház szociális tanítása sohasem akart valamilyen gazdasági vagy szociális elmélet lenni. Kezdetől fogva a szociális gyakorlatra irányult.¹²⁸

Az egyháznak, Jézus példáját és parancsát követve, különös szeretettel kell gondoskodnia a szegényekről, a hátrányos helyzetbe kerültekről, az elnyomottakról. Ez a keresztény társadalmi tanítás egyik legfontosabb szempontja, amely az elmúlt száz évben egyre határozottabb és sürgetőbb parancsként jelentkezett.

Ahogy láthattuk az egyház társadalmi tanításából különösen három szempontot kell kiemelnünk: ezeket minden társadalmi és gazdasági reformintézkedésnek tekintetbe kell vennie, ha célját, a közjó szolgálatát el akarja érni. Ezek: a személy elsődleges méltósága, a szolidaritás és a szubszidiaritás elve.

Az egyház tanítása szerint a felebaráti szeretet áldozathozatalt kíván, intézményes vagy egyéni részvételt a másik ember nehézségeiben.

Az egyháznak részt kell vennie az elesettség, a kirekesztettség, a lecsúszás, az elnyomorodás elleni küzdelemben. A felebaráti szeretet mintaképe az irgalmas samaritánus.

Elmondhatjuk, hogy az egyház ma is része a társadalom életének, ahogyan szerves része volt egy évezreden át. Az Egyházak nem vonhatják ki magukat a közös terhek viselése alól, a társadalom tagjaival és szervezeteivel kapcsolatot keresve, van lehetőségük vállalni a rájuk eső feladatokat, együttműködve az állami szervekkel, segítséget nyújtva a rászorulóknak, részt vállalva az Állam kötelező feladatainak ellátásában.

Jézus minden embert meghívott arra, hogy bontakoztassa ki magát, jobbjítsa az életkörülményeit, békét és boldogságot teremtsen a társadalomban. Jézus a reményre hívta meg az embert, a boldogabb jövőbe vetett reménységbe, amely erőt ad mindenkinek, hogy közös összefogással és felelősségvállalással építse az emberiség jövőjét és számolja fel a szegénységet.¹²⁹

¹²⁸Schasching, J., *A pápák szociális enciklikái* (ford.: Sztrilich Ágnes) in *Távlatok* 1/1. (1991. Húsvét), 16–28.

¹²⁹ Magyar Katolikus Püspöki Kar: Igazságosabb és testvériesebb világot! körlevél, 1996. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=184> (Letöltés dátuma: 2022.06.02.)

Ferenc pápa a szegények pápája megválasztása (2013. március 13.) után a megnyilatkozásaiból hamar kiderült, hogy elsősorban a szegényeket, a gyengéket, a magukra hagyottakat, a nehézségekkel küszködőket, segítségre szorulókat, a kirekesztetteket kívánja a személyes gondoskodásának és az egyház törődésének középpontjába állítani:

Ahogy ezt az *Evangelii Gaudium* apostoli buzdítás 197-216. pontjaiban is mondja:

197. *Isten szívében kiváltságos helye van a szegényeknek, olyannyira, hogy ő maga „szegénnyé lett” (2Kor 8,9). Megváltásunk egész útját a szegények szegélyezik. Az üdvösség Jézus Krisztus áldozata által jött el hozzánk. A fájdalomtól gyötörteknek, a szegénység által nyomasztottaknak hirdette, hogy Isten a szíve közepében hordozza őket: „Boldogok vagytok ti, szegények, mert tiétek az Isten országa” (Lk 6,20), és így azonosult velük: „Éhes voltam és adtatok ennem”, tanítva ezzel, hogy az irántuk való irgalmasság a mennyország kulcsa (vö. Mt 25,35köv.).*

198. *Az Egyház számára a szegényekkel való törődés elsődlegesen teológiai kategória, megelőzve minden kulturális, szociológiai, politikai vagy filozófiai kategóriát. Isten nekik mutatja meg „a maga első irgalmasságát” ...az Egyház a szegényekkel, ami „a keresztény szeretet gyakorlásában különleges elsőbbséget élvezett, s amelyről az egész egyházi hagyomány tanúskodik”. Ez a törődés benne foglaltatik a hitben, amellyel Krisztusban azt az Istent hisszük, aki értünk szegény lett, hogy szegénysége által gazdaggá tegyen minket”. Ezért vágyom egy szegényeket szolgáló szegény Egyházra. A szegények sok mindenre képesek megtanítani minket...¹³⁰*

Ferenc pápa a gazdaság és a bevételek elosztása részénél a 202. pontban azt mondja, hogy a szegénység strukturális okainak megoldása nem várhat tovább. A szegénység problémáját radikálisan kell megoldani, a vészhelyzetekre alkotott segélyezési terveket csak átmeneti válaszoknak kellene tekinteni. Ferenc pápa szerint az egyenlőtlenség a társadalmi bajok gyökere.

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a szegényeknek kiváltságos helye van Isten népében. Jézus nagy reményeket ébresztett, különösen az alázatos, egyszerű, szegény, elfeledett emberekben, akik semmit sem számítanak a világ szemében. Jézus az egyetlen, aki

¹³⁰Ferenc pápa: *Evangelii Gaudium* apostoli buzdítás 197-216. pont, SZIT, Budapest 2014. Ferenc pápa Az evangélium öröme kezdetű apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az istennek szentelt személyeknek és a világi híveknek az evangélium hirdetéséről a mai világban. 2013. november 24. <https://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=451> (Letöltés dátuma: 2022.06.02.)

meg tudta érteni az emberek nyomorúságát, megmutatta Isten irgalmas arcát, és lehajolt az emberekhez, hogy meggyógyítsa testüket, lelküket.¹³¹

VI.3.1. Jézus tanításai a szegények megsegítéséről

Az Újszövetség a szegénységről alig, de a szegényekről annál többet ír. A hegyi beszédben Jézus a szegényeknek ígéri az üdvösséget (Lk 6,20-24; Mt 5,3-12; Lk 4,18)¹³²:

„Ő pedig tanítványaira nézett, és így szólt: Boldogok vagytok, ti szegények, mert tiétek az Isten országa.²¹ Boldogok vagytok, akik most éheztek, mert majd megelégtettek. Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok.²² Boldogok vagytok, amikor gyűlölnék titeket az emberek, és amikor kiközösítenek, gyaláznak benneteket, és kitörlik neveteket, mint gonosz nevet, az Emberfiáért.²³ Örüljétek azon a napon, és ujjongjatok! Íme, nagy a ti jutalmatok a mennyben, mert ugyanezt tették atyáik a prófétákkal.²⁴ De jaj nektek, ti gazdagok, mert megkaptátok vigasztalásotokat!” (Lk 6, 20-24)¹³³

A lelki szegénység a Nyolc Boldogság értelmében a lelki gyermekségre utal: azért boldogok, mert nyitottak Isten szeretetének befogadására, Isten gyermekeiként válnak egymás testvéreivé.¹³⁴

Az anyagilag szegényeknek, a jelentékteleneknek és tudatlanoknak (vö. Mt 11,25: „Abban az időben így szólt Jézus: Magasztallak, Atyám, menny és föld Ura, mert elrejtetted ezeket a bölcsék és értelmesek előtt, és felfedted az egyszerű embereknek.”) a segítségre szorulóknak ígéri a mennyek országát.¹³⁵

Jézus megkülönböztetően fordul a megvetett bűnösökhöz (Lk 5,29: „Lévi nagy vendégséget rendezett neki a házában. Nagy sokaság volt ott, vámszedők és mások, akik velük együtt telepedtek asztalhoz.”) „A vámszedők és a bűnösök mindnyájan Jézushoz

¹³¹Ferenc pápa: Öllelek benneteket! Beszéd a fiatalokhoz, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, Budapest, 2014, 15-20.

¹³² A bibliai idézetek forrása: Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája (2014) (protestáns) <https://szentiras.hu/RUF> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

¹³³Kocsis I., *A hegyi beszéd*, Jel Kiadó, Budapest 1998., 36-41.

¹³⁴Lukács L., *A keresztény szabadság politikai dimenziói a felszabadítási teológia tükrében* http://real.mtak.hu/19498/1/Lukacs_Laszlo_Sapientiana_2014_2_u_134343.961678.pdf (A kutatás dátuma 2023.03.13.)

¹³⁵Bácskai K., *Boldogok a kicsinyek. Az evangéliumi kicsinység vizsgálata a szinoptikusokban, tekintettel annak krisztológiai, ekkleziológiai és szociális aspektusaira* doktori dolgozat, Evangélikus Hittudományi Egyetem (Újszövetségi Tanszék), Budapest 2006, 45-53.

igyekeztek, hogy hallgassák őt.”Lk15, 1). Ők ajándékként várják a segítséget és az üdvösséget. Isten Országa olyan nagy, hogy csak ajándékkal lehet megkapni. Jézus program-szerű törődése a szegényekkel megérteti, hogy az „Istenország” benne kezdődik és felforgatja a polgári mércéket: fölmagasztalja a szegényeket és ennek fordítottjaként megalázza a gazdagokat (lásd: Magnificat (Mária hálaéneke): „Mária pedig ezt mondta: Magasztalja lelkem az Urat, ⁴⁷és ujjong az én lelkem megtartó Istenemben, ⁴⁸mert rátekintett szolgálóleányának megalázott voltára: és íme, mostantól fogva boldognak mond engem minden nemzedék, ⁴⁹mert nagy dolgokat tett velem a Hatalmas, és szent az ő neve, ⁵⁰irgalma megmarad nemzedékről nemzedékre az őt félőkön. ⁵¹Hatalmas dolgot cselekedett karjával, szétszórta a szívük szándékában felfuvalkodottakat. ⁵²Hatalmasokat döntött le trónjukról, és megalázottakat emelt fel; ⁵³éhezőket látott el javakkal, és bővelkedőket küldött el üres kézzel. ⁵⁴Felkarolta szolgáját, Izráelt, hogy megemlékezzék irgalmáról, ⁵⁵amint kijelentette atyáinknak, Ábrahámnak és az ő utódjának mindörökké.”(Lk. 1,46-55).

A gazdagság veszedelme

„Jézus ezt látva, így szólt: Milyen nehezen mennek be a gazdagok az Isten országába! 25Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni. 26Akik pedig ezt hallották, megkérdezték: Akkor ki üdvözülhet? 27Ő így felelt: Ami lehetetlen az embereknek, az Istennek lehetséges.”Lk 18, 24-26¹³⁶

Ezek a szövegek mintha mind arra utalnának, hogy a gazdagság legalábbis nem igazán helyes erkölcsileg, míg a szegénység annak nevezhető.¹³⁷

Az evangéliumok nem csak azért írnak olyan sokat a szegényekről, mert az akkori társadalmak jelentős csoportját képezték (a kortárs profán irodalomban – különösen a zsidóságon kívül – erre alig találunk példát), hanem azért, mert különleges érdeklődést mutatnak irántuk. A „ptókhosz” túlnyomó használata nemcsak jól jellemzi a Krisztus-korabeli társadalom helyzetét, de egyúttal maga a szóhasználat is jelzés arra vonatkozóan, hogy a szegények az evangélium üzenetének elsődleges címzettjei: „ptókhojevangelidzontáj.”¹³⁸

¹³⁶Hofher J SJ: Tegyétek meg azt, amit lehetséges! In: *Szív*, 2013. július/augusztusi szám.

¹³⁷Jelenits I., *Jézus és a szegények* in *Kinyilatkoztatás és emberi szó* (szerk. Mohay T.), Új Ember Kiadó, Budapest 1999, 231–248.

¹³⁸Obbágy L., *Az evangélium mint a szegények örömhíre az egyház katekézisében*, Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 2001, 17-18., 19-20.

„Ezért így válaszolt nekik: Menjetek el, vigyétek hírül Jánosnak, amit láttatok és hallottatok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások tisztulnak meg, süketek hallanak, halottak támadnak fel, a szegényeknek hirdettetik az evangélium.” Lk 7,22

Isten a Máté-evangélium 25. fejezetében található „protokoll” alapján mond majd ítéletet rólunk, amikor megkérdezi tőlünk az utolsó ítéletkor:

„³⁴Akkor így szól a király a jobb keze felől állókhöz: Jöjjetek, Atyám áldottai, örököljétek az országot, amely készen áll számotokra a világ kezdete óta. ³⁵Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok, ³⁶mezítelen voltam, és felruháztatok, beteg voltam, és meglátogattatok, börtönben voltam, és eljöttetek hozzám. ³⁷Akkor így válaszolnak neki az igazak: Uram, mikor láttunk téged éhezni, hogy enned adtunk volna, vagy szomjazni, hogy innod adtunk volna? ³⁸Mikor láttunk jövevénynek, hogy befogadtunk volna, vagy mezítelennek, hogy felruháztunk volna? ³⁹Mikor láttunk betegen vagy börtönben, hogy elmentünk volna hozzád? ⁴⁰A király így felel majd nekik: Bizony mondom nektek, valahányszor megtettétek ezeket akár csak eggyel is az én legkisebb testvéreim közül, velem tettétek meg. ⁴¹Akkor szól a bal keze felől állókhöz is: Menjetek előlem, átkozottak, az ördögnek és angyalainak elkészített örök tűzre! ⁴²Mert éheztem, és nem adtatok ennem, szomjaztam, és nem adtatok innom, ⁴³jövevény voltam, és nem fogadtatok be, mezítelen voltam, és nem ruháztatok fel, beteg voltam, börtönben voltam, és nem látogattatok meg. ⁴⁴Akkor ezek is így válaszolnak neki: Uram, mikor láttunk téged éhezni vagy szomjazni, jövevénynek vagy mezítelennek, betegen vagy börtönben, amikor nem szolgáltunk neked? ⁴⁵Akkor így felel nekik: Bizony mondom nektek, valahányszor nem tettétek meg ezeket eggyel a legkisebbek közül, velem nem tettétek meg. ⁴⁶És ezek elmennek az örök büntetésre, az igazak pedig az örök életre.” (Mt 25, 34-46)

Ennek alapján elmondhatjuk, hogy Isten úgy fog mindenkit jutalmazni vagy éppen büntetni az utolsó ítéletkor, ahogy földi életünkben viselkedünk a legkisebb testvéreinkkel, azaz a szegényekkel. ¹³⁹

Pál apostol, gyűjtést hirdet meg a korinthusi egyházban a jeruzsálemi egyház számára, amelynek a szegénység nehéz pillanataival kell szembenéznie. Pál apostol rámutat az igazi gazdagságra: „Ezért ahogyan mindenben bővelkedtek: hitben és igében, ismeretben és minden buzgóságban, és a tőlünk rátok áradó szeretetben, úgy ebben az adakozásban is legyetek bőkezűek” (2Kor 8,7)

¹³⁹Jelenits I., *Jézus és a szegények...*, 232.

(2Kor 8,1-9).

Jézus a legnagyobb szegénységben született Betlehemben.

Jézus egész élete kitűnő példája volt a szegények szeretetének, az emberiség iránt érzett végtelen szeretetének és a szeretetét halálával pecsételte meg. Jézus és apostolai lemondtak a világ örömeiről, hogy egyedül a szegényeknek s a szegénység szeretettel megtöltött eszméjének élhessenek.¹⁴⁰

Az első keresztyének leginkább az elnyomottak, a megvetettek, a szenvedők, a szegények voltak. Az isteni szeretet egyszerre segítségükre sietett az apostoloknak. Az első hitközséget, a jeruzsálemi hitközséget is, a szeretet tartotta össze. Éppen ezért nem hagyhatták szegény testvéreiket nélkülözni. Mindenüket, amijük volt, közösnek tekintették az őskereszténység hívei.

Lukács az Apostolok Cselekedeteiben azt mondja:

„⁴⁴Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt. ⁴⁵Vagyonukat és javaikat eladták, szétosztották mindenkinek: ahogyan éppen szükség volt rá.”
(Ap.Csel 2:44-45)

Ezt a vagyonközösséget, kommunizmust, azonban nem szabad összekeverni a mai értelemben vett kommunizmussal, ami a XX. század egyik legnagyobb bűne volt, mert az ősegyház kommunizmusa önkéntes volt és részleges; nem pedig, mint a modern kommunizmus: általános és kötelező. A kommunizmus fogalma tulajdonképpen nem más, mint egy osztályok nélküli gazdasági, társadalmi rendszer, amelyben mindenki képességei szerint dolgozik és a termelt javakból szükségletei szerint részesedik.

Az Újszövetségben az első keresztyéknél, aki akarta, odaadta vagyonát (tehát önkéntes volt), és ha valaki nem tudott a vagyonáról a szegények javára lemondani, arra nem is kényszerítették, mert inkább a méltányos adakozáson volt a hangsúly. Különbön is ez a vagyonközösség is csak addig állott fenn, amíg a hívek száma még kisebb volt, tehát az elején. A hívők számának növekedésével a vagyonközösség hamarosan megszűnt. Helyét az adakozás, a hívek áldozatkészsége foglalta el. Az alamizsnálkodás: egyéni jellegű, testvéries szolidaritás volt.¹⁴¹

Pál maga is rámutat arra, hogy az alamizsnálkodás önkéntes volt:

¹⁴⁰Nemeshegyi P.: *Jézus és a szegények* in *A Szív* 96/10. (2010. október), 47–49.

¹⁴¹Mezey Gergely S. J.: *A szegénygondozás és a karitás az első keresztény századokban*. Megjelent az *Egyházi Lapok* LV. évf. 1932. év. 12. sz.

„Mindenki úgy adjon, ahogyan előre eldöntötte szívében, ne kedvetlenül vagy kényszerűségből, mert „a jókedvű adakozót szereti az Isten”.2Kor 9, 7¹⁴²

Összefoglalóul elmondhatjuk, hogy az Újszövetségi tanítás alapján kell az egyháznak megvalósítani a közösségfejlesztést, vagyis elsősorban segíteni azoknak az embereknek az alapvető, emberi szükségleteik kielégítésében, akik a körülmények miatt erre saját erejükből nem képesek.

VI.3.2. „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és az Istennek, ami az Istené”

A bibliai tanítások és erkölcsi iránymutatások az emberiség számára évezredek óta jelentős alapelveket kínálnak, amelyek formálják a társadalmi rendet és az egyének életvezetését. Jézus Krisztus tanításai különösen jelentőségteljesek a keresztény hagyományban, mivel alapvető társadalmi, etikai és spirituális kérdéseket tárgyalnak. Ezek közé tartozik az állam és az egyház közötti viszony kérdése is, amely sok évszázadon át komoly viták tárgya volt.

Még mielőtt rátérek ennek az alfejezetnek a címének a tárgyalására, fontos tisztázni, hogy kik azok a farizeusok, hogy pontosabban megértsük a címben szereplő bibliai idézet jelentőségét.

A farizeusok (pe rûshîm) a Hasmóneus–felkelést követően megjelenő politikai–vallási csoport, amelynek tagjai a szaddúceusokhoz képest lényegesen eltérő álláspontot fogalmaztak meg mind jogi, mind teológiai kérdésekben. Tanításuk lényege, hogy hisznek a test feltámadásában és az isteni gondviselésben. A farizeusok kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak a rituális tisztaság kérdésének, többek szerint a papi tisztasági előírásokat kívánták laikusokként is megvalósítani. E mellett a tanítás, különösen a jog tanításának fontosságát hangsúlyozták.¹⁴³

Josephus Flavius szerint a farizeusokat büszkeséggel töltötte el törvénytudásuk.¹⁴⁴ A farizeusok rendelkeztek saját szokásokkal is, ám a szaddúceusok tagadták, hogy Isten az írott törvényeken kívül mást is kinyilatkoztatott volna, ezért a farizeusok szokásjogát

¹⁴²Pálos K., *Szegénység, szegénygondozás*, Martineum Könyvnyomda, Szombathely, 1934. http://mtda-portal.extra.hu/books/palos_karoly_szegenygondozas.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

¹⁴³ Sherwin-White, A. N., *The Trial of Jesus of Nazareth by S. G. F. Brandon*, Gnomon, 43. Bd., H. 6 (Sep., 1971), 590.

¹⁴⁴ Flavius, Josephus, *A zsidó háború (Jos. Bellum)*, ford. Révay József, Budapest, 1963, 79.

elutasították. A farizeusok megítélése manapság ismét vita tárgya, holott korábban egységes álláspont uralkodott a tekintetben, hogy a farizeusok egy igen befolyásos politikai csoport tagjai voltak. Neusner szerint a farizeusok nem képeztek politikailag befolyásos csoportot, nem töltöttek be akár vallási, akár közhatalmi értelemben meghatározó pozíciókat.¹⁴⁵ E. P. Sanders szerint a farizeusok nem voltak a legfontosabb politikai csoport tagjai e korban, ugyanakkor az sem igaz, hogy egy teljesen elszigetelt, visszavonult csoportot kell bennük látni.¹⁴⁶ Az igazság valahol Neusner és Sanders állítása között van.¹⁴⁷

A farizeusok azt tartották magukról, hogy ők a legrégebbi felekezet mind a három közül (a másik a szadduceusok és a harmadik az esszénusok), ők magyarázzák a leghitelesebben a törvényt; azt tanítják, hogy mindennek az ura Isten és a végzet; hogy a jó és rossz cselekedet az emberek szabad akaratától függ ugyan, de minden dolgukba belejátszik a végzet. Tanításuk szerint a lélek halhatatlan, de csak a jó lelkek kerülnek a halál után más testbe, a gonoszok örök büntetést szenvednek. Viszont a másik szekta tagjai, a szadduceusok, kereken tagadták a végzetet, és azt állítják: Isten egyáltalán nem törődik azzal, hogy az ember cselekszik-e gonoszat, vagy nem: a jó és rossz cselekedetek teljesen az ember szabad akaratától függenek, és mindenki szabadon választja ezt vagy azt. Továbbá tagadták a lélek halhatatlanságát, valamint a túlvilági büntetéseket és jutalmakat. „*A farizeusok szeretik egymást, és a közösség érdekében összetartanak, a szadduceusok azonban nemcsak egymáshoz ridegek és barátságtalanok, hanem törzsrokonaihoz is oly zordak, mintha idegenek volnának.*”¹⁴⁸

A farizeusok (pe rŭshīm) nem mások, mint befolyásos laikus emberek, akik úgynevezett közösségekbe (héberül: *haborut*), illetve társaságokba szerveződtek, követőkkel és településekkel az ország minden táján. E farizeusi közösségnek legjelentősebb tagjai és vezetői az írástudók voltak, habár nem minden írástudó volt farizeus. A farizeusi csoportosítás akkor jött létre, amikor a makkabeusi főszaadító háborúk után a felszaadítók olyan uralmi rendszert építettek ki, mint azt az megelőző hellenista nagybirodalmak idegen uralkodói. Pedig a felszaadítók is zsidók voltak, mégis nagyon távol álltak Izrael igazi tradíciójától. Ennek értelmében elmondhatjuk, hogy a farizeusok mozgalma kezdetől fogva konzervatív és tiltakozó társaság volt. Itt konzervatizmuson azt értjük, hogy

¹⁴⁵ Neusner, J., *The Mishnah*, Yale University Press: London, 1988.

¹⁴⁶ Sanders, E. P., *Jewish Law from Jesus to the Mishnah*. Five Studies. SCM Press: London, 1990, 103.

¹⁴⁷ Jany János, *A világ főbb jogrendszerei*, egyetemi jegyzet, Piliscsaba, 2011. [https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/jany_janos-a_vilag_fobb_jogrendszerei\(2\).pdf](https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/jany_janos-a_vilag_fobb_jogrendszerei(2).pdf) (A kutatás dátuma: 2024.10.01.), 29.

¹⁴⁸ Flavius, 1963, 79.

szerették volna lehetővé tenni, hogy Izrael „szent nép” legyen. A farizeusok különös gonddal ápolták a szóbeli írásbeli magyarázati hagyományokat, s a mózesi törvényt vetették kiindulási alapul. A farizeusok nem különültek el a néptől, hanem megpróbálták a népet törvénytiszteletre nevelni.

Jézusnak a farizeusok folyamatosan olyan kérdéseket tettek fel, amelyek a korabeli jogtudomány és jogi diskurzus homlokterében álltak (milyen munka végezhető Shabbātkor, étkezés előtti kézmosás kötelessége, a bér munkás bérének kiadása stb.).¹⁴⁹

A farizeusok többször megpróbálták Jézust a nyilvánosság előtt lehetetlen helyzetbe hozni. Egy alkalommal például megkérdezték, hogy fizessenek-e adót a császárnak. Ravasz csapda volt ez. Ha ugyanis Jézus ekkor azt válaszolja, hogy fizessenek, azzal lejáratja magát a nép előtt, mivel a rómaiaknak való adófizetést a zsidók jogtalanságnak tartották, és úgy gondolták, hogy a választott nép tagjai egyedül Isten felé kötelesek adót fizetni.¹⁵⁰

Ha ellenben azt feleli Jézus, hogy ne fizessenek, akkor lázítás vádjával nyomban feljelentik a római hatóság előtt, ahogy azt tették is. Jézus felismerve a csapdát, olyan választ adott a farizeusok kérdésére, amelyet nem tudtak ellene felhasználni:

„Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené!” (Lk: 20:25)¹⁵¹

A „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené” kijelentés egyike Jézus azon mondásainak, amelyek a legélesebb határvonalat húzzák a földi és az isteni hatalom között. Ez a mondat nemcsak Jézus korának politikai és vallási rendszerére volt hatással, hanem generációk során formálta a teológiai és politikai gondolkodást a kereszténység történetében. Az állam és egyház közötti viszony bemutatása a Lukács

¹⁴⁹ Jany, 2011, 29.

¹⁵⁰ Sanders, E. P., *Jewish Law from Jesus to the Mishnah. Five Studies.* SCM Press: London, 1990, 49.

¹⁵¹ Teljes szöveg így szól: *Lk 20,20-26: „Az adópénz (Mt 22,15-22; Mk 12,13-17)*

20Ezután szemmel tartották őt, és kémeket küldtek utána. Azok igazaknak tették magukat, hogy Jézust egy kérdéssel törbe csalják, és átadhassák a hatóságnak és a helytartói hatalomnak. 21Ezek megkérdezték tőle: Mester, tudjuk, hogy helyesen szólsz és tanítasz, és nem vagy személyválogató, hanem az igazsághoz ragaszkodva tanítod az Isten útját. 22Szabad-e a császárnak adót fizetnünk, vagy nem? 23Ő azonban felismerte álnokságukat, és így szólt hozzájuk: 24Mutassatok nekem egy dénárt! Kinek a képe és felirata van rajta? Ők ezt felelték: A császáré. 25Ő pedig így válaszolt nekik: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené! 26Így tehát nem tudták törbe csalni a nép előtt, hanem elcsodálkoztak válaszában, és elhallgattak.” A bibliai idézetek forrása: Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája (2014) (protestáns) <https://szentiras.hu/RUF> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

evangéliuma alapján világos megértést nyújthat arról, hogy milyen szerepe van a világi és az isteni hatalomnak az emberi életben.¹⁵²

Ez a mondás különösen fontos volt Jézus korában, amikor a Római Birodalom uralma alatt élő zsidók számára a politikai és vallási hatalom közötti egyensúly kérdése mindennapos kihívást jelentett. Jézus válasza a farizeusok és a Heródes-pártiak kérdésére, miszerint szabad-e adót fizetni a császárnak, egy olyan bölcs és diplomatikus megoldás volt, amely elkerülte a közvetlen konfrontációt a római hatalommal, miközben hangsúlyozta az isteni hatalom elsődlegességét.

A mondat teológiai jelentősége abban rejlik, hogy Jézus világosan elkülöníti a földi és az isteni hatalmat. A császárnak megadni, ami a császáré, azt jelenti, hogy a világi hatalomnak is megvan a maga jogosultsága és szerepe az emberi életben. Ugyanakkor Istennek megadni, ami az Istené, azt jelenti, hogy az isteni hatalom és a vallási kötelezettségek elsőbbséget élveznek minden más hatalommal szemben.

Ez a kettős kötelesség a keresztény teológiában és politikai gondolkodásban is mély nyomot hagyott. Ahogy azt később be fogom mutatni, az állam és egyház közötti viszony kérdése a középkorban és az újkorban is folyamatos viták tárgya volt. A reformáció idején különösen fontos szerepet kapott ez a kérdés, amikor a vallási reformerek, mint Luther Márton és Kálvin János, újraértelmezték az állam és egyház közötti kapcsolatot.

A modern korban is releváns maradt ez a mondás, különösen a szekularizáció és az állam és egyház szétválasztásának kérdése kapcsán. A szekularizáció folyamata során az állam és egyház közötti határok egyre világosabbá váltak, és a vallási szabadság és a világi hatalom közötti egyensúly megteremtése továbbra is fontos kérdés maradt.

Összességében Jézus mondása, hogy „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené”, egy olyan alapvető elv, amely a keresztény gondolkodásban és a politikai filozófiában is meghatározó szerepet játszik. Ez a mondat nemcsak a múltban volt jelentős, hanem ma is aktuális kérdéseket vet fel az állam és egyház közötti viszony, a vallási szabadság és a világi hatalom kérdéseiben.

¹⁵² Lovasberényi Református Egyházközség: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené! (2023.03.05.) Igét hirdet: Hajdú Szabolcs Koppány református lelkész. https://www.youtube.com/watch?v=xCb_7PB11rE (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

Ahhoz, hogy teljes mértékben megértsük a „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré” kijelentés jelentőségét, elengedhetetlen, hogy figyelembe vegyünk az időszak politikai és vallási kontextusát. Jézus Krisztus tanításai a Római Birodalom hatalma alatt születtek, ahol a politikai és vallási hatalom szorosan összefonódott. A római császár a legfelsőbb világi uralkodóként istenként is tisztelték, míg a zsidó vallási vezetők a vallási törvények szigorú betartásával irányították népüket.¹⁵³

Ez a kettős hatalmi rendszer folyamatos feszültségeket okozott, különösen a zsidók számára, akik számára az isteni törvények sokszor felülírták a világi uralkodók parancsait. Ebben a társadalmi és politikai közegben szólalt meg Jézus kijelentése, amely a világi hatalomnak való engedelmességre buzdít, ugyanakkor elhatárolódik attól, hogy az emberek teljesen alávetnék magukat a földi hatalmaknak, ha az isteni törvényekkel szemben állnak.

Az „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené” mondat Lukács evangéliumának 20. fejezetében található.¹⁵⁴ Ahogy bemutattam ez a szakasz azt a híres esetet örökíti meg, amikor a farizeusok megkérdezik Jézust, hogy helyes-e adót fizetni a római császárnak. A kérdés célja csapda állítása volt: ha Jézus igennel válaszol, akkor a zsidó nép szemében elveszíti a hitelességét, mivel alárendeli magát a római hatalomnak; ha nemet mond, akkor a római hatóságok lázadónak bélyegzik és elítélik.

Jézus válasza azonban kitér a csapda elől: arra buzdít, hogy az emberek tegyenek eleget a világi hatalomnak, de közben ne feledkezzenek meg az isteni kötelességeikről sem. A „császár” szimbolizálja a földi uralkodókat és a világi hatalmat, míg „Isten” az isteni törvények és erkölcsi parancsolatok betartását jelenti. A kettő közötti különbségtétel Jézus szerint elengedhetetlen: miközben a világi hatalmaknak meg kell adni a tiszteletet, ez nem szabad, hogy az isteni törvényekkel szemben történjen.

Az állam és egyház viszonya kapcsán fontos megérteni, hogy Jézus nem tagadja a földi hatalom legitimitását. Az adófizetés, a törvények betartása és az állami kötelességek teljesítése mind elengedhetetlen része az állampolgári életnek. Jézus kijelentése arra hívja fel a figyelmet, hogy a világi hatalomnak vannak jogosultságai, és ezek tiszteletben tartása szükséges a társadalmi rend fenntartása érdekében.¹⁵⁵

¹⁵³ Székely Dénes, Jézus és a politika. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 14.2 (2011): 195-209.

¹⁵⁴ A bibliai idézetek forrása: Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája (2014) (protestáns) <https://szentiras.hu/RUF> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

¹⁵⁵ Lovasberényi Református Egyházköztség: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené! (2023.03.05.) Igét hirdet: Hajdú Szabolcs Koppány református lelkész. https://www.youtube.com/watch?v=xCb_7PB11rE (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

Azonban a világi hatalom nem korlátlan: az emberek végső felelőssége Isten felé irányul. Isten törvényei és parancsolatai azok, amelyek végső soron meghatározzák az emberek erkölcsi és spirituális életét. Ezzel a különbségtétellel Jézus világosan kijelöli a világi és az isteni hatalom közötti határvonalat.

Jézus kijelentése az állam és egyház viszonyáról számos teológiai és politikai vitát szült a történelem során. A középkori keresztény világban, különösen a római katolikus egyház és a világi hatalmak közötti konfliktusok idején, az állam és egyház viszonya gyakran a hatalmi harcok középpontjában állt. A pápák és királyok közötti rivalizálás során az egyház gyakran próbálta megszerezni a politikai befolyást, míg a világi uralkodók sokszor igyekeztek korlátozni az egyház hatalmát.

A reformáció idején Luther Márton és más reformátorok újraértelmezték az állam és egyház közötti kapcsolatot, elutasítva a pápai hatalom elsőbbségét a világi uralkodók felett. A protestáns teológia hangsúlyozta az egyéni lelkiismereti szabadságot és az állam és egyház különválasztásának szükségességét.¹⁵⁶

A modern korban az állam és egyház elválasztása mint politikai és jogi elv sok országban megvalósult, különösen a szekularizáció folyamatának eredményeként. Az állam semlegessége az egyházi ügyekben és az egyház függetlensége a politikai hatalomtól biztosítja, hogy mindkét hatalmi szféra betölthesse saját szerepét a társadalomban anélkül, hogy egymásba ütköznének.

Az állam és egyház viszonya ma is aktuális kérdés, különösen azokban az országokban, ahol az egyházi és világi hatalmak közötti viszony feszült. A szekularizált államokban az egyházaknak meg kell találniuk a helyüket a modern társadalomban, miközben továbbra is képviselik az isteni értékeket és erkölcsi normákat.

Ugyanakkor fontos, hogy az egyházak ne próbáljanak közvetlen politikai hatalmat gyakorolni, hiszen az „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené” elve szerint az egyháznak elsődleges feladata a lelki és erkölcsi iránymutatás, míg az államnak a társadalmi rend és igazságosság biztosítása.¹⁵⁷

Megállapíthatjuk, hogy az „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené” kijelentés nem csupán Jézus korában, hanem az azt követő évszázadok

¹⁵⁶ Kevevári, István, A világi és a spirituális hatalom kapcsolata a reformáció korában. *POLGÁRI SZEMLE: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT* 14.1-3 (2018): 77-89.

¹⁵⁷ Lovasberényi Református Egyházközség: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené! (2023.03.05.). Igét hirdet: Hajdú Szabolcs Koppány református lelkész. https://www.youtube.com/watch?v=xCb_7PB11rE (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

során is mély teológiai és politikai következményekkel bírt. A mondat kettős üzenete – a világi hatalomnak való engedelmesség és az isteni hatalom iránti lojalitás – a keresztény politikai gondolkodásban kulcsfontosságúvá vált, különösen a Római Birodalom kereszténnyé válását követően.

Szeretném ezt az alfejezetet még kiegészíteni, s a most következő rész nemcsak történelmi perspektívát ad, hanem további teológiai és politikai kontextust is biztosít, így gazdagítva az alfejezet tartalmát.

A kereszténység hivatalos elismerése és a Római Birodalom államvallásává válása Nagy Konstantin császár uralkodása alatt fontos fordulópontot jelentett a vallási és világi hatalom viszonyában. Míg a korábbi évszázadokban a keresztények gyakran üldöztetés tárgyai voltak, Konstantin politikai döntése révén a keresztény egyház szövetségre lépett a császári hatalommal. Az „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré” elv ekkor új megvilágításba került: a világi és egyházi hatalom közötti együttműködés eszményévé vált, amely hosszú távon jelentős hatást gyakorolt a középkori Európa politikai rendszerére.

A bizánci császárok idején kialakult „caesaropapizmus” kifejezetten azt az elvet tükrözte, hogy a császár nemcsak politikai vezető, hanem az egyház védelmezője és irányítója is. Ez az egyház és állam közötti szoros összefonódás azonban később számos konfliktust is eredményezett, különösen a nyugati kereszténységben, ahol a pápai hatalom igyekezett megőrizni függetlenségét a világi uralkodóktól.

A középkorban az állam és egyház viszonya folyamatos viták tárgya volt. A legjelentősebb ilyen konfliktus a pápaság és a Német-római Császárság közötti investitúraharc volt, amely az egyházi méltóságok kinevezésének jogáról szólt. A világi hatalmak gyakran igyekeztek befolyást szerezni az egyházi pozíciók felett, hogy biztosítsák politikai érdekeiket. Az egyház azonban ellenállt ezen törekvéseknek, és megpróbálta megőrizni autonómiáját.

Az „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré” elv ebben az időszakban is visszaköszött, mivel mindkét fél igyekezett értelmezni, hogy milyen határok között kell érvényesülnie a világi és vallási hatalomnak. Az egyházi álláspont szerint a világi uralkodóknak alá kell rendelniük magukat a pápai tekintélynek, mivel az egyház képviseli Isten földi hatalmát. Ugyanakkor a világi uralkodók ragaszkodtak ahhoz, hogy a politikai és gazdasági kérdésekben ők rendelkezzenek a legfőbb hatalommal.

A 16. századi reformáció újabb fordulópontot hozott az állam és egyház viszonyában. Luther Márton, Kálvin János és más reformátorok erőteljesen bírálták a pápaság és az egyházi hierarchia világi hatalmát. A reformáció nemcsak vallási mozgalom volt, hanem

politikai változásokat is hozott, mivel a protestáns államokban az uralkodók egyre inkább függetlenedtek a pápai befolyástól.

A reformáció során a „két birodalom tana” vált meghatározóvá, amely világosan elkülönítette a világi és az isteni hatalmat. Luther tanítása szerint a világi hatalomnak Isten rendelése alapján joga van irányítani az emberek politikai és gazdasági életét, de nem avatkozhat be a lelkiismereti kérdésekbe és az egyház belügyeibe. Ez az elképzelés jelentős hatást gyakorolt a modern nyugati politikai gondolkodásra, különösen az állam és egyház szétválasztásának elvére.

Az állam és egyház viszonya a felvilágosodás korában tovább fejlődött. A 18. században a szekularizáció folyamata során egyre inkább előtérbe került az a gondolat, hogy az állam és egyház különálló intézményekként kell működjenek. A francia forradalom idején a világi hatalom teljesen megszüntette az egyház állami befolyását, és a modern államok jogrendszerében egyre inkább az állam semlegessége és az egyház autonómiája vált meghatározóvá.

Az Egyesült Államok alkotmánya, amely világosan kimondja az állam és egyház elválasztásának elvét, példát szolgáltatott más országok számára is. Ezzel részletesen foglalkoztam már a disszertációmban (lásd: I.5. *A vallásszabadság érvényesülése az állam-egyház viszonyában a XXI. században (nemzetközi kitekintés).*). A modern democráciákban az állam és egyház közötti viszony ma már általában a kölcsönös tiszteleten és függetlenségen alapul.

A modern társadalmakban az állam és egyház viszonya továbbra is kérdéseket vet fel, különösen azokban az országokban, ahol az egyházi intézmények még mindig jelentős befolyással bírnak a politikai életre. Az „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré” elv azonban egyre inkább a politikai és vallási hatalom különválasztásának alapelvevé vált, amely biztosítja, hogy mindkét fél betölthesse saját szerepét anélkül, hogy egymásba ütköznének.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Lovasberényi Református Egyházköztség: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené! (2023.03.05.) Igét hirdet: Hajdú Szabolcs Koppány református lelkész. https://www.youtube.com/watch?v=xCb_7PB11rE (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

VI.4. A kormány és az egyház együttműködése az üldözött keresztényekért

Magyarország eddig is kiemelt fontosságúnak tartotta az üldözött vallási közösségek érdeke melletti kiállást. Ezért egy önálló kormányzati egységet hozott létre, hogy segítse a keresztényeket, felhívja a nemzetközi közvélemény figyelmét a vallásuk miatt üldözöttek tarthatatlan helyzetére, valamint az ő megsegítésükre nemzetközi humanitárius akciókat koordináljon a külgazdasági és külügyminiszterrel együttműködve. Ezt a célt szolgálta az Üldözött Keresztények Megsegítéséért Felelős Helyettes Államtitkárság felállítása 2016. október 15-ével az Emberi Erőforrások Minisztériumán belül.

Elmondhatjuk, hogy az üldözött keresztények megsegítését célzó magyar program az első és mind ez idáig egyedüli kormányzati kezdeményezés a világon.

A magyar kormány olyan humanitárius programot indított, amely nagyon eltér a hasonló célú programoktól.

A Hungary Helps Program a Magyar Kormány teljes körű humanitárius és nemzetközi fejlesztési tevékenységét felöleli. A Hungary Helps programról szóló, 2018. évi CXX. törvény alapján a keretprogram magában foglalja a nemzetközi fejlesztési együttműködésről és nemzetközi segítségnyújtásról szóló 2014. évi XV. törvényben meghatározott tevékenységeket, valamint az adományok nyújtását a legkiszolgáltatottabb közösségek számára.

A világon egyedülálló kezdeményezésként a Kormány 2016-ban hozta létre az Üldözött Keresztények Megsegítéséért Felelős Helyettes Államtitkárságot, amely 2018-ban az Üldözött Keresztények Megsegítéséért és a Hungary Helps Program Megvalósításáért Felelős Államtitkársággá alakult azzal a céllal, hogy az Államtitkárság tevékenységét széles körű humanitárius segélyekkel és fejlesztési programokkal bővítse ki.

Az Államtitkárság vezetője Azbej Tristan PhD volt, a Miniszterelnökség üldözött keresztények megsegítéséért és a Hungary Helps Program megvalósításáért felelős államtitkára. A 2019 áprilisában alakult Hungary Helps Ügynökség vezérigazgatója Kovács-Pifka Péter.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Hungary Helps, 2022 <https://hungaryhelps.gov.hu/vezetes/> (Letöltés dátuma: 2022.01.08.)- archiv

VI.5. Hajléktalanság elfogadása a társadalomban

Munkámban bemutatom a hajléktalanság elfogadását is. El kell mondanunk, hogy a hajléktalanság társadalmi megítélése különböző. Felmerülnek bennünk olyan kérdések, hogy:

A hajléktalanság mindenki ügye?

Mi az állam feladata, mit kell tennie?

Az egyházaknak milyen szerepe van a hajléktalanok segítésében?

A hajléktalanok vissza tudnak illeszkedni a társadalomba?

Egy biztos, hogy az a társadalom nem működhet jól, amely nem foglalkozik a nehéz helyzetben élőkkel, így a hajléktalanokkal is. S véleményem szerint a törődés ott kezdődik, hogy megpróbálom megérteni a másikat. A hajléktalan emberek számára a cél általában a közvetlen túlélés, ezért a hosszabb távú célok kevésbé fontosak.

Fontosnak tartom az egyházi vélekedéseket is bemutatni a hajléktalanság témakörében. Fontos, hogy a különböző egyházak és azoknak a szeretetszolgálati, így a Baptista Szeretetszolgálat segítsenek a hajléktalanoknak, gondolok itt egy egyszerű ételosztásra.

A hajléktalanság kezelését illetően fontosnak tartom, hogy a hajléktalan emberek emberhez méltó életkörülmények között éljenek, legyen hol megszállniuk, és erre az államnak kell törekednie, illetve az egyházak segíthetnek ebben is.

Még mielőtt rátérek az egyes alkotmánybírószági határozatok ismertetésére elmondhatjuk, hogy Magyarországon többszöri, alkotmányellenesnek ítélt kísérlet után, 2018-ban szabálysértéssé nyilvánították a közterületi hajléktalanságot.

42/2000. (XI.8.) AB határozat (a lakhatáshoz való jogról) ismertetése

A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága 2000. november 7-én kihirdetett határozatában (42/2000 (XI.8.) AB határozat¹⁶⁰) azt a problémát vizsgálta, hogy az alkotmány 70/E. § (1) bekezdése szerinti szociális biztonsághoz való jogból, a megélhetési minimum garantálásából levezethetők-e meghatározott részjogok, így „a lakhatáshoz való jog mint alkotmányos alapjog”. A válasz nemleges. Az állam a szociális biztonsághoz való jogot az alkotmány 70/E. § (2) bekezdése alapján társadalombiztosítási és szociális intézményi rendszer útján kell, hogy megvalósítsa. A megélhetési minimumot garantáló szociális ellátások rendszerének kialakításakor alkotmányos követelmény az emberi élet és méltóság

¹⁶⁰ 42/2000 (XI.9.) AB határozat <http://public.mkab.hu/dev/dontek-sek.nsf/0/C5F37E8A8DF99038C1257ADA00525793?OpenDocument> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

védelme, és ebből az következik, hogy az államnak hajléktalanság esetén az emberi életet közvetlenül fenyegető veszélyhelyzetben kötelessége szállásról gondoskodni.

Az Alkotmánybíróság határozatával elutasította a „lakhatáshoz való jognak” a szociális biztonsághoz való jog részjogosítványaként történő elfogadását, miközben aztal, hogy a hajléktalanság legsúlyosabb esetére, amikor az közvetlen életveszélyt jelent, szállásbiztosítási kötelezettséget állapított meg, az általa alanyi jogként el nem ismert lakhatáshoz való jog egy következményét nyilvánította létezőnek. A logikai sorból hiányzik a lakhatáshoz való jog, amely a szociális biztonsághoz való jogot és a vészhelyzetben lévő hajléktalant megillető szállás jogát összekapcsolná. Ez annál is inkább így van, mivel a szociális biztonsághoz való jogból következő megélhetési minimum a lakhatáshoz való jog útján konkretizálható lakhatási minimummá. A problémát Bagi István és Holló András alkotmánybírák is érzékelték, akik azonban, hogy fenntarthassák a határozat általános konstrukciójával kapcsolatos egyetértésüket, különvéleményükben megelégedtek annak hangsúlyozásával, hogy a megélhetési minimum garantálásából konkrét részjogok nem vezethetők le, így a szállás biztosításának állami kötelezettsége sem. Az Alkotmánybíróság megállapította, amennyiben az alkotmány 70/E. §-ából eredő általános ellátási kötelezettségen belül egyes részjogosítványokat, így például lakhatáshoz, megfelelő élelmezéshez, tisztálkodáshoz, ruházkodáshoz való jogot állapított volna meg és kényszerített volna ki az alkotmányos alapjog szigorúságával, akkor ez a szociális ellátás újabb és újabb elemeinek alkotmányos alapjogként történő elismeréséhez vezetett volna.

Az Alkotmánybíróság álláspontját a következőképpen indokolja: A részjogosítványok megállapítása az alkotmányozó hatalom elvonását jelentené és egyúttal azzal járna, hogy az Alkotmánybíróság figyelmen kívül hagyná a saját maga által a kormányzat számára biztosított szabadságot a szociális biztonság konkrét eszközeinek megválasztásában, és a jogalkotót a nemzetgazdaság állapotától függetlenül kötelezné egyes állami ellátási formák biztosítására.

Az igazi dogmatikai kérdés az, hogy mit is jelent az emberi élet és méltóság védelméből következő minimális ellátás. Holló András különvéleményében erre a kérdésre keresve a választ úgy fogalmaz, hogy az „jelenti az emberi státusz, az emberi létfeltételek mindazon összetevőit (segélyezési, ellátási formákat), amelyeket az állam törvényalkotás útján – alanyi jogként vagy rászorultság szerint – biztosítani köteles”. A végrehajtási feladatok megállapítása és megvalósítása tehát a törvényhozásra vár. Ez kétségtelenül így van, kétséges azonban az, hogy a lakhatáshoz, élelemhez, ruházkodáshoz való minimum

biztosítása a szociális biztonságból eredő végrehajtási feladat megállapítása lenne. Az ellátási minimum biztosítását szolgáló végrehajtás ezen a célkijelölésén túl, az alatt van, és valóban konkrét feladatokat jelent az állam számára, amelyek törvényhozási úton alanyi jogokat nyújtanak a rászorulóknak. A lakhatáshoz való jogból mint részcélből viszont következik, hogy az Alkotmánybíróság az élethez és az emberi méltósághoz való jog alapján bizonyos minőségi követelményeket állapíthat meg az állam általi teljesítés előfeltételeként. Ilyenként értelmezhető a hajléktalanoknak az életveszélyes helyzetben járó szállás, amelynek részleteiről már a törvényhozás kell, hogy gondoskodjék. Nyilvánvaló, hogy a hajléktalanokat kivételes esetben védő szálláshoz való jog megállapításánál több ilyen minőségi követelmény is támasztható. Ezek megállapítása nyilvánvalóan nem lehet önkényes és annak során nem vonható el a törvényhozás jogköre, amely összhangban kell legyen a végrehajtási részletek megállapítása során az ország anyagi teherbíró képességével.¹⁶¹

38/2012. (XI. 14.) AB határozat (hajléktalanok közterület használatának szabálysértéssé nyilvánítása) ismertetése

A hajléktalanság, a koldulás és más, szociális helyzet miatt adódó cselekmények, élethelyzetek megoldása az állam és a helyi önkormányzatok számára állandó probléma. Az egyik, hagyományosnak tekinthető kezelési módszer a jogi eszközökkel történő tiltás, amelynek megszegése a hatékonyabb jogérvényesítés érdekében szankciót vont maga után. Ez a szankció lehet közigazgatási jogi, büntetőjogi vagy a kettő között álló szabálysértési jogi.¹⁶²

A 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról is kimondja:

„89. § (1) A települési önkormányzatok ellátási kötelezettsége a település lakosságára, valamint a településen életvitelszerűen tartózkodó hajléktalanokra terjed ki, kivéve, ha az intézményt társulás keretében más önkormányzattal közösen tartják fenn, vagy az intézménnyel nem rendelkező önkormányzattal kötött szerződésben a fenntartó az ellátást más önkormányzat lakosaira kiterjedően is vállalta.”

„90. § (1)

¹⁶¹ Kardos Gábor (2001): A lakhatáshoz való jog (A nemzetközi jog felfogása és a Magyar Alkotmánybíróság határozata). *Fundamentum* 2001 1. szám, 99-102. <http://fundamentum.hu/sites/default/files/01-1-07.pdf> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

¹⁶² Árva Zsuzsanna (2013): *Miként büntethető a hajléktalanság?* <https://jogaszvilag.hu/szakma/mikent-buntetheto-a-hajlektalansag/> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

(2) A megyei jogú város saját területén köteles az alapszolgáltatási feladatokat, éjjeli menedékhelyet, hajléktalan személyek átmeneti szállását, idősek otthonát, valamint - amennyiben a lakossági szükségletek indokolják - hajléktalanok otthonát és hajléktalan személyek rehabilitációs intézményét megszervezni és fenntartani. Az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv azonban a megyei jogú város lakosainak ellátását erre hivatkozva nem tagadhatja meg.¹⁶³

A hajléktalanságot, azaz a közterületen életvitelszerű lakhatást a jogalkotó az utóbbi alig több mint nyolc évben több ízben is megkísérelte a tiltás jogi eszközével visszaszorítani.

Az első ilyen eszköz az volt, amikor 2011-ben még a korábbi 1999-es szabálysértési törvénybe új tényállásként került a „közterületen életvitelszerű lakhatás tilalmának ismételt megszegése” cselekmény. A jogellenessé nyilvánítás indokai között szerepelt, hogy főleg a nagyobb településeken komoly problémát jelent a hajléktalanok ingóságainak a közterületen történő tárolása, illetve a közterület életvitelszerű lakhatás céljára történő használata, amely magatartások egyike sem minősül a közterület rendeltetészerű használatának. A módosítás indokolása arra is utalt, hogy a helyi önkormányzatok már korábban is próbálták szankcionálni az ilyen jellegű cselekményeket.

A 2012-ben hatályba lépett új szabálysértési törvény az említett tényállást szinte csak átvette, azzal a módosítással, hogy már nem csupán az ismételt elkövetés képezett szabálysértést.

A szabályozás igen hamar az Alkotmánybíróság górcsőve elé került az ombudsman indítványa nyomán. Az alkotmányos testület még 2012 novemberében döntött az indítványról. Ez a fejezetemben ismertetett 38/2012. (XI. 14.) AB határozat¹⁶⁴, amely megállapította, hogy az akkori szabályozás több ponton is sérti a jogbiztonság követelményét és így az Alaptörvénybe ütközik.

Az egyik probléma az volt, hogy a szabályozás nem felelt meg a normavilágosság követelményének. Nem volt világos ugyanis a tényállásban szereplő „közterület belterületén” kifejezés jelentése, valamint az sem, hogy mit jelent az életvitelszerű lakhatás, hiszen nem egyértelmű, hogy ehhez az éjjel-nappal közterületen tartózkodás szükséges-e vagy akár egy közterületi padon alvás is megvalósítja a magtartást.

¹⁶³ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv>(Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

¹⁶⁴ 38/2012 (XI.14.) AB határozat <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1C19F4D0CFDE32FBC1257ADA00524FF1?OpenDocument>(Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Az alkotmányos testület hosszasan elemezte azt is, hogy vajon a szabályozás szükséges és arányos-e. Ennek kapcsán az alkotmányos büntetőjog kritériumaiból indult ki, amelyet az új szabálysértési törvényre annak büntetőjoghoz közelítő jellege miatt szintén alkalmazandónak minősített. Így fontos követelmény, hogy a szankcionálandóvá minősítés ne legyen önkényes, így legyen annak alkotmányos indoka, és feleljen meg a fent említett normavilágosság követelményének.

Az Alkotmánybíróság azonban a határozat szerint a jogalkotói szándékot nem tudta kiolvasni a szabályozásból, hiszen a hajléktalanság az álláspontja szerint egy élethelyzet, amelynek megoldását nem a büntetőjogi vagy ahhoz hasonló eszközöktől lehet remélni. A közterületen élés önmagában is súlyos krízishelyzetet jelent az „elkövetőknek” is, amely helyzet általában nem a szabad választásuk eredménye. Bár azt is elismerte a testület, hogy a hajléktalanság magában hordozhatja a közrend megsértésének a lehetőségét, ám ezt nem tekintette a szankcionálás legitim indokának.¹⁶⁵

Összességében elmondhatjuk, hogy az Alkotmánybíróság álláspontja szerint sem a hajléktalanoknak a közterületről való eltávolítása, sem a szociális ellátások igénybe való ösztönzése nem tekinthető olyan legitim, alkotmányos indoknak, amely a hajléktalanok közterületen való élésének szabálysértését nyilvánítását megalapozná.¹⁶⁶⁷

39/2012. (XII. 6.) AB határozat (38/2012. AB határozat kiegészítése) ismertetése

Az Alkotmánybíróság a 38/2012. (XI. 14.) AB határozatának rendelkező részét a következő 6. ponttal egészíti ki: „6. Az Alkotmánybíróság elrendeli a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 186. §-a alapján lefolytatott és jogerős határozattal lezárt szabálysértési eljárások felülvizsgálatát.”

Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 45. §-ának (6) bekezdése kimondja: „(6) Az Alkotmánybíróság az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása alapján jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás és szabálysértési eljárás felülvizsgálatát rendeli el, ha az eljárásban alkalmazott jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés semmisségéből a büntetés, illetve az intézkedés csökkentése vagy mellőzése, valamint a büntetőjogi, illetve a szabálysértési felelősség alóli mentesülés vagy annak korlátozása

¹⁶⁵ Árva Zsuzsanna: i.m.

¹⁶⁶Századvég (2010): Elemzés a 2010-es kormányváltást követő egyes AB határozatok sorsáról <https://adoc.pub/elemzes-a-2010-es-kormanyvaltast-kvet-egyeb-ab-dntesek-sorsa.html> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

következne.” Az Alkotmánybíróság 38/2012. (XI. 14.) AB határozatának rendelkező részében, annak 1. pontjában megállapította a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabstv.) 186. §-ának alkotmányellenességét és megsemmisítette azt. A megsemmisített törvényi rendelkezés a határozatnak a Magyar Közlönyben való közzétételét követő napon veszítette hatályát. E naptól a Szabstv. 4. §-ában foglalt rendelkezésnek megfelelően a folyamatban lévő eljárásokban nem alkalmazandó. E határozatában az Alkotmánybíróság nem rendelkezett a Szabstv. 186. §-a alapján lefolytatott szabálysértési eljárásokban jogerősen lezárt ügyek felülvizsgálatáról.¹⁶⁷

Egy hajléktalanságról tartott konferencián Beer Miklós katolikus püspök azt mondta, hogy a munkámban is bemutatott hajléktalantörvény nem megoldás, csak elfedi a problémát, és mindannyian tudjuk, hogy az sem megoldás, ha az emberek bemennek a hajléktalanszállókra, hiszen igazából szociális gondoskodásra lenne szükségük.

A püspök szerint a templomok kinyitása sem jelentene megoldást, ugyanis az egyházak nem kezelhetik a társadalom helyett a társadalom szociális problémáit.¹⁶⁸

Ha már a hajléktalanság társadalmi probléma, akkor nézzük, hogy mit gondol a hajléktalanságról a kormány.

A hajléktalanok és a többségi társadalom érdeke is, hogy a fedél nélküliek ne az utcán töltsék az éjszakákat – mondta 2019 októberében Fülöp Attila szociális ügyekért felelős államtitkár. A politikus szerint a hajléktalanok védelmét az ellátás szolgálja, nem az, ha az utcán maradnak, ezért télen tilos az életvitelszerű közterületen tartózkodás. Azt is elmondta az államtitkár, hogy a hajléktalanellátást egész évben biztosítják, nem csak az ősz beköszöntével. Ahogy azt is: minden hajléktalannak jut elég hely a fővárosban és vidéken is, senkinek nem kell az utcán éjszakázni a közelgő télen. Eddig sem, ezután sem utasítanak vissza senkit férőhelyhiány miatt. Ennek megfelelően az az együttműködés, amely az állam, az önkormányzatok, a civil szervezetek, az egyházak, a mentőszolgálat és a rendőrség között korábban kialakult, most is él. Csak összefogással lehet eredményt

¹⁶⁷Az Alkotmánybíróság 39/2012. (XII. 6.) AB határozata az Alkotmánybíróság 38/2012. (XI. 14.) AB határozatának kiegészítéséről <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12163.pdf> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

¹⁶⁸Sarkadi Zsolt (2019): Beer Miklós: *Játszva megoldhatnánk a hajléktalankérdést. Mégsem tesszük.* <https://444.hu/2019/01/22/beer-miklos-jatszva-megoldhatnank-a-hajlektalankerdest-megsem-tesszuk> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

elérni, mert a hajléktalanellátás a szociális gondoskodás talán legnehezebb és legösszetettebb műfaja. Az egyeztetések, a felkészülés a télre mindig megtörténik, ez most is így van.

Az államtitkár azt is elmondta, hogy 2018-ban bevezettek egy fontos újítást: létrehozta egy hajléktalan tartalékalapot, aminek az volt a célja, hogy – a meghosszabbított nyitva tartás finanszírozásán túl – legyen egy alap, ami fedez egy-egy felújítást, új férőhelyek létrehozását. Ez a pályázat sikeresen lezárult, az ország számos pontján alakítottak új férőhelyeket, történtek felújítások, fűtés- vagy vizesblokk-rekonstrukciók, vagyis számos olyan fejlesztés történt, amire korábban nem volt forrás.

Fülöp Attila azt is elmondta, hogy a kormány 2018-ban is azt támogatta, hogy a hajléktalan emberek ne a hideg aszfalton aludjanak, hanem menjenek be egy intézménybe. A hajléktalanok védelmét az ellátás szolgálja, nem az, ha az utcán maradnak, ezért télen tilos az életvitelszerű közterületen tartózkodás. Vannak, akiket csak a politikai haszonszerzés érdekel, a kormány azonban az emberi életet és méltóságot védi. A kormány szándéka az volt, hogy minél több hajléktalan vegye igénybe az intézmények nyújtotta szolgáltatást, ezért például a nappali melegedők is hosszabb ideig tartottak nyitva. Azt tapasztalták, hogy a férőhelyek kihasználtsága nőtt, sokan az utcakő helyett a hajléktalanszállásokat választották, és ez a tavasz folyamán is így volt. Nem maradt senki ellátás nélkül, aki igénybe szeretne volna venni a szolgáltatást, így nem is lehet más a céljuk, mint az, hogy ezta bevált rendszert fenntartsák.¹⁶⁹

Végül a Baptista Szeretetszolgálatpéldaértékű programjait mutatom be.

A Szeretetházi Baptista Gyülekezet - 2017.07.01-től új néven Sorsfordító Szolgáltató Központ (Kiskőrös) már önállóan indított közfoglalkoztatási programot, a Baptista Szeretetszolgálattal és az általuk fenntartott hajléktalan szállókkal együttműködve támogatják azokat a fővárosi hajléktalanokat, akik szeretnének vidékre költözni és hasznos, értékteremtő munkát folytatni. Segítséget kaptak abban, hogy visszaköltözhessenek vidékre, ahol a foglalkoztatás mellett, szállást és szociális segítségnyújtást is biztosítanak számukra, amely a társadalmi reintegráció folyamatában egy stabil háttérrel jelent. Ehhez kezdettől fogva lakhatást és napi egyszeri meleg étkezést is nyújtanak azok számára, akik igénylik.

¹⁶⁹Velkei Tamás (2019): „*Mindegyik hajléktalannak jut elég férőhely a fővárosban és vidéken is*” <https://www.magyarhirlap.hu/belfold/20191001-mindegyik-hajlektalannak-jut-eleg-ferohely-a-fovarosban-es-videken-is> (Letöltés dátuma: 2023.04.06)

A „Segély helyett munkát” elv megvalósítása mellett segítséget nyújtanak abban, hogy ezek az emberek újra a társadalom hasznos, megbecsült tagjaiként élhessék az életüket. A foglalkoztatottak közül jó néhányan már el tudtak helyezkedni a nyílt munkaerőpiacon, így a közfoglalkoztatás, mint átmeneti megoldás, jó hatással volt az életükre.

Kiskőrösön mezőgazdasági termelési feladatok megvalósítása volt a cél, ezen belül fóliasátras és szabadföldi növénytermesztés (uborka, paradicsom, paprika, salátafélék, cékla és burgonya) és gombatermesztés. A megtermelt zöldségeket a Szeretetszolgálat által üzemeltetett szociális intézmények étkeztetésében használták fel.

A program 115 fő foglalkoztatásával valósult meg, a Belügyminisztérium által 2018. évben megítélt támogatás összege 205 907 234 Ft volt.¹⁷⁰

A Sorsfordító Szolgáltató Központot röviden be szeretném mutatni ebben az alfejezetemben.

2015. február 01-én nyitotta meg kapuit a Sorsok Háza Szociális Intézmény.

Pszichiátriai betegek nappali ellátását kezdték meg biztosítani Kiskőrösön, Kalocsán, Kiskunhalason és Kiskunfélegyházán.

Rövid időn belül felismerték az igényeket, mely további szolgáltatásfejlesztésként realizálódott. Szenvedélybetegek nappali ellátásával egészítettük ki a tevékenységünket 2016 első felében Kiskőrösön, Kalocsán és Kiskunhalason 2016 szeptemberében még 5 telephellyel bővült a szervezet. Baján, Jánoshalmán, Kiskunmajsán, Hódmezővásárhelyen és Makón szintén szenvedélybetegek és pszichiátriai betegek nappali ellátását kezdtük meg biztosítani. Több településen a helyi Önkormányzattal kötött ellátási szerződés keretében végezzük a szakmai munkánkat. Kiskőrös településén 2016. január 01-től a Család- és gyermekjóléti szolgálat feladatait is ellátják.

2017. július 01-től a belső egyházi jogi személy neve Sorsfordító Szolgáltató Központ lett.¹⁷¹

Véleményem szerint az lenne a legfontosabb, ha az állam az egyházakkal és a különböző humanitáriusi szervezetekkel, például a Baptista Szeretetszolgálattal együttműködve arra törekedne, hogy a hajléktalanok emberhez méltó életkörülmények között éljenek, legyen hol megszállniuk. A hajléktalanokon úgy kellene segíteni, hogy a fent

¹⁷⁰Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási Portál (2018) : 2018. évi országos hajléktalan közfoglalkoztatási mintaprogram <https://kozfoglalkoztatasi.kormany.hu/2018-evi-orszagos-hajlektalan-kozfoglalkoztatasi-mintaprogram> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

¹⁷¹Sorsfordító Szolgáltató Központ (2023) <https://sorsforditokozpont.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

említett szervezetek minél több melegedőket, éjjeli menedékhelyeket és átmeneti szállásokat tartanának fenn. Sajnos számos településen a hajléktalanoknak még arra sincs esélyük, hogy a lehidegebb napokon fűtött szállásra kerüljenek. Nagyon sok hajléktalan kénytelen közterületeken (az alaptörvény-módosítással ez is veszélybe került) éjszaka éjszaka éjszaka. Nagyon fontos, hogy a hajléktalanok étkezése biztosítva legyen az ételosztás és a népkonyhák által. S talán a legfontosabb, hogy a hajléktalanok társadalomba való visszaillesztését, azaz reintegrációját segítsük. Az legyen a kiindulópont, hogy a hajléktalanság nem egy állandó állapot! Először a lakhatásukat kell megoldani, majd ha ez sikerült, akkor is segítő és támogató tevékenységre van szükségük, ezt biztosítja a helyreállító programok sokszínűsége. Elsősorban a hajléktalanok szociális készségeit kell fejleszteni, mert azok nagyon gyengék, s akkor könnyen tud beilleszkedni a közösségbe.

Munkámban azt is bemutattam, hogy a Baptista Szeretetszolgálatnak milyen szerepe van a hajléktalan emberek ellátásában. A Baptista Szeretetszolgálat mára már a főváros egyik legnagyobb hajléktalan-ellátó rendszerét működteti.

VII. A rendészet, a katonaság és egyház munkájának összefüggései

Mielőtt rátérek a rendészet és egyház munkájának az összefüggéseire, fontosnak tartom bemutatni, hogy mi is a rendészet fogalma.

A rendészet tág fogalom, tulajdonképpen a veszélyelhárítást jelenti, és a veszélyhelyzet kezelésében az első számú felelős a rendőrség szervei (a katonaság mellett). Egyébként a rendészetnek más szervei is vannak, amelyek közreműködnek ebben, például a közterület-felügyelet, polgári nemzetbiztonság stb.¹⁷²A rendőrség az állami közigazgatásba integrált fegyveres testület.

Fontos, hogy az egyház segítse a rendőrség munkáját, ezt pedig a legjobban úgy tudja megtenni, hogy támogassa a rendőröket a krízishelyzetekben. A rendőrök szükségét érzik, hogy a vallási életüket meg tudják élni a rendőri szolgálat során. Ezért fontos, hogy az egyház, azon belül is a papok gondoskodjanak a rendőrök lelkipásztori ellátásukról. Mivel a rendőrök sajátos körülmények között élnek, ennek következtében a lelkipásztorkodásuknak is sajátosnak kell lenni. Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a vallás jelenléte a társadalomban, jelen esetünkben a fegyveres testületeknél, azaz a rendőrségnél egyértelműen pozitív hatást vált ki. Ennek következtében az egyháznak minél nagyobb szerepet kell adni a rendőrségnél, mert mindenkinek, így az államnak is az a célja, hogy lelkiileg erős rendőrök szolgáljanak és védjenek minket, és ezt vallás nélkül nem lehet elérni. Elengedhetetlen tehát a rendőrök lelki gondozása.

VII.1. A vallás megjelenése a katonaságnál

Most rá szeretnék térni arra, hogy a vallás hogyan jelenik meg a katonaságnál. Az egyház misszionáló küldetése ebben az isteni parancsban gyökerezik: „*Menjete el az egész világra, és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek.*” (Mk 16,15). A katonák között végzett lelkipásztori tevékenység az egyház misszionáló küldetésének egyik területe. Az egyház lelkipásztori feladatainak köréből nem hagyhatja ki azt az intézményes közösséget, amely a keresztény hívek egy részét a katonai testületbe tömöríti.

¹⁷² Balla Zoltán, *A rendészet*, Rejtjel Kiadó, 2015, 12. https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/dr_balla-zoltan-a-rendesz-2015.original.pdf Letöltés dátuma: 2022.01.08.

A katonaságnak az a feladata, hogy megteremtse a biztonságot, és biztosítsa a lakosság védelmét. Mivel a katonai hivatás megterhelő, ezért az lelki, erkölcsi és pszichikai problémák kialakulásához vezet.

Maga a pszichológia nem képes teljes mértékben hatékony módszertani struktúrát felállítani és alkalmazni a lelki, erkölcsi és pszichikai problémákkal küzdő katonák számára, ugyanis a sajátos fegyveres szolgálat ellátásából adódó - és jelentős lelki megterheléssel járó - problémák az esetek többségében kezeletlenek maradnak. A vallás a pszichológiával szemben nem egy terápiás módszer, azonban képes lehet arra, hogy segítse megelőzni a katonák lelki problémáinak kialakulását azáltal, hogy lehetőséget biztosít a pszichológiától eltérő emberközpontúbb gondozási struktúra kialakítására. Fontos, hogy ahogy láthattuk is, a vallás nem terápiás módszer, a vallás jótékony hatása nem szűkíthető le egyetlen hitrendszerre sem.

A vallás olyan lehetőségeket tud felkínálni, ami segíti a katonákat a krízishelyzetekben.

A katonák szükségét érzik a vallási élet megélésének a szolgálat ellátása során. A vallás intézményes jelenléte a katonaságon belül lehetővé teszi a katonai hivatás teljesebb megélését.

Ez jól látható a külföldi katonai missziók esetében is. Erről hiteles képet nyújtanak a katonai missziókban szolgálatot teljesítő lelkészek, akik a katonák lelkipásztori ellátásáról gondoskodnak.¹⁷³

A katonai ordinariátus jogi szabályozásánál a jogalkotót az vezette, hogy a katonák sajátos körülmények között élnek, ezért a lelkipásztorkodásnak is sajátosnak kell lennie. Ezért a katonai lelkészek részt vesznek az egyház általános küldetésében, a világ evangelizálásában, és Isten megismertetésében a fegyveres testületek világában.

Elmondhatjuk, hogy a honvédelemről szóló törvény¹⁷⁴ nem ír a katonák vallásgyakorlási lehetőségeiről, de a tábori lelkészi szolgálat létrehozásakor a közösségi vallásgyakorlat lehetőségét jogszabályi keretben¹⁷⁵ tisztázták.¹⁷⁶

Az egyházi törvény (Ehtv.)¹⁷⁷ is kimondja a katonák szabad vallásgyakorlását:

¹⁷³ Manning, Kathryn: Hope is a Legacy. In: Chaplain Assistant Magazine. The Official Air Force. 2012. Spring. - pp. 7-10.

¹⁷⁴ 2011. évi CXIII. törvénya honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különlegesjogrendben bevezethető intézkedésekről

¹⁷⁵ A Kormány 61/1994. (IV.20.) Korm. rendelete a Tábori Lelkészi Szolgálatról

¹⁷⁶ Szabó Csaba, A katolikus rendőrségi lelkipásztori lehetséges modell válaszai a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira, Doktori PhD értekezés, Budapest, 2014, 75.

¹⁷⁷ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

„3. § (2) A lelkiismereti és vallásszabadság joga a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény szerinti jogviszonyban, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok személyi állományának jogállásáról szóló törvény szerinti jogviszonyban, valamint a honvédek jogállásáról szóló kormányrendelet szerinti jogviszonyban állók számára szolgálatteljesítésük során – a szervezet működési rendjével és a honvédelmi kötelezettség teljesítésével összhangban – szabadon gyakorolható.”

VII.2. Tábori lelkészi szolgálat

II. János Pál pápa a *Spirituali Militum Curae* kezdetű apostoli konstitúcióval (1986. IV. 21.)¹⁷⁸ a világban végbemenő változásoknak megfelelően új jogszabállyal rendezte a tábori lelkészség ügyét. Az új egyházi jogi intézmény kapcsolódik a II. Vatikáni Zsinat által meghirdetett célkitűzéshez. A zsinat célja az volt, hogy a katolikus egyház a világ, a demokratikus értékek és a béke építésébe és megőrzésébe erőteljesebben kapcsolódjon be. Mivel a demokratikus országok katonai és gazdasági szövetségi rendszerei szintén legalább teoretikusan a népek szabadságának és biztonságának megteremtését tekintik fő küldetésüknek, logikus, hogy a katolikus egyház is intézményesen igyekszik ebben a küldetésében segíteni a nemzeti hadseregeket és társ szervezeteket. A XXI. század elején a katonai szolgálatot teljesítőket úgy kell tekinteni, mint a népek szabadságának és biztonságának szolgálóit: „*Akik pedig katonáskodva szolgálják hazájukat, ne másnak tekintsek magukat, mint olyanoknak, akik a népek biztonsága és szabadsága fölött őrködnek. S míg szolgálatukat ebben a szellemben végzik, valóban a béke megszilárdításához járulnak hozzá.*” (GS 79.)¹⁷⁹

Ha megfelelő módon látják el szolgálatukat, akkor ők is hozzájárulnak a béke megteremtéséhez és stabilitásához.¹⁸⁰

A magyar katonai ordinariátust 1994-ben hozták létre.¹⁸¹ A Tábori Lelkészi Szolgálat kialakításánál is az Apostoli Szentszékkal kötött kétoldalú megállapodás jelentette a kiindulópontot a többi lelkészi szolgálati ág kialakításához. Jelenleg a következő magyarországi tábori lelkészi szolgálatok működnek:

¹⁷⁸ Coppola, Raffaele: Lettura della „*Spirituali militum curae*” in prospettiva di norme per un ordinario militare in Italia: bilancio e prospettive. In: *Il diritto Ecclesiastico*, 98. évf. 4. sz. 1988. - pp. 310-315

¹⁷⁹ A II. Vatikáni Zsinat *GAUDIUM ET SPES* kezdetű lelképásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világba, 1965. december 7.

¹⁸⁰ Szabó Csaba: i.m., 8.

¹⁸¹ A Kormány 61/1994. (IV.20.) Korm. rendelete a Tábori Lelkészi Szolgálatról

- Katolikus Tábori Lelkészi Szolgálat
- Protestáns Tábori Lelkészi Szolgálat
- Zsidó Tábori Lelkészi Szolgálat.¹⁸²

A katonák lelkipásztori ellátása esetén vizsgálni kell azt is, hogy milyen hatásokat vált ki a vallás jelenléte a társadalomban és a fegyveres testületeken belül.

A tábori lelkeszi szolgálat egyik fontos feladata, hogy tudatosítsa a katonákban azt a tényt, hogy bátran vállalják vallási elkötelezettségüket és hovatartozásukat kollégáik előtt azzal is, hogy részt vesznek a lelkipásztori szolgálat által szervezett szentmiséken, istentiszteleteken, illetve imaalkalmakon.¹⁸³

VII.3. A magyarországi körzeti megbízottak együttműködése az egyházi intézményekkel

Disszertációmnak ebben a fejezetében a magyarországi rendőr/körzeti megbízott bemutatásáról, feladatairól és az egyházakkal való együttműködéséről írok. Különösen fontos ez a téma az egyházi intézmények (templomok és más épületek), illetve a humán, azaz az emberi védelem kapcsán.

Szeretném bemutatni a körzeti megbízott munkáját, jogszabályokat, feladatait.

Véleményem szerint Magyarországon is az egyházi szereplőknek, lelkészeknek a körzeti megbízottal való szorosabb kapcsolatot kell kiépítenie, ahogy az például Olaszországban megvalósul. Mondjuk Olaszországban sokkal egyszerűbb a helyzet, mivel azt klasszikus katolikus országnak tartják, így az állami szervek, például a rendvédelmi szervek is sokkal jobban együttműködnek az egyházakkal, mint hazánkban.¹⁸⁴

Nagyon fontosak az egyházi épületek, azaz a templomok védelme is. Láthatjuk, hogy az egész világban támadás érheti a keresztényeket a templomban és más területen. Elmondhatjuk, hogy a megváltozott nemzetközi biztonsági helyzet, főleg a terrorizmus miatt, amely nemcsak a hatóságokat, különösen a rendőrséget és a körzeti megbízottat -

¹⁸²Tábori Lelkész.

¹⁸³Szabó Csaba: i.m., 8-11, 198.

¹⁸⁴ Szabó Csaba: i.m.

ami munkám fő témája -, hanem minden biztonsággal foglalkozó szervezetet arra kényszerít, hogy változtasson az eddigi munkáján és az új elvárásokhoz igazodjon, ami hatalmas kihívás.¹⁸⁵ Mert a XXI. században sehol sem lehetünk biztonságban.

Végeredményben egy jó együttműködést szeretnék bemutatni, mint új területet Magyarországon.

De mielőtt rátérnék a körzeti megbízottakra, szeretném a vallásgyakorlás büntetőjogi és szabálysértését ismertetni a törvények alapján, amely véleményem szerint témámhoz elengedhetetlen.

Magyarországon a vallási közösségek (bevett egyházak és vallási tevékenységet végző szervezetek) vallási tevékenysége fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelmet élvez. Ezt a 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról (Ehtv.)¹⁸⁶ és A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)¹⁸⁷, valamint a 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (Szabs. tv.)¹⁸⁸ szabályozza.

2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról:

„12. § (3) (3) Az egyházi személy fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelemben részesül.

*20/C. § * A jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség – különösen a szertartások és a belső szabálya szerinti működés zavartalansága érdekében –, a templom és a vallásgyakorlásra rendelt más hely, valamint a temető fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelemben részesül.”¹⁸⁹*

A templom és a vallásgyakorlásra rendelt más hely fokozott büntetőjogi védelme a rongálás minősített eseteként valósul meg. A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 371. § (3) bekezdésének bb) alpontja szerint:

¹⁸⁵Velkei Tamás: Kiemelt rendőri figyelem az egyházi intézményeknek 2016.08.08. <https://magyarnemzet.hu/belfold-archivum/2016/08/kiemelt-rendori-figyelem-az-egyhazi-intezmenyeknek> (Letöltés dátuma: 2023.06.09.)

¹⁸⁶2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

¹⁸⁷A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

¹⁸⁸2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

¹⁸⁹2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

„371. §. (3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha
bb) vallási tisztelet tárgyát vagy templomot, vallásgyakorlásra rendelt más helyet,
rongál meg.”

A lelkiismereti és vallásszabadság megsértése

„215. § Aki mást

a) lelkiismereti szabadságában erőszakkal vagy fenyegetéssel korlátoz,

b) vallásának szabad gyakorlásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz,
büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁹⁰

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről:

„142. A vallásgyakorlás jogának megsértése

188. § Aki templomban vagy vallásgyakorlásra rendelt más helyen nyilvánosan botránnyt okoz, illetve a vallási tisztelet tárgyát vagy a szertartások végzésére szolgáló tárgyat a szertartásokra rendelt helyiségben vagy azon kívül meggyaláz, szabálysértést követ el.”¹⁹¹

Miután ismertettem a vallásgyakorlás büntetőjogi és szabálysértését a magyar törvények alapján, szeretnék rátérni a körzeti megbízottra.

Magyarországon a körzeti megbízottról a 26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról szól, amely szerint a körzeti megbízott az ORFK utasítás 2. pontja szerint a rendőrség közrendvédelmi szolgálati ágának egyik szolgálati formája. A körzeti megbízott feladata, hogy a rendőrség kapcsolatát kialakítsa és fenntartsa többek között a civil szervezetekkel, így az egyházakkal is.¹⁹²

Habár az Ehtv.¹⁹³ szerint az egyházak nem civil szervezetek, de itt akként kezeljük őket, mert az sajnos nincs külön kiemelve az ORFK utasításban, hogy a körzeti megbízottnak az egyházakkal is fenn kellene tartania a kapcsolatot, pedig véleményem szerint

¹⁹⁰A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

¹⁹¹2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

¹⁹²26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról

¹⁹³2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

11. §* (1) A bevett egyház azonos hitelveket valló természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet, amelynek ezt a közjogi jogállást az Országgyűlés a közösségi célok érdekében történő együttműködés céljából biztosítja.

(2) A bevett egyház jogi személy.

ez nélkülözhetetlen és a mai világban, amikor az egyházakat, főleg az egyházi épületeket egyre nagyobb támadások érik.

A körzeti megbízott a rendőri jelenlétet biztosítja, s ez a templomok mellett nagyon szükséges. Magyarországon, sőt egész Európában akkor lett nagyon fontos és kiemelt terület az egyházi intézmények védelme, amikor egy franciaországi papot meggyilkoltak 2016 augusztusában. Ezután a magyar hatóságok bekérték az istentisztelet időpontjait, hogy rendőri védelmet tudjanak biztosítani a templomoknak és elsősorban a vallásukat gyakorló embereknek. Véleményem szerint nagyon fontos - ilyenkor amikor a terrorizmus korát éljük és bárhol előfordulhat támadás, még úgy is, ha nem kapnak fenyegetést – az egyházi intézmények fokozott védelme. A rendőrség ilyenkor a saját protokollja szerint jár el. Ehhez az egyes egyházak, például a Magyarországi Zsidó Hitközség, azaz a MASZIHISZ úgy járult hozzá, hogy a saját biztonsági szolgálatának munkáját felajánlotta, hogy az segítse a rendőri védelmet.

Elmondhatjuk, hogy az elmúlt években a külföldön elkövetett bűncselekmények következtében, a magyar állampolgárok biztonságérzetét is fenn kell tartani és a rendőrségi körzeti megbízottnak kiemelt figyelmet kell fordítania a rendőri jelenlétre az egyházi intézmények környékén, különösen az istentisztelet időpontjában.¹⁹⁴

A körzeti megbízottnak, aki – ahogy láttuk az ORFK utasítása alapján¹⁹⁵- a Rendőrség közvetlen és állandó kapcsolatát kell kialakítania és fenntartania többek között az egyházakkal és az egyházi intézményekkel is. Emiatt a körzeti megbízottaknak a következő végzettséggel és tulajdonságokkal kell rendelkezniük:

- képzett, tapasztalt rendőrök, akik sok éve végzik ezt a munkát
- a körzeti megbízottak a rendőrség kiemelt rétegét képezik
- nemcsak jó rendőrök, hanem olyan kommunikációs képességekkel is rendelkeznek, amely megkönnyíti a kapcsolattartást az egyházakkal. Az egyházakkal, illetve egyházi intézményekkel kapcsolatot tartó körzeti megbízottaknak nagyon fontos tulajdonsága az empátia.¹⁹⁶

Véleményem szerint azért a körzeti megbízottnak kell ellátnia a fentebb említett feladatokat, tehát az egyházi intézmények védelmét, mert ez az a rendőrségi intézmény, amely a falvak többségében került létrehozásra és ez a speciális rendőrségi szolgálati

¹⁹⁴Velkei Tamás: *Kiemelt rendőri figyelem az egyházi intézményeknek* i.m.

¹⁹⁵26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról

¹⁹⁶Nyolc új körzeti megbízott rendőrt mutattak be Dunaujvárosban (2016. július 28.) <https://www.feol.hu/vezeto-hirek/dunaujvaros-rendor-korzeti-megbizott-suszter-tamas-2207611/>(Letöltés dátuma: 2023.06.09.)

forma, ami a legjobb kapcsolatot tudja kialakítani az egyházakkal. A körzeti megbízott a helyi lelkipásztorral nagyon jó kapcsolatot tud kialakítani, s utána együtt, közösen meg tudják szervezni az egyházi intézmények védelmét.¹⁹⁷

Nagyon fontos, hogy ez a védelem úgy valósuljon meg, hogy teljes védelmet nyújtson, de észrevétlenül, mert nincs is annál rosszabb, mint amikor valaki úgy megy vasárnaponként a templomba, hogy úton - útfélén fegyveres rendőrökbe botlik, mert ez olyan félelemérzetet nyújt neki, ami miatt akár még Isten földi egyházában is megremeghet a hite.

S végül arra is fel szeretném hívni a figyelmet, hogy nemcsak a körzeti megbízottaknak kell együttműködniük az egyházakkal és az egyházi intézményekkel, hanem fordítva is igaz. Az egyháznak segítenie kell a rendőrség, így a körzeti megbízottak munkáját is, ezt pedig a legjobban úgy tudja megtenni, hogy támogassa a körzeti megbízottakat a krízishelyzetekben.

A körzeti megbízottak szükségét érzik, hogy a vallási életüket meg tudják élni a rendőri szolgálat során. Ezért fontos, hogy az egyház, azon belül is a papok gondoskodjanak a körzeti megbízottak lelkipásztori ellátásukról. Egy faluban különösen jó, személyes lelkipásztori kapcsolatot tud kialakítani a helyi plébános vagy adott esetben lelkész a körzeti megbízottal, s az együttműködés segíti a kölcsönös munkát, pl. az egyházi intézmények védelmét is.

Mivel a körzeti megbízottak sajátos körülmények között élnek, ennek következtében a lelkipásztorkodásuknak is sajátosnak kell lenni.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a vallás jelenléte a társadalomban, jelen esetünkben a körzeti megbízottaknál egyértelműen pozitív hatást vált ki. Ennek következtében az egyháznak minél nagyobb szerepet kell adni a körzeti megbízottaknál, mert mindenkinek, így az államnak is az a célja, hogy lelkileg erős körzeti megbízottak szolgáljanak és védjenek minket, és ezt vallás nélkül nem lehet elérni. Elengedhetetlen tehát a körzeti megbízottak lelki gondozása is.

¹⁹⁷ Szabó Csaba: i.m.

VIII. Egyházi protokoll

„Napjainkban a felekezetek egymáshoz való közeledése miatt és az ökumenizmus szellemében mindennapossá válik, hogy más vallások, más felekezetek normáihoz kell alkalmazkodni.”¹⁹⁸

Az ökumené keresztény egységtörekvés, mely az ellenségeskedés helyett a békés egymás mellett élés, embertársaink gáncsolása helyett pedig az összetartás / összefogás, a kölcsönös elfogadás, türelem eszményeinek beteljesítésére hivatott. A protokoll a vallási élet illetve az egyházak vonatkozásában ugyancsak hatalmas jelentőséggel bír. Irányt mutat a különböző egyházak hagyományai, szokásrendjei, protokoll és liturgiaszabályai között, központi szerepet játszik ezek betartatásában, megismerésében, tiszteletben tartásában.¹⁹⁹

„Az egyházprotokoll magában foglalja a különböző egyházak és vallási közösségek protokoll- és liturgiaszokásainak, szabályainak – világi nézőpontból történő – megismertetését: legjelentősebb hagyományait az imádkozás, étkezési szokások, öltözet, megszentelés, egyházi rangok, szimbolika, és vallási ünnepek kapcsán.”²⁰⁰

Egyházi protokollról, mint fogalomkörrel csak kivételes esetekben beszélhetünk, mivel a nemzetközi jog kizárólag a Szentszék jogalanyiságát ratifikálja, ebből következik, hogy diplomáciai jellegű rendezvények megszervezéséhez a katolikus egyházon belül, az Apostoli Szentszék, azt képviselve pedig az Apostoli Nunciatúrák rendelkeznek jogkörrel.²⁰¹

Az egyházi protokoll témakörön belül kardinális kérdés az egyházi személyek belső rangsora. A rangsor elve tulajdonképpen az egyes felek közti hierarchiát, előjogot fejezi ki, segít eligazodni, hogy az adott aktus során helyesen tegeződjenek, magázódjanak a szereplők, valamint utat mutat a bemutatkozás, bemutatás, a kézfogás, vagy egy helyiségbe történő belépés, a telefonhasználat szabályait illetően.²⁰²

A legtöbb egyháznál valamint felekezetnél több lépcsős hierarchikus viszonyt ismerhetünk meg. Az egyházi vezetőknek egymás közötti rangsoruk is van. „Őket követik

¹⁹⁸Sztanyekné Hossó Nikoletta: Politika és protokoll. Az első magyarországi pápalátogatás kulisszatitkai 25 év távlatából, CEPoliti Kiadó, 2017, 57.

¹⁹⁹Gyarmati Ildikó: Egyházi protokoll, Ecclesia Kiadó, Budapest, 2018, 5.

²⁰⁰Sztanyekné: i.m., 57.

²⁰¹Monostori László: V. könyv: Egyházi protokoll. Közzolgálati protokoll. Egyetemi tankönyv. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2018, 5.

²⁰²Bába Iván- Borbás Beatrix szerk. II. könyv: A társas érintkezés keretei és formái. Egyetemi tankönyv. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2021, 8.

az egyházi személyek, szintén ügyelve a köztük fennálló rangbeli különbségekre, majd a többi, nem egyházi személynek minősülő, de az adott egyházhoz tartozó, ott valamilyen funkciót betöltő személyek.”²⁰³ A katolikus hierarchiát meglehetősen szilárd alá-fölérendeltség jellemzi.

A katolikus egyház élén a pápa áll. „Az I. Vatikáni Zsinat szerint a primátusa az egész egyházra kiterjedő közvetlen püspöki hatalmat jelent, azaz a pápa a legfőbb törvényhozói, tanítói és kormányzói hatalom birtokosa, más néven Pontifex Maximus. A pápa a római katolikus egyház feje, egyben Róma püspöke, Szent Péter apostol utóda, az egyház legfőbb vezetője és tanítója, az összes püspök között az első. Ő Jézus Krisztus földi helytartója, az egyetemes egyház legfőbb papja, a nyugat pátriárkája, Itália primása, a római provincia.”²⁰⁴ Amennyiben törvényes választás útján elfogadják megválasztását, hatalma haladéktalanul érvénybe lép. A pápa után a bíborosok helyezkednek el a rangsorban. Közülük a 80. életévüket még nem betöltött bíboros püspökök (ún. kardinálisok), akik a bíborosi kollégiumi tagsággal rendelkeznek konklávében, magyarán a világtól elzárkózva választják meg széküresedés estén az új pápát. A pápaválasztáshoz szigorú forgatókönyv mellett részletes szabályozás is tartozik.²⁰⁵

A bíborosokat követik az érsekek, elsőként rangsorolva közülük a nunciásokat, akikre a Szentszék nagyköveteiként tekintenek. Utánuk következnek a püspökök, szokás alapján a megyéspüspököket előrébb, míg a segédpüspököket hátrébb rangsorolják általában. A papokat presbitereknek (görög preszbüter szó öreget jelöl) is nevezik. Az általuk tartott miséken bűnbánat szentségének kiszolgáltatása mellett hirdetik az igét, illetve áldozatot mutatnak be, vezetik a liturgiát. Szerzetességhez éppúgy tartozhatnak nők, mint férfiak. Többnyire katonai vagy ispotályos tevékenységek elvégzése tartozik a feladataik közé. A plébánosoknak főként papi (pásztori és tanítói) teendőik vannak. Az egyházmegyék többsége rendelkezik parókiával, hitközösséggel, ezek élén áll, illetve vezeti a plébániát a plébános. Munkáját a káplán támogatja. A diakónusra nem vonatkoznak a cölibátus szabályai, tehát szabadon nősülhet, alapíthat családot, ám pappá nem szentelhetik, misét valamint gyóntatást sem tarthat. Szeminaristának vagy kispapnak nevezik a papnő-

²⁰³ Monostori László: i.m., 19.

²⁰⁴ Hossó Nikolett: PROTOKOLL a diplomácia és a nemzetközi kapcsolatok háttérében. L'Harmattan, Budapest, 2015, 48.

²⁰⁵Uo.

vendégeket, akik még teológiai tanulmányokat folytatnak annak érdekében, hogy pap válhasson belőlük.²⁰⁶ Bizonyos csoportok esetében a rangsor felállításának szempontjából figyelembe veszik az egyházi személy kinevezésének dátumát.²⁰⁷

Egyházi személyek társaságában polgári személyek számára az alapvető udvariassági formák betartása érvényes, a protokollszakembereknél azonban ezeknél magasabb szintű ismeretek elvártak.

„A hagyományos megközelítés szerint az egyházi személyek külön társadalmi kategóriába tartoznak, és ebben a különleges státuszukban gyakran előnyt élveznek, akár az általános szabályok figyelmen kívül hagyásával is.”²⁰⁸

Szemléltetésképpen, mikor egy hölgy megvárja, míg a pap nyújt neki kezét vagy mikor egy állami személy, például a miniszterelnök előre köszön az egyházi személynek.

„Ezzel szemben napjainkban gyakran találkozunk egyfajta modern, polgári gyakorlattal is, amikor az egyházi személy nem részesül semmilyen különleges státuszban, hanem neme, életkora és rangja alapján a világi személyekhez hasonló elbírálás alá esik, és ezek szerint történik az udvariasság konkrét kimutatása.”²⁰⁹ Mindezek által, ha egy egyházi személlyel való találkozásról van szó, egyrészt ügyelni kell az előzékenységre, másrészt a tisztelet kimutatása, valamint a hozzá járuló gesztusok segítségül szolgálnak a harmonikus légkör kialakításához.

Egyházi viszonylatban jó néhány - polgári személy fülének szokatlan, - specifikus köszönési alternatívát lehet megismerni. Leginkább a Dicsértessék a Jézus Krisztus! (Laudetur Jesus Christus!), válasz rá: Mindörökké, Ámen! (In aeternam Amen) köszönési formát használják, főként olyanok, akik egyházi intézményben tanultak/tanulnak.

Az említett, egyházi jellegű köszöntést a más felekezethez tartozó polgári személyek, közjogi méltóságok, közéleti szereplők, politikusok, lelkészek mellőzhetik, helyette világi formában kell üdvözülniük a katolikus egyházat képviselő személyt.²¹⁰

Világi köszöntés történhet napszaknak megfelelően is, például: Jó napot kívánok!, egyházi vezetővel szemben a „Tisztelettel köszöntöm, Bíboros úr!” teljes mértékben elfogadott. A pápának az alábbiak szerint illik köszönni: Sia Laudato Gesu Cristo!, melyet ezzel a mondattal fog viszonzni: Sempre Laudato! Köszöntéséhez hozzá tartozik még a

²⁰⁶ Hossó Nikoletta: i.m., 295-296.

²⁰⁷ Monostori László: i.m., 19.

²⁰⁸ Monostori László i.m., 6.

²⁰⁹Uo.

²¹⁰ Gyarmati Ildikó: i.m., 11-12.

halászgőyűrűjének megcsókolása, azonban a nem katolikus felekezetűeket nem kötelezhetik erre.

Hivatalos keretek között a tegeződés tilos. Egyházi személy megszólítása pedig rangjának megfelelően magázódva helyes, még akkor is, ha az érzékelhető életkorbeli adottságok utat engednének a tegező formula használatának, például: „Tisztelettel köszöntöm, Püspök úr!” Hagyományos értelmezésben, az egyházi személynek kell kezdeményezni a tegezést, ugyanez vonatkozik a kézfogásra is.²¹¹

Egyházi személyeknek udvariatlan elsőre kezét nyújtani, kivételt képez az államfő.²¹² Amennyiben valaki tapintatlanul, kiprovokálás útján fog kezét egy magasabb rangú egyházi vezetővel, azt nagyfokú udvariatlanságként fogja értékelni.²¹³

Az egyházi személyek legjava rendelkezik saját, hivatalos névjegykártyával, mivel számosan sok világi tárgyalásokon, rendezvényen szoktak jelen lenni, ezzel szemben a kifejezetten magas rangú méltóságokhoz súlyos illetlenség névjegyért folyamodni, mivelhogy nincs nekik. A névjegykártyán az alábbi adatok szerepelnek: „a logó; a képviselt terület; név; rang; székhely; a titkárság telefonszáma.”²¹⁴

Ha az egyházi személytől névjegykártyát szeretnénk kérni, akkor azt kísérelőjén (személyi titkár, irodaigazgató) tegyük, amennyiben mi szeretnénk átadni névjegyünket, arra ugyanez az eljárási mód. Fontos figyelni arra, hogy egy főpap közvetlen telefonszámát nem szabad kiadni.²¹⁵

A digitalizáció révén változások következtek be a kapcsolatteremtés és mások felkeresése terén, az egyházi személyekkel, különösképpen a magasrangú vezetőkkel továbbra is levél formájában szokás felvenni a kapcsolatot. Elfogadott ugyan e-mailen keresztül küldött levél is, de ha igazán elegáns, ünnepélyes szeretne lenni a küldő és nem utolsósorban üzenetküldési szándékának komolyságát is hangsúlyozni szeretné, akkor egy nyomtatott, illetve aláírásával ellátott levelet juttat el az egyházi személy részére postai vagy futár általi kézbesítéssel. Formailag sokkal elegánsabb, ha a levélpapírt nem hatják össze, hanem a papírmérettel azonos borítékba helyezik el a levelet. E-mail-es kapcsolatfelvételnél figyelni kell arra, hogy a levél szövegét ne törzsszöveggé küldjük el, hanem aláírtan, PDF mellékletként. Telefonon keresztüli kapcsolatfelvétel ugyancsak lehetséges, de általában az első írásos megkeresés után illendő ezt megtenni. Ez esetben

²¹¹ Hossó Nikolett: i.m., 284.

²¹² Gyarmati Ildikó: i.m., 16.

²¹³ Monostori László: i.m., 7.

²¹⁴ Hossó Nikolett: i.m., 284-285.

²¹⁵ Gyarmati Ildikó: i.m., 18.

nagy jelentősége van annak, hogy a rangsorolást figyelembe véve, a hívónak hasonló rangúnak kell lennie, mint a hívott félnek, azaz nem jól venné ki magát, ha egy egyszerű titkársági beosztott keresné fel telefonon a püspököt.²¹⁶

Magasrangú méltósággal saját titkárságán keresztül lehetséges kontaktust létesíteni.²¹⁷

A római katolikus egyházban a pápa a legnagyobb tekintélyt és tiszteletet élvező egyházfő, ezért címzéskor Őszentségének vagy Szentséges Atyának szokás megnevezni. „A pápai család tagjainak (vagyis az apostoli protonotáriusnak, a pápai prelátusnak és a pápai káplánnak) a megszólítása: Monsignore! A címzésben: Mons. N.N. apostoli Protonotárius / pápai Prelátus / pápai Káplán Úr!”²¹⁸

Összességébe véve, a teljesség igénye nélkül, a bíborosokat eminenciásként, az érsekeket excellenciásként, a papokat főtisztelendőként, a szerzetesnővéreket tisztelendő nővérnek/úrnak illik címzéskor megszólítani.²¹⁹

Az emberi viselkedésen kívül, az öltözködésre, külső megjelenésre szintén vonatkoznak protokoll előírások mind a világi, mind az egyházi résztvevők számára. Az uraktól elvárt az öltöny viselése egyházi épületekben, eseményeken, így tehát mellőzniük kell a rövidnadrágban, az ujjatlan trikóban, sőt a papucsban való megjelenést. A hölgyeknek úgyszintén gondosan össze kell válogatni ruhaneműiket, amelyeket egyházi közegben kívánunk viselni, tudniillik, a pántnélküli felső, a miniszoknya valamint a kirívó, mélyen dekoltált ruhadarabok nem elfogadható ilyen közegben, helyettük térdig érő szoknyát illetve vállat vagy felkart takaró felsőrészt illendő viselniük.²²⁰

A pápai audiencián való megjelenést komoly szabályok veszik körül. A hölgyeknek sötét fekete vagy kék színű szoknyás kosztüm viselése megengedett főfedővel együtt, például egy kendő, fátyol vagy kis kalap formájában. A férfiaknak, - a hölgyekhez hasonlóan- sötét színű öltönyt illik viselniük, alatta fehér inggel, nyakkendővel, cipőjük illetve zoknijuk ugyancsak legyen sötét. A gyermekek esetében a ruházat színére ugyanaz vonatkozik, viszont a fejfedő viselése számukra nem kötelező.²²¹

Katolikus viselkedési szokások szerint a templomba belépést megelőzően illik keresztet venni, férfiaknak megemelni a fejfedőjüket, ha van, ez nem katolikus felekezetet

²¹⁶ Monostori László: i.m., 22.

²¹⁷ Hossó Nikoletta: i.m., 285.

²¹⁸ Gyarmati Ildikó: i.m., 14.

²¹⁹ Monostori László: i.m., 22.

²²⁰ Monostori László, i.m., 7.

²²¹ Gyarmati Ildikó: i.m., 83.

gyakorló emberekre nézve is kötelező. Férfiak és a fiúk is csak fedetlen fővel léphetnek be egy templomba, a nőknek és a lányoknak azonban nem kell levenniük a fejfedőt. Belépés után valamint a szentmise végeztével, a szenteltvíztartóból vesz vizet, majd keresztet vet magán, ezt követően jobb térdével térdet hajt. A hívek egymást enyhe fejbólintással köszöntik.²²²

Fontos hangsúlyozni, hogy egyházi épületekben, például templomban a mise vagy egyéb ceremónia előtt majd után ne kezdjenek hangos beszélgetésbe a polgári személyek. Világi résztvevőknek meghívottként a tervezett kezdés előtt minimum 5-10 perccel illő megérkezni a rendezvény helyszínére, hogy jusson elég idő az üdvözlésre és az ülőhelyek elfoglalására résztvevőként illik annál is korábban megérkezniük.²²³ Ez lényegében a templomi szertartásokhoz kapcsolódik, ugyanakkor mindennemű egyházi rendezvényre, eseményre jellemző, hogy kezdésük percre pontosan történik.²²⁴

Az egyházi protokoll szerint az érkezés illetve a bevonulás az egyházi méltóságok rangjával ellenkező sorrendben zajlik, ennél fogva a rangsor legmagasabb fokán szereplő egyházi vezető érkezése minden esetben percre pontos.²²⁵ Ha már zajlik az istentisztelet, az újonnan belépő személy lehetőség szerint álljon meg leghátul, az énekes rész alatt illik a padsorok felé elindulnia helyfoglalás céljából.²²⁶ Továbbá, a rendszeres vallásgyakorlók és a díszvendégeknek illő az első sorban helyet foglalniuk, azon világi személyek, akik az említett két kategóriába nem tartoznak, azoknak a második, harmadik vagy hátrébb lévő helyek valamelyikén lenne ideális ülniük, ezáltal láthatják, pontosan mikor kell felállniuk, leülniük, letérdelniük a szertartás alatt.²²⁷

Az étkezéshez illetve böjthöz kapcsolódó előírások minden igazhitű hívő életében kimagasló szerepet játszanak, ráadásul számos protokollszabály van érvényben rájuk. Más vallásfelekezetekhez hasonlóan, a római katolikus egyház szokása alapján, mielőtt megkezdik az étkezést, imát, áldást mondanak, rendszerint ugyanez megvalósul az étkezés után is. Egyházi szervezésű étkezéseken illő felkérni a jelen lévő egyházi személyt, hogy mondja el az asztali áldást. Nekifogni az evésnek addig nem lehetséges, amíg az imát be nem fejezték. Az aperitif-et valamint az aprósüteményeket jellemzően másik he-

²²² Gyarmati Ildikó: i.m., 58-60.

²²³ Gyarmati Ildikó: i.m., 17.

²²⁴ Monostori László: i.m., 7.

²²⁵ Hossó Nikoletta: i.m., 284.

²²⁶ Gyarmati Ildikó: i.m., 59.

²²⁷ Monostori László: i.m., 8.

lyiségben találják, így azok imádkozás előtt egész nyugodtan fogyaszthatók. A böjti időszakban a rendszeres vallásgyakorlók nem vesznek magukhoz húst, de tojást, zöldséget illetve hal- és sajtféléket viszont ehetnek. A két legszigorúbb böjti nap a hamvazószerda és a nagypéntek, mert ezeken a napokon azon kívül, hogy totálisan mellőzik a húsfélék fogyasztását, csupán háromszor étkeznek, de csak egyszer laknak teljesen jól. Egyes katolikus hívek elkötelezettségük és önmegettartóztatásuk kifejezéseként péntekenként kiiktatják a húst az étrendjükből, ebből adódóan udvarias gesztusnak számít, ha pénteki napokon húsmentes fogásokkal kínálják őket. Következtetésképpen, a katolikus egyház étkezési illetve böjti szokásaival mindenféleképp tisztában kell lenni, amennyiben egyházi személyt látnak vendégül, ennek elmaradása kellemetlen, sőt, mi több kínos szituációba sodorhatja a házigazdát.²²⁸

„A vallásos ember úgy tekint az ajándéokra, mint Isten jelenlétének, szeretetének a jelére; ezért nem a meglepetés érteke a döntő, hanem inkább a gesztus találékonysága, ötletessége, ezáltal egyúttal megtapasztalhatjuk az ajándékozó finom érzékét is.”²²⁹

Egyházi személynek történő ajándékozás előtt érdemes körültekintőnek lenni, inkább az ajándékozó fél győződjön meg arról, hogy az ajándék elfogadható és engedélyezett legyen az adott vallás hagyományait, kritériumait tekintve.²³⁰

A katolikus egyházban zömében vallási témájú tárgyakat szokás ajándékozni, ezenkívül örök emlékül szolgál, ha egy rendezvényre emlékeztető ajándékkal kedveskednek az egyház képviselőiben tiszteletét tevő személynek. Regionális jellegű emléktárgyak, azaz az adott tájegységre jellemző kézműves, népművészeti és kulináris termékek csakugyan megfelelőek ajándékozáskor.²³¹

A római katolikus vallásnak megannyi szimbóluma van, amelyek protokolláris szemszögből rendkívül figyelemre méltóak, emellett szimbolikus jelentéssel bírnak, tehát vallási tematikájú rendezvény szervezésekor a protokollszakembernek mérlegelnie kell, hogy adott felekezet milyen megítéléssel van némely virágról, esetleg színről. Ebben, a szimbólumokkal foglalkozó részben, a virágok illetve a színek, valamint a katolikus szertartások, kiemelten szentmise során előforduló szimbólumok szerepét és jelentését kívánom részletezni. Egy templomot művirággal soha ne díszítsük, annál fogva, hogy a virág amúgy is az élet és a természet szimbóluma. A terem méretéhez arányos legyen a díszítés.

²²⁸ Monostori László: i.m., 9-10.

²²⁹ Gyarmati Ildikó: i.m., 19.

²³⁰ Hossó Nikoletta: i.m., 285.

²³¹ Monostori László: i.m., 9.

A termet és az asztalokat úgy dekoráljuk fel, hogy a díszítőelemek, kellékek egységes hatást kölcsönözzenek a bútorzattal. Katolikus szokáshoz híven, elsősorban ünnepekkor dekorálják fel különféle virágokkal a templomot.²³²

A böjti időszakokban (advent, nagyböjt) nem szokás virágdíszítést használni a templomokban. Zöldszínű díszítés akkor jellemző, mikor nincs jelentősebb egyházi ünnep. Érdekesség, hogy az augusztus 20-ai Szent István király ünnepét nemzeti és egyházi ünnepként is számon tartják, ennek okán pompázhatnak nemzeti színű piros, fehér, zöld virágdíszben a magyar templomok.²³³

A lilium az ártatlanságot valamint a tisztaságot szimbolizálja. A XV. századtól vált kultusszá a harangvirággal és íriszsel való díszítés egyházi körökben, ezek a növények az erkölcsösség illetve a szemérmesség jelképei. A század másik jellegzetes szimbolikus jelentéssel rendelkező virága az ibolya volt, amit a fiatal hölgyek helyeztek a hajukba szerénységük jelképezéséből kifolyólag.²³⁴ Nélkülözhetetlen említést tenni a rózsafüzérről, apró gyöngyeiről elmondható, hogy az egyik legközismertebb katolicizmushoz köthető szimbólum. Egykor préselt rózsaszirmokból, manapság fából gondosan kifaragott golyókból, gyöngyökből készítik. „Azért nevezik olvasónak, mert a hívek az olvasó szemeknek segítségével számolják az elmondott imádságokat.”²³⁵

A virágok mellett zászlókkal is lehet díszíteni a templomok belsejét. „Az első ezredfordulótól kezdve a körmeneti kereszt száraira tett szalagokból alakultak ki a templomi körmeneti zászlók, ezért nyelük sokszor ma is keresztben végződik. A zászlókat a kórus alatt vagy a hajó falain célszerű elhelyezni, hogy azok a szertartásokra való szabad rálátást ne akadályozzák.”²³⁶

Mivel a pápalátogatás az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus keretében történt 2021. szeptember 12-én, ahol Ferenc pápa szentmisét celebrált Budapesten, a Hősök terén, ezért az egyházi protokoll kapcsán fontos fogalom maga a szentmise. A katolikus liturgia csúcspontja a szentmise, melyet görögül szokás Eucharisztíának is nevezni. A szó eredeti jelentése hálaadás. Érdekesség, hogy a magyar mise szó nagy valószínűséggel a latin nyelvű szentmise utolsó felszólításának félreértéséből származik. A pap ugyanis elbocsátáskor az „Ite, missa est.” szavakkal fejezte be szolgálatát, ami annyit

²³² Hossó Nikoletta: i.m., 285.

²³³ Monostori László: i.m., 8.

²³⁴ Gyarmati Ildikó: i.m., 20-21.

²³⁵ Gyarmati Ildikó: i.m., 20.

²³⁶ Gyarmati Ildikó: i.m., 22-23.

tesz: „Menjetek, küldetésetek van.”²³⁷ A szentmisének két fő része van: az ige és az áldozat liturgiája. Az első részben a tanítása a főszerep. Ekkor a különböző szolgálattelvők, felolvasók és maga a pap a szószék vagy ambó körül tartózkodik. Ekkor olvasnak fel szentírásrészeket és ekkor kerül sor a homíliára, azaz a prédikációra.²³⁸

Amennyiben a szentmise alatt a hívek felállnak, azzal maximális figyelmüket valamint tiszteletüket mutatják ki, térdeléssel pedig az Isten felé irányuló imádatukat szimbolizálják. Gesztusok sokaságát használják arra, hogy prezentálják azt, amit az ima szövege tartalmaz, ilyen többek között, ha enyhén verik mellüket vagy meghajolnak. A nem rendszeres vallásgyakorlókknak is lehetséges pénzt bedobni a perselyezés során. A katolikus szertartások, egyebek mellett a szóban forgó szentmise során is, a szimbólumok nagyrésze természeti jellegű. A vizet kereszttelésre, a szenteltvizet a katolikus templomba belépéskor keresztvetéshez használják. A kenyér és a bornak jelentékeny szerepe illetve funkciója van a szentmisék során. A legtöbb katolikus hitvallása alapján ezek nem csupán szimbólumok, mivel a hívőknek áldozásnál lehetőségük nyílik ténylegesen magukhoz venni a kenyeret és a bort, mint Krisztus testét és véréét.²³⁹

A katolikus liturgia során úgyszintén jelentős szerepet kapnak a színek, melyek a templomi dekorációs elemeken túl a miseruhákon, egyéb textíliákon egyaránt megjelenik. Többek között a fehér színt szentek ünnepén, arannyal kiegészítve kiemelkedő ünnepekkor szokták használni, viselni. A Szentlélek és a vértanúk ünnepeire piros szín dukál. Violaszín böjt idején kerül előtérbe, míg a gyász kifejezéséhez a fekete mellett jelen van. A zöld szín olyan időszakokban kap nagy teret, mikor nincsenek különösebb egyházi ünnepek.

„A pápaság szimbólumának elengedhetetlen tartozéka a két egymást keresztező, vörös zsinórral összekötött kulcs motívuma, az egyik arany és a másik ezüst. A két kulcs a mennyország kulcsait ábrázolják. A másik szimbólum a vatikáni zászló, a világ egyik négyszögletű zászlója a svájci zászló mellett, amely két egyenlő függőleges sávra oszlik. A zászlórúd felőli sáv aranysárga színű, míg a másik fehér. A fehér sávban található a vatikáni címer, amelyet három motívum alkot. A címer felső részében látható a pápai tiara; a címer központi figurája a két kulcs, arany és ezüst, oly módon, hogy az ezüst kulcs

²³⁷ Monostori László: i.m., 11.

²³⁸ Monostori László: i.m.,12.

²³⁹ Monostori László: i.m., 11-12.

jobboldali irányba fordul.”²⁴⁰ Léteznek kimondottan pápai jelképek, melyek olyan ékszereket, öltözetet, kellékeket foglalnak magukba, amiket csakis a Pápa ölthet magára legtekintélyesebb egyházi vezetőként. Ezek alatt a „pápai tiarát, a pápai süveget, a halászcipőt valamint a pásztorbotot, másnéven ferulát” kell érteni. Maga a pápai öltözet egyedisége miatt szimbólumként szolgál, az alábbi ruhadarabokat tartalmazza: „fanon, pallium, fehér reverenda, mellkereszt, vörös lábbeli, fehér selyem pileólus.”²⁴¹

A zenének kiemelkedő jelentősége van a liturgikus szertartások során illetve az egyházi életben. Vegyük példának a szentmisét, ahol rendszeresen hangzanak el olyan énekek, amelyek hirdetik Isten ígését, a megénekelt szent cselekményeket, cselekedeteket még csodálatra méltóbbá varázsolja a magasztosabb, emelkedett hangvételük. Az egyházi zene az Úr magasztalását illetve a katolikus hívek megszentelését szolgálja. A vallásos zene témája egyházi jellegű, szerzője belefoglalja saját érzéseit, esetleg tapasztalatait, alapját a népzene adja. Az egyházi zene –a vallásos zenéhez hasonlóan- egyházi témát öltöztet zenei köntösbe, az előadásmód illetve a hangszerelés szempontjából zeneművészeti sajátosságok megjelenítésére törekednek benne. A szent zene nagymértékben kötődik a liturgiához a kinyilatkoztatások és a misztériumok révén. A II. vatikáni zsinaton meghatározottak alapján, a szent zene csak úgy tud méltóképpen kiteljesedni a liturgiában, ha felveszi a lépést a modern zenetudományi újításokkal valamint alkalmazza azokat az egyházi zenélés terén. Az egyházi zenék hangszerelése szempontjából a legjobban az orgonát szeretik használni, mert igazán ünnepélyessé, lélekmelengetővé teszi a szertartás hangulatát. Az, hogy milyen hangszereket szabad megszólaltatni istentiszteletkor függ attól, hogy az adott egyház erre vonatkozó előírása mely hangszereket engedi (citera, kolomp, kasztanyetta használata méltatlan) illetve közrejátszanak még a kulturális szokás is ebben a témában. Az liturgiákon a kántor és az énekesek működnek közre az egyházi énekek, zenék játszásakor, egyben meghatározó szereplő az egyházi zenei életnek.²⁴²

Következtetésképpen, vallásprotokoll ismeretének jelentősége meghatározó szerepet tölt be napjainkban. Abban az esetben, ha olyan országokkal kell állami / diplomáciai protokolláris eseményeket szervezni, amelyek vallási és kulturális szempontból eltérőek, akkor különös odafigyelést igényelnek, mivel tekintettel kell lenni, illetve alkalmazni kell az adott nemzet vallási hagyományait, előírásait, tárgyalópartner tekintetében szükséges alkalmazkodni a vallási szokásaihoz, illő teljesíteni egyedi igényeit. A vallásos

²⁴⁰ Hossó Nikoletta: i.m., 296

²⁴¹ Hossó Nikoletta, i.m., 296.

²⁴² Gyarmati Ildikó: i.m., 89-92.

közegen túl, olyan világi eseményeken, ahol egyházi méltóságok képviseltetik magukat törekedni kell viselkedéskultúra írott és íratlan szabályosságainak betartására, ezenfelül a társas érintkezést, formális ceremóniákat szabályozó protokollhoz való igazodásra. A válások szülte különbözőségeket nemcsak diplomáciai,- hivatalos vagy üzleti szempontból érdemes megismerni illetve figyelembe venni, hiszen nemzetközi munkavállalók sokasága van jelen szerte a világban, akiknek sajátos vallási tényezőivel számolni kell. Ezért mindenképpen hasznos lenne a különféle nemzetiségű, felekezeti munkavállalókat alkalmazó multinacionális illetve globális vállalatok számára, hogy dolgozóinak és természetesen a vezetőségnek is lehetőségük nyíljon megismerkedni egymás vallási szokásaival, tiszteletüket pedig a legegyszerűbb módon úgy fejezhetik ki egymás iránt, hogy szem előtt tartják a felekezeti különbségeket.²⁴³

IX. A szociális törvény és az egyház szociális szolgálatokban történő alkalmazása

A szociális ellátás a legfőbb feladatai közé tartoznak a világ egyes kormányzatainak. A modern, jóléti államok kialakulása óta, a közösségek hátrányos helyzetben lévő tagjairól való gondoskodás mértéke, aránya, mindig vitatott kérdéskör volt. A társadalom eltérő helyzetben lévő csoportjai számára biztosított egyenjogúság, különösen sok erőfeszítést igényel az állami apparátus részéről. A népesség életében adódhatnak olyan szituációk, amelyeknél az egyének képtelenek önmagukról elfogadható szinten gondoskodni. Ez a fajta társadalmi szegregálódás adódhat a születéssel kialakult kirekesztett társadalmi státuszából, a korból (idősek, gyermekek), a hátrányos családi helyzetből (árvaság, özvegyesség) egészségügyi állapotból (betegek, rokkantak, fogyatékosok) és a foglalkoztatottság hiányából (munkanélküliek).²⁴⁴

A szociális szolgáltatások ezen - családi, egészségügyi okok miatti - krízis helyzetek oldásában és annak okainak megszüntetésére irányuló törekvéseket foglalják magukba, a veszélyeztetettek védelmére.

Itthoni szociális területet érintő dilemma, a felvett kölcsönök fizetése és a lakhatási nehézségek, melyek mérséklésére közvetlen intézkedések is születtek: devizahitelek

²⁴³ Hossó Nikolett: i.m., 238-239.

²⁴⁴ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról II. cím

megsegítése és a rezsicsökkentés. A gyermekes családok helyzete kiemelten kezelendő, hiszen esetükben az átlagnépességhez viszonyítva, magasabb szegénységi ráta mutatható ki. A rászorultak támogatási formája szerint lehet pénzbeli (időskorú járadék, aktív korúak ellátása) vagy természetbeni (közgyógyellátás, köztemetés)²⁴⁵

2013-as helyi esélyegyenlőségi program a vidék veszélyeztetett célcsoportjaiként veszi számba a mélyszegénységben élőket, a romákat, gyermekeket, időseket, nőket, és a fogyatékkal élőket. A diszkrimináció elleni küzdelem és a javakhoz való hozzáférhetőség folytonos biztosítása a kitűzött feladat.

Az állami szociális ellátás lokálisan, az önkormányzatok egyes szintjein keresztül valósul meg. Maga a szociális hozzájárulás több formában is megjelenhet:

- önállóan
- saját fenntartású intézményben
- az önkormányzatok társulásaival
- szerződéses formában civil szervezetekkel
- helyi szervezetek egyéb csoportjaival

A szociális ellátórendszer célja érzékelni a hátrányos vagy megváltozott élethelyzeteket (betegség, megváltozott munkaképesség stb.) majd figyelembe véve a személyiségi és szabadság jogokat, ezeket a törvények segítségével orvosolni vagy megszüntetni. A szociális törvény²⁴⁶ részletesen szabályozza a fenntartók (állami, nem állami, egyházi) felelősségét és teendőit, a tárgyi-személyi feltételeket és a biztonságos működés fenntartásának folytonosságát.

Szociális alapszolgáltatások:

- a falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás,
- az étkeztetés,
- a házi segítségnyújtás,
- a családsegítés,
- a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás,
- a közösségi ellátások,
- a támogató szolgáltatás,
- az utcai szociális munka,
- a nappali ellátás.

²⁴⁵ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról 25. §

²⁴⁶ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

Szakosított ellátási formák:

- Ápolást, gondozást nyújtó intézmények
- Rehabilitációs intézmények
- Átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények

Lakóotthon ²⁴⁷

A szakosított ellátási formákkal kapcsolatban fontosnak tartom megjegyezni, hogy ezek mit sem érnek a hátrányos helyzetűek által lakott szegregátumok esetében, mivel ott sokkal súlyosabbak a problémák, valamint sok esetben a szolgáltatások elérhetőségével is vannak problémák, ezért a következő fejezetemben azokat a programokat mutatom be, amelyek a szegénység enyhítését szolgálják a szegregált környezetben, azaz a LHH-tér-ségekben (leghátrányosabb helyzetű).

Személyes tapasztalat, hogy a kórus - missziós szolgálattal rendszeresen járunk a Budapest Terézvárosi Családsegítő intézményeibe, a Családok Átmeneti Otthonába, a Hajléktalan óvodákba, iskolákba, a hajléktalan szállókra, idősek otthonába, további intézményekbe, anyagi és lelki támogatást nyújtunk a hajléktalan családoknak, gyerekeknek.

Gyülekezetem zenei osztályvezetőként rendszeresen szervezek jótékonyági koncerteket, a koncert bevételét beteg gyermekek gyógyítására, árva gyermekek segítésére, krízis helyzetbe jutottak támogatására fordítjuk. Ezekről az eseményekről a beszámolók a Terézvárosi lapban megjelennek és a mi honlapunkon is fent vannak.²⁴⁸: www.adventista.hu/terezvaros

Az ADRA szervezettel²⁴⁹ is együttműködünk, a háborús területeken, a földrengés sújtotta területeken ott vagyunk.

2023. február 6-án hajnalban 7,6 erősségű földrengés rázta meg Törökország déli és Szíria északi részét. Törökország nemzetközi segítséget kért, mely felhívásra több magyarországi mentőegység, többek között a Baptista Szeretetszolgálat HUBA Rescue 24 mentőcsapata is reagált. Az általuk szervezett alakulatban az ADRA Alapítvány is képviseltette magát, valamint az Alapítvány stratégiai partnere, a Kelet-Magyarországi Spe-

²⁴⁷ Peisser-Puli Edit: Szociális Alapszükségletek Mérése Magyarország Rurális Kistérségeiben, Tér és Társadalom 23. évf. 2009/1. 79-99.

²⁴⁸ Budapest Terézváros Gyülekezet www.adventista.hu/terezvaros (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

²⁴⁹ ADRA Alapítvány www.adra.hu (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

ciális Mentő Egyesület és más szervezetek is. A csapat 18 fővel és 8 mentőkutyával érkezett meg február 7-én Antakyába, ahol az ENSZ OCHA irányítása alatt azonnal megkezdte a túlélők felkutatását és kimentését. A tevékenység időtartama alatt 11 élő személyt találtak, melyből 7-et sikerült kimenteni a romok alól, a fennmaradó 4 személy mentése komolyabb technikai eszközökkel rendelkező csapatokra hárult.

Az ADRA képviselője segítséget nyújtott a Nemzetközi ADRA humanitárius veszélyhelyzet-kezelő csoportjának is az által, hogy összeköttetést létesített a helyi vezetéssel. Ezt követően nyílt lehetőség arra, hogy sátrakat és élelmiszert juttassanak Antakyába.²⁵⁰

Ebben a fejezetemben szeretnék még foglalkozni a felzárkózó települések programjaival.

Magyarországon a kormány 2019 februárjában átfogó programot indított a 300 leghátrányosabb helyzetű település felzárkóztatására, ennek irányítására Vecsei Miklóst, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnökét nevezte ki miniszterelnöki biztosnak.

A Felzárkózó települések nevű program a gyermekekre fókuszál, elsősorban arra teremt esélyt, hogy ők már ne szükségszerűen örököljék szüleik sorsát, hanem legyen lehetőségük más életet élni.

A Felzárkózó települések program kapcsán 2019 óta 118 településen indult el a segítő szándékú munka. A lista évről évre bővül.

A Felzárkózó települések program kapcsán 2019 óta 118 településen indult el a segítő szándékú munka. A lista évről évre bővül.

A program koordináló szervezete: Magyar Máltai Szeretetszolgálat.

A programban résztvevő szervezetek az alábbiak:

- ADRA Adventista Szeretetszolgálat
- Baptista Szeretetszolgálat
- Don Bosco Szalézi Társasága
- Görög Katolikus Egyház - Hajdúdorogi Főegyházmegye
- Hit Gyülekezete Roma Missziós Hálózata
- Igazgyöngy Alapítvány
- Jézus Társasága (Jezsuita Rend)
- Kaposfői Szent Erzsébet Alapítvány
- Katolikus Karitás

²⁵⁰ Sitkei Zsolt: Törökországi földrengés túlélőinek segítése <https://adra.hu/cikkek/396-torokorszagi-fold-renges-tuleloinek-segitese> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

- Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság
- Magyar Pünkösdi Egyház Országos Cigánymisszió
- Magyar Református Szeretetszolgálat
- Miskolci Egyházmegye
- Oltalom Szeretetszolgálat
- Ökumenikus Segélyszervezet
- Szent Ferenc Szegényei Alapítvány
- Szent Márton Caritas Alapítvány
- Tutor Alapítvány
- Világítani Fogok Egyesület.²⁵¹

A Felzárkózó települések programjai az alábbiak:

- Fókuszban a gyermek: Egyetlen gyermeket se veszítsünk szem elől – ez a küldetése a Felzárkózó települések program részeként, 117 településen működő Fókuszban a gyermek projektnek. (EFOP 1.4.5-20-2020-00001).
- Máltai Szimfónia: A „Mindenkinek szívében van egy dallam” pályázat megvalósításába 32 szervezettel kapcsolódott be, 67 helyszínen 94 pályázat keretében indult közösségi zenei program. 2020 őszétől 2021 májusáig 75 zenetanár 1963 foglalkozást tartott összesen 1441 gyermeknek. A rendhagyó módszertan alapján tartott órák nagy részében autentikus és kávéházi cigány zenét, illetve népzenei oktattak, néhány helyen megjelentek fúvósok és dicsőítő zenekarok is.
- Energetika: A Felzárkózó települések programjának középpontjában a gyermek áll. Ezért alapvető célunk, hogy a programba bevont falvak minden olyan lakásában, ahol gyermek él, legyen egy egészségesen fűtött szoba.
- Mozgó játszótér: A Mozgó Játszóterek folyamatosan járják a felzárkózó településeket, amivel a helyi problémák feltárását, a diagnózis-készítést is segítik. Mozgó Játszóteret azt az igényt viszi el ezekre a településekre, amely szerint játszótér lehet teremteni egy füves részből, egy iskolaudvarból, de egy üres területből is.
- Sport: A felzárkózó településeken indított sportfoglalkozások elsősorban közösségformáló programok. A gyerekek számos képességét fejlesztik; kiemelt figyelmet fordítva az alapvető viselkedési normák elsajátítására, a fair play szemlélet megtanítására.

²⁵¹Felzárkózó települések, 2022 <https://fete.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

- Gazdaságfejlesztés: Minden településen készül egy helyi gazdaságfejlesztési terv, és ez alapján, többek között az öngondoskodást növelő kiskertprogram folytatásával, klubszerűen működő foglalkoztató műhelyek létrehozásával, vállalkozások bevonásával, saját üzemekben termékek előállításával és ezek értékesítésének megszervezésével, illetve a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedést célzó szolgáltatásokkal, továbbá fenntartható innovációkkal dolgozik a program.
- Máltai Manufaktúra: A Máltai Manufaktúra gyulaji növénytartósító kisüzemében lekvárok, szörpök, szendvicskrémek, savanyúságok és csatnik készülnek. Az alapanyagokat főként helyben vagy a környékről szerzik be.
- Tanodák: A tanoda program azoknak szól, akikkel otthon nem tanulnak a szülők. A program szoros együttműködésre törekszik a gyermekek családjával, a település intézményeivel, a helyi iskola pedagógusaival és a szociális szakemberekkel is.
- Egészségügy: A felzárkózó településeken élők egészségi állapota jelentősen elmarad a hazai átlagtól, miközben az alapvető ellátáshoz való hozzáférésük korlátozott. A zsákfaluk, a nehezen megközelíthető települések harmadában nincs állandó háziorvosi szolgálat, ötödében pedig tartósan, évek óta betöltetlen a praxis. A Mobil Egészségügyi Központ és a modern, digitális eszközökkel felszerelt személyzeti szűrőbusz nagy előnye, az online, élő videós orvosi kapcsolat, amelyhez a szükséges hálózati erőforrást szintén a busz biztosítja, így a szolgáltatás a legeladogottabb településeken is működik. A konzultációt követően e-recept felírással és szakorvosi beutalóval könnyíthető meg a beteg ellátása és további útja.
- Lakhatás: A nagyszámú rossz állapotú ingatlan miatt szükséges egy átfogó program a lakhatási szegénység enyhítésére, a tulajdonviszonyok tisztázására, éppen ezért a Fete programba bevont 300 településen európai uniós forrásból nagyszabású házfelújítási, -építési és szociális bérlakás-program indul, amely családok ezreinek nyújt lehetőséget az emberibb lakókörnyezet megteremtéséhez. (Szociális lakások építése, felújítása, lakhatási körülmények javítása RRF-3.3.1-22-2022-00001)
- Felelős állattartás: A program keretein belül a szabadon járó kutyákat a gazdák hozzájárulásával térítésmentesen ivartalanítják és féregtelenítik, megkapják a szükséges védőoltásokat, a beazonosításhoz szükséges chipet, és adataikat a központi nyilvántartásban rögzítik.

- Bűnmegelőzés, drogrevenió: A bűnmegelőzés területén az első feladatuk, hogy a diagnózisok alapján a bűnözés szempontjából kiemelt veszélyeztettségű településeken létrehozzák a település Bűnmegelőzési Cselekvési Tervét. Komplex iskolai drogrevenió: A kábítószerhasználat szempontjából a kamaszok a leginkább veszélyeztetett korosztály. Az ő speciális igényeikhez igazított célzott prevenció programok elérhetősége emiatt kiemelten fontos.
- Oktatás: A Felzárkózó települések program során az iskolákban zajló munkát kíséreléssel, kompetenciafejlesztéssel segítik. A Jelenlét Pontokon, gyerekházakban, tanodákban nemcsak pedagógiai tevékenység, hanem azt kiegészítő szociális munka is zajlik.²⁵²

Ebben a fejezetben bemutatott projektek kapcsán fontos megemlíteni, hogy minden esetben a helyi viszonyokat kell alapul venni, és azokat figyelembe véve lehet csak a megfelelő módszert, módszereket kiválasztani.²⁵³

A közösségfejlesztés kiindulási alapja, hogy a programokat a helyi közösségbe beágyazódva, a helyi igényekre, szükségletekre reagálva kell megvalósítani, törekedve a beavatkozások folytonosságára. Azért is fontos tevékenység a közösségfejlesztés, mert a mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek részére nem csak az integrációt hivatott szolgálni, de egyfajta kiutat is jelent a meglévő élethelyzetből a közösség érdekérvényesítő képességének fejlesztésére. Ehhez szükség van egy fontos pillérre, mely közösségi szintérenként is funkcionál. A megvalósuló közösségi programok az ott élők társadalmi beágyazódását segíti elő, így nagy mértékben hozzájárul további programelemek hatékony megvalósításához, ezáltal az emberekhez való kapcsolódás folyamán a bizalmi légkör kialakításához. A programok megvalósításánál törekedni kell arra, hogy sokszínű, az egyén és a közösség komplex fejlődését lehetővé tevő programok valósuljanak meg. Ennek lehet példája a közösségi kiskert, zene, sport, mely hozzájárul a közösség kialakításához, a személyiség fejlődéshez és az integrációhoz. A közösségfejlesztésen túl az egészségfejlesztésre is nagy hangsúlyt kell fektetni, melyeket a helyi adottságokhoz igazodva kell megvalósítani, melybe bevonásra kerülhetnek helyben működő szervezetek, intézmények. A másik nagyon fontos program az együtt játszás örömét is biztosító olyan

²⁵²Felzárkózó települések, 2022 <https://fete.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

²⁵³Cselekvő Közösségek Wiki: *Közösségfejlesztés a mélyszegénységben élő közösségekkel* <https://cskwiki.hu/pub/kozossegefejlesztes-a-melyszegenysegben-elő-kozossegekkel-szerkesztheto/> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

„játészótér” megalkotása, amelyekhez nem kell nagyban gondolkodni, hanem egy kavics, vagy egy bot is meghozza a játék örömet. A játékon keresztül akár a gyermekek, akár a felnőttek nem csak a közösség elemeként vannak jelen, hanem a szocializációt és a társadalmi normák követését innovatívan szolgálja. A fentieken kívül a helyi hagyományt, ünnepek köré szervezhetünk közösségi programokat gyermekeknek szóló foglalkozásokkal.

Első és legfontosabb lépés annak a közösségnek a megismerése, amellyel dolgozunk van.

Fontos azt is kihangsúlyozni, hogy a mélyszegénységben élők megszólításához és aktivizálásához más módszerekre és eszközökre van szükség, mint a társadalom más rétegei esetében.

A közösségfejlesztés szerint a közösségfejlesztési folyamat fókuszában a bizalomépítés, a partnerségen alapuló párbeszéd megteremtése áll, ahol nincs alá-fölérendeltség. A rendszeres közösségi beszélgetéseken közösen tervezik a cselekvéseket, majd közösen cselekszenek akkor is, ha mélyszegénységben élő emberekkel dolgoznak együtt. A mélyszegénységben élő emberek eléréséhez és elköteleződéséhez ugyanezekre van szükség, a fő hangsúly azon van, hogy milyen minőségű az a folyamat, amibe bevonjuk az érintetteket, és mennyire tekintjük őket partnernek.

Tehát a legfontosabb lépés a bizalom és önbizalom építése. A bizalom megteremtésének módja a személyes beszélgetések kezdeményezésével kezdődik.

Az emberek aktivizálása úgy is történhet, hogy a különböző érdeklődési körökre és az egyénekben meglévő tudásra klubok szerveződnek.

Figyelni kell arra, hogy az önbizalom erősítése mellett a közösségi identitás is kialakuljon és erősödjön.²⁵⁴

A közösségfejlesztés fókuszában az érintettek saját ügyeikben való részvételének erősítése áll. A módszertannak az a feladata, hogy minél több érintett kapcsolódását tegye lehetővé a helyi közösségi mozgalomhoz.

A közösséghez tartozás kiépüléséhez számos, a helyi projektek egy része által szintén alkalmazott lépés vezet. Például az alábbiak:

- kapcsolatépítés,
- a bizalom kiépítése,
- a kommunikáció szélesítése,

²⁵⁴Cselekvő Közösségek Wiki: i.m.

- a közös tevékenységek kereteinek meghatározása és ezek megvalósítása.

Véleményem szerint ezek közül a legfontosabb a bizalom kiépítése, főleg az önbizalomé, ahogy fentebb is említettem. Ugyanis minél rosszabb helyzetben van egy közösség, annál fontosabb, hogy megtapasztalja magáról: maga is képes hozzájárulni a változásokhoz.²⁵⁵

²⁵⁵Molnár Aranka, Peták Péter, Vercseg Ilona (szerk.): *Közösségi lehetőségek a mélyszegénység elleni küzdelemben. Önszerveződés és szakmaközi együttműködés. Módszertani útmutató*, 2014, 15-16. http://autonomia.hu/wp-content/uploads/2016/02/TAMOP513_kozfejl_modszertani_edok.pdf (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

X. A család fontossága

X.1. A család fogalma, a család szó értelmezése

A család a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint a szülők, a gyermekek valamint a legközelebbi hozzátartozók közösségét jelenti. A családalapítás pedig mindig a férfi valamint a nő közössége, házasságkötése (azért, hogy gyermekük legyen).²⁵⁶

„A teremtett világ az isteni gazdagságot csak az egyedek sokféleségével, a belső isteni dinamizmust csak az ellentétek kölcsönhatásával tudja szemléltetni. A biológiai és lélektani ellentét a férfiban és a nőben a különbözőség ellenére vonzást gyakorol egymásra. Mindegyik megtalálja a másikban, ami belőle hiányzik. Ebben áll a személyes hatás újdonsága és titokzatossága”²⁵⁷.

A család fogalmához szorosan kötődik a házasság fogalma. Gál Ferenc (1967) szerint: „A házasságban két fél saját személyéről szerződik. Jogot adnak egymásnak életük kölcsönös kiegészítésére és a fajfenntartásra. Életközösségüknek az erkölcsi rend ad szilárdságot. biztosítja, hogy viszonyuk személyi viszony marad. A férfi és nő egymásra utaltsága csak az egyenrangú én-te közösségben valósul meg. A szeretet igénye is csak így talál kielégülést. Két személy bensőséges kapcsolata csak kizárólagos és maradandó lehet. (...) A férfi és nő szerelme a gyermek életének forrása. Az élet továbbadása nem külön hivatás, hanem az életközösség következménye”²⁵⁸.

A család olyan emberi közösség, amely a társadalmi együttélés alapsejtjét képezi, annak legkisebb egysége; egyúttal a társadalom fejlődésétől függő, a rokonok kapcsolatának történelmi szempontból tekintett változó formája, mely átalakulását tekintve szorosan követi a társadalmi viszonyok változását.²⁵⁹ „A család a társadalomnak egy részrendszer (kiscsoport), amelyről az alábbi jellemzők mondhatók el: - önmagában is képes teljes rendszerként működni, - sokirányú, szoros és rendszeres kapcsolatban van a társadalom más részrendszereivel, - tagjai (családtagok) egymással állandó, életvitelüket átszövő és meghatározó kapcsolatban vannak.”²⁶⁰

²⁵⁶ Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó Budapest, 2003. (Vezető szerkesztő: Csábi Szilvia) 177.

²⁵⁷ Gál Ferenc: Az üdvtörténet misztériumai. Szent István Társulat, Budapest, 1967. 187-188.

²⁵⁸ Gál Ferenc: i.m., 188.

²⁵⁹ Tarsoly István (főszerk.): Magyarország a XX. században. II. KÖTET Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Babits Kiadó, Szekszárd, 2000.

²⁶⁰ Mikli Éva: A segítő szakemberrel kapcsolatos elvárások, a szakember lehetséges szerepei, kompetenciája a segítő kapcsolatban. NSZFI. Új Magyarország Fejlesztési Terv. 2008, 2.

A családról elmondható, hogy más közösségektől az differenciálja, hogy olyan egyénekből áll, akik minimum két generáció tagjait jelentik tulajdonképpen. Monogám családtípusnál mindig egy férfi és egy nő házasságán nyugvó kapcsolatról van szó. A poligám család a következő: a férfi mindig több nővel alkotja a közösséget. A poliandrén család tulajdonképpen igen ritka típusnak számít, ahol a nő több férfival házasodik.²⁶¹ Andorka Rudolf véleménye szerint a család statisztika-definíciója a következő: „a család a szülőket (vagy egyedülálló szülőt) és a velük együtt élő nem házas gyermekeiket számítja a családhoz”²⁶²

X.2. A család fogalmának bibliai értelmezése

Vizsgálom azt is, hogy mi a család fogalma, jelentése ókori értelmezés szerint.

Az ókori Keleten, az egy sátorban/házban lakók közössége, ezért háznak nevezték. Alapja a vérségi kötelék, de a megélhetés címén is tartoztak hozzá tagok”²⁶³. A család alapját gyakorlatilag a vérségi kötelék adta, ugyanakkor a családhoz az egyes tagok megélhetési alapon és vérségi alapon is egyaránt tartoztak. *Mezopotámiában* az volt a jellemző, hogy nemcsak egy családfőből, annak akár több feleségéből, gyermekeiből, házas nővéreiből, fivéreiből, szolgálóiból és szolgálóiból is, s a családfőnek az oltalma alá fogadottakból tevődött össze. Ezek a kiscsaládok tették ki, képezték a nagycsaládot. Utóbbi nagycsalád elnevezése: törzs.²⁶⁴ A *hettita család* magából a családfőből, annak feleségéből, a maga valamint fogadott gyermekeiből, a velük együtt élő rokonokból és a szolganépből épült fel. A *görög nyelvben* a család az oikosz, oikia, vagyis a családfőből, annak hitveséből, a vér szerint való valamint a fogadott gyermekeiből, plusz még a velük élő valamennyi rokonból valamint a velük élő rabszolgákból állt. Más jelentése volt a családnak az *ókori latinoknál*. „Az ókori latinoknál familia: általában minden, ami személy tulajdona lehet; tág értelemben a közös őstől származó és azonos vezetéknevet viselő személyek; szorosabb értelemben: egy családfő hatalma alatt álló asszony, gyermekek, rabszolgák”²⁶⁵ jelentették a családot.

²⁶¹Zrinszky László : Nevelélmélet. Műszaki Könyvkiadó, Bp.,2002, 336. oldal

²⁶² Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Osiris Tankönyvek Bp., 2006. p. 73.393-394. oldal

²⁶³Magyar Katolikus Lexikon: Család. 2013. <http://lexikon.katolikus.hu/C/Csal%C3%A1d.html> (Letöltés dátuma: 2022.11.08.)

²⁶⁴Magyar Katolikus Lexikon: Család i.m.

²⁶⁵ Magyar Katolikus Lexikon: Család i.m.

X.2.1. A család értelmezése az Ószövetségben

A Biblia értelmezése szerint a család a következőt jelenti: A Bibliában, az Ószövetségben a család elnevezése: *bet*, '*ház*'. A törzsön valamint az adott nemzetségen belül a legkisebb egységet képezte: a családfőből, annak feleségből, a maga valamint fogadott gyermekekből, s velük együtt élő valamennyi rokonból, rabszolgákból épült fel. Ábrahám családjának tagjai a következők voltak: Ábrahám, Ábrahám két felesége: Sára valamint Hágár, Ábrahám fiai, Izmael valamint Izsák, unokaöccse, Lót valamint annak családja, a szolgák valamint gyermekeik (Ter 14,14; 15,2). Az életet a családban vallási és jogi szempontból tekintve is mindig az apa irányította. Az egy házhoz direkt tartozó család kultikus és jogi egységet is jelentett: A szombati pihenés az a teljes családra kötelező (Kiv 20,10). Rendszerint családonként ülték meg a nagyobb ünnepeket, minden egyes család külön-külön mutatta be a maga áldozatot (MTörv 12,17; 14,26; 15,20), családonként költöttek el a húsvéti bárányt is (Kiv 12,3-4), s családonként végezték a halottsiratást. A leány abban az esetben, ha nem ment férjhez, atyja családjában maradt (Szám 30,4), amennyiben férjhez ment, férje családjának tagja lett. A gyermektelen özvegy valamint az elbocsátott asszony rendszerint visszatért atyja családjába (Szám 30,10; Rut 1,8-14). **Genealógiák**ban rendszerint úgy jártak el, hogy a családokat nemzetségbe, valamint szokás szerint törzsbe sorolták. - A család feje mindig az apa, halálát követően rendszerint az elsőszülött fiú (Ter 27,29). Általánosan jellemző volt, hogy igen sok gyermek volt a családokban (24,60; Zsolt 126,3), ugyanakkor az is igaz, hogy csupán a fiúkat tekintették nagyon pontosan számon. A családban az anya tekintélye mindig a szült fiúk számától függött, ahogy emelkedett a szült fiúk száma, úgy növekedett az anya tekintélye is. Az Ószövetségben a család folyamatos fennmaradására nagy hangsúlyt fektettek. Ehhez kapcsolódik a **sógorházasság** fogalma. A családi élethez, elsősorban a neveléshez maguk a bölcsességi könyvek nyújtottak kiemelten nagy súlyú, lényegesebb tanácsokat. - A *bet ab*, magyarra fordítva: az '*atyai ház*' a nagycsalád, amelynek minden egyes tagja egy részükről még ténylegesen ismert közös őstől eredtek.²⁶⁶

²⁶⁶ Magyar Katolikus Lexikon II. Bor-Éhe. Szent István Társulat Budapest. 1993 (Főszerk., Dr. Diós István). 336.

X.2.2. A család intézménye az Újszövetségben

Az Újszövetségben a család vált az Egyház legkisebb egységévé. Az Üdvözítő maga is családban született, amely család a keresztyény családnak a mintája és arche- azaz őstípusa (Ez a Szent Család). A család alapját, mely a házasság, azt maga Jézus Krisztus ténylegesen szentségi rangra emelte, mégis az Őhöz tartozást lényegesebb és erősebb köteléknek nyilvánította ki, mint a test valamint vér, vagyis a családi kötelékét (Mt 10,36). Kiemelném azt is, hogy a legelső tanítványok személyenként, azaz egyenként nyertek meghívást, s valóban kénytelenek is voltak számolni a család tiltakozásával, még annak egészen a „halálig menő ellenséges magatartásával”²⁶⁷ is.

Cornelius (ApCsel 10) valamint Sztefanasz (1Kor 1,16) voltak azok, akik a házanépével, családjával együtt keresztkedett meg annak idején az Újszövetség tanúsága szerint. Pál apostol behatóan részletes, pontosan kidolgozott szabályokat adott a család mindegyik tagja számára (Ef 5,21-6,9; Kol 3,18-4,1). Az is igaz, hogy egyházi előjárók alkalmasságát családi élete bizonyította (1Tim 3).²⁶⁸

A keresztyény családban a megváltás rendje szerint az élet valamennyi természetes adottságai mind megmaradnak, ugyanakkor új értéket is nyernek.²⁶⁹

Krisztus a házasságban a már rendelkezésre álló természetes intézményt alakította szentséggé. A teremtő Isten ötlete, gondolata a házasság. A nő és a férfi életközösségét varázsolta Krisztus a kegyelem hordozójává. A házasság nem más, mint a férfi és a nő egymást kiegészítő kettőssége. A lelki és testi tulajdonságok eltérnek ugyan, „egymásra utalva, együtt adják az egész embert”²⁷⁰.

²⁶⁷ Magyar Katolikus Lexikon II. i.m., 336.

²⁶⁸ Magyar Katolikus Lexikon II. i.m.336. o.

²⁶⁹ Gál Ferenc: Az üdvtörténet misztériumai. Szent István Társulat, Budapest, 1967. 187. o.

²⁷⁰ Uo.

X.3. Emberi méltóság a kereszténységben

Az emberi méltóság jelentése ragaszkodni a végletekig a már felismert igazsághoz. Ennek a fajta felfogásnak a lényege, hogy az egyént belátásai vezérlik a gondolkodásával kapcsolatosan, cselekvései, mind pedig érzelmei, érzései terén is. Abban az esetben, amennyiben az egyén nem hisz a lét értelmességének mivoltában, akkor minden egyes magyarázat értelmetlenné válik és mindenféle magyarázkodás ellehetetlenül. Abban az esetben, ha az emberiség nem hisz a lét értelmességében, valamennyi megállapított, meghatározott törvény önkényesnek hat. Pontosabban meghatározva ezt a kijelölt témára vonatkoztatva, nincs meg a szükséges ideánk, nem vagyunk megfelelő eszmény birtokában a házasságra vonatkozóan, ilyen körülmények között társadalminkban a rend helyét a káosz és zűrzavar veszi át és kezd el előbb-utóbb dominálni. Ez azért is van így, mivel maga a házasság, mint intézmény valamint az az arra alapozott családi közösség képezi valamennyi társadalomnak az alapsejtjét. A társadalom alapsejtjének határai minden egyes korban valamint más- más társadalomban eltérnek.

Ami azt illeti, a család valamint a házasság elemi szintű lelki, biológiai, nevelő, gazdálkodó, kulturális, védelmező, fajfenntartós vallási közösség marad. Ennek magyarázata az, hogy „miként a nemzőséjtekben fölhalmozódik és összesűrűsödik egy egész emberélet, sőt egy hosszú nemzedéksor minden tette és szenvedése, minden küzdelme, bukása és győzelme, úgy a házasságban csomóba fut mindaz, amit az emberi közösség tett és szenvedett, küzdött és győzött, bukott és vérzett”.²⁷¹ A házasság ennek megfelelően egyértelműen a végső időkhöz a „legkülönbözőbb kulturális, jogi, társas, gazdasági, nevelői problémák találkozója, s ezért az ellentétes világnézetek ütközője, a világnézeti harcoknak legérzékenyebb barométere, és egyben az égető társadalmi kérdések mindenkor nagy teherpróbája” marad.²⁷² Abban az esetben, ha helyes ideákat valamint megfelelő eszményeket még vonzóbbá varázsolunk, vagy példaértékűnek állítunk be és követendőkké alakítunk, akkor áldás, béke valamint harmónia uralkodik majd a társadalomban, ugyanakkor ezzel ellentétes esetben békétlenség, nyugtalanság, zűrzavar és káosz, folyamatos viszály dominál majd. Dönteni lehet a válság valamint a valódi, igaz kibontakozás között,

²⁷¹ Schütz A., A házasság, Budapest 1940, 5. o. idézi Kuminetz Géza: a keresztények közötti házasság szentségi méltósága. 42. o. In: [Praec2007_1-2.pdf \(liturgia.hu\) http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2007_1-2.pdf](http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2007_1-2.pdf) (Letöltés dátuma: 2022.11.08.)

²⁷² Schütz A., Dogmatika. A katolikus hitigazságok rendszere, II, Budapest 1937, 608–609. idézi Kuminetz Géza: a keresztények közötti házasság szentségi méltósága. 42. o. In: [Praec2007_1-2.pdf \(liturgia.hu\) http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2007_1-2.pdf](http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2007_1-2.pdf)

az mindig attól függ, hogy melyiket válassza az adott társadalom, s melyiket a hatalom szervei.²⁷³

A család összetartó ereje a szeretet. Ez a szó költői és reménnyel telített. A másikat Isten iránti szeretetből szeressük. Úgy kell szeretnünk őt, ahogyan Isten szereti.²⁷⁴

X.4. A keresztény család a társadalomban

A mai társadalmat egyre inkább az elszemélytelenedés, a formátlan tömeggé válás jellemzi és ez a jelenség uralja. A család a társadalom emberibb tételének leghatásosabb, leghasznosabb eszköze. A család révén nyeri el az egész társadalom igazi személyes jellegét. Mivel a mai világ személytelen, emberek tömegeit reményvesztettségbe, tragédiába kergeti. Sokan menekülnek az alkoholizmusba, a szenvedélyek világába „kábitószerhez” nyúlnak, de a terrorizmus elterjedése is jellemző a mai világ viszonyaira. A mai családoknak megvan a kellő ereje ahhoz, hogy ki tudja ragadni az embereket a névtelenség homályából, visszaadja méltóságukat, s képes gazdagítani emberségüket is. Képes a mai család rádöbbeneni az egyszeri és megismételhetetlen mivoltukra. A családban megvan a társadalom szolgálatának egyedi, sajátos jellemvonása, melyet egyre nagyobb mértékben kell ismerni és ápolni, óvni és védeni, annak köszönhetően, hogy a felnövekvő gyermekeket, valamennyi családtagot bevontak ebbe a szolgálatba.²⁷⁵

A keresztény családmódel társadalmi megítélése az elmúlt évszázadokban jelentős változásokon ment keresztül, amelynek háttérében különböző ideológiai és társadalmi átalakulások álltak.

„A tradicionális családmódel elutasítása először a 18. század végén a forradalmi felvilágosult észjog korában, majd a 20. század második felében a szexuális forradalom idején az akkori kereszténynek nevezett család- és házasság-felfogásra kimondott ítélettel történt meg.”²⁷⁶

Felvetődhet a kérdés, hogy a keresztény család hogyan kapcsolódik a társadalomhoz? A család a társadalom fejlődésében való egyfajta részesedés. A család az Isten akaratára szerint az adott társadalom legelső és egyúttal egyetlen sejtje. A társadalomhoz rendezett szálakkal kötődik, de annak alapját is képezi. Mivel a társadalom tagjai többnyire

²⁷³ Kuminetz Géza: a keresztények közötti házasság szentségi méltósága. 42. o. In: [Praec2007_1-2.pdf](http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2007_1-2.pdf) (liturgia.hu) http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2007_1-2.pdf

²⁷⁴ F. Monfort: A szeretet hite. Opus Mystici Corporis Verlag. OMC Bécs 1978. 35. o.

²⁷⁵ Uo.

²⁷⁶ Herger Cs. Eszter: Mozaikok a házassági jog történetéből természetjogi nézőpontból. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Mozaik Kiadó, 2025,8.

rendezett családba születnek, itt jutnak hozzá és kapják meg a szociális erények legelső iskoláját. Ez azt jelenti, hogy a társadalom fejlődésének és életének lelkét jelentik mindezek az erények. Az, hogy egy család elzárkózzon a világtól, magába zárkózzék, a család hivatásától, természetétől nagyon messze van. A családi közösség valamennyi tagjainak kapcsolatait az ingyenes közösség hivatott irányítani. Szeretettől áthatott, átjárt együttlét jellemzi a családot.²⁷⁷ Így válik a család önzéstől teljesen mentes érzelmi közösséggé. A családban az egyes személyek életközösségének teljes kibontakozása az igazságosság, megbecsülés, párbeszéd és szeretet jegyében zajlik, így válik a család a társadalmi közösség legelső, nagy jelentőségű iskolájává, annak példaképévé és motiválójává is.²⁷⁸

X.5. Az egyházak szerepe a lelkigondozásban

Mihalec Gábor tanulmánya alapján mutatom be az Érzelmekre fókuszáló párterápiát, mert az érzelmeire fókuszáló párterápia (EFT) elemei beépíthetők a lelkigondozásba.

A lelkigondozásban kulcsszerepet tölt be a házasság gondozás. Az Istennek tetsző és őt szolgáló házasság létrejöttét, fenntartását és nem utolsósorban persze megélését a házasság gondozás, mint a lelkigondozás egy speciális formája nagyban elősegítheti. A bibliai házasság gondozás sok tekintetben kapcsolatban áll a világi pszichológiával: a házasság gondozás a modern pszichológia módszertanát használja, a lelkigondozói munkafolyamatot viszont -a világi pszichológia szemléletmódját teljessé téve - Isten és az Ő igéje irányítja. A házasság gondozás egy potenciálisan nagyszerű módszere, eszköze az érzelmeire fókuszáló párterápia (EFT).

Az érzelmeire fókuszáló párterápia (EFT) elméletének megalkotása Dr. Susan Johnson illetve Dr. Leslie Greenberg nevéhez fűződik és az 1980-as évekre nyúlik vissza.

Az EFT egy rövid (8-20 üléses), strukturált megközelítése a párterápiának. Ezt a megközelítést családokkal és egyénekkkel is alkalmazzák,.

Az EFT ereje abban rejlik, hogy magába foglalja a legújabb tudományos eredményeket a felnőtt intim kapcsolatokról.

Az EFT fókuszpontjai a következők:

- Élményközpontú

²⁷⁷ Magyar Katolikus Lexikon II.: i.m.338.

²⁷⁸ Magyar Katolikus Lexikon II: i.m., 338.

1. A jelen pillanatra fókuszál
2. Az elsődleges érzést helyezi a fókuszba és hitelesíti azt
 - Rendszerszemléletű
3. A folyamatra fókuszál (az időbeli lefolyásra)
4. Interakciós pozíciókra / mintázatokra fókuszál (a struktúrára) ²⁷⁹

Az EFT fontos célkitűzése, hogy a bizonytalan kötődési mintákat a párkapcsolatban résztvevő mindkét félben leépítse és segítse a biztonságos kötődés kialakulását. Bizonytalan kötődés esetén az érzelmi elköteleződést gátolja, hogy a felek elrejtik egymás elől az elsődleges érzelmeiket (pl. elutasítástól vagy elhagyástól való félelem), és ehelyett az azok által generált másodlagos érzelmeiket fejezik ki egymás felé (harag, hibáztatás). Az EFT arra tanítja meg a klienseket, hogy pillanatról pillanatra fel tudják tárni belső élményeiket és kapcsolati eseményeiket.

Az EFT fontos diagnosztikai eszközként alkalmazza a kötődéelmélet felnőttekre vonatkozó elképzeléseit, amelyek szerint az emberek a kötődési képességeik mentén négy kötődési stílus valamelyikébe sorolhatók. Az egyes stílusok jellemzőit az alábbi táblázat foglalja össze:

Kötődési stílus	Leírás		
	Kép önmagáról	Kép a másiktól	Kapcsolati jelleg
Biztonságos	Pozitív	Pozitív	Magas fokú intimitás és autonómia
Bizonytalan-befeledkező	Negatív	Pozitív	Önértékelése abból táplálkozik, ha mások elfogadják
Bizonytalan-elutasító	Pozitív	Negatív	A közelség elkerülésével vé-

²⁷⁹ Sue Johnson (2016): Az érzelmekre fókuszáló párterápia a gyakorlatban. Oriold és társai Kiadó, Budapest, 5-17.

			dekezik, független és sebezhetetlen
Bizonytalan-szorongó	Negatív	Negatív	Számít a cserbenhagyásra, kritikára és elutasításra

1. számú táblázat: A felnőtt kötődési stílusok összefoglalása

Forrás: Mihalec Gábor, 2013, 84.²⁸⁰

Elmondhatjuk, hogy a házasságot nem az elhatalmaskodó konfliktus teszi tönkre, hanem a szeretet és az érzelmi reakciókészség csökkenése. Nem a konfliktus intenzitása, hanem az egymás iránti érzelmi nyitottság mutatja meg a legjobban, hogy az elkövetkező években milyen stabil lesz a házasság. A házasságok pusztulása az intim érzelmi interakciók fokozódó hiányával kezdődik. A konfliktus csak ezután jön.

Szeretőként óvatosan lépünk egy kifeszített kötélen. Amikor a kétely és a félelem szele feltámad, és mi pánikba esve összekapaszkodunk, vagy egymásnak hátat fordítva fedezékbe vonulunk, erősebben leng a kötélen, nehezebb egyensúlyozni rajta. Csak úgy maradhatunk meg rajta, ha együtt mozgunk, válaszolunk egymás érzelmeire. Egy-máshoz kapcsolódva egyensúlyban tartja egyikünk a másikat. Érzelmi egyensúlyban vagyunk.²⁸¹ Ezért van nagyon fontos szerepe az érzelmekre fókuszáló párterápiának a házasság gondozásában.

Az érzelmekre fókuszáló párkapcsolati terápiának (EKT) hármas célja van:

1. a terápiás szövetség megalapozása és fenntartása a rogersi alapattitűdök mentén,

2. az érzelmek hozzáférhetővé tétele és átfogalmazása a partner magatartásának és a mögötte meghúzódó érzelmeknek a tudatosítása révén, valamint

²⁸⁰Mihalec Gábor: *A lelki gondozás és a pszichoterápia határkérdései a házasság gondozásában*, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2013 http://corvina.kre.hu:8080/phd/Mihalec_Gabor_Disszertacio.pdf (Letöltés dátuma: 2022.11.08.)

²⁸¹Sue Johnson: *Ölelj át! - Beszélgetések az életre szóló szerelem lehetőségeiről*. Park Kiadó, Budapest, 2011, 36-44

3. a kulcsfontosságú interakciók újrastrukturálása azzal, hogy a másodlagos érzelmek helyett a felek megtanulják az elsődleges érzelmeiket kifejezni és ezzel biztonságos teret hoznak létre az érzelmi kötődéshez.

Mindezt az EFT terapeuta 9 lépésen keresztül igyekszik megvalósítani a kliens párral. Ezek a lépések képezik az EFT legfontosabb módszertani keretét. A lépéseket Johnson a zene és a tánc metaforája mentén mutatja be.

A kilenc lépést öt szakaszba sorolja:

I. szakasz: Felmérés – térképek készítése és a zene meghallgatása

1. lépés: A fő ellentét konfliktusos témáinak körülhatárolása.

2. lépés: A negatív kapcsolati ciklus azonosítása.

II. szakasz: A zene megváltoztatása

3. lépés: A kapcsolati pozíciók mögötti el nem ismert érzelmek felszínre hozása.

4. lépés: A probléma újradefiniálása a mögöttes érzelmek, a kötődési igények és a negatív ciklusok fogalmaival.

III. szakasz: Szembesülés a sárkánnyal

5. lépés: Azonosulás biztosítása a szelf megtagadott igényeivel, és ezek beépítése a kapcsolatba.

6. lépés: A partner tapasztalatainak és az új kapcsolati mintáknak az elfogadása.

IV szakasz: Érzelmi elköteleződés

7. lépés: Az igények és kívánságok kifejezésének megkönnyítése, és az érzelmi elköteleződés létrehozása.

V. szakasz: Biztonságos alap

8. lépés: Az új megoldások felbukkanásának megalapozása.

9. Az új pozíciók megszilárdítása.²⁸²

Az EFT céljai a következők, amelyek nagymértékben segítik a házassággondozást és azt, hogy a párok együttmaradjanak:

1. A kulcsfontosságú érzelmi válaszok kiterjesztése és újraszervezése.
2. Pozitív elmozdulás elősegítése a házaspár tagjai között interakciós mintázatok és pozíciók vonatkozásában.
3. Biztonságot adó kötelék kialakítása a pár tagjai között. Az EFT abban segít a házassággondozásban, hogy szoros, ellenálló kötelék jöjjön létre, amely olyan erős, hogy az a halálig tart, azaz végleges.

²⁸² Mihalec Gábor: i.m.

Talán a legfontosabb a házssággondozásban az EFT-nek a harmadik célja, azaz az erős kötelék, mert Isten célja az, hogy a házasság felbonthatatlan.

Jézus azt mondta, hogy

„*Annakokáért a mit az Isten egybe szerkesztett, ember el ne válaszsza.*” Mk 10,9, tehát a házasság egész életre szóló kapcsolat, amely felbonthatatlan.

Ugyanezt hangsúlyozza Jézus a következő helyen is:

„*Úgy hogy többé nem kettő, hanem egy test. A mit azért az Isten egybeszerkesztett, ember el ne válaszsza.*” Mt 19,6

Az Újszövetség még a következő helyeken beszél a felbonthatatlanságról:

„*Én pedig azt mondom néktek: Valaki elbocsátja feleségét, paráznaság okán kívül, paráznává teszi azt; és a ki elbocsátott asszonyt veszen el, paráználkodik.*” Mt 5,32

„*Mondának néki: Miért rendelte tehát Mózes, hogy válólevelet kell adni, és úgy bocsátani el az asszonyt?* ⁸*Monda nékik: Mózes a ti szívetek keménysége miatt engedte volt meg néktek, hogy feleségeitek elbocsássátok; de kezdettől fogva nem így volt.* ⁹*Mon-dom pedig néktek, hogy a ki elbocsátja feleségét, hanemha paráznaság miatt, és mást vesz el, házasságtörő; és a ki elbocsátottat vesz el, az is házasságtörő.*” Mt 19, 7-9

„*Valaki elbocsátja feleségét, és mást vesz el, paráználkodik; és valaki férjétől el-bocsátott asszonyt vesz feleségül, paráználkodik.*” Luk 16,18

„*Azoknak pedig, a kik házasságban vannak, hagyom nem én, hanem az Úr, hogy az asszony férjétől el ne válják.* ¹¹*Hogyha pedig elválik is, maradjon házasság nélkül, vagy béküljön meg férjével; és a férj se bocsássa el a feleségét.*” 1 Kor 7,10-11

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy Jézus hangsúlyozta a Teremtő eredeti szándékát, aki a házasságot felbonthatatlannak akarta.

Itt fontos hangsúlyoznunk, hogy a házasság nem azért felbonthatatlan, mert a felek így akarják, vagy valamilyen emberi hatalom ilyenek rendelte, hanem az isteni akarat folytán, ahogy a fenti bibliai idézetekben is láthattuk.

Az EFT nagyon sokat segít a pároknak abban, hogy kibéküljenek egymással és ne kerüljön sor a válásra

X.6. A család szabályozása a magyar törvényekben

Az Alaptörvény Alapvetés fejezete az állam, a társadalom és ez egyén viszonyának alapelveit kívánja meghatározni. E szerint az emberi lét alapja az emberi méltóság, fontos, hogy a társadalomban a közösségeknek (család és a nemzet) kiemelkedő értékteremtő

szerepe van. Az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki, az individualizmus helyett a közösségek szerepét emeli ki, alapvetően az összetartozás, a társadalmi kohézió szerepét tartja fontosnak. A polgár és az állam közös célja a béke, a biztonság, a rend, az igazság és a szabadság kiteljesítése, tehát közösséget kíván teremteni polgár és polgár, valamint polgár és az állam között. Az Alapvetés L) cikkének 3. bekezdése rendelkezik arról, hogy a családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza. E törvényben többek között meghatározásra kerültek a gyermeki jogok és kötelezettségek is.

Alaptörvény L) cikke (1) bekezdés: a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját részesíti alkotmányos védelemben, és a családi kapcsolat alapjaként külön nevesíti a szülő-gyermek viszonyt: „A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.”

A XV. cikk a megkülönböztetés tilalmát írja elő: az Alaptörvény identitásához kapcsolódó prioritást fogalmazza meg²⁸³: (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes (....)

(5)- Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.²⁸⁴

Az új Ptk kimondja, hogy

„4:1.§ (A házasság és a család védelme)

(1) E törvény védi a házasságot és a családot

(2) E törvény alkalmazása során a családi élet és az egyéni érdek összhangját biztosítva kell eljárni.”

A házasságot alkotmányos rendünk és a családjog alapelve erőteljesebb jogi védelemben részesíti, mint az egyéb együttélési formákat, például a bejegyzett élettársi kapcsolatot.²⁸⁵

Az Alaptörvény²⁸⁶ L, cikk (1) bekezdése szerint „Magyarország védi a családot, mint a nemzet fenntartásának alapját.” Az Alaptörvény kinyilvánította, hogy a magyar alkotmányosság szempontjából a családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.

²⁸³ Halász Iván, Alkotmányjog, Dialóg Campus, Budapest, 2018, 242.

²⁸⁴ Magyarország Alaptörvénye i.m.

²⁸⁵ lásd: A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2009. évi XXIX. törvény

²⁸⁶ Magyarország Alaptörvénye i.m.

Az új Ptk. 4:1 § (2) bekezdésének rendelkezése *a családi és egyéni érdekek összhangjának elve* megfelelő biztosítására inti a gyakorlatot. Az elv alkalmazása során meghatározott erkölcsi követelmény, hogy az egyéni érdekeket alá kell rendelni a családi érdekeknek.

Fontos, hogy a házasság védelmének elvén belül helyezhető el a párválasztás szabadságának elve és a házasságkötés önkéntességének elve. Ezen elvek hosszú történelmi fejlődés eredményei; kifejezik a nők egyenjogúságát, és azt, hogy a házasságkötés kölcsönös, befolyásmentes érzelmeken alapuló szabad akarat-elhatározás következménye.

A család védelme minden családtípusra érvényes, így a csonka családra, a nem vérségi kapcsolat alapján létrejövő családi kapcsolatra is (például örökbefogadás). A családjog rendszerében nincs privilegizált családtípus, de a törvényhozó általánosnak, kiinduló alapnak a vérszerinti szülők együttélésén és a vérségi leszármazáson alapuló családtípust tekinti. Az új. Ptk. a különmemű élettársak kapcsolatát is a Családjogi Könyvben helyezte el, ha kapcsolatukból gyermek származott.²⁸⁷

Az új Ptk. 4:2. § *a gyermek érdekének védelméről rendelkezik:*

1.1. §

- (1) *A családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek.*
- (2) *A gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék.*
- (3) *Ha a gyermek nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa.*
- (4) *A gyermeknek a saját családjában, illetve a családi környezetben nevelkedéséhez és a korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát törvényben meghatározott esetben, kivételesen és a gyermek érdekében lehet korlátozni.*

A társadalom reprodukciója csak a gyermekek születésével teljesül. A gyermekek születéséhez és létéhez a családjogban az úgynevezett gyermekjogok kapcsolódnak, amelyeket a Ptk. Negyedik Könyve Alapelvként konstituál.

²⁸⁷Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. V. törvényhez, Negyedik Könyv (Családi jog), szerk. Vékás Lajos/Gárdos Péter, Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 15.

A gyermekjogok legfőbb nemzetközi-jogi forrása a Gyermekek Jogairól szóló 1989. évi New York-i ENSZ Egyezmény, amelyet Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény adaptált a magyar jogrendbe.

Az új Ptk. 4:2 § szerinti alapelv egyrészt a gyermek jogainak és érdekeinek fokozott védelmét mondja ki, másrészt korlátozási tilalmat is állít fel arra nézve, hogy a gyermeknek a saját családjában, illetve általában a családi környezetben való nevelkedéséhez, korábbi családi fenntartásához fűződő jogát csak törvényben, kivételesen, és csak a gyermek érdekében lehet korlátozni.²⁸⁸

XI. A gyermekvédelmi törvény és a gyermekek mint a társadalom jövője

XI.1. A gyermeki jogállás fejlődése

A gyermek családi jogállásának hazai modelljében előbb az egyházi jog uralma, később pedig befolyásának különösen tartó hatása mutatható ki. Az egyházi bíróságok köré tartoztak: a gyermek családi jogállását érintő származás vizsgálata. Világi bíróság köré tartozott később a családjogi viták, de a joggyakorlatban az egyházi jog szemlélete érvényesült.²⁸⁹

A gyermekek s szülők viszonya mindig szorosan összekapcsolódott a gyermeki jogállás rendezése kapcsán. A szülőknek különleges szerepe van a gyermekek életében, és vitathatatlan, hogy ebben a szerepben bizonyos jogokkal és kötelességekkel bírnak gyermekeik vonatkozásában.

Ezen jogok és kötelességek tartalma, terjedelme, gyakorlásának módja és a – szülők kapcsolatának megváltozása esetén – annak rendezése azonban sokat változott, elsősorban az elmúlt évszázadban.

A régi illetve mai rendszernél gyökeresen eltérő jellemvonások voltak, hogy a jogok és kötelességek igen egyoldalúan mutatkoztak meg a szülők s gyermekek oldalán: míg a szülői szerepből eredő kiváltságok sokáig elsősorban jogokat jelentettek, melyek

²⁸⁸Barzó Tímea- Lábady Tamás- Navratyil Zoltán - Csehi Zoltán -Kenderes Andrea, Családjog a 2013. évi V. törvény alapján, Budapest, Menedzser Praxis, 2014, 5-8.

²⁸⁹Csiki Ottó: A gyermek családi jogállása, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, 52.

együttal a gyermek feletti szinte korlátlan uralmat is megjelenítették. A szülők kötelességei csak jóval később kerültek előtérbe.

Werböczy István Hármaskönyve (1514) sem tekinthető még a gyermekek jogai védelmezőjének: biztosította az atya számára az egész háza népe feletti hatalmat, gyermekét bármikor bezárhatta, sőt, fenyítési jog (*disciplina domestica*) is megillette, persze csak olyan mértékben, amely a gyermek egészségére ártalmatlan. A gyermek csak akkor szabadult e hatalom alól, ha elköltözött atyja házából és képes volt magát eltartani.

A 19. századra ezek a hatalmi jogosítványok a szülő és a gyermek közötti oltalmazó viszonyra szelődtek: az 1877. évi XX. tc. (Gyámi törvény) fenntartotta az atyai hatalmat (*patria potestas*), de jelentősen átalakult formában mint a gyermek természetes jogainak és érdekeinek védelmére hivatott intézményt. A 15. § szerint az atyai hatalom az, amit az apa a törvényes és törvényesített gyermekei felett gyakorol.²⁹⁰

A gyermekek jogainak biztosítása a II. világháború után világtendenciaként merül fel. Ezáltal Magyarországon is számos törekvés alapozta meg a mai gyermekvédelem rendszerét. 10470/1945. (XI. 6.) ME²⁹¹. sz. rendelet volt a II. vh után az egyik legfontosabb döntés: miszerint a II. Világháború után – a 10470/1945. (XI. 6.) ME sz. rendelet nyomán – az atyai hatalom fogalmának a helyébe a szülői hatalom kifejezés lépett.

Az 1948. évi törvény megszüntette a házasságból született és a házasságon kívül született gyermekek jogállása közötti különbségeket.

A hét évvel később hatályba lépő Családjogi törvény (1952. évi IV. tv.)²⁹² azonban pusztán csak látszólag szakított a hatalom-központú felfogással, amikor bevezette a „szülői felügyeleti jog” fogalmát. (A hatalom erőszakosabb, durvább kifejezés a felügyelet kifejezésnél)

A legnagyobb lépést a szülői és gyermeki jogok terén a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Családjogi törvény, továbbiakban: Csjt.) megalkotása hozta: a szülői hatalom kifejezést szülői felügyeletre változtatta, valamint kimondta, hogy a szülői jogosultságokat mindig a gyermek érdekében kell gyakorolni.

Csjt. mellett az ifjúságról szóló törvény (1971. évi IV. tv. 3. §.²⁹³) a gyermek kötelességeiről is részletesen szólt: „[...] minden fiatal kötelessége, hogy szorgalmasan ta-

²⁹⁰Visontai - Szabó Katalin: A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái. Doktori értekezés, Szeged, 2014,77-82.

²⁹¹ 10470/1945. (XI. 6.) ME. sz.

²⁹² 1952. évi IV. tv.)

²⁹³ 1971. évi IV. tv. 3. §

nuljon, becsületesen dolgozzon, tisztességesen éljen, védelmezze szocialista hazáját, szolgálja a társadalmi haladás és a béke ügyét. Az ifjú nemzedék tekintse példaképének a társadalmi haladásért küzdő felnőtteket, tisztelje szüleit, nevelőit és munkatársait”.

A rendszerváltozás előtt eddig-soha nem látott mértékben-rendezték a gyermek családi jogállását: „a gyermek családi jogállásának legfőbb társadalmi tartalma a rendezett családi élethez fűződő érdekekben fogalmazható meg. Ennek alapja: a gyermek jogilag elismert családi kötelékben éljen. E rendezettség jogi értelemben teljes, ha a gyermek-szülő jogviszonyban mind az apai, mind az anyai jogállás be van töltve. Sajátos módon válhat teljessé a gyermek családi jogállása az örökbefogadás útján. A gyermek felnevelésének ezen időszakban két társadalmi alternatívát tulajdonítottak: a gyermek egyéni szülői neveltetése, másik mód: a gyermek állami neveltetése.

Fontos volt az apai jogállás rendezettsége is (a társadalmi előrehaladás biztosítékául is fontos szerepet töltött be).

Az akkori rendszer általános társadalmi elvárása volt, hogy a gyermek családban nőjön fel, hiszen tartottak a társadalmi megítélés mellett, a gyermek fejlődésében okozott hátránytól is: fizikai, szellemi, nevelésbeli.²⁹⁴

A Magyar Köztársaság Alkotmánya az 1989. évi módosítást követően tartalmazza a nemzetközi dokumentumok által rögzített emberi és gyermeki jogokat.

1991-ben a New Yorki Egyezményt ratifikálták: A Magyar Országgyűlés 1991. november 12. ülésnapján fogadta el az 1991. LXIV. törvényt, a gyermekjogairól szóló New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. Az Egyezmény e törvénnyel a magyar jogrendszer részévé vált: az Alkotmány 15. §-a szerint a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét, illetve kimondja, hogy a szülőket illeti meg az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.

Az 1995. évi XXXI. törvény ismét jelentős változásokat hozott. Alapelvei szintre emelte a tételt, miszerint a Csjt. alkalmazása során mindenkor a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel, jogait biztosítva kell eljárni. Ez az alapelv később az egész törvényt áthatotta és az új Ptk.-ban is tovább él. Az átfogó törvénymódosítás célja elsősorban az volt, hogy az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án elfogadott ENSZ egyezménnyel összhangba kerüljön a családjogi törvény.

²⁹⁴Csiki Ottó: i.m., 13-15.

További jelentős változásként könyvelhető el: Csjt-t kiegészítették: „A szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják – ellentétes megállapodásuk hiányában akkor is – ha már nem élnek együtt”.²⁹⁵

²⁹⁵Visontai - Szabó Katalin: A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái. Doktori értekezés, Szeged, 2014,77-82.

XI.2. Magyarországi gyermekvédelem alapjogi szempontból

Célul tűztem ki, hogy azokat a rendelkezéseket mutassam be az Alaptörvényben, amelyek kifejezetten a gyermekek védelmét, s néhol kötelezettségét mutatja be. Fontosnak tartom megismertetni, hiszen a jogforrási hierarchia csúcsán elhelyezkedő törvényünk is bőségesen foglalkozik a gyermekek védelmével.

Az Alaptörvény már az Alapvetés G) cikkében a magyar gyermekeket védi, miszerint²⁹⁶: „(1) Születésével a magyar állampolgár gyermeke magyar állampolgár. Sarkalatos törvény a magyar állampolgárság keletkezésének vagy megszerzésének más eseteit is meghatározhatja.”

Állampolgárság megszerzése vérségi elv alapján: Az állampolgárság keletkezésének általánosan elfogadott – de nem minden ország által követett és nem is kizárólagos – elve a vérségi elv, a *ius sanguinis*. A korábbi Alkotmány az állampolgársághoz fűződő egyes státuszjogokon (és kötelezettségeken) túl nem szabályozta az állampolgárság keletkezését és mivel a nemzetközi jog általában a szuverén államok jogának tartja az állampolgárságról való döntést, ennek alapvető szabályai a szuverenitás magját képezik, és alkotmányos szabályként való rögzítésük indokolt. Az állampolgársági közösséghez tartozás alapvető elvének alaptörvénybe foglalása is ezt a szuverén értéket fejezi ki. A vérségi elv preferálása a területi elvvel szemben továbbá segítséget nyújt az anyaországi politikai közösség és a határon túl élő magyarok közötti kapcsolat, valamint a magyar identitás fenntartásában.²⁹⁷

Alaptörvény L) cikke (1) bekezdés: a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját részesíti alkotmányos védelemben, és a családi kapcsolat alapjaként külön nevesíti a szülő-gyermek viszonyt: „A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.”

A XV. cikk a megkülönböztetés tilalmát írja elő: az Alaptörvény identitásához kapcsolódó prioritást fogalmazza meg²⁹⁸: (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes (...)

(5)- Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.²⁹⁹

²⁹⁶ Halász Iván:i.m., 133.

²⁹⁷ Gáva Krisztián, Az Alaptörvény értékei, Nemzeti Közszerzői Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2021,19-20.

²⁹⁸ Halász Iván:i.m., 242.

²⁹⁹ Magyarország Alaptörvénye

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország „az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti”. Az alkotmányos előírás lényeges tartalma tehát nem, csupán a megfogalmazás változott. Egyfelől a szóhasználat pontosabbá vált, hiszen a szóban forgó intézkedések valóban az esélyegyenlőséget (és nem a jogegyenlőséget) segítik, másfelől azonban az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése külön felsorolja azokat, akik az ilyen típusú állami segítség igénybe vételére jogosultak: a gyermekek, a nők, az idősek és a fogyatékkal élők. Ez a felsorolás ugyanakkor nem tekinthető taxatívnek, mert az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése az általános egyenlőségi klauzulát tartalmaz.³⁰⁰

A XVI. cikk disszertációm egyik legfontosabb pillére, melynek külön bekezdést fogok szentelni: melyben részletesen bemutatom a szülő-gyermek-állam viszonyát.

XVIII. cikk: (1) Gyermekek foglalkoztatása - testi, szellemi és erkölcsi fejlődésüket nem veszélyeztető, törvényben meghatározott esetek kivételével - tilos.

*(2) Magyarország külön intézkedésekkel biztosítja a fiatalok és a szülők munkahelyi védelmét.*³⁰¹

Alaptörvényi rangra emelték a gyermekmunka tilalmára vonatkozó több évtizedes, nemzetközi szerződéseken alapuló múltra visszatekintő törvényi rendelkezést (Munka Törvénykönyve, Büntető Törvénykönyv), amelyet az Alapjogi Charta is tartalmaz. (Az Alaptörvény vonatkozásában főszabály szerint a gyermekkor az alapjogi jogalanyiság kezdetétől a 18. életév betöltéséig tart.)³⁰²

Így a fejezet többi részében a gyermeket mint „fogalmat”, avagy tartalmi elemeit, jogképességét, cselekvőképességének eseteit, a családképet, illetve alapjogaik gyakorlását vetem össze a szülők jogaival szemben.

XI.2.1. A gyermek jogai a szülői jogokkal szemben, magánszféra védelme

A szülők és gyermekek közötti jogviszony alapja az, hogy a gyermek önmagáról gondoskodni nem tud, gondozásra, nevelésre szorul.

A szülői jogok gyakorlása során a szülő nagyfokú önállósággal bír. Ezt a helyzetet azonban nem lehet alá-fölérendeltségi kapcsolatként értékelni, ennek biztosítéka, hogy a jogokat a gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni, s az állam e célnak nem megfelelő joggyakorlás esetén elvonhatja, korlátozhatja a szülői jogokat.

³⁰⁰ Gáva Krisztián: i.m., 21-22.

³⁰¹ Magyarország Alaptörvénye

³⁰² Gáva Krisztián: i.m., 78.

A szülő-gyermek közötti jogviszony tehát sajátos jogviszony, ahol a szülőnek meghatározó irányító helyzete van, de joggyakorlása korlátozott, csak a gyermek érdekében történhet. A kiskorú gyermeknek feltétlen joga van a nevelésre, gondozásra. Jogi értelemben elhagyott gyermek nincs. A szülő jogairól, kötelezettségeiről nem mondhat le, azokat másra nem ruházhatja át. Ha a szülői jogok bármilyen okból megszűnnek, gyám kirendelése válik szükségessé.

Magyarországon a gyermeki jogok legbővebb katalógusát a Gyvt. rögzíti, amelyben a jogok két csoportra oszthatók. Az egyik csoportba azok az alkotmányos alapjogok (például a *szabad véleménynyilvánításhoz fűződő jog*) tartoznak, amelyek minden gyermeket megilletnek, míg a másik csoportot azok a jogok alkotják, amelyek a gyermekvédelmi rendszerbe bekerült gyermekekre vonatkoznak.

Gyermeki jogok felsorolásakor a Gyvt. elsőként a *gyermekek családban történő felneveléséhez való jogot* nevesíti. E szerint a gyermeknek joga van a megfelelő testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéshez, amelyről az állam által biztosított támogatások révén elsősorban családjának szükséges gondoskodnia. *„A gyermeknek joga van a saját családban történő nevelkedéshez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.”*³⁰³

Mindezen felül a Gyvt. 6. § (2a) bekezdése kimondja, hogy a hátrányos- vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermeknek joga van ahhoz, hogy fokozott segítséget kapjon a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez és esélyeinek növeléséhez.³⁰⁴ A törvény további szakaszaiban tér ki a *fogyatékos vagy tartósan beteg* gyermekek fejlődéséhez fűződő jogára, valamint a gyermekek *személyiségének kibontakoztatásához fűződő jogára, az emberi méltósága tiszteletben tartásához fűződő jogára, a bántalmazás-elhanyagolás-információs ártalommal szembeni védekezés elleni jogára, továbbá a gyermekek fejlődésére ártalmas hatások és káros szerek elleni védelemben részesítés jogára.*³⁰⁵ A gyermekek szociális, erkölcsi és szellemi fejlődéséhez a hazai nemzetközi forrásból származó tömegtájékoztatási eszközök járulnak hozzá, amelynek megismeréséhez joga van a gyermekeknek. A kiskorúakra vonatkozó médiatartalmakkal szembeni védelem biztosítását a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény határozza meg.

³⁰³ Gyvt. 6.§ (2) bekezdés

³⁰⁴ Gyvt. 6.§ (2a) bekezdés

³⁰⁵ Gyvt. 6.§ (3-5) bekezdés

A gyermekeket *helyettesítő védelem* illeti meg, amelynek alapvető színtere a befogadó szülőnél³⁰⁶ történő elhelyezés.³⁰⁷ A befogadó szülő feladata, hogy átmeneti vagy tartós jelleggel saját háztartásában teljes körű ellátást biztosítson az általa befogadott gyermek számára.

A Gyvt. 41. § 2-3. bekezdése rendelkezik a gyermekek *napközbeni ellátásához való jogáról*, amelyet elsősorban olyan gyermekek számára szükséges biztosítani, akiknek fejlődése érdekében állandó napközbeni ellátásra – bölcsődei ellátásra, napközbeni gyermekfelügyeletre, alternatív napközbeni ellátásra – van szükségük, akiket egyedülálló vagy időskorú személy nevel, valamint azok, akinek az ellátásáról szülője vagy törvényes képviselője gondoskodni nem képes.³⁰⁸

Mindezen felül a gyermekek átmeneti gondozása keretében is nélkülözhetetlen a gyermekek szükségleteinek teljes körű ellátásának biztosítása.³⁰⁹

A gyermekeknek nemcsak jogaik, hanem kötelességeik is vannak, amelyek a szülővel, törvényes képviselővel, gondozóval való együttműködésre, a tanulmányi kötelezettségek teljesítésére, valamint az egészséget károsító szerektől való tartózkodásra vonatkoznak.³¹⁰

A Gyvt. 12. és 13. §-a rendelkezik a szülői jogokról és kötelességekről, továbbá a nevelésbe vett gyermek szülőjének jogairól és kötelességeiről.³¹¹

A 12. §-ban foglaltak alapján a gyermek szülője jogosult és köteles gyermekének családban történő gondozására, valamint nevelésére, ezen felül a gyermek testi, erkölcsi, értelmi, érzelmi fejlődéséhez szükséges feltételek, továbbá az oktatáshoz és az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás biztosítására, gyermekének személyi és vagyoni ügyeiben történő képviselőre és a neveléshez kapcsolódó ellátásokról történő tájékoztatásra.³¹²

A szülő köteles együttműködni gyermekével, valamint az őt érintő kérdésekben megfelelő tájékoztatást nyújtani, véleményét kikérni, tanácsot, iránymutatást adni részére.

³⁰⁶ Befogadó szülő a helyettes szülő, a nevelőszülő, a különleges és speciális nevelőszülő.

³⁰⁷ Gyvt. 7. § (2) bekezdés

³⁰⁸ Gyvt. (2)-(3) bekezdés

³⁰⁹ Gyvt. 45. § (1) bekezdés

³¹⁰ Gyvt. 10. § (1) bekezdés

³¹¹ Gyvt. 12., 13. §

³¹² Gyvt. 12. §

A nevelésbe vett gyermek szülője gyermeke fejlődéséről megfelelő tájékoztatásra jogosult gyermeke gondozójától, valamint gyermekét érintő központi kérdésekben véleményét meg kell hallgatnia. Amennyiben a gyermek családba történő visszahelyezése zajlik, az ehhez szükséges segítségre válik jogosulttá a szülő.³¹³

A szülő kötelessége a gyermekével történő kapcsolattartás és a gondozást segítőkkel történő együttműködés, a nevelőszülő családjának tiszteletben tartása és gondozási díj fizetése.³¹⁴

Nagyon fontos jog a magánszféra védelme.

Az Alaptörvény új hivatkozási alapot teremt a magánszféra védelmének azzal, hogy szövegében jogot biztosít a magán- és családi élet, az otthon, kapcsolattartás és jó hírnév tiszteletben tartására.

Az Alkotmánybíróság korábban a magánszféra védelmét az emberi méltóságból következő önrendelkezési jogból vezette le, mert az Alkotmány erre vonatkozó kifejezett szabályt nem tartalmazott.

A magánszféra védelme körében hasonlóan fogalmaz az Európai Unió Alapjogi Chartája és az Emberi Jogok Európai Egyezménye is. Az EJEE 8. cikke Fogalom magyarázata: 8. Cikk – Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog 1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. 2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges. Az EJEE szerint mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának kiterjedt gyakorlata van a magánszféra védelmét illetően.

Az Alkotmánybíróság több határozatban is megerősítette, hogy az emberi méltósághoz való jog magában foglalja a magánszféra védelméhez fűződő jogot is. A magánszférához való jog és a magánélet szabadságához való jog az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered.³¹⁵

A magánszféra lényegi fogalmi eleme, hogy az érintett akarata ellenére mások oda ne hatolhassanak be, illetőleg be se tekinthessenek. Ha a nem kívánt betekintés mégis

³¹³ Gyvt. 12., 13. §

³¹⁴ Gyvt. 12., 13. §

³¹⁵ 56/1994. (XI. 10.) AB határozat

megtörténik, akkor nemcsak önmagában a magánélethez való jog, hanem az emberi méltóság körébe tartozó egyéb jogosultsági elemek, mint pl. a testi-személyi integritáshoz való jog is sérülhet.³¹⁶

A magánszféra sérelmét jelentheti, ha az állam indok nélkül avatkozik be az emberek magánéletébe, például azért, hogy a hatóság kellő alap nélkül alkalmaz kényszert az egyénnel szemben. Ennek egyik konkretizálása, hogy a titkos eszközök és módszerek alkalmazása szükségképpen a magánszféra legszorosabban vett tartományát, az egyéni autonómia kiteljesedésének terepet biztosító magánlakást, az ott folyó individuális tevékenységet és a magánlakás védelmével szorosan összefüggő, de az emberi méltósághoz való jogtól szintén el nem választható magántitkokat korlátozzák. A magánlakás sérthetlenségéhez való jog az emberi méltósághoz való jog meghatározott szempontú konkretizálása. Ennek a térbeli szférának a védelme éppen azért nem relativizálható, mert az alapjogi védelem – az emberi méltósághoz való jogból következően – nem önmagában a helyszínt, hanem az embert védi. A magántitkokhoz való jog önmagában véve is olyan erős alapjog, amely elválaszthatatlan kapcsolatban áll más alapjogokkal: az emberi méltóságból következő általános cselekvési szabadsággal, a személyiség szabad kibontakozásával, a kommunikációs alapjog önrendelkezésre vonatkozó aspektusával. Az információs önrendelkezési jognak fontos eleme, hogy az érintett a személyes adatainak útját befolyásolni tudja vagy nyomon követhesse, illetve hogy kérelmére az adatkezelő tájékoztassa a kezelt adatairól, az adatkezelés céljáról, jogalapjáról, időtartamáról, továbbá arról, hogy az adatokat kik és milyen célból kapják vagy kapták meg.³¹⁷³¹⁸

XI.2.2. A Gyermekvédelmi törvény

A gyermekek jogait az 1997. évi XXXI. Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény (a továbbiakban: Gyvt.; Gyermekvédelmi törvény) tartal-

³¹⁶ 36/2005. (X. 5.) AB határozat

³¹⁷ 2/2007. (I. 24.) AB határozat

³¹⁸Balogh Zsolt- Hajas Barnabás: Az Országos Bírósági Hivatal Alaptörvény – Szabadság és felelősség című tananyaga, 2012: Élethez való jog és magánszféra védelme http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_szabadsag/lecke2_lap2.html#:~:text=Mag%C3%A1nszf%C3%A9ra%20v%C3%A9delme%20Az%20Alapt%C3%B6rv%C3%A9ny%20%C3%BAj%20hivatkoz%C3%A1si%20alapot%20teremt,az%20otthon%20kapcsolat-tart%C3%A1s%20%C3%A9s%20j%C3%B3h%C3%A9rny%C3%A9v%20tisztelben%20tart%C3%A1s%20A1ra. Letöltés dátuma: 2023.02.06.

mazza, amely deklarálja a gyermekeket megillető jogokat, valamint meghatározza a gyermekek alapvető jogait és kötelezettségeit, a gyermeki jogok védelmét, a védelmi rendszer elemeit, a gyermekvédelmi feladatokat ellátó szerveket, valamint a gyámügyi igazgatás szervezetrendszerét és azok feladatait.

„A törvény elsődleges célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői köteleességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről”³¹⁹

„A gyermekvédelmi törvény biztosítja a gyermeki jogok érvényesülésének mindenekfeletti álló érdekét, a saját családban történő nevelkedéshez való jogot, a bántalmazás és elhanyagolás elleni különleges védelmet, valamint az elhelyezés időszakos felülvizsgálatát és a helyettesítő védelmet.”³²⁰

A Gyermekvédelmi törvény alapelveinek és céljainak alapját az 1989-ben elfogadott Gyermekjogi Egyezmény képezi. Az alapelvek a jogalkotás, valamint a jogalkalmazás valamennyi területére kiterjedő fundamentumok, amelyek alapvető társadalmi normákat és elvárásokat közvetítenek a jogalkalmazók felé. Az Egyezmény az emberi jogok tekintetében megkülönböztetett figyelmet és védelmet biztosít a gyermeki érdekek számára, amely az Egyezményben foglalt alábbi négy alapelv által érvényesül:

- Diszkrimináció tilalma (tilos bármilyen hátrányos megkülönböztetés alkalmazása)
- A gyermeki érdekek mindenek feletti állósága
- Az élethez való jog
- A gyermek meghallgatásához fűződő jog

Az alapelvek a Gyvt.-ben is megtalálhatóak, azonban egy részük csak a törvény szövegének értelmezésével azonosítható be.

³¹⁹1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 1. §

³²⁰Filó Erika, Katonáné Pehr Erika: *Gyermeki jogok, szülői felelősség, gyermekvédelem*. HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2015., 263-264. o

A Gyvt.-ben nevesített alapelvek a törvény 2-3. §-ában foglalnak helyet. Az első és talán legvitatottabb alapelv a gyermeki érdekek mindenek felett állósága, amely a Gyvt. egész rendszerét áthatja.

További, kiemelkedően fontos alapelv a család önállóságának elve, az önkéntesség elve, valamint az együttműködés elve, amely a gyermekkel, a családdal és a gyermekvédelmi rendszerhez kötődő szakemberekkel történő együttműködést foglalja magába. Az együttműködés céljának alapját a Gyvt.-ben meghatározott gyermeki jogok érvényesülése és védelme adja.

Rendkívül jelentős alapelv az egyenlő bánásmód elve, amely elősegíti, hogy minden család egyenlő mértékben juthasson hozzá a differenciált ellátásokhoz. Mindezen felül további alapelvek a célszerűség és a szükségletekhez igazodó ellátás biztosításának elve.

A nem nevesített, de a törvényi szöveg értelmezésével felismerhető alapelvek többek között a nevelőszülői ellátás elsőbbségéhez, a családi kapcsolatok elősegítéséhez, illetve a gyermekek családi környezetbe történő visszahelyezéséhez kapcsolódnak.

XII. Az online állam, online egyház, online közigazgatás mint a Covid jótékony hozománya

XII.1. Az online állam kihívásai

Információs társadalmunkban az információkezelés sikeressége, hatékonysága alapvetően határozza meg az állampolgárok és szerveződések, azaz intézményeik társadalmi pozícióját.

A közigazgatás számára nyújtott szolgáltatásai szerte ágazók. Egyrészt a Nemzeti Távközlési Gerinchálózat erőforrásaihoz nyújt hozzáférést, központi internet szolgáltatást, tárhelyet és alkalmazásokat, másrészt menedzselt munkaállomás szolgáltatás révén lát el több tízezer felhasználót, harmadrészt az e-közigazgatás építőköveit alkotó ügyintézési szolgáltatásokat nyújt.³²¹

Az online állam kihívásai kapcsán fontos megemlíteni a felhő alapú szolgáltatást, illetve az ehhez kapcsolódó adatvédelmi problémákat.

Az IT szektor az utóbbi években nagyot növekedett köszönhető ez a technológiai változásoknak és a mobil és felhő alapú számítástechnikának. S létrejött egy olyan digitális világ, amely kihívások elé állítja az adatvédelmet.

*„A felhő alapú számítástechnika egy olyan modell, amely bárhol használható a felhasználók számára, nagyon kényelmes is, és hálózati hozzáférést biztosít az informatikai erőforrásokhoz, amelyek megosztottak. Pl. ilyenek a hálózatok, szerverek, tárolókapa-
citás, alkalmazások, szolgáltatások.”³²²*

Az elején, amikor elkezdtek alkalmazni a felhőalapú szolgáltatást, azaz a cloud computinget, akkor csak a nagyvállalatok engedhették meg maguknak. Ma már a kisebb cégek is élnek ezzel a szolgáltatással. A felhőalapú szolgáltatás azért nagyon jó minden cég számára, mert egy olyan internetes megoldást kínál, amely megosztja az adatokat

³²¹ Budai Balázs Benjámín: *Bevezetés a digitális állam hivatali infrastruktúrájának kihívásaiba*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2018,

³²² Peter Mell and Timothy Grance: The National Institute of Standards and Technology (NIST) Definition of Cloud Computing (Szeptember 2011) <http://csrc.nist.gov/publications/PubsSPs.html#800-145> (A kutatás dátuma 2022.12.19.)

irodán kívüli szerverek között.³²³Ráadásul a felhő alapú szolgáltatások a 2020-as évek elején már masszívan a közigazgatási diskurzus részét képezik.³²⁴

Véleményem szerint a jogi szabályozás (GDPR) azt a célt szolgálja, hogy elősegíti a felhőalapú számítástechnika alkalmazását, és azt is, hogy a felhő jelentette kockázatokat kezelni tudja.

Fontos kérdés az, hogy a felhőben az adatok milyen feltételekkel tárolhatóak. (Virág, 2018) Az is fontos, hogy a 2018. május 25-től minden EU tagállamban kötelezően alkalmazni kell az általános adatvédelmi rendelet („GDPR” vagy „Általános Adatvédelmi Rendelet”) rendelkezéseit.³²⁵

2018. május 25-étől Magyarországon is kötelező alkalmazni az Európai Unió és Tanács 2016/679. rendeletét (2016.április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) előírásait. A rendelet angol címe alapján (General Data Protection Regulation), a „GDPR” betűszóval szokás illetni.

A GDPR-t kell alkalmazni a személyes adatok részben vagy egészben automatizált módon történő kezelésére, valamint azoknak a személyes adatoknak a nem automatizált módon történő kezelésére, amelyek valamely nyilvántartási rendszer részét képezik, vagy amelyeket egy nyilvántartási rendszer részévé kívánnak tenni. A GDPR szerint „nyilvántartási rendszer a személyes adatok bármely módon – centralizált, decentralizált, funkcionális vagy földrajzi szempontok szerint – tagolt állománya, amely meghatározott ismérvek alapján hozzáférhető.” (GDPR 4. cikk Fogalommeghatározások 6.) Például foglalkoztatással összefüggésben a munkavállalók HR-adatbázisba bevitele, ott történő tárolása, a jelenléti adatok és a munkaköri alkalmasság nyilvántartása stb. a GDPR szerint kell, hogy történjen (GDPR 2. és 4. cikk).

A GDPR értelmében „személyes adat” az azonosított vagy azonosítható természetes személyre („érintett”) vonatkozó bármely információ. Azonosítható az a természetes személy, aki közvetlenül vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy testi,

³²³HVG Szerver vagy felhő? Nem könnyű kérdés, de segítünk 2019.02.15. https://hvg.hu/brandchannel/lenovo_20190215_szerver_felho_cegek (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

³²⁴Budai Balázs Benjámín: i.m., 14.

³²⁵EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2016/679 RENDELETE (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) https://www.naih.hu/files/GDPR_TXT_HU.pdf (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságra vonatkozó egy vagy tényező alapján azonosítható.³²⁶

A GDPR-salátatörvény, azaz az Európai Unió adatvédelmi reformjának végrehajtása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló 2019. évi XXXIV. törvény, 2019. április 26-i hatállyal több ponton is módosította a Munka Törvénykönyvét.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy az adatvédelem területe az adatok közül a személyes adatok kezelését szabályozza, bár azt is fontos megjegyezni, hogy a személyes adatok köre nagyon tág, ugyanis a személyes adatok közé tartozik az azonosított vagy azonosítható természetes személyre, azaz érintettre vonatkozó bármilyen információ. Egy természetes személy akkor azonosítható, ha közvetlen vagy közvetett módon valamilyen azonosító (pl. név, szám, online azonosító, testi, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságra vonatkozó tényező alapján azonosítható.³²⁷

Az adatvédelmi szabályozás szempontjából az is fontos, hogy ki minősül adatkezelőnek. Adatkezelő az, aki a „személyes adatok kezelésének céljait és eszközeit önállóan vagy másokkal együtt meghatározza” (GDPR 4. cikk 7. pont), adatfeldolgozó pedig az, aki az „adatkezelő nevében személyes adatokat kezel.”(GDPR 4. cikk 8. pont)

A GDPR szerint „adatkezelő” az a természetes vagy jogi személy, közhatalmi szerv, ügynökség vagy bármely egyéb szerv, amely a személyes adatok kezelésének céljait és eszközeit önállóan vagy másokkal együtt meghatározza; ha az adatkezelés céljait és eszközeit az uniós vagy tagállami jog határozza meg, az adatkezelőt vagy az adatkezelő kijelölésére vonatkozó különös szempontokat az uniós vagy a tagállami jog is meghatározhatja. E fogalom alapján a munkáltató mindenképpen adatkezelőnek minősül, akkor is, ha a munkavállalói személyes adatok nagy része jogszabály alapján kezelendő.

Az adatkezelőhöz képest az „adatfeldolgozó” az a természetes vagy jogi személy, közhatalmi szerv, ügynökség vagy bármely egyéb szerv, amely az adatkezelő nevében személyes adatokat kezel. Ilyen lehet a bérszámfejtést végző vállalkozás, amely nem „ön-célúan” kezeli a munkavállalók adatait, hanem a munkáltató mint adatkezelő megbízása alapján, a bérek megfelelő számfejtése céljából (GDPR 4. cikk)³²⁸

³²⁶Munkajog. hvg különszám 2019/2. május, 9.

³²⁷Arsboni: Nem felhőtlen szabályozás. 2018. <https://arsboni.hu/nem-felhotlen-a-szabalyozas/> (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

³²⁸Munkajog. hvg különszám i.m.

Elmondhatjuk, hogy az Általános Adatvédelmi Rendelet célja az, hogy a felhőszolgáltatásoknál is egy egységes európai uniós piac jöjjön létre. Ennek érdekében a GDPR rögzíti is az általános rendelkezései között, hogy a személyes adatok szabad áramlása az Európai Unión belül nem korlátozható és nem tiltható meg a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelmével összefüggő okokból a természetes személyeknek (GDPR 1. cikk (3) bekezdés), a harmadik országokba, azaz nem európai uniós országokba történő adattovábbítás tekintetében pedig nagyon szigorú követelményeket támaszt. Ennek a szigorú szabályozásnak az a lényege, hogy a nem európai uniós országokban történő adatkezelés is az európai uniós adatvédelem szintjével megegyező, azaz ugyanolyan szigorú védelmet élvezzen.³²⁹

A felhőszolgáltatók közötti verseny elősegítése, a vendor lock-in elkerülése is cél: a GDPR az adathordozhatósághoz való jog biztosításával a felhőszolgáltatók közötti váltást is elősegítheti közvetetten.

Magyarországon az Infotv. is rögzíti az adatkezelő kártérítési felelősségét: ha az adatkezelő az érintett adatainak jogellenes kezelésével, vagy az adatbiztonság követelményeinek megszegésével másnak kárt okoz, köteles azt megtéríteni, továbbá személyiségi jogi jogsértés esetén sérelemdíj követhető az adatkezelőtől. A törvény kimondottan szigorú rendelkezése továbbá, hogy az érintettel szemben az adatkezelő felel az adatfeldolgozó, tehát a felhőszolgáltató által okozott kárért is, továbbá az adatfeldolgozó személyiségi jogsértése esetén is ő köteles az adatfeldolgozó helyett sérelemdíjat fizetni az érintett részére. A mentesülés akkor lehetséges, ha az adatkezelő bizonyítja, hogy a kárt, vagy a személyiségi jogsérelmet az adatkezelés körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő. (Info tv. 24. §)

Itt készítek egy táblázatot a felhőszolgáltatás előnyeiről és hátrányairól.

³²⁹ Piac és Profit: A felhő jogi környezete- adatvédelem és hazai szabályozás. 2017. https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/a-felho-jogi-kornyezete-adatvedelem-es-a-hazai-szabalyozas/ (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

2. táblázat : A felhő megoldások előnyei és hátrányai

Előnyök	Hátrányok
Helyfüggetlen	Adatvédelmi problémák
Méretezhető	Biztonsági kockázatok
Nagy rendelkezésre állás	Üzleti okok (adatok elkülönítése, végleges eltörlése, esetleg elvesztése)
Költséghímélő	

Forrás: Saját szerkesztés

Ebből a táblázatból láthatjuk, hogy a felhőszolgáltatás legnagyobb előnye az, hogy helyfüggetlen, méretezhető, rendelkezésre tud állni bármikor és nem utolsósorban költségkímélő, mert minden adat elfér egy kis helyen. Ugyanakkor ez adatvédelmi problémákat is felvet, ami biztonsági kockázatokkal jár, s a cégeknek azzal is kell foglalkozniuk, hogy az adatokat hogyan különítsék el, mi van, ha végelegesen letörölték, vagy ha elveszik az adat?

Ha a felhőalapú szolgáltatásokat a közigazgatásban Magyarországon szeretnénk bemutatni, akkor elmondhatjuk, hogy a Kormányzati felhő jogi kereteit a Kormányzati Adatközpont (KAK) működéséről szóló 467/2017. (XII. 28.) Kormányrendelet határozza meg. Meghatározza a KAK működésének, igénybevételi formáinak és feltételeinek kereteit, valamint kijelöli a csatlakozásra kötelezettek körét. A Kormányzati Felhő erre az infrastruktúrára épül, így a jövőben fejlesztendő rendszerek futtató környezete is ebben a privát felhőben kell, hogy fusson a rendeletben érintettek számára. Ezen felül valamennyi kialakítandó rendszernek is integrálhatónak kell lennie a KAK felhő által nyújtott IaaS, PaaS, SaaS szolgáltatásokkal. A rendeletben nem szabályozott kérdéseket, és a működés érintő döntéseket a Belügyminisztérium hozza meg. A KAK felhő – többek között – a következő szolgáltatások nyújtására képes: virtuális szerver- és tárhely szolgáltatás, virtuális adatközpont szolgáltatás, alkalmazás kiszolgáló szolgáltatás, levelezés- és csoportmunka szolgáltatás, dokumentumkezelő szolgáltatás, tartalomkezelő (CMS) szolgáltatás, e-learning szolgáltatás.³³⁰

³³⁰ Budai Balázs Benjámin: i.m., 15.

XII.1. Az ASP rendszer

Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényének (Mötv.) 2016. július 1-jével hatályos módosítása kötelezte az önkormányzatokat feladatellátásukat segítő és ellenőrző informatikai rendszer, vagyis az ASP (Application Service Provider) csatlakozására és használatára.³³¹

Az Mötv. ezen rendelkezései előírják a helyi önkormányzatok számára, hogy olyan állam által biztosított konkrét informatikai rendszerhez - az ASP rendszerhez - csatlakozzanak és működtessék e rendszert, amely a folyamatos pénzügyi állami ellenőrzés eszközeként szolgál. Továbbá az önkormányzat eladósodási folyamatai, közpénzek felhasználása, a feladatellátás és likviditási helyzet folyamatos nyomon követése, az önkormányzat gazdálkodási feladatainak és az állami pénzügyi ellenőrzés feltételeinek érdekében adattárházat üzemeltetnek, melynek szabályait az önkormányzati ASP rendszerről szóló 257/2016. (VIII.31.) Korm. rendelet (továbbiakban: ASP Korm.rend.) írja elő.

E rendelet fogalom meghatározása alapján az önkormányzati ASP rendszer a helyi önkormányzatok feladatellátását támogató, számítástechnikai hálózaton keresztül távoli alkalmazásslolgáltatást nyújtó elektronikus információs rendszer, melyet a kormány a Magyar Államkincstár által működtet.

Az ASP technológia lényege az, hogy az önkormányzatok nem előre feltelepített programokat használnak, hanem egy szolgáltató központtól szolgáltatásként veszi igénybe az alkalmazásokat, ezzel biztosítják az ügyfelek számára a hatékony kiszolgálást és a szakfeladatok ellátásának informatikai támogatását.³³²

Az elektronikus ügyintézésre kötelezett szervezeteknek, így az önkormányzatoknak is kötelező az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény 25. §-a alapján 2018. január 1.-től biztosítaniuk az e-ügyintézés lehetőségét, melyet a rendszercsatlakozás esetén az ASP biztosít.³³³

Az önkormányzati ASP technológia kialakítása két fokozatban jött létre.

Az ASP1 projekt keretén belül 2012. novemberétől a közép-magyarországi régióban került sor csatlakozásra, mely önkéntes alapú volt és pályázati forrásból biztosították az

³³¹ Mötv. 114.§

³³²Budai Balázs Benjámin:i.m., 22.

³³³Uo.

önkormányzatok az ASP helyi bevezetését. 55 önkormányzat vett részt benne, míg 2016. január 1.-től szintén önkéntes alapon 40 önkormányzat csatlakozott.

Az ASP2.0 projekt

Míg az ASP1 szakaszban önkéntes alapon történt a csatlakozás, addig ebben a szakaszban kötelező az ASP szoftverek alkalmazása és az ASP1 projekt továbbfejlesztése és országos kiterjesztése. Az Alaptörvény 34. cikkére tekintettel az önkormányzatok részére egységes informatikai rendszer kialakítását csak törvényi szinten lehet szabályozni. Ez adott alapot ahhoz, hogy az Mőtv. 114. §-át a módosítsák, melyet előzőleg ismertettem.

Az ASP Korm.rend. 3.§ (2) bekezdése meghatározza a szakrendszereket.

A szakrendszerek által támogatott feladatok:

Adó szakrendszer: az önkormányzatok hatáskörébe tartozó központi és helyi adók, adók módjára behajtandó köztartozás, díjak, pótlékok, bírságok, eljárási illetékek nyilvántartása, elszámolása, kezelése. Lehetőség van az adókötelezettségek elektronikus úton történő ügyintézésére.

Gazdálkodási szakrendszer: az önkormányzatok irányítása alá tartozó költségvetési szervek gazdálkodási tevékenységének a támogatása. Az ASP gazdálkodási rendszer egy korszerűbb rendszer, 4 modulja van.

- Központi Analitikai Számviteli és Pénzügyi Rendszer
- Tárgyi eszköz és készletnyilvántartó modul
- Költségvetési, tervezési és beszámoló készítő modul
- Vezetői Információs Rendszer

Ingtalan-vagyonkataszter szakrendszer: az önkormányzat tulajdonában vagy vagyonkezelésében lévő ingatlanok nyilvántartása.

Főbb funkció:

- Kataszter-kezelés, bruttó érték és becsült érték nyilvántartás
- Egyeztetés az eszköznyilvántartással

Ipar-, és kereskedelmi szakrendszer: feladata az önkormányzat hatáskörébe utalt ipari és kereskedelmi igazgatási ügyek ügyintézésének teljes körű elektronikus támogatása és az adatok nyilvántartása, lehetővé téve az elektronikus úton történő ügyintézését és támogassa a jogszabályokban meghatározott adatszolgáltatásokat.

Iratkezelő szakrendszer: az önkormányzati iratkezelési és általános ügyintézési tevékenységek támogatása. Az ASP rendszeren belül önálló szakrendszerként és más szakrendszerekkel integrált módon is használható.

Portál-rendszer, Települési Portál:

Az önkormányzati ASP1.0 projektben az ASP Portálrendszer részének három portálmegoldás tekinthető:

- Települési portálok: az önkormányzatok helyi információs, tájékoztató felülete
- Elektronikus Ügyintézési Portál: legfőképp az ügyfél oldali elektronikus ügyintézési szolgáltatásokat tartalmazza.
- ASP tájékoztató honlap: az önkormányzati alkalmazásközpont portálja, önkormányzatok számára tartalmaz tájékoztató információkat a csatlakozás módjáról, a szakrendszerek működéséről.

Az ASP2.0 projektben, mivel ezen rendszerek továbbfejlesztése történik meg, szintén alapértelmezett követelmény az akadálymentes felület biztosítása.

Elektronikus ügyintézési (ELÜGY) Portál: lakosság és a vállalkozások számára lehetőséget biztosít az önkormányzat által választott szakrendszeri alkalmazásokhoz kialakított, elektronikusan elérhető szolgáltatások igénybe vételére.

Igénybe vehető elektronikus ügyintézési szolgáltatások:

- ügyindítás, ügykövetés, adóegyenleg lekérdezés.

Hagyatéki leltárrendszer: A rendszerben rögzítésre kerülhetnek az örökhagyó, a hagyatékosok, az érdekeltek adatai, amelyek így a nyilvántartás részét fogják képezni. A rögzített adatok alapján pedig esetenként elkészíthető a hagyatéki leltárnyomtatvány.³³⁴

A szakrendszerek alapvető működésének elengedhetetlen kelléke a kártyaolvasó. Ugyanis a feladatellátási központba kizárólag E-személyigazolvánnyal lehet belépni a hivatali dolgozóknak, így minden önkormányzati köztisztviselőnek az új típusú igazolvánnyal kellett rendelkeznie.

³³⁴Budai Balázs Benjámint: i.m., 27.

Az önkormányzatoknak a 2016. augusztus 15. napján megjelent a „Csatlakozási konstrukció az önkormányzati ASP rendszer országos kiterjesztéséhez” tárgyú KÖFOP-1.2.1-VEKOP-16 kódszámú pályázat keretein belül nyílt lehetősége, hogy az ASP Korm.rend. 2. sz. mellékletében meghatározott minimumelvárások megteremtésére (informatikai eszközök beszerzésére is) nyújtson be pályázatot. A közös önkormányzati hivatal gesztor települése nyújthatta be a pályázatot. A támogatás vissza nem térítendő, 100%-os intenzitású támogatás, mely lakosságárányosan 6, 7 és 9 millió forint volt. Így ezen pályázat keretében a hivatalok beszerezhették azon technikai eszközeiket, melyet a rendszerhasználat követel, továbbá a felhasználói ismeretek elsajátítására a Magyar Államkincstár szakigazgatási csoportjai elméleti és gyakorlati képzést tartottak. Ezen szakrendszerek használatának elsajátítása kihívást jelentett és jelent a mai napig mind a hivatali apparátus számára, mind pedig a Magyar Államkincstár szakigazgatási dolgozói számára.

Összegezve a jelenlegi helyzetre elmondható, hogy a kormányzati szándék és cél magáért beszél, hiszen a rendszer bevezetésével az önkormányzatok térítésmentes szolgáltatást vehetnek igénybe, a központi üzemeltetés, karbantartás, verziókövetés és jogszabályi megfeleltetés terhei alól mentesülnek az önkormányzatok. Az e-ügyintézés megvalósulásával az állam, a hivatal és az állampolgár közelebb kerülnek egymáshoz, egyszerűsödik az ügyintézés. Továbbá az önkormányzatok hozzáférhetnek a központi közigazgatási nyilvántartásokhoz ill. fejlesztéseinek aktuális eredményeihez. Így az ASP bevezetésével egy kötelező korszerűsítés vette kezdetét, ami hosszú távon könnyedséget ígér a hivatalok részére, de tapasztalatom szerint jelenleg túlterheltséget jelentenek a hivatali köztisztviselőkre. A Magyar Államkincstár folyamatos kapcsolatban áll a rendszerrel, a felügyelete állandó, így az önkormányzatoknak naprakésznek kell lenniük tevékenységüket illetően, mely eredeti cél is volt. Sajnos a gazdálkodási szakrendszer használatában gyakran előfordul, hogy az adatszolgáltatást az önkormányzatok csúszva teljesítik (sokszor nem önhibából) és a Magyar Államkincstár bírság kiszabásával honorálja ezt. Ezt tovább gondolva elképzelhető az a félelem beigazolódása, melytől sok polgármester tart, hogy az állam további hatásköröket fog elvonni, amivel az önkormányzatiság elve is csorbulhat. Véleményem szerint nem csak a település polgármesterei, hanem a jegyzők félelme is az új ASP rendszer bevezetése, a „centralizálás”, az egységesítés feltételezhetően vezethet oda, hogy bebizonyosodjon az, hogy az állam rejtett célja az, hogy a „kis önkormányzatoknál” e feladatokat nem tudják megfelelően ellátni, nincs rá apparátus és szakértelem. További aggályra ad okot a 2018. november 10.-én hatályba lépett

a helyi önkormányzatok és az általuk alapított költségvetési szervek, a helyi nemzetiségi önkormányzatok és az általuk alapított költségvetési szervek, valamint az önkormányzati társulások és az általuk alapított költségvetési szervek részére biztosított kincstári könyvvezetési szolgáltatás kialakításáról szóló 1562/2018. (XI. 10.) Korm. határozat, mely szerint a kormány egyetért azzal, hogy az önkormányzatok, nemzetiségi önkormányzatok és az általuk alapított költségvetési szervek számára a kincstári könyvvezetési szolgáltatás lehetőségének vizsgálatával és egyben felhívja a pénzügyminisztert, hogy az ASP rendszeren keresztül a Magyar Államkincstár útján biztosítsa a kincstári könyvvezetési szolgáltatás lehetőségét a háromezer fő lakosságát el nem érő önkormányzatok számára és készítsen javaslatot a kincstári könyvvezetés országos kiterjesztésére. Ennek következményeként az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról szóló 368/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet 9.§ (2a) bekezdéssel egészült ki, mely lehetőséget ad arra, hogy az önkormányzatok és a kincstár megállapodást kössenek. A megállapodás szerint a kincstár végzi a költségvetés tervezését, az előirányzatok módosítását, átcsoportosítását és felhasználásának, vagyis a gazdálkodás végrehajtását, valamint a beszámolási és adatszolgáltatási feladatokat. E rendelkezés 2018. november 13.-tól hatályos és alkalmazható, ezzel tehát tovább vetíthető a feladat- és hatáskörelvonás lehetősége.

Álláspontom szerint az önkormányzatokra és hivatalaikra mindig szükség volt, van és lesz. Én a mai napig hiszem és vallom a szubszidiaritás elvét, hiszen a közigazgatási feladatokat a polgárokhoz legközelebbi szinten - vagyis a településen - szakszerűen, célszerűen, jogszerűen és nem utolsó sorban gazdaságosan kell ellátni.

XII.2. A Poszeidon rendszer

A jelenlegi munkahelyemen a Kormányhivatal új Szociális Hatósági programja 2022. szeptember 21. óta az ESZEÛR:Egységes Szociális Ellátások Ügyvitel-támogató rendszer, a POSZEIDON is maradt egyelőre és azt nem tudja kiváltani az új program.

Ezért ebben a fejezetben bemutatom a Poszeidon rendszert.

A Poszeidon (EKEIDR) Irat és Dokumentumkezelő Rendszer (Poszeidon) 2013 óta létezik, mint önálló szoftvertermék.

A Poszeidon folyamatosan bővülő felhasználói az alábbi szektorok iratkezelést és üzleti folyamatokat végrehajtó kollégái közül kerülnek ki:

Pl. Államigazgatási (hivatali szektor): Kormányhivatalok, Minisztériumok
Kb. 84904 Felhasználó

A Poszeidon rendszer teljes egészében ellátja a közfeladatot ellátó szervek iratkezelési feladatának hatékony támogatását. A főbb funkciók tekintetében eredményes eszköz az iktatás, érkeztetés, szignálás, hivatali kapura küldés és a posta hibrid szolgáltatások biztosításával, egyszóval a teljes irat életútja végig kísérhető az érkeztetéstől a levéltárba adásig, vagy a selejtezésig a rendszerben.

A közfeladatot ellátó szerveken túl, univerzális megoldással hajtja végre további szektorok irat és dokumentumkezelési feladatainak elvégzéséhez szükséges elvárások teljesítését. A rendszerben kiemelkedő és modern megoldás az elektronikus ügyiratkezelés támogatása, mely kiegészül egy komplex Workflow modullal, mely sikeresen bizonyít évek óta a Magyar Államvasutak Zrt-ben, illetve most kerül élesítésre a közigazgatási szektor 10 szakterületében implementált, összesen 200 közigazgatási eljárást magában foglalóan (ügyfél bejelentéstől a határozathozatalig).³³⁵

Mindezen túl, az ügyintézési feladatok ellátása mellett a különböző ágazat vezetői számára ad naprakész adatokat a folyamatban lévő ügyekről, eljárásokról, ügyintézőkre, szervezeti egységekre, vagy tetszőleges szintekre aggregálva.

A felsőoktatási szektorban a rendszer egyik alappilére az Egységes Intézmény Irányítási rendszernek melynek egyik főbb megoldása a travelmenedzsment modul. A travelmenedzsment modul célja egységes mederbe terelni az intézményi folyamatokat, pontosabban a szakrendszerek közti adatok mozgatást (SAP-Poszeidon között service-eken

³³⁵ Poszeidon (EKEIDR) Irat- és Dokumentumkezelő rendszer: Termékleírás. 2022. https://www.ekeidr.hu/reszletes_leiras (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

keresztül) illetve a külföldi kiküldetések, valamint vendégek fogadása, és ezekhez tartozó pénzügyi adatok kezelése, átadása a szakrendszerek között.³³⁶

Itt szeretném röviden bemutatni a SAP-ot.

A világ vezető integrált vállalatirányítási rendszerét fejlesztő cég az 1972-ben megalapított SAP AG termékét világszerte közel 32.000 intézmény, vállalat használja. Az SAP terméke, amely megegyezik a cégnevével is, képes arra, hogy csupán a program paramétereinek megfelelő beállításával, változtatások nélkül, teljes gazdálkodását a számviteltől a gyártósorok irányításáig magába integrálja egy tetszőleges nagyvállalat teljes gazdálkodását. Abban rejlik egyedülállóságuk, hogy a cég folyamatosan bővíti és fejleszti a terméket.³³⁷

Az SAP kialakulásának legfőbb célja a vállalatok folyamatainak egyszerűsítése és a vállalatok irányításához egy hatékony megoldás találása volt. Az SAP termékeket a legkülönbözőbb iparágakban használják, mint például a versenyszféra vállalatai, a közigazgatás, az egészségügy vagy akár a felsőoktatás.³³⁸

Az SAP magában foglalja az alapvető vállalatirányítási rendszer tulajdonságokat, mint például, hogy integrált, valós idejű, elektronikus, standard és modulárisan felépített. Ugyanakkor az SAP rendszerek legnagyobb előnyének tekinthetjük, hogy hardver eszköztől függetlenek, ami a rugalmas felhasználást lehetővé teszi. Másik kiemelkedő tulajdonsága, hogy megfelel a globális üzleti stratégiai elvárásoknak és nemzetektől független rendszer. A moduláris felépítés lehetőséget ad, hogy csak a szükséges modulokat vásárolja meg a vállalat, biztosítva ezzel az anyagi lehetőségekhez megfelelő rendszer kiépítését. A programcsomag magja az egyetlen kötelezően megvásárolandó eleme, mely tartalmazza az adatbázisokat.

Az SAP előnyei közé tartozik továbbá, hogy mérettől és ágazattól függetlenül bármelyik vállalat számára üzleti megoldást kínál és tartalmazza a vállalat működéséhez szükséges pénzügyi, beszerzés, értékesítés, kontrolling, számvitel, anyaggazdálkodás stb. funkciókat.³³⁹

A rendszer néhány legfontosabb jellemzője:

³³⁶ Poszeidon (EKEIDR):i.m.

³³⁷ Menedzsment Fórum: Az SAP rendszer rövid bemutatása. 2001.

http://www.mfor.hu/cikkek/vallalatok/Az_SAP_rendszer_rovid_bemutatasa.html (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

³³⁸ SAP, 2023. <https://www.sap.com/index.html> (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

³³⁹ Hernández, J. A. – Keogh, J. – Martínez, F.: SAP R/3 kézikönyv, Panem Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007.

- Nemzetköziség: A világ minden jelentős országában megtalálható az SAP AG leányvállalata, mely biztosítja a szaktanácsadást, fordítást, illetve a termék fejlesztését és adaptálását a helyi igényekhez és törvényekhez megfelelően.
- Rugalmasság: A programcsomag nem iparág-specifikus, így számos területen használható: bankoktól a kereskedelmi vállalatokon át a termelő vállalatokig, és természetesen a közzférában is.
- Nyitottság: Rendkívül nagyszámú hardverrel, operációs rendszerrel és külső alkalmazással kompatibilis.
- Fejleszthetőség: Arra az esetre, ha a felhasználónak bármilyen speciális igénye van, amely nem oldható meg az SAP moduljaival, a rendszer fejleszhető, valamint több mint 130 interfész áll rendelkezésre a külső alkalmazásokkal (például KIRA) való kapcsolatokhoz.
- Modularitás: A rendszer moduláris felépítésének köszönhetően lehetséges a teljesen rugalmas, ügyfél-specifikus bevezetés és használat.
- Integráció: Egy üzleti esemény lejátszódásakor az ezzel kapcsolatos minden információ a vállalati adatbázis minden érintett pontjára azonnal eljut. Megszűnik az adatbázis redundancia, a többszörös munkavégzés, lehetővé válik a folyamatok optimalizálása.³⁴⁰

Visszatérve a Poszeidonra összefoglalóul megállapíthatjuk, hogy a Poszeidon egy komplex dokumentum menedzsment rendszer, mely végigkíséri az iratokat a beérkezéstől vagy a keletkezéstől kezdve az irattározáson és postázáson át a selejtezésig, legyenek azok elektronikus - e-mail, fax, fájlban tárolt - és/vagy papír alapú dokumentumok.

A Poszeidon rendszer támogatja az összes iratokkal kapcsolatos munkafolyamatot, ezzel lehetőséget biztosít a modern, papírintes ügyiratkezelésre való áttérésre, és megvalósítja az ehhez szükséges elektronikus archiválást a jogszabályban előírt módon. A Poszeidon a Neptun piacvezető tanulmányi rendszer technológiájának felhasználásával kifejlesztett, integrált ügyviteli és iktatási keretrendszer. A keretrendszer architektúrája és a modern, skálázható, háromrétegű technológia a rendelkezésre álló erőforrások hatékony felhasználása mellett lehetőséget biztosít tetszőleges nagyságú szervezet ügyirat és

³⁴⁰ Menedzsment Fórum: Az SAP rendszer rövid bemutatása. 2001.

http://www.mfor.hu/cikkek/vallalatok/Az_SAP_rendszer_rovid_bemutatasa.html (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

dokumentum kezelési és iktatási feladatainak teljes körű adminisztrálására és támogatására, a néhány fős kisvállalkozásoktól kezdve a több ezer munkatárssal rendelkező, az ország több pontján működő intézményekig bezárólag.³⁴¹

³⁴¹ Poszeidon (EKEIDR): i.m.

XII.3. Az online egyház

A 2020-as koronavírus-járvány, illetve az ahhoz kapcsolódó lezárások, a szociális távolságtartás bevezetése mind Magyarországon, mind globálisan átalakította az emberek mindennapjait: a munkavégzést, az oktatást, a vásárlást, a szórakozást éppúgy, mint a családtagokkal, a barátokkal való kapcsolattartást.

Az egyházakban kétirányú munka indult el különös intenzitással: egyrészt az online megjelenés megszervezése, másrészt a digitális technológia biztosította lehetőségekre való teológiai reflexiók kimunkálása.³⁴²

A járvány magyarországi kezdetekor, 2020 márciusában kezdődött meg a nyilvános hitélet átszervezése a hálózatra. A digitális átállás első hullámában az offline színterekről a digitális online felületre került át ugyanaz a vallásos cselekmény, ceremónia, rítus.

Az egyházak, a vallási közösségek célja az volt, hogy vizuálisan minél inkább az azonosságot, az azonos élményt hangsúlyozzák.³⁴³

Az Istentiszteletek online azzal a céllal jött létre még a Covid járvány miatti korlátozások idején, 2020-ban, hogy az interneten élőben közvetített istentiszteleteket egy központi felületről tegye elérhetővé, ezzel segítve mindazokat, akiknek nincs lehetőségük az eseményeken személyesen részt venni. Az oldal nem tárol vagy sugároz felvételeket, csupán a feltüntetett gyülekezetek hivatalos weboldalain szereplő közvetítéseket gyűjti össze.³⁴⁴

A következő gyülekezetek istentiszteleteit közvetítik élőben (2023.01.19-ei adat):

1. Adventi gyülekezetek: Ide jelenleg 10 gyülekezet tartozik, például azÉrdi Adventista Gyülekezet, Hajdújárás Adventista Gyülekezet, Marosvásárhelyi Adventista Gyülekezetek (3), stb.

2. Baptista Gyülekezetek: pl. Zilahi Baptista Gyülekezet, Szegedi Baptista Gyülekezet. Ide 30 gyülekezet tartozik.

3. Evangélikus gyülekezetek: Ide 8 gyülekezet tartozik, pl. Kaposvári Evangélikus Egyház, Komáromi Evangélikus Egyházközség.

4. Görögkatolikus gyülekezetek: Ide 3 gyülekezet tartozik, pl. Hajdúdorogi Görögkatolikus Főegyházmegye.

³⁴² Andok Mónika: Trendek az online vallási folyamatokban a koronavírus-járvány idején Magyarországon. Médiakutató 22.3/4, 2021, 15.

³⁴³ Andok Mónika: i.m.,15.

³⁴⁴ Istentiszteletek.hu (2023) <https://istentiszteletekonline.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.01.19.)

5. Református gyülekezetek: Ide 13 gyülekezet tartozik, pl. Budai Református Gyülekezet, Szentkirályszabjai Református Gyülekezet.
6. Római Katolikus gyülekezetek: Ide még csak 3 tartozik, például a Csíksomlyói Kegyetemplom és Kolostor.
7. Biblia Szól Egyház
8. Budapesti Autonóm Gyülekezet
9. Debreceni Élet Gyülekezet
10. Élő Ige Gyülekezet
11. Golgota Kistarcsa
12. Krisztus Szeretete Egyház
13. Örömhírmisszió
14. Szabker Debrecen
15. Pestszentlőrinci Agapé Gyülekezet
16. Újszövetség Gyülekezet.³⁴⁵

A fent felsoroltak alapján megállapíthatjuk, hogy vannak mind magyarországi, mind határon túli gyülekezetek. Összesen majdnem 80 gyülekezet van, s a számuk folyamatosan növekszik.

A fent bemutatott Istentiszteletek.hu a kezdetek óta jól reagált a változásokra. S akkor nézzük az egyházak hogyan reagáltak a koronavírus okozta bezárásokra.

A 2020. március 11-én megjelent kormányrendelet szabályozásával összhangban a Magyarországi Református Egyház Zsinatának Elnöksége, valamint a Magyarországi Evangélikus Egyház március 16-án, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia március 17-én jelentette be, hogy szüneteltet minden nyilvános egyházi alkalmat.

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség bezárta a zsinagógákat, 2020. március 20-án, pénteken már nem gyűltek össze közös ünneplésre. A lezárások miatt a leg-sürgetőbb kérdés az volt az egyházak számára, hogy miként biztosítható a közösségi hit-élet lehetőségének fenntartása a klasszikus tömegkommunikáció eszközök, illetve az internet segítségével.³⁴⁶

³⁴⁵ Istentiszteletek.hu (2023) <https://istentiszteletekonline.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.01.19.)

³⁴⁶ Andok Mónika: i.m., 15.

A történelmi egyházak álláspontja szerint a valós és a közvetített helyzet semmiképp nem azonos, nem egyenértékű, és nem cserélhető fel egymással. A katolikus egyház rendelkezései szerint lehet közvetíteni a miséket, ám a „szentmisén való testi jelenlétet nem pótolja a képernyőszentmise”.³⁴⁷

Sajgó Szabolcs jezsuita szerzetes szerint az online közvetítéseket az alábbiak jellemzik:

1. A hívő közösségek szempontjából igen segítő, ha az egyházközség vagy lelkeségi közösség a megszokott templomból, az ismerős oltártól, paptól stb. közvetített szentmisébe kapcsolódik be. A természetfölötti a természetesre épít.

2. Már okostelefonnal is lehet szentmisét online közvetíteni. A kevéssé jó minőség is több mint a semmi. A katolikus igényesség ugyanakkor törekszik a legjobbra és legszébre Istennel és egymással kapcsolatban.

3. A szentmisét végző pap legyen tudatában, hogy a képernyő előtt ülőket segíti a szövegmondás, a válaszra hagyott idő és sok más egyéb.³⁴⁸

Megállapíthatjuk, hogy a koronajárvány járvány miatt kihirdetett vészhelyzetben a hívek nem látogathatták az egyházi intézményeket, templomokat, imaházakat vagy közösségi tereket. A találkozás, a bekapcsolódás felülete a digitális hálózati média lett. Mind a vallásos hitbeli meggyőződés megtapasztalásának, mind a vallási gyakorlatoknak új módjai jelentek meg a digitális környezetben.³⁴⁹

Andok Mónika a vallási szertartások online közvetítéseit elemezve a következő megállapításokra jutott:

- Az egyház, vallási-szerzetesi közösség vezetésének iránymutatása mellett nagy szerepe van az egyéni (papi, szerzetesi, laikus) aktivitásnak, ambíciónak a közvetítések megvalósulásában.
- A vallási közösségek, a vallási hovatartozás offline adatai tükröződni fognak az online adások nézettségi adataiban: a nagyobb egyházaknál a nézettség magasabb lesz, mint a kisebb egyházak esetében.
- Azok a plébániák, amelyek az online közvetítés mellett döntöttek, minden esetben több nézővel számolhattak, mint az offline esemény résztvevőinek száma.

³⁴⁷ Sajgó Szabolcs: Szempontok a képernyőszentmisék kultúrájának kialakításához, 2020 https://jezsuita.blog.hu/2020/03/22/szempontok_a_kepernyoszentmisek_kulturajanak_kialakitasahoz (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

³⁴⁸ Sajgó Szabolcs: i.m.

³⁴⁹ Andok Mónika: i.m., 17.

- Bár különösen érzékeny tartalomról van szó, az internet átlagához mérve kevés volt a „troll”, a gúnyolódás, az irónia, illetve számos esetben kikapcsolják a hozzászólás funkciót.

- Aki hamarabb érkezett, az hamarabb kezdett követőket gyűjteni, és jókora előnyre tett szert, s ez az előny megmarad, sőt növekedhet is a népszerűségi kapcsolódás törvényszerűsége miatt.

- A térbeliséghez kapcsolódó hálózati hatás a geográfiai tértől való függetlenedés, hiszen az internet új mintázatot hozott a fizikai helyek összekapcsolódásában. Ez az egyházakkal kapcsolatban is beigazolódott, mivel ha az emberek offline vesznek részt vallási szertartáson akkor többnyire a lakóhelyükhöz közeli templomba, imaházba vagy zsinagógába mennek. Az online közvetítések között viszont személyes beállítódásaik, szimpátiájuk vagy éppen a szertartást vezető egyházi személy hitelessége alapján fognak választani. Az adatokból láthatjuk, hogy egy-egy népszerűbb pap, lelkész vagy rabbi esetében a YouTube több mint tízezres nézettséget mutat egy-egy szertartás esetében. Ez jóval meghaladja azt a létszámot, amely fizikailag jelen lehetett volna az eseményen, vagyis a hallgatóságuk a hálózat terébe geográfiai értelemben bárhonnán jöhet, bárhonnán csatlakozhat.

- A globális hatás kevéssé érhető tetten, kevesen követték a nagy egyházi centrumok – kivéve a Vatikán– közvetítéseit. Sokkal inkább a helyi közösséghez való ragaszkodás, illetve a lelkeségi centrumok (bencés, jezsuita, ferences) hatása tükröződött az adatokban.

- A médiakonvergencia következtében azoknak az adásoknak lesz nagyobb a nézettségük, amelyek beágyazódnak más felületekbe is, egy elemeiként. Például egy rendi plébánia videója a rendtartomány nagyobb felületén is megjelenik, vagy ha egy közvetítést valamelyik vallási rádió (a Magyar Katolikus Rádió, a Mária Rádió) vagy televízió (a Bonum TV, az EWTN televízió) átvette, és a saját platformján is megosztotta, az ugyancsak nézettséget növelő tényező volt.³⁵⁰

Összefoglalóul elmondhatjuk, hogy a korábban offline működő egyházak számára lehetővé, sőt bizonyos értelemben kényszerűséggé is vált, hogy online felületen is megjelenjenek. Ez többnyire az offline szertartások online közvetítését jelentette, amibe sok kisebb plébánia is bekapcsolódott. A szertartások streamelése mellett a vallási közösségek, csoportok is kiterjesztették működésüket az online felületekre. Megjelentek digitális imaszobák, támogatói beszélgetések, s virtuális kávézók is.³⁵¹

³⁵⁰ Andok Mónika: i.m., 18.

³⁵¹ Andok Mónika: i.m., 21.

XII.4. Kiberbűnözés és a gyermekek veszélyeztetése

Az információs technológia és a digitális média robbanásszerű fejlődése számos új lehetőséget kínál a társadalom különböző szereplői számára, ám ugyanilyen gyorsasággal jelentek meg azok az árnyoldalak is, amelyek különösen a gyermekek és fiatalok biztonságát veszélyeztetik. A digitális térben való jelenlét, amely sok esetben már a kisgyermekkorban elkezdődik, olyan kockázatokat hordoz magában, amelyek az online tér sajátosságaiból – az anonimitás, az ellenőrizetlenség és a végtelen hozzáférhetőség – fakadnak.

A gyerekek fokozott kiszolgáltatottsága miatt különösen fontos vizsgálni a kiberbűnözés és az online visszaélések azon formáit, amelyek közvetlenül veszélyeztetik testi-lelki épségüket, fejlődésüket és jogaikat. Ezek közé tartozik az online zaklatás (cyberbullying), a szexuális kizsákmányolás (sextortion), a személyes adatokkal való visszaélés, valamint a darknet és a deep web sötét jelenségei. A gyermekek és fiatalok a technológiai újdonságok elsődleges felhasználói, miközben védekezőképességük korlátozott, szülői vagy pedagógusi kontroll nélkül pedig gyakran védtelenek maradnak.

Disszertációm ennek a fejezetének a célja, hogy feltérképezze a fiatalokat érintő digitális veszélyforrásokat, azok büntetőjogi megítélését, valamint bemutassa a hazai és nemzetközi szabályozási válaszokat. Különös figyelmet kap az információs rendszer felhasználásával elkövetett bűncselekmények jogi kerete, illetve azok gyakorlati érvényesülése. Ennek a fejezetnek végső célja nem csupán a probléma feltárása, hanem javaslattevéssel is arra vonatkozóan, hogyan lehetne a digitális teret biztonságosabbá és gyermekbarátabbá tenni.

A digitális eszközökhöz való korai hozzáférés korábban elképzelhetetlen kapukat nyitott meg a gyermekek előtt, azonban ezzel együtt egy olyan kibertérbe lépnek be, ahol a veszélyek felismerése és kezelése gyakran meghaladja életkori sajátosságaikat.

A technológia fejlődésének kétségkívül rendkívül sok pozitív hatása van. Mind a különböző adatátviteli platformok és technológiák, mind pedig azok elérhetősége szédítő iramban fejlődik. Ma már szinte nincs akadálya annak, hogy bárhol bármilyen médiatartalmat elérjünk, bárki szabadon választhat az országban és a világban rendelkezésre álló hírsatornák közül, az internet használatával kinyílt a világ, és nem csak a felnőttek, hanem gyermekek számára is. Az információáramlás felgyorsult, az informatika beférkőzött a hétköznapijainkba, napi szinten jelen van életünkben. Szinte az összes fiataloknál, már

a 8-9 éves korúaknál is mobiltelefon van és minden esetben internet hozzáférhetőséggel együtt. Az állandó internet hozzáféréssel azonban előjönnek a kibervilág sötét oldalai is.

Az emberek így a fiatalkorúak is másként viselkednek online. Az egyik legnagyobb súlyú változás, ami ránk is hat: az anonimitás (névtelenség) megjelenése, ami olyan, mint egy szupererő, egy emberfeletti képesség; olyan, mint a láthatatlanság. A láthatatlanság hatalom az online világban – viszont óriási felelősség is. Online megjelenik a gátlásvesztés jelensége, ilyenkor a kiberkontextusban olyan dolgokat tesznek a fiatalkorúak, amiket nem tennének a valódi világban. Az online világra jellemző az is, hogy felnagyítódnak, felerősödnek a dolgok, sajnos a problematikus emberi viselkedés is, erről tanúskodnak például a heves online csatározások, az agresszív kommentek, sértő posztok.³⁵²

Olyan világban élünk, ahol a gyermekek jelenleg olyan generációja nő fel, akik kiskoruktól ki voltak téve az internet legrosszabb túlkapásainak. A legtöbb gyermeknek van okostelefonja, de ami még nagyobb problémát okoz, hogy az 5-7 éves korosztály 3 százalékának már van saját közösségimédia-profilja vagy YouTube csatornája, mert a szülei csináltak nekik, csak abba nem gondolnak bele, hogy az ide feltöltött anyagokat felhasználhatják beteges hajlamú emberek is, amelyek a gyermekekre nagy veszélyt jelenthetnek. Az amerikai gyermekorvosok ajánlása szerint a 0-3 éves babáknak nem szabad a képernyőt nézniük az étkezések alatt és a lefekvés előtti egy órában, ehhez képest egyre gyakrabban dobnak piacra olyan babaülőkét, amelyen a baba elé egy tablet van rögzítve és így azt nézheti órákon át.

Tovább haladva a korosztállyal, a 4-12 éves korosztály számára hozzáférhetőek legális, de nem az életkoruknak megfelelő tartalmak, így találkozhatnak pornográfiával, erőszakkal, önkárosításra, öngyilkosságra buzdító oldalakkal, étkezési zavarokat kialakító, azt normálisnak feltüntető oldalakkal, olyan oldalakkal is, ahova friss vágott sebekről töltenek fel fotókat a fiatalok.³⁵³ Nem nehéz kitalálni, ha a gyermek ilyen tartalmú képet, videót lát az megmarad az emlékezetében és azzal, hogy kitöröljük az adott fájlt a számítógépes eszközökről nem oldódik meg a probléma, hiszen a „látottat nem lehet nem látottá tenni”. A szakemberek gyakran találkoznak poszttraumás stressz szindrómával, olyan 11–12 éves gyerekeknél, akik ilyen tartalmakat néztek. A tizenéves korosztályban nagyon megnőtt a szorongásos fiatalok száma, a korcsoportra jellemző kialvatlanság,

³⁵² Verestói Nárcisz: Hogyan változik meg a viselkedésünk az interneten. 2018.10.11. <https://www.magyar-kurir.hu/hirek/hogyan-valtozik-meg-viselkedesunk-az-interneten-kiberpszichologus-gyermekek-vedelmeben> (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

³⁵³ Verestói Nárcisz: i.m.

mely hozzájárulhat a szorongásos tünetekhez, a depresszióhoz, a kiberbullying áldozatává váláshoz. Ha éjjel neteznek, másnap kimerülten ébrednek, mely további problémáknak a melegágya lehet.

Még nagyobb problémát jelent a fiatalok körében az internet egyik legveszélyesebb hozadéka a darknet vagy deep web, sötét web, amely nemcsak az online bűncselekményekre, hanem az offline térben elkövethetőkre is hatással van. A darknetet hagymaböngészőn keresztül lehet elérni, legfontosabb aspektusa, hogy feketepiacként funkcionál. Ide sorolhatjuk a virtuális bolti tolvajlást, azaz az illegális letöltéseket. Ezeken az oldalakon is, de sajnos már egyre több helyen elterjedőben van és a gyermekekre nagyon nagy veszélyt jelent a „szexting” (szexuális tartalmú üzenetek) és a szexuális zsarolás (sex-tortion) is: gyerekektől fotókat, webkamerás felvételeket, videókat zsarolnak ki, melyeket aztán értékesítenek a dark weben. Ráadásul a gyengébben védett okoseszközöket megfertőzhetik a botnet hálózatok is, melyek biztonsági kamerákat, okostévét, okoshűtőket, okosotthon-kiegészítőket támadnak meg és távolról parancsolnak nekik.

A fentiek alapján egyértelmű következtetés vonható le, a kibervilág nagyon sokrétű és rendkívül szerteágazó terület, mely tökéletes terepet biztosíthat és kikövezett utat mutathat a fiatalkorúaknak a bűnözés területén, jelen pillanatban az internet nem gyerekbarát, a felnőttek dolga és a felnőttek feladata, hogy ezen változtasson.

A kiberbűnözés számítógépek és számítógépes rendszerek segítségével, vagy számítógépek és hálózatok kárára elkövetett bűncselekmények gyűjtőfogalma. Külön kategóriát képeznek azok a számítógéphez kapcsolódó bűncselekmények, amelyeket a törvény más tényállás alapján büntet.³⁵⁴

A „klasszikus” számítógépes bűncselekmények a 2012-es Btk-ban önálló fejezetet (XLIII.) alkotó *tiltott adatszerzés* (Btk. 422. § (1) bek. d) pont), az *információs rendszer vagy adat megsértése* (Btk. 423. §) és az *információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszás* (Btk. 424. §), illetőleg a más sajátosságai alapján már érintett *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás* (Btk. 375. §).³⁵⁵

A fent felsorolt, azaz a számítógéphez kapcsolódó bűncselekményeket megvizsgálom az anyagi büntetőjog szempontjából is, azaz a következőket tekintem át az egyes

³⁵⁴ Pergel Józsefné: *A számítógépes csalás és egyéb számítógépes bűncselekmények*, In: *Statistikai Szemle* (2001), 79. 9. sz. 763-775.

³⁵⁵ Verebics János: *Az információs bűncselekmények és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének lehetősége az új Btk.-ban* In: *Gazdaság és Jog 2013. évi 2. lapszámában (3-7. o.)* <http://uj-btk.hu/dr-verebics-janos-az-informacios-buncselekmények-es-az-elektronikus-adat-ideiglenes-hozzaferhetetlenne-tetelenek-lehetosege-az-uj-btk-ban/> (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

bűncselekményeknél:

- a tényállás jelentéstartalmát
- a tényállás jogi tárgyát
- a bűncselekmény passzív alanyát
- a bűncselekmény elkövetési tárgyát
- az elkövetési magatartásokat
- az eredményt
- a bűncselekmény alanyát
- a minősített eseteket stb.³⁵⁶

Ezek a jellemzők közül nagyon fontos kiemelni a jogi tárgyat. A jogi tárgy az a jelenség amit a büntetőjog véd, illetőleg a bűncselekmény támad. A tartalmára vonatkozóan megoszlanak a vélemények. Az egyik nézet szerint jogi tárgy alatt a társadalom elemi érdekei értendők, amelyeket a büntetőjog, oly módon véd, hogy a büntetendőnek ítélt cselekményeket büntetőjogi normák megalkotása révén büntetés kilátásba helyezésével tiltja. A tényállás a büntetőjogi normából indul ki, illetve a büntetőjogi norma a jogi tárgyból. A jogi tárgy a társadalmi rend jogilag védett absztrakt értéke, amelynek betartása a társadalom, a közösség érdeke, és az embereknek az érdekekhez fűződő, személyhez rendelt, értékelt kapcsolata értendő. A jogi tárgytól meg kell különböztetni az elkövetési tárgyat, amelynek rendszerbeli helye az objektív ismérveknél található.³⁵⁷

Az elkövetési tárgy a törvényi tényállásban megjelölt az a személy vagy dolog, akire vagy amire az elkövetési magatartás behatást gyakorol vagy mint behatás irányul, így például a lopásnál az idegen dolog, a levéltitok megsértésénél a másnak közlést tartalmazó zárt küldemény. Nincs minden bűncselekménynek elkövetési tárgya, ha azonban van, akkor általában kifejezetten szerepel a tényállásban. Amennyiben az elkövetési tárgy személy akkor azt passzív alanyának is szokták nevezni. Vannak olyan bűncselekmények is, amelyek passzív alanyává csak meghatározott személyes tulajdonsággal vagy körülménnyel (személyes kvalifikáltsággal) rendelkező egyén válhat. Így kiskorú veszélyeztetése csak kiskorú, hivatalos személy elleni erőszak csak hivatalos személy ellen követhető el. Lehetséges az is, hogy a törvényhozó együtt rendelkezik a passzív alanyról és az elkövetési tárgyról is. (rablás, terrorcselekmény) A passzív alany és a sértett nem azonos

³⁵⁶ Belovics E., Gellér B., Nagy F., Tóth M. *BÜNTETŐJOG I. A 2012. évi C. törvény alapján*. Budapest: HVG Orac, 2013, 172-226.

³⁵⁷ Belovics E, Molnár GM, Sinku P. *Büntetőjog II. Második kiadás ed. BÉLA B, editor*. Budapest: HVG Orac Lap és könyvkiadó Kft. ; 2013, 291.

fogalmak, az egyik anyagi jogi, míg a másik pedig eljárásjogi kategória. Sértettnek az a személy tekintendő, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sérti vagy veszélyezteti. (Be. 50. §)³⁵⁸ Ezek egybe is eshetnek, de el is különülhetnek. Általános szempontból is jelentőséghez juthat az elkövetési tárgy, mégpedig az alkalmatlan kísérlet esetében. Mint már említettük az elkövetési tárgy és a jogi tárgy egymástól megkülönböztendő. Lehetséges, hogy a kettő egybeesik: a csalásnál a vagyon, a vagyoni jog a tettes által előidézett károsításnak mind az elkövetési tárgya, mind a védett jogi tárgya. Formálisan és tartalmilag is egybeesik a kettő. A második lehetőség abban áll, hogy bár tartalmilag azonosság áll fenn, de formai identitás nincs.

A személyes adattal való visszaélés passzív alanya az a természetes személy lehet, akire az adatok vonatkoznak. A bűncselekmény elkövetési tárgya a személyes adat, illetve annak egy speciális formája a különleges adat.³⁵⁹

Az elkövetési magatartás megvalósulhat tevésben (aktív magatartás) és mulasztásban (passzív magatartás) is. Vannak olyan esetek, amikor meghatározott magatartás tanúsítása, vagy kötelesség ellenes nemtevése büntetést von maga után, függetlenül attól, hogy van e jogsértő eredménye.

Elmondhatjuk, hogy a számítógépes bűncselekményeket általában halmazati büntetésben követik el.

Halmazat keletkezhet az elkövető egyetlen cselekményével megvalósított több bűncselekménnyel (alaki halmazat), illetve több cselekménnyel realizált több bűncselekménnyel (anyagi halmazat). A vázolt kategóriáknak abból a szempontból van gyakorlati jelentőségük, hogy különböző okok vezethetnek a halmazat látszólagossá válásához, azaz annak kizárásához.

Az anyagi és alaki halmazat között a büntetés kiszabása során vagy egyébként a jogkövetkezmények szempontjából nincs különbség. A halmazati kérdések megoldásának kiindulópontja, hogy az elkövető az elbírálendő konkrét magatartásaival hány törvényi tényállást és hányszor valósított meg. Egyetlen törvényi tényállás egyszeri megvalósítása mindig egység.

Például van egy olyan elítélt (B.P.), aki a Btk. 375. § (5) bekezdés b), pontja szerint társtettesként információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntetettének kísérletében 1. rendbeli vádlott, 2. rendbeli vádlott ugyanilyen jellegű bűncselekményben, va-

³⁵⁸ 2017. évi XC. tv. a büntetőeljárásról (Be.)

³⁵⁹ Belovics E, Molnár GM, Sinku P.: i.m.,255-259.

lamint 3. rendbeli vádlott a Btk. 393. § (1) bekezdés b), pontjában meghatározott és aszerint minősülő készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétségében. Ezek alapján halmazati büntetésül 1 év 6 hónap – börtön fokozatban végrehajtandó – szabadságvesztés büntetésre és 2 év közügyektől való eltiltásra ítélték.³⁶⁰

A másik elítéltet (B.K.R.) többek között 6 rendbeli – két esetben kísérletként elkövetett – információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntetében (Btk. 375.§ (1) bekezdés) ítélték el.³⁶¹

Ez nagyon fontos, ugyanis bűnhalmazat esetén meg kell jelölni – számmal és a „rendbeli” jelzővel –, hogy azonos törvényhely szerint összesen hány büntett, illetve vétség minősül. Azokat a törvényi rendelkezéseket, amelyek a többrendbeli büntett, illetve vétség mindegyikét minősítik, csak egyszer kell feltüntetni, majd meg kell jelölni, hány büntett, illetve vétség minősül eltérő rendelkezések szerint is, és melyek ezek a rendelkezések.³⁶²

Egy elítélt (M.K.) többek között 3 rendbeli társtettesként elkövetett információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntette, melyből 1 rendbeli kísérlet (Btk. 375. § (1) bekezdés b), pont miatt lett elítélve.³⁶³

A jogesetek alapján elmondhatjuk, hogy a személyes adatok sérelmére elkövetett cselekmények közül a legtöbb elítélt az információs rendszer felhasználásával követte el a csalást. (Btk. 375.§)³⁶⁴

Azért ez a legjellemzőbb bűncselekmény, mert az informatika térhódításával párhuzamosan megjelent egyre több, ehhez kapcsolódó bűncselekmény. A támadások ma már legtöbbször egyedi felhasználók ellen irányulnak, zömében bankok és bankszámlák ellen.

Ahogy a jogesetekből láthatjuk az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás minősítési rendszerét a kár nagysága, valamint a bünszövetségben, illetve az üzletszerűen elkövetés határozza meg. Az alapeset átfogja mind a kisebb, mind a nagyobb kár bekövetkezését, a súlyosabban minősülő esetek a jelentős kártól kezdődnek. Külön érdekesség, hogy nincs szabálysértési alakzata, így egyből bűncselekménynek minősül, ha

³⁶⁰ BH 2009.264

³⁶¹ BH 2017.8.252.

³⁶² 61. BK vélemény a bűncselekmény bírósági határozatban történő megnevezéséről

³⁶³ BH 1999.145.

³⁶⁴ EBH 2009. 2033.I-II

megfelel a tényállási feltételeknek. A rendbeliségét a sértettek száma határozza meg (tipikusan a bankszámla-tulajdonosok száma)³⁶⁵

Elmondhatjuk, hogy személyes adattal való visszaélést az az ember követ el, aki a személyes adatok védelméről, illetve kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével, haszonszerzési célból, vagy jelentős érdeksérelmet okozva jogosulatlanul, vagy a törvényes céltól eltérően kezeli a személyes adatokat, vagy az adatok védelméről szóló biztonsági intézkedést elmulasztja.

Nagyon fontos, hogy ha az elbíráláskor hatályos normák, azaz az új, 2012-es Büntető Törvénykönyv szerint a cselekmény már nem, vagy enyhébb megítélés alapján minősül bűncselekménynek, visszamenőleg nem alkalmazható jogszabály, tehát az ügyészség mindig az elbírálás időpontjához viszonyít.

A személyes adatokkal való visszaélésekkel kapcsolatban nagyon sok olyan helyzet szerepel a Btk.-ban, ahol valamilyen szinten felmerül a bűncselekmény gyanúja, például információs rendszerek, szerverek feltörése során, hiszen ma már a legtöbb vállalat, szolgáltató rengeteg adattal dolgozik. A Btk. a hackertámadásokat is szankcionálja, tehát magába a rendszerbe való jogtalan belépés is büntetendő kategóriába esik.

Ezekben az elkövetési magatartásokban az a közös, hogy őket a Btk. mindig a specialitás elve alapján ítéli meg, ami miatt nem általánosságban, hanem jóval szigorúbban szankcionál.

Az információs adatrobbanás következtében a technikai szabályozó közeg is rendkívül gyorsan változik. Természetesen a jogalkotási folyamat mindig késésben lesz egy kicsit, ugyanakkor a társadalmi szabályozásra hivatott jognak feladata, sőt kötelessége az, hogy amennyire lehet, prognosztizáljon, és időben reagáljon arra, amit szabályozni kell az adott társadalmi norma elvárásai mentén.

Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás az új Btk. -ban a vagyon elleni bűncselekmények között került bevezetésre a 375. §-ban, indokolása szerint azért, mert az információs rendszer felhasználásával elkövetett, kárt okozó csalások elsősorban vagyoni érdekeket sértő cselekmények, továbbá ezek a csalásszerű magatartások, azért kerültek a csalástól eltérő önálló tényállásba, mert hiányzik belőlük a klasszikus értelemben vett tévedésben ejtés vagy tévedésben tartás.

³⁶⁵ Mezei Kitti- Tóth Dávid: *Információs bűncselekmények*, In: *Büntetőjogi Szemle* 2015/1-2. szám, 68-73.

A bűnhalmazatok jogi értékelése során a bíróságok gyakran kénytelenek mérlegelni, hogy a technológiai eszközökkel elkövetett több magatartás mennyiben tekinthető önálló bűncselekménynek. Pergel Józsefné szerint a számítógépes csalások esetében különös jelentőséggel bír a „sorozatjellegű elkövetés”, amely a minősítés során a halmazati szabályokat is érinti.³⁶⁶ A több sértett ellen ugyanazon módszerrel elkövetett cselekmények gyakran anyagi halmazatot képeznek, különösen az online banki visszaélések területén. Az újabb döntésekben a Kúria kiemeli, hogy az információs rendszeren keresztüli megtévesztés akkor is minősülhet önálló bűncselekménynek, ha a károkozás csupán kísérleti szakaszban maradt.³⁶⁷ Belovics és társai hangsúlyozzák, hogy az alaki és anyagi halmazat különbségtétele a büntetés kiszabásán túl hatással van az eljárási cselekmények struktúrájára is.³⁶⁸ A különböző rendbeli elkövetések a sértettek számának függvényében eltérő jogkövetkezményekhez vezethetnek. A kiberbűnözés ezen formái ráadásul gyakran együtt járnak adatvédelmi jogsértéssel, amely még összetettebb jogértelmezést tesz szükségessé. Az egyes jogesetek értékelése tehát mindig kontextusfüggő, és a technológiai tényezők figyelembevételével a halmazat nem ítéhető meg objektíven. A bűnüldözési és ítélkezési gyakorlat így állandó alkalmazkodásra kényszerül.

Mind az elméleti, mind a jogesetek alapján elmondhatjuk, hogy az információs technológia rohamosan fejlődik és ennek következtében új bűnelkövetési formák jelennek meg, így az információs rendszerek felhasználásával elkövetett bűncselekmények száma is fokozatosan növekszik évről évre, és emiatt különösen fontos a büntetőjogszabályoknak a nemzetközi összehangolása, a szükséges minimumszabályoknak a megalkotása. Uniós szinten a minimumszabályokat az új 2013/40/EU irányelv³⁶⁹ határozza meg és ennek a magyar szabályozás megfelel, de az információs rendszerek elleni bűncselekményekre tekintettel, még a hazai jogalkotás számára feladatot jelöl ki (pl. de lege ferenda szükséges a minősített esetek bővítése a szervezett bűnözés tekintetében, illetve a személyiséglopás szankcionálása).

A jogesetek bemutatása rávilágít arra, hogy a kiberbűncselekmények elszaporodásával a jogalkalmazásnak is rugalmasabbá, egyúttal következetesebbé kell válnia, különösen a fiatalkorúakat érintő ügyekben.

³⁶⁶ Pergel Józsefné: A számítógépes csalás és egyéb számítógépes bűncselekmények. *Statistikai Szemle*, 2001, 79(9): 763–775.

³⁶⁷ BH 2009. 264.

³⁶⁸ Belovics E, Molnár GM, Sinku P.: i.m., 261-263.

³⁶⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

Ebben a fejezetben szeretnék még foglalkozni az online abúzusról, ami azt jelenti, hogy amikor a világhálóra kapcsolódó embereket az interneten az erőszak különböző formái veszélyeztetik. Az ilyen jellegű inzultusoknak a gyerekek, a fiatalok különösen ki lehetnek téve. Sokszor több órát töltenek a „virtuális világban” a gyermekek szabadidős tevékenységként. Egyik sajátossága ennek a világnak, hogy alkalmat nyújt az anonimitásra, az „arcnélküliségre”, tehát arra, hogy másokat megtévesztve, hamis adatokat küldve, elrejtözve különféle visszaélésekre használja az, aki a médiának ezzel a formájával így él vissza. Felnőtt elkövetők sokszor az interneten keresztül lépnek kapcsolatba a gyermekkel szexuális indíttatásból. A kezdetben a levelezés ártatlannak tűnik, később fényképekkel, web kamerán keresztül folytatódik inzultálással, néha eljuthat a kapcsolat a személyes találkozásig is.³⁷⁰

Most szeretnék részletesen foglalkozni a cyberbullyinggel, azaz az elektronikus zaklatás fogalmával. Elektronikus zaklatás (cyberbullying), melynek megnyilvánulási formái között említhető a bántó, gyűlölködő tartalmak küldése, pletykák terjesztése online, valamint a megszégyenítő képek és videók megosztása az interneten. A kutatók a jelenséggel 2004-től kezdtek foglalkozni, miután nagy médianyilvánosságot kapott néhány súlyos következménnyel járó eset.

A kutatók véleménye szerint az elektronikus zaklatás legveszélyesebb jellemzője az azonnali és szinte végtelen számú terjesztés lehetősége, így a megszégyenítő tartalom nemcsak nagyobb nyilvánosságot kap, hanem az áldozat ismétlődően és hosszú időn keresztül szembesül a megszégyenítő tartalommal. Egy vizsgálat során³⁷¹ megkérdezett tanulók véleménye is ezt igazolja: a szöveges üzenet és e-mail zaklatás hatását enyhébbnek, a nagyobb nyilvánosság előtt zajló képi és videós zaklatás hatását nagyobbak érzik, mint a tradicionális iskolai zaklatását.

Az elektronikus zaklatás áldozatairól elmondható, hogy az áldozat jellemzően elszigetelt, kevés barátal rendelkező, bizonytalan, valamint alacsony önbecsülés és osztálytársaival gyenge kapcsolatok jellemzik. Nagyobb valószínűséggel lehetnek áldozatok a nem heteroszexuális fiatalok, azok, akik hajlandóbbak személyes információikat meg-

³⁷⁰Németh Margit – Virág György Pedagógusok felkészítése az erőszakos bűncselekmények (iskolai erőszak, családon belüli erőszak, szexuális bántalmazás, internetes online abúzus) gyermekáldozatainak támogatására. 2013 http://eszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/04/Pedag%C3%B3gus_k%C3%A9zik%C3%B6nyv_v%C3%A9gs%C5%91.pdf (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

³⁷¹ Slonje, R., Smith, P. K. : *Cyberbullying: Another main type of bullying?* *Scandinavian Journal of Psychology*, 2008/49, 147–154.

osztani másokkal a közösségi profil megléte, a csethasználat és a magasabb online eltöltött időmennyiség is kockázatnövelő hatású lehet.

A hétköznapi és a zaklatással kapcsolatos stresszel való megküzdés vizsgálata során a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy nagy valószínűséggel azok a fiatalok, akik érzelmközpontú megküzdési stratégiát használnak a hétköznapi stresszhelyzetekben, a zaklatási szituációban is ehhez folyamodnak. Az áldozatok különösen akkor érzik úgy, hogy nincs lehetőségük változtatni a helyzetükön, ha hosszabb ideig elhúzódik a negatív cselekmény. Azok az áldozatok, akik beszélnek valakivel a megfélemlítésről, vagy valamilyen módon megpróbálják kezelni a problémát (problémaközpontú megküzdési módok alkalmazása), kevesebb egészségügyi panaszról számoltak be, szemben azokkal, akik megpróbálták elkerülni a stresszt. A kutatásokból az is kiderül, hogy a passzív megküzdő stratégia (pl. tagadás, elkerülés, belenyugvás és a saját maga hibáztatása) általában hatástalan, igaz, egy ideig megállíthatja a zaklatást, de a problémát nem oldja meg.³⁷²

A kutatók véleménye szerint az elektronikus zaklatás során az elkövető-áldozatok speciális csoportnak tűnnek. Körükben szignifikánsan nagyobb az extravertió, kevésbé toleránsak, és hajlamosak kritizálni az osztálytársaikat. A szociális kapcsolatokat vizsgálva az „áthidaló” pozíciókban helyezkednek el, valamint jellemző a magas és a központi szociális helyzetük a megfigyelt iskolai hálózatokban. Az elkövetők és még inkább az áldozatok kevésbé népszerűek, mint azok, akiknek az interneten már van tapasztalatuk az elkövetéssel és az áldozattá válással kapcsolatban. A kutatók úgy vélik, hogy az áldozat-elkövető csoport tagjai olyan készségekkel rendelkeznek, amelyek megkönnyítik számukra, hogy fenntartsák a szociális érintkezést különböző csoportokkal.³⁷³

Az elektronikus zaklatás jogi és pszichológiai szempontból is komplex jelenség. Domonkos Katalin kutatásai szerint az online bántalmazás elszenvetői nemcsak közvetlen lelki traumát élnek át, hanem hosszú távon is megnövekedett kockázatnak vannak kitéve szorongás, depresszió vagy akár öngyilkossági gondolatok tekintetében.³⁷⁴ A probléma különösen súlyos a nem heteronormatív identitású fiatalok körében, akik gyakrabban válnak célponttá, miközben kevesebb segítséghez jutnak. Slonje és Smith kiemelik, hogy az elektronikus zaklatás azért is veszélyesebb, mint a hagyományos bullying, mert

³⁷²Völlink, T., Bolman, C. A. W., Dehue, F., Jacobs, N. C. L.: Coping with Cyberbullying: Differences between Victims, Bully-victims and Children not Involved in Bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 2013/23, 7–24.

³⁷³Domonkos Katalin: Cyberbullying: Zaklatás elektronikus eszközök használatával. *Alkalmazott Pszichológia* 2014, 14(1):59–70. http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2014/05/APA_2014_1_Domonkos.pdf (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

³⁷⁴ Domonkos Katalin, i.m., 70.

az áldozat nem tud elmenekülni előle: az internet állandó jelenléte miatt a zaklatás 24/7 jelen van.³⁷⁵ A Völlink és társai által végzett vizsgálat alapján az érzelmezőzpontú megküzdési stratégiák – például az elkerülés, befelé fordulás – hosszú távon hatástalanok, sőt növelik a pszichés terhelést.³⁷⁶ A zaklatás elleni fellépés jogi eszközei – mint például rágalmazás, becsületsértés vagy kiskorú veszélyeztetése – gyakran nem alkalmazhatók hatékonyan az online tér sajátosságai miatt. A jogi szabályozás jelenleg még nem képes lépést tartani a digitális zaklatás formáival, különösen mivel az elkövetők gyakran anonimok. A prevenció kulcsa a tudatosságnövelés, valamint a diákok, pedagógusok és szülők közötti együttműködés. Az oktatási rendszernek nemcsak informatikai, hanem pszichológiai szinten is fel kell készülnie az online zaklatás elleni küzdelemre.

Az elektronikus zaklatás elleni küzdelem kulcsa a megelőzés, a tudatosság növelése, valamint a gyermekek és szülők számára elérhető jogi és pszichológiai támogatás megerősítése.

Disszertációmnak kebben a fejezetében a kibervilág fiatalokúakra gyakorolt hatásaival foglalkoztam. A média hatásához hasonlóan, az internet világában sem kétséges, hogy a fiatalok nem megfelelő neveléssel, igen nagy veszélyben vannak. Amikor a teendőinket és a megoldásokat fontolgatjuk erre a problémára szintén nehéz, sőt még nehezebb a dolgunk, mint a televízió esetében, mert internet valóban mindig a kezünk ügyében van az okostelefonok és okoskészülékeknek köszönhetően. Véleményem szerint az egyik és legfontosabb teendő ezen a téren a weben keresendő. Ahhoz, hogy a gyermekek, fiatalokúak ne legyenek ilyen veszélynek kitéve fel kell számolni a deep webet, dark webet és az extrém tartalmakat. Szerencsére ezeknek az oldalaknak a felszámolása már elkezdődött, az Anonymous hackercsoport a hacktivizmus jegyében már rengeteg darknetes oldalt tett elérhetetlenné, emellett a rendőrség és más, a kiberbűnözés ellen fellépő szervezetek is folyamatosan küzdenek az internet tisztításáért.

A következő rendkívül fontos dolog, hogy vegyük észre a technológia hatását a fejlődésben lévő gyerekeinken. Nézzünk magunkba is, ha mi magunk is folyton az okoseszközökön lógunk, nem vesszük észre, milyen veszély leselkedik a gyerekeinkre, melynek következtében elhanyagoljuk őket. További ötlet lehetne esetleg, hogy bevezetünk egy két napot, melyeken a digitális tartalmakat mellőzzük, így több idő marad egymásra.

³⁷⁵ Slonje, R. – Smith, P. K.: , i.m., 153-154.

³⁷⁶ Völlink, T., Bolman, C. A. W., Dehue, F., Jacobs, N. C. L.:i.m., 23–24.

Foglalkozni inkább azzal érdemes, hogy miként lehet az internet „jobb hely” a gyerekek számára, ehhez pedig meg kell hallgatni, hogy ők mit szeretnék, és mit hogyan élnek meg, hiszen máshogy látják a dolgokat, mint a felnőttek. A digitális világban a szülőknek és a tanároknak kell utolérniük a gyerekeket, viszont a kicsiknek ezen a területen is gondoskodásra, útmutatásra van szükségük, arra, hogy legyen kivel átbeszélniük a dolgokat, ugyanúgy, mint az élet bármely más területén.

Az online tér hosszú távú hatása a fiatalokra gyakran csak késleltetve válik láthatóvá, ami különösen megnehezíti a szülők és nevelők dolgát. Verestói Nárcisz kiberpeszichológiai megközelítése szerint a fiatalok internetes viselkedése alapvetően különbözik a valós életbeli attitűdjeiktől, amit az anonimitás és a következménymentesség érzete tovább erősít. A láthatatlanság pszichológiai hatása feloldja a szociális gátlásokat, így növeli a kockázatvállalást. Ennek következménye lehet például az impulzív tartalommegosztás vagy a veszélyes kihívásokban való részvétel.³⁷⁷

Domonkos megállapítja, hogy a digitális eszközhasználat mértéke közvetlen összefüggésben áll a mentális egészség mutatóival. Az éjszakai internetezés például jelentősen növeli a kialvatlanság arányát a kamaszok körében, ami egyértelműen hozzájárul a pszichés sérülékenységhez. A családi minta is kiemelt jelentőségű: ha a szülő maga is túlhasználja az eszközöket, nehéz hiteles kontrollt gyakorolnia. A társadalmi és nevelési kontextus tehát meghatározza, hogyan viszonyulnak a fiatalok az internethez. A preventív intézkedések közé tartozhatnak az iskolai „offline napok”, közös szülő-gyermek médiatudatossági tréningek vagy szűrőprogramok. A cél nem az internet elutasítása, hanem a tudatos, felelős és életkornak megfelelő használat támogatása.³⁷⁸

Munkám alapján elmondhatjuk, hogy az információs technológia rohamosan fejlődik és ennek következtében új bűnelkövetési formák jelennek meg, így az információs rendszerek felhasználásával elkövetett bűncselekmények száma is fokozatosan növekszik évről évre, és emiatt különösen fontos a büntetőjogszabályoknak a nemzetközi összehangolása, a szükséges minimumszabályoknak a megalkotása. Uniós szinten a minimumszabályokat az új 2013/40/EU irányelv határozza meg és ennek a magyar szabályozás megfelel, de az információs rendszerek elleni bűncselekményekre tekintettel, még a hazai jogalkotás számára feladatot jelöl ki (pl. de lege ferenda szükséges a minősített esetek bővítése a szervezett bűnözés tekintetében, illetve a személyiséglopás szankcionálása).

A gyerekeket érő digitális veszélyek komplexitása megköveteli, hogy a jog ne

³⁷⁷ Verestói Nárcisz: i.m.

³⁷⁸ Domonkos Katalin, i.m., 69-70.

csupán reagáljon, hanem proaktívan alkalmazkodjon az új elkövetési formákhoz. Az alábbi összegzés célja a legfontosabb megállapítások kiemelése, és egyben javaslattétel is a jogalkotás irányaira.

Munkám alapján elmondhatjuk, hogy az információs technológia rohamosan fejlődik és ennek következtében új bűnelkövetési formák jelennek meg, így az információs rendszerek felhasználásával elkövetett bűncselekmények száma is fokozatosan növekszik évről évre, és emiatt különösen fontos a büntetőjogszabályoknak a nemzetközi összehangolása, a szükséges minimumszabályoknak a megalkotása. Uniós szinten a minimumszabályokat az új 2013/40/EU irányelv határozza meg és ennek a magyar szabályozás megfelel, de az információs rendszerek elleni bűncselekményekre tekintettel, még a hazai jogalkotás számára feladatot jelöl ki (pl. de lege ferenda szükséges a minősített esetek bővítése a szervezett bűnözés tekintetében, illetve a személyiséglopás szankcionálása).

Amint munkámban láthattuk a kiberbűnözés egy összetett problémakört foglal magában, mellyel szemben többlépcsős stratégiának az alkalmazása vált indokolttá. Ebben kiemelt jelentősége van elsődlegesen a prevenciónak, különösen a felhasználókhoz igazított oktatásnak, ismeretterjesztésnek, mert még mindig az ember a leggyengébb láncszem a kiberbiztonság szempontjából. Fontos a harmonizált, egységes nemzetközi szabályozás megteremtése mind büntető anyagi, mind eljárásjogi tekintetben. A fokozott együttműködés elősegítése is lényeges elem a magánszektor és a bűnüldöző hatóságok között, illetve az egyes bűnüldöző hatóságok között. Szükséges továbbá, hogy az új kihívásokra a jogalkotók adekvát módon és gyorsan reagáljanak és a jogalkalmazókat is felkészítsék erre, mert a technológiai fejlődés új elkövetési módokat teremt meg, amelyeknek jogi minősítése vitatott lehet.³⁷⁹

A kiberbűnözéssel szembeni küzdelem akkor lehet hatékony, ha jogi, társadalmi és technológiai szinten egyaránt összehangolt lépések történnek – különös figyelemmel a legkiszolgáltatottabb csoportokra: a gyermekekre.

Összefoglalóul megállapíthatjuk, hogy A digitális világ rohamos fejlődése egyre szélesebb spektrumban hoz felszínre újabb bűnelkövetési formákat, amelyek különösen veszélyeztetik a gyermekeket és fiatalkorúakat. A tanulmányban bemutatott esetek és jogesetek azt igazolják, hogy az információs rendszerek felhasználásával elkövetett csalás, a

³⁷⁹ Mezei Kitti: *A kiberbűncselekmények hazai szabályozásának aktuális kérdései*, 2018 http://real.mtak.hu/92853/1/a_kiberbuncselekmények_hazai_szabalyozasanak_aktualis_kerdesei.pdf (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

személyes adattal való visszaélés, valamint a dark webhez és a szexuális kizsákmányoláshoz köthető bűncselekmények nem pusztán technológiai kihívást, hanem komoly társadalmi veszélyt is jelentenek.

A gyermekek védelme érdekében a társadalom minden szereplőjének – jogalkotónak, jogalkalmazónak, szülőknek, pedagógusoknak, platformüzemeltetőknél – összehangolt és felelősségteljes fellépésére van szükség. A büntetőjogi szabályozás folyamatos fejlesztése, a nemzetközi normákhoz való igazodás és az új típusú elkövetési magatartások felismerése és szankcionálása elengedhetetlen.

A megelőzés kulcsa továbbra is a tudatosítás és az oktatás: a gyermekek digitális írástudásának fejlesztése, a biztonságos internethasználat szabályainak korai elsajátítása, valamint a szülők és nevelők felkészítése arra, hogyan ismerjék fel és kezeljék az online térben felmerülő kockázatokat.

Végül soron az a cél, hogy a digitális tér ne csak lehetőséget, hanem valódi biztonságot is nyújtson a gyermekek számára, ehhez pedig az információs társadalom minden szereplőjének közös felelőssége és feladata a változtatás. E felelősség alól nem vonhatják ki magukat az egyházak és vallási közösségek sem, amelyek nevelői, közösségformáló és mentálhigiénés szerepüknek fogva fontos partnerei lehetnek a digitális világ kihívásaira adott etikai, nevelési és lelki válaszok megfogalmazásában. Az egyházi iskolák, ifjúsági programok és pasztorális tevékenységek keretében számos gyermek és fiatal elérhető, így a szereplők részvétele a tudatosító és prevenciós munkában különösen értékes hozzájárulás lehet a közös cél – a gyermekek védelme – érdekében.

XII. 5. A mesterséges intelligencia

XII.5.1. A mesterséges intelligenciák általános jellemzői is felosztásuk

Az elmúlt évtizedekben az informatika fejlődése nem egy olyan jelenséget hívott életre, ami alapvetően alakította át az emberi társadalom berendezkedését. Ilyenre lehet példa a kommunikáció felgyorsulása, a könyvek digitalizálása és általában az információs társadalom fejlődése. Azonban kétség kívül a mesterséges intelligenciák működése az egyik legmeghökkenőbb és épp emiatt sok futurologust, írókat és művészt megihlető jelenség. Már nem csupán eszközök az ember kezében a mesterséges intelligenciát is tartalmazó szoftverek, mivel azon feladatok ellátása céljából, amik elvégzésére írták őket azok képesek akár önálló döntéseket is hozni.

Manapság már kilépett a tudományos kísérletezés kereteiből és a mindennapok részévé vált a mesterséges intelligencia használata. Ilyen programok mutatják meg, hogy a tengerfenéken melyik objektum természetes vagy mesterséges képződmény az óceánjáró hajók legénységének, megjósolják, hogy milyen mértékben hatnak az értékpapírtőzsde működésére a piaci mechanizmusok, megmutatják, hogy a szomszéd városban milyen úton tudunk a legrövidebb idő alatt és a legkevesebb benzinköltséggel eljutni, de a számítógépes játékprogramok ellenfeleit is ezek irányítják, amelyeken az emberi játékos küldetése felülkerekedni.

Mivel a mesterséges intelligencia fogalma a legtöbb mai jogrendszerben nincs (köztük a magyar jogban sem) meghatározva, érdemes kitérni először arra, hogy történetileg mit is tekintenek annak az egyes szerzők a filozófia és a technika fejlődésének szempontjából.

A mesterséges intelligencia az Oxford számítástechnikai értelmező szótár szerint a számítástudománynak az a területe, amely emberi intelligenciát igénylő feladatokat megoldó számítógépes programok készítésével foglalkozik.

Peter Norvig és Stuart Russel négy féle irányzatot különböztet meg a mesterséges intelligencia fogalmának filozófiai fejlődése szempontjából, amelyek a következők:

1. Emberi módon gondolkodó rendszer: Ez az irányzat mesterséges intelligenciának az emberi elme működését és a megismerést modellező rendszereket tekinti.

2. Emberi módon cselekvő rendszer: Alan Matheson Turing matematikus nevéhez kötődik ez a megközelítés, aki az emberi viselkedést állította az intelligencia fő kritériumának, és az elérendő célnak a róla elnevezett Turing-teszt alapján.

3. Racionálisan gondolkodó rendszer: Az emberi gondolkodásnál valamilyen értelemben tökéletesebb, racionálisabb szoftverek és gépek megalkotásában látja ez az irányzat a mesterséges intelligencia fejlesztés célját.

4. Racionálisan cselekvő rendszer: A modern informatikai tudományok megközelítése, amely nem tűzi ki célul, hogy a szó klasszikus értelmében gondolkodjanak a kialakított rendszerek, vagy imitálják az emberi viselkedést, csak azt, hogy minél racionálisabban viselkedjenek.

John R. Searle definíciója szerint gyenge és erős mesterséges intelligencia között is különbséget tehetünk. Searle gyenge mesterséges intelligenciának azon rendszereket tekinti, amelyek úgy cselekszenek, mintha intelligensek lennének, de arról már nincs információ ennek ellenére, hogy a rendszer valóban rendelkezik-e elmével, vagy sem. Ezzel szemben az erős mesterséges intelligencia az olyan rendszerekre értendő, amelyek valóban gondolkodnak, önálló tudatuk van.

Elsősorban arra kereste a választ a filozófia, hogy vajon az erős MI létrehozható-e, tehát, hogy az emberi eme kognitív működése szimulálható-e, rendelkezhet-e egy mesterséges entitás önálló tudattal. A történelem során több érv is született, mind pro, mind kontra. Az emberi elme működésével kapcsolatban ezek az elméletek a gondolkodás és nyelv viszonyának szánják kulcsszerepet a kérdés megválaszolásában.

Már Platónnál is megjelent a gondolkodás és a nyelv kapcsolatáról a probléma. Számára úgy tűnik, hogy azonos egymással a gondolkodás és a nyelv, mivel a gondolat és a beszéd ugyanannak az aktusnak a belső és külső oldala.

Más gondolkodóknál is megjelenik ez a feltevés (pl. Humboldt), mely szerint azonos a nyelv és a gondolkodás, de legalábbis szoros kapcsolatban van egymással.

Arisztotelész híres szillogisztikus módszere szerint – amely a helyes gondolkodás szabályait foglalja magában -, nem a szavak tanulmányozását jelenti a nyelv, hanem a gondolkodását, amelynek a szavak a jelei.

Descartes Értekezés a módszerről című művében veti fel azt a problémát, hogy ha léteznének teljesen az emberre emlékeztető gépek külsőleg és viselkedésben is, akkor

hogyan tudnánk megállapítani, hogy mégsem egy organikus emberi lényel, hanem annak szintetikus másával van dolgunk. Első érve, hogy szerinte sosem lehet önálló tudatuk a gépeknek, mivel nem a belső gondolataik kifejezésére használják a nyelvet, hanem egyes külső hatásokra (pl. emberekkel való interakció) történő reagálásra. Második érve, hogy noha elképzelhető, hogy egyes feladatokat ugyanolyan jól, vagy még jobban el tudnak végezni a gépek, mint az emberek, azonban másokban okvetlenül csődöt mondanak, mivel szerkezetük révén cselekszenek, nem tudatosan.

1. ábra: A mesterséges intelligencia a mindennapok része

Forrás: europa.eu³⁸⁰

A mesterséges intelligencia főbb típusai a következők:

- Szoftveralapú: képelemző szoftverek, virtuális asszisztensek, keresők, beszéd- és arcfelismerő rendszerek

³⁸⁰Európai Parlament: *Mi az a mesterséges intelligencia és mire használják?* <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200827STO85804/mi-az-a-mesterseges-intelligencia-es-mire-hasznaljak> (Letöltés dátuma: 2023.07.14.)

- Fizikai: önvezető autók, robotok, drónok, a dolgok internetje

A következőkben bemutatok pár példát, ahol a mesterséges intelligencia jelen van a mindennapi életünkben, ezek a következők:

- Online vásárlás és hirdetés: Széles körben használják arra a mesterséges intelligenciát, hogy nekünk minél inkább személyre szabott hirdetéseket mutathassanak, például a korábbi kereséseink és vásárlásaink, vagy más online tevékenységünk alapján. Rendkívül fontos a mesterséges intelligencia az online kereskedelemben például a termékek optimalizálása, vagy a logisztika és a készletek megtervezése miatt.
- Internetes keresés: A felhasználók által rendelkezésre bocsátott hatalmas adatokat a keresőmotorok elemzik és tanulnak belőle, hogy kereséseinkre valóban olyan találatokat mutassanak, amelyek relevánsak.
- Okosautók: Habár még nem kerültek forgalomba az önvezető autók, már használják az autók az MI-vel működő biztonsági funkciókat.
- Gépi fordítás: Akár írott, akár szóban elmondott szövegen alapul a fordító szoftver, a mesterséges intelligenciára támaszkodik a fordítások biztosítása és fejlesztése érdekében.³⁸¹

Azt is elmondhatjuk, hogy az 5G revolúciós ugrást jelent, ami hatalmas lökést ad a mesterséges intelligencia alapú megoldások elterjedésének. A hagyományos értelemben vett szerepek ezért meg fognak változni, az egyes ágazatok szereplőinek közelebb kell lépniük egymáshoz (lásd: *XII.5.3. A mesterséges intelligencia hatása a munkaerőpiacra*), mert csak így akadályozható meg a leszakadás. Sikert az ér el, aki képes lesz kiaknázni az adatokban rejlő erőt. Kutatások igazolják, hogy exponenciális növekedéssel számolhatnak azok a gazdaságok, ahol élni tudnak az adatokban rejlő lehetőségekkel.³⁸²

³⁸¹ Eszteri Dániel: A mesterséges intelligencia fejlesztésének és üzemeltetésének egyes felelősségi kérdései, *Infokommunikáció és jog*. 2015. 12. évf. 62-63. sz., 47-57.

³⁸² Világ gazdaság: *Nem maradhat le Magyarország a mesterséges intelligencia versenyében.* <https://www.vg.hu/kozelet/2019/06/nem-maradhat-le-magyarorszag-a-mestersleges-intelligencia-versenyeben> (Letöltés dátuma: 2023.07.14.)

XII.5.2. A mesterséges intelligencia posztmodern elméleti háttere

Az embert már évezredek óta foglalkoztatja a kérdés, hogy vajon lehet-e alkotni mesterségesen olyan lényeket, amelyek képesek önállóan döntéseket hozni és cselekedni az emberi, vagy más organikus lények viselkedéséhez hasonlóan. Mindezen eszmék kétségkívül megalapozták Alan Matheson Turing Computing Machinery and Intelligence című cikkét, ami a mesterséges kutatás egyik legjelentősebb műve, amelyet 1950-ben jelentetett meg.

Turing arra az álláspontra helyezkedik, hogy abban az esetben, ha egy olyan megfelelően programozott számítógépet képesek lennénk létrehozni, amely egy emberi féllel tetszőleges témáról úgy tudna beszélgetni, hogy az nem tudná megállapítani, hogy egy másik élő emberrel vagy egy számítógéppel folytat eszmecsere, akkor feltételeznünk kéne, hogy a gép intelligens. Egy kérdezőbiztos feladata lenne a Turing-teszt néven elhíresült kísérletben a fenti következtetés megállapítása, úgy, hogy a kapcsolatot a másik szobában lévő tesztalannal egy billentyűzet és monitor segítségével tartaná, akinek kérdéseket kellene feltennie, majd az adott válaszok alapján kellene kitalálnia, hogy egy számítógéppel, vagy emberi lényel beszélget-e.

Turing-tesztje tehát kikerüli azt, hogy feltétlenül összemossuk az intelligenciát és a gondolkodást egymással. Egyszerűen azt feltételezi, hogy elég nehéz ahhoz a teszt, hogy azt intelligensnek kell tekinteni, aki (ami) át tud menni rajta.

Azzal a feltevéssel számolnak a kognitív tudományok, hogy különböző számításokon alapul az emberi intelligencia, így elvileg lehetséges modellezni az emberi elmét egy számítógépes programon keresztül. Hobbesnél jelent meg a probléma először a következő kijelentésben, hogy számításokat értett racionalitás alatt.

A 20. század második felében azonban ezzel szemben a filozófiában inkább azok az álláspontok kerültek előtérbe, amely szerint nem lehet megfeleltetni az emberi intelligenciát a Turing-teszt által vázolt intelligencia kritériummal, mivel olyan állításokat mindig lehetséges generálni, amelyet egy formális rendszer nem tud bizonyítani. Az irodalomban ezt az álláspontot John Lucas, Kurt Gödel és Roger Penrose képviseli.³⁸³

³⁸³Eszteri Dániel: i.m., 47-57.

XII.5.3. A mesterséges intelligencia hatása a munkaerőpiacra

Napjainkban az automatizációk a robotizációk és a mesterséges intelligenciák korát éljük. Mára az új technológiai fejlesztéseknek köszönhetően komplett gyáregységek üzemelnek automatikusan, ahol a nyersanyagok anélkül válnak értékesíthető késztermékké, hogy azt emberi kéz érintené. Az olyan mindennapos tevékenységek, mint a takarítás, autómosás vagy akár az autóvezetés mellett, ma már robotok végzik el a precíziós életmentő műtéteket vagy éppen mesterséges intelligenciával felvértezett számítógépes szoftverek elemzik az emberi DNS-t. A technológiai fejlesztések egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy az emberi tényezőt, mint lehetséges rizikófaktort és felesleges költségtényezőt minimalizáljuk a nagyobb volumen a költséghatékonyabb termelés vagy a precízebb, megbízhatóbb munkavégzés miatt. Ezek logikus döntések, ám mindezek ellenére mára soha nem látott mértékben felerősödött az igény az emberi erőforrás stratégiai felhasználása iránt.

Miközben a humán menedzsment fajsúlya globálisan erősödik, Magyarországon és a közép-kelet-európai országokban (volt szocialista nemzetek) a nagyvállalatok (nem a multinacionális cégekre, hanem a helyi vagy szomszédos országokból működtetett vállalkozásokra gondolok) – a történelmi múltból fakadóan - mind a mai napig komoly lemaradásokkal küzdenek ezen a téren. Korszerű és tudatosan működtetett stratégiai humánmenedzsmenttel szinte kizárólag azok a multinacionális vállalatok leányvállalatai rendelkeznek, ahol az anyavállalat „importálja” a szakmai know-how-t és azt a helyi viszonyokra szabva adoptálják, implementálják a leányvállalatokba. Az önálló - külső tudásra nem támaszkodó - vállalkozások nagy része sajnos egyáltalán nem rendelkezik a humán erőforrás menedzseléséhez szükséges szakmai tudással, nincs dedikált HR osztály a szervezetben vagy ha van, akkor komoly hiányosságokkal küzd. Az említett események mellett a lemaradás további okai, hogy a cégvezető(k) nagyon nehezen – vagy egyáltalán nem - ismeri(k) fel azt a pillanatot, amikor már kevésnek bizonyul(nak) a megduzzadt létszám manuális irányítására és - ezzel párhuzamosan - nem kezdődik el a szervezet tudatosan szegmentációja. Szintén nehezítő körülmény, hogy a tulajdonosok a HR-re, mint felesleges kiadásra tekintenek.

Ezeknek a vállalatoknak is fel kell ismerniük, hogy versenyképességüket csak abban az esetben tudják fenntartani, ha alkalmazkodnak a megváltozott technológiai és társadalmi környezethez, amely magával hozta az emberi erőforrás jelentős felértékelődését.

A mai szolgáltatások által dominált gazdaságban a vállalati értékek tekintetében a négy alaptőke (fizikai, pénzügyi, szellemi, emberi vagy tudás) közül a legjelentősebb szerepe egyértelműen az emberi tőkének van. Ugyanis ez a fajta tudás biztosítja a kenőanyagot az összes többi között, illetve kijelöli a szervezeti célok, eredmények eléréséhez vezető utat.³⁸⁴

Robbanásszerű változások várhatóak a következő években a munkahelyeken; a digitalizáció és a mesterséges intelligencia jelentősen át fogja alakítani a munkaerőpiacot. Szakmák sora tűnik el vagy alakul át. Például a recruiterk sem lehetnek biztonságban. Az ő munkájuk 60 százalékát már most algoritmusok végzik, előrejelzések szerint pedig 11 év múlva teljesen kiváltható lesz ez a tevékenység. Ebben a szakmában is megjelent a platform gazdaság (gig economy). Ennek lényege, hogy az üzlet internetes piactereken működik, a megbízó kiadja a munkát, amelyet szabadúszók és a felhasználók végzik el. A nemzetközi porondon a gig economy zászlóshajója az oktatásban az Udemy, a személyfuvarozásban az Uber, a szálláskiadásban az Airbnb és még hosszan lehetne sorolni.

Egymástól független vagy akár egymás ellen ható prioritásokként kezelik a nagyvállalatok a technológiai és a humán fókuszot – derült ki a Deloitte Globális Humán Erőforrás Trendek 2020 kutatásának riportjából. Pedig a COVID-19 járvány rámutatott arra, hogy a szuperfejlett technológiák csak akkor bizonyulnak hasznosnak, ha alkalmazásukra a munkavállalók is felkészültek.

2020-ban, 10. alkalommal készült el az globális felmérés, amelyben 119 országból, köztük Magyarországról is, csaknem 9.000 cégvezető és HR vezető vett részt. A tanulmány tíz olyan területre világít rá, amelyre a vállalatoknak kiemelt figyelmet kell fordítaniuk annak érdekében, hogy kulcsfontosságú munkavállalóikat hosszú távon is motiválttá és elkötelezetté tudják tenni.

Az elmúlt évekhez hasonlóan a jelentés egyik központi témája 2020-ban is az úgynevezett társadalmi vállalat („social enterprise”) koncepciója volt. A felmérés olyan szervezetekre fókuszált, amelyek küldetése kombinálja az üzleti eredményességet a stakeholderek és munkavállalók igényeinek figyelembevételével. A társadalmi vállalatok kialakulásában az elmúlt évtized legmarkánsabb hatásai játszottak szerepet: a 2008-as válság, a diszruptív technológiák térnyerése, az adatmennyiség exponenciális növekedése vagy ehhez kapcsolódóan a munka és munkakörök újratervezése. A legújabb kihívás a

³⁸⁴Karoliny, M- Pooór, J.:*Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv*. Budapest, Complex Kiadó, 2010, 37-39.

COVID-19 járvány alakjában öltött testet, amely mind a technológia, mind a munkavállalói jólét tekintetében átalakulásokat hozott.

A felmérés szerint a vállalatok jellemzően egymástól elkülönítve kezelik a humán- és a technológiai erőforrások problémáját. Ez részben abból az elterjedt nézetből fakad, hogy a technológia térnyerése veszélyt jelent a humán munkahelyekre. Pedig a koronavírus-járvány mindennél jobban megerősítette, hogy a technológiai lehetőségek csak emberi hozzáértéssel és kreativitással maximalizálhatók. Ember és gép közti partnerség megteremtése tehát elkerülhetetlen: erre utalnak a 2020-as év trendjei is.

A trend-előrejelzések szerint a jövőben „szupercsapatok” jöhetnek létre, amelyek egyesítik magukban az emberek és gépek egymást kiegészítő kompetenciáit. A megkérdezett vállalatok 70 százaléka már használ valamilyen mesterséges intelligencia alapú megoldást, vagy legalábbis kísérletezik vele. Ezek a szervezetek arra keresik a választ, hogy miként tudnák ötvözni az új technológiát a meglévő humán erőforrással annak érdekében, hogy jobb üzleti eredményeket érjenek el.

A vezetők többsége ugyanis úgy látja, hogy a mesterséges intelligencia nem helyettesítheti az embert: 60 százalékuk első sorban a humán erőforrás kiegészítésére és támogatására alkalmazná a technológiát.

Az előrejelzések szerint a következő időszakban jelentősen megnő a tudásmenedzsment értéke, ezzel párhuzamosan pedig a munkáltatói rugalmasság is fontosabbá válik.

A kutatás szerint a hosszú távon gondolkodó cégek a bizonytalanságra sokkal inkább lehetőségként, mintsem veszélyként tekintenek. Ezáltal képesek meghatározó, jövőformáló döntések meghozatalára. A jövőorientáltság szempontjából meghatározó lehet a cégek javadalmazáshoz való hozzáállása. A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a vállalatok többségénél folyamatosan téma a javadalmazási stratégia átalakítása (56% foglalkozott ezzel az elmúlt 3 évben, és 64% a közeljövőben tervezi), a többség mégis bizonytalan abban, hogy miként alakítsa át a rendszerét. A trendek arra figyelmeztetnek, hogy ezen a téren is innovációra és transzparens, értékalapú változásra van szükség.

A munkaerő-menedzsment is más stratégiákat igényel: a felmérés kitöltőinek 97 százaléka nyilatkozott úgy, hogy több és más információra lenne szüksége a munkaerővel

kapcsolatban. Ehhez képest csak 11 százalék mondta azt, hogy képes valós idejű, megbízható adatokat szolgáltatni.³⁸⁵

Végül szeretném felhívni a figyelmet egy érdekességre, azaz arra, hogy a mesterséges intelligencia rohamos fejlődése egyebek mellett azt a kérdést veti fel, hogy mennyire lehet az embertől független a művészet? Ha eljutunk arra a fejlettségi szintre, amikor a gép már önállóan hoz létre műveket, akkor – az állatok által létrehozott művekhez hasonlóan – beleütközünk a szerzőség kérdésébe és a művön esetlegesen fennálló jogok problematikájába. Gyanítható, hogy itt is a közkinccs alá sorolás lesz az első opció, mindaddig, amíg meg nem születik a személyiséggel és tudattal rendelkező mesterséges intelligencia. Az a dilemma mindenestre mára eldőlt, hogy művészet-e, amit a robot vagy a számítógép segítségével ember alkot.

Ennek a fejezetnek a végén megállapíthatjuk, hogy a mesterséges intelligencia csak az ember alkotótársa lehet, és nem helyettesítője, hiszen az igazi művészet mindig mondani akar valamit az alkotót körülvevő világról, érzelmeket, érzéseket, félelmeket fejez ki, és ebben a képességben a mesterséges intelligencia elmarad az embertől. Ez az állítás a csak képzőművészet területén állja meg a helyét; a zeneipar ennél előbb jár: léteznek olyan alkalmazások, amelyek egy része már emberi közreműködés nélkül is képes egy megadott stílusban vagy meghatározott szerző vagy zenekar műveinek „meghallgatása” alapján komplett műveket komponálni.

A mesterséges intelligencia ilyen fokú és mértékű használata egyre inkább felveti a kérdést: mennyire lehet az embertől függetlenül előállítani a művészetet? Ha eljutunk arra a szintre, amikor a gép már önállóan hoz létre műveket, akkor – az állatok által létrehozott művekhez hasonlóan – beleütközhetünk a szerzőség kérdésébe és a művön esetlegesen fennálló jogok problematikájába. Lehet, hogy itt is a közkinccs alá sorolás lesz a jogászok megoldási javaslata, hacsak nem lesz bizonyítható és igazolható a mesterséges intelligencia személyiséggel és/vagy tudattal való rendelkezése. De ez utóbbi már a jövő kérdése.³⁸⁶

³⁸⁵Deloitte: Globális Humán Erőforrás Trendek – 2020 <https://www2.deloitte.com/hu/hu/pages/emberi-eroforras/articles/global-human-capital-trends.html> (Letöltés dátuma: 2023.07.14.)

³⁸⁶Kiss Z. K. – Kiss D. B.: *A vizuális művészetek és a jog (1. A képzőművészet szabályozása)*. 111-112. Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság, Médiatudományi Intézet, 2019.

XII.6. A digitális állampolgárság mint a digitalizáció új forradalma

A digitális állampolgárság egy izgalmas új lehetőség, amely forradalmasíthatja az állami ügyintézést és a mindennapi életünket. A Digitális Állampolgárság Program (DÁP) célja, hogy egyszerűbbé, gyorsabbá és kényelmesebbé tegye az állampolgárok számára a hivatalos ügyek intézését.³⁸⁷

Nézzük, akkor hogy a digitális állampolgárság milyen előnyökkel jár:

1. Egyszerűség és kényelem: Az állampolgárok egy helyen, egy alkalmazáson keresztül intézhetik ügyeiket, anélkül, hogy különböző hivatalokat kellene felkeresniük.
2. Gyors ügyintézés: Az elektronikus aláírás és a digitális dokumentumkezelés révén a hivatalos ügyek gyorsabban és hatékonyabban intézhetők.
3. Biztonság: A biometrikus azonosítás és a digitális aláírás biztosítja az adatok védelmét és hitelességét.
4. Elérhetőség: Az alkalmazás segítségével az állampolgárok bárhol, bármikor hozzáférhetnek a szükséges szolgáltatásokhoz.³⁸⁸

Ezután azt szeretném kifejtetni, hogy milyen szolgáltatások lesznek elérhetők a DÁP-ban:

1. Személyazonosság igazolása: Az alkalmazásban lévő QR-kóddal igazolhatjuk magunkat rendőri ellenőrzésnél vagy más hivatalos helyzetekben.
2. Adatok kezelése: Egy helyen megtalálhatók lesznek a személyes adatok, okmányok és gépjármű adatok, amelyeket könnyen megoszthatunk például a munkahelyünkkel.
3. Digitális aláírás: Nem kell többé kinyomtatni és kézzel aláírni a szerződések és hivatalos dokumentumokat, digitális aláírással hitelesíthetjük őket.
4. Erkölcsei bizonyítvány: Egy gombnyomással igényelhetünk digitális erkölcsi bizonyítványt.
5. Időpontfoglalás: Könnyedén foglalhatunk időpontot a kormányablakokba.³⁸⁹

A jövőbeli tervekkel kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a program folyamatosan

³⁸⁷ Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

³⁸⁸ Digitális Állampolgárság Program: Szintet lép az elektronikus ügyintézés. Ismerd meg a Digitális Állampolgárság Programot! 2024. <https://dap.gov.hu/program> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

³⁸⁹ Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

bővül, és a jövőben további szolgáltatások is elérhetőek lesznek, mint például a QR-kódos bejelentkezés piaci szolgáltatóknál, elektronikus aláírás piaci szolgáltatóknál, valamint az ePosta és eDokumentumkezelés.³⁹⁰

Én mint kormányhivatalban dolgozó a Digitális Állampolgársággal kapcsolatban azt tudom elmondani, hogy már jogszabály³⁹¹ van hozzá ugyan, de a gyakorlatban még nem tudjuk hogyan fog működni, elvileg sok minden elérhető lesz, a személyi igazolvány kártyát, lakcímkártyát, adó- és Taj kártyákat és szolgáltatásait is kiváltja (2024 szeptemberében írtam ezt).

A 2023. évi CIII. törvény a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól jogszabály 2024. szeptember 2-án lépett hatályba.

A Bevezető rendelkezésekben a törvény céljáról a jogszabály a következőket mondja:

„1.§ E törvény célja a digitális állampolgárság létrehozása, ennek keretében, hogy felhasználóbarát alapokra helyezze a digitális térben történő ügyintézés és szolgáltatások nyújtását. E törvény az egyszerű, kényelmes és hatékony szolgáltatásnyújtás megteremtése érdekében biztosítja a digitális térben

a) az egységes alapokon működő, széles körű digitális szolgáltatások – különösen azonosítás és aláírás, biztonságos elektronikus kommunikáció és dokumentumkezelés, a szolgáltatásokhoz kapcsolódó online fizetési rendszer – igénybevételenek lehetőségét,

b) az állam által a társadalom számára nyújtott szolgáltatások optimalizálását és digitalizációját,

c) a mobiltelefonon és egyéb hordozható, digitális adatkapcsolat létesítésére alkalmas eszközön történő ügyintézés elsődlegességét,

d) a digitális szolgáltatás nyújtására kötelezett vagy azt vállaló szervezeteknél történő digitális ügyintézés egységes kereteit,

e) az állami nyilvántartásokban rendelkezésre álló adatoknak a közszolgáltatások színvonalának emelése érdekében történő felhasználását és az állami szervek közötti együttműködését, valamint

f) a magánjogi jogviszonyok digitalizációját.”

³⁹⁰ Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

³⁹¹ 2023. évi CIII. törvény a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól <https://njt.hu/jogszabaly/2023-103-00-00> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

A 2023. évi CIII. törvény a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól célja a digitális állampolgárság létrehozása, amelynek keretében a digitális térben történő ügyintézés és szolgáltatásnyújtást felhasználóbarát alapokra helyezi. Az alábbiakban részletezem a törvény főbb pontjait és levonom a következtetéseket:

A törvény főbb pontjai

1. **Egységes digitális szolgáltatások:** A törvény biztosítja az egységes alapokon működő, széles körű digitális szolgáltatások igénybevételének lehetőségét. Ide tartozik az azonosítás és aláírás, biztonságos elektronikus kommunikáció és dokumentumkezelés, valamint az online fizetési rendszer.
2. **Szolgáltatások optimalizálása és digitalizációja:** Az állam által nyújtott szolgáltatások optimalizálása és digitalizációja a cél, hogy ezek egyszerűbbek és hatékonyabbak legyenek.
3. **Mobil eszközök elsődlegessége:** A törvény előnyben részesíti a mobiltelefonon és egyéb hordozható eszközön történő ügyintézés, mivel ezek széles körben elérhetők és kényelmesek.
4. **Egységes keretek:** A digitális szolgáltatás nyújtására kötelezett vagy azt vállaló szervezeteknél egységes kereteket biztosít a digitális ügyintézéshez.
5. **Adatok felhasználása és együttműködés:** Az állami nyilvántartásokban rendelkezésre álló adatokat felhasználják a közszolgáltatások színvonalának emelése érdekében, és elősegítik az állami szervek közötti együttműködést.
6. **Magánjogi jogviszonyok digitalizációja:** A törvény támogatja a magánjogi jogviszonyok digitalizációját is, hogy ezek is egyszerűbbek és hatékonyabbak legyenek.

A fentiek alapján az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

- **Felhasználóbarát ügyintézés:** A törvény célja, hogy az állampolgárok számára egyszerűbbé és kényelmesebbé tegye az ügyintézés a digitális térben. Ez különösen fontos a mai, gyorsan digitalizálódó világban.
- **Hatékonyság és gyorsaság:** Az egységes digitális szolgáltatások és az online fizetési rendszerek bevezetése jelentősen növeli az ügyintézés hatékonyságát és gyorsaságát.
- **Mobil eszközök használata:** A mobiltelefonok és egyéb hordozható eszközök elsődlegessége azt jelenti, hogy az állampolgárok bárhol, bármikor intézhetik ügyeiket, ami nagyban növeli a kényelmet.

- Adatbiztonság és együttműködés: Az állami nyilvántartásokban rendelkezésre álló adatok felhasználása és az állami szervek közötti együttműködés javítja a közszolgáltatások színvonalát és biztonságát.
- Digitalizáció előnyei: A magánjogi jogviszonyok digitalizációja is hozzájárul ahhoz, hogy a mindennapi ügyintézés egyszerűbb és hatékonyabb legyen.

Összességében a törvény célja, hogy a digitális állampolgárság révén az állampolgárok számára egyszerűbbé, gyorsabbá és kényelmesebbé tegye az ügyintézés és a szolgáltatások igénybevételét.³⁹²

Mivel még a jelenlegi rendszer, azaz a digitális állampolgárság gyakorlati megvalósítása még kiforratlan (2024 szeptember elején írom ezeket a sorokat), ezért fontosnak tartom, hogy ebben a fejezetben kitérjek a digitális állampolgárság hazai modelljére.

2013 őszén az ELTE PPK ITOK kutatócsoportja kidolgozta a digitális állampolgárság hazai modelljét, amelyet nemzetközi (Ohler, 2010³⁹³; Ribble, 2011³⁹⁴) és magyar szakirodalomra (Ollé, 2011³⁹⁵) alapozva hoztak létre (Ollé és mtsai, 2014³⁹⁶). Az elméleti modell megalkotását egy nagymintás empirikus vizsgálat követte, amelynek egyik fő célcsoportja a 10-18 éves diákok voltak.³⁹⁷

A digitális állampolgárság fogalma és különböző megközelítései azért alakultak ki, mert egyre több ember használ digitális eszközöket egyre gyakrabban. Az online eszközhasználat olyan mértékben megnövekedett, hogy már szorosan összefonódik a mindennapi, offline tevékenységeinkkel. Ennek eredményeként felmerült az igény arra, hogy az online térben is minőségi módon használjuk ezeket az eszközöket. A digitális állampolgárság fogalma így társadalmi elvárásként jelent meg, amely szerint az online tevékenységeink legyenek értékesek és konstruktívak, és ne csak az egyén, hanem a közösség számára is hasznosak.

³⁹² Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

³⁹³ Ohler, J. B.: *Digital Community, Digital Citizen*. Corwin, London, United Kingdom.2010.

³⁹⁴ Ribble, M.: *Digital Citizenship in Schools. Second Edition*. International Society for Technology in Education. Eugene, Oregon, Washington, D.C, 2011.

³⁹⁵ Ollé János: A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei. In: *Oktatás-Informatika*. 2011/3-4. sz.

³⁹⁶ Ollé János, Lévai Dóra, Domonkos Katalin, Szabó Orsolya, Papp-Danka Adrienn, Czirfusz Dóri, Habók Lilla, Tóth Renáta, Takács Anita és Dobó István: *Digitális állampolgárság az információs társadalomban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

³⁹⁷ Papp-Danka Adrienn: A digitális állampolgárság mint kompetenciarendszer. *HU ISSN 2061-179X*, 40. https://www.eltereader.hu/media/2014/06/Okt_inf_DNK_READER.pdf#page=40 (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

A digitális állampolgárság fogalmát a szakirodalom három különböző megközelítésben tárgyalja. Az első a szociológiai megközelítés, amely az internetet és az online lehetőségeket a hagyományos állampolgári tevékenységek kiterjesztéseként értelmezi az online térben³⁹⁸

A második megközelítés az aktív online tevékenységre épít, és hangsúlyozza, hogy az online és offline világot integrálni kell, elkerülve a kettős világ kialakulását az emberek tevékenységeiben. Ez az irányzat azt is kiemeli, hogy a digitális állampolgár tevékenységeinek nemcsak egyéni célokat kell szolgálniuk, hanem a közösség számára is értéket kell közvetíteniük³⁹⁹

Végül, a harmadik megközelítés a kompetenciaalapú szemlélet, amely a legátfogóbb és legszélesebb körben értelmezett digitális állampolgárság fogalmával dolgozik.⁴⁰⁰ Ez a megközelítés különösen fontos az oktatási és iskolai környezetben, ezért döntöttek úgy, hogy a 2013-as magyar digitális állampolgársági modell kidolgozásához ezt alkalmazzák.⁴⁰¹

A digitális állampolgárság 2013-as hazai modelljének kidolgozásakor újraértelmezték a Ribble-féle modellt⁴⁰², és létrehoztuk saját kompetenciarendszerünket, amely három csoportba sorolva összesen tíz kompetenciaterületet foglal magában:

I. Kommunikáció és eszközhasználat:

1. digitális kommunikáció
2. digitális hozzáférés
3. digitális eszközhasználat.

II. Tevékenység és viselkedés (Digitális mentálhigiéne):

4. digitális egészség
5. digitális-énmegjelenés
6. digitális együttélés

III. Értékteremtés és produktivitás:

7. értékteremtés
8. produktivitás
9. időgazdálkodás

³⁹⁸ Ollé János: A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei. In: Oktatás-Informatika. 2011/3-4. sz.

³⁹⁹ Ohler, J. B.: i.m.

⁴⁰⁰ Ribble, M.: i.m.

⁴⁰¹ Papp-Danka Adrienn, i.m., 41.

⁴⁰² Ribble, M., i.m.

A digitális állampolgárság 2013-as kutatása online kérdőíves módszerrel zajlott, amely során a 10 kompetenciaterületet lefedő kérdések három külön részkérdőívben szerepeltek. A felmérés három célcsoportot érintett: tanárokat, diákokat és felnőtteket (nem tanárokat). Összesen 2081 fő vett részt a kutatásban, amely önkéntes alapon történt. Az elért célcsoportok nem reprezentatív mintát adtak, hanem véletlenszerűen kiválasztott mintaként kezelhetők. A kérdőívek kitöltésére 2013 őszén került sor, és a résztvevőknek egy hónap állt rendelkezésükre az online kérdőívek kitöltésére.⁴⁰⁴

Papp-Danka Adrienn és munkatársai 2013-as kutatásában a digitális hozzáférés arányait jónak értékelték, de nem szabad elfelejteni a minta korlátait, és azt, hogy a hozzáférés mértéke nem mindenhol ilyen kedvező. Akár az elsődleges, akár a másodlagos digitális egyenlőtlenségekre gondolunk, mindig figyelembe kell vennünk, hogy a hozzáférés kinek és miben jelent akadályt vagy hátrányt.⁴⁰⁵

A fent említett kutatás szorosan kapcsolódik a Digitális Állampolgárság Programhoz (DÁP), amelyet ennek a fejezetnek az elején röviden ismertetem. Íme néhány fő pont:

1. Digitális állampolgárság modellje: A kutatás az ELTE PPK ITOK által kidolgozott digitális állampolgárság hazai modelljére épül, amely Ribble 9 területre osztott kompetenciarendszerét veszi alapul.
2. Empirikus vizsgálat: A kutatás nagymintás empirikus vizsgálatot végzett, amely a 10-18 éves tanulói mintára fókuszált, és a digitális kommunikáció, hozzáférés, eszközhasználat és tartalommenedzsment kompetenciáit mérte fel.
3. Tanulási sajátosságok: A kutatás célja, hogy a tanulók digitális kompetenciáit és tanulási sajátosságait feltérképezze, és ezek alapján fejlesztési javaslatokat tegyen a pedagógusok és az oktatási rendszer számára.⁴⁰⁶

⁴⁰³ Papp-Danka Adrienn, i.m., 41.

⁴⁰⁴ Papp-Danka Adrienn, i.m., 42.

⁴⁰⁵ Papp-Danka Adrienn, i.m., 42.

⁴⁰⁶ Papp-Danka Adrienn, i.m.

A 2013-as kutatás óta eltelt több mint tíz év, amikor 2024 szeptemberében hatályba lép(ett) a Digitális Állampolgárság Program (DÁP).

Az elmúlt tíz évben jelentős változások történtek, amelyek lehetővé tették a Digitális Állampolgárság Program (DÁP) 2024-es bevezetését. A 2013-as kutatás óta a technológiai fejlődés és a digitális eszközök elterjedése alapvetően átalakította a mindennapi életünket és az állami szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

Nézzük, hogy mi változott az elmúlt 10 évben:

1. Technológiai fejlődés: Az okostelefonok és a mobilalkalmazások elterjedése lehetővé tette, hogy az állampolgárok bárhol, bármikor hozzáférjenek a digitális szolgáltatásokhoz. A biometrikus azonosítás és a digitális aláírás technológiája is jelentősen fejlődött, növelve a biztonságot és a felhasználói élményt.⁴⁰⁷

2. Jogszabályi környezet: Az elmúlt években számos jogszabály született, amelyek támogatják a digitális szolgáltatások bevezetését és használatát. Az eIDAS 2 uniós rendelet például alapvetően rögzíti az önkéntes használatot és az egyedi, tartós azonosítót, amely érvényes a piaci és államigazgatásban egyaránt.⁴⁰⁸

3. Állami és piaci együttműködés: Az állami és piaci szolgáltatók közötti együttműködés erősödött, lehetővé téve, hogy az állampolgárok egyetlen alkalmazással intézhessék ügyeiket mindkét szektorban. Ez magában foglalja az állami nyilvántartásokban rendelkezésre álló adatok felhasználását és a közszolgáltatások színvonalának emelését.⁴⁰⁹

4. Felhasználói igények: Az állampolgárok egyre inkább igénylik a gyors, kényelmes és biztonságos digitális ügyintézés. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a digitális szolgáltatások iránti kereslet folyamatosan növekszik.⁴¹⁰

A fent említett változások és fejlesztések eredményeként 2024-ben már adottak a feltételek a Digitális Állampolgárság Program bevezetéséhez. A technológiai fejlődés, a jogszabályi környezet, az állami és piaci együttműködés, valamint a felhasználói igények mind hozzájárultak ahhoz, hogy a DÁP sikeresen elindulhasson, és az állampolgárok számára egyszerűbbé, gyorsabbá és kényelmesebbé tegye az ügyintézés.⁴¹¹

Miután ismertettem a digitális állampolgárságot, s annak elméleti hátterét, ennek

⁴⁰⁷ Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

⁴⁰⁸ Magyarország Kormánya: Forradalmi változások a következő két évben a digitális ügyintézésben. 2023. <https://kormany.hu/hirek/forradalmi-valtozasok-a-kovetkezo-ket-evben-a-digitalis-ugyintezesben> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

⁴⁰⁹ Uo.

⁴¹⁰ Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

⁴¹¹ Digitális Állampolgársági Program – 2024, Magyarország Kormánya, 2023.

a fejezetnek a végén azt szeretném kifejteni, hogy a Digitális Állampolgárság Program (DÁP) és az egyházi szervezetek állammal való kapcsolata között több ponton is találhatunk összefüggéseket, amelyek relevánsak lehetnek a disszertációm szempontjából. Íme néhány főbb kapcsolódási pont:

1. Közszolgáltatások és digitális hozzáférés

A DÁP célja, hogy az állampolgárok számára egyszerűbbé és kényelmesebbé tegye a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést digitális eszközökön keresztül⁴¹² Az egyházi szervezetek, mint a társadalom fontos építőkövei, szintén részesülhetnek ezekből a digitális szolgáltatásokból, például az adminisztratív ügyek intézésében, támogatások igénylésében vagy közösségi programok szervezésében.

2. Adatkezelés és biztonság

A DÁP keretében az állami nyilvántartásokban rendelkezésre álló adatokat felhasználják a közszolgáltatások színvonalának emelése érdekében⁴¹³ Az egyházi szervezetek számára is fontos az adatbiztonság és az adatkezelés hatékonysága, különösen a tagok és a közösségi programok adatai tekintetében. A digitális állampolgárság programja segíthet az egyházi szervezeteknek abban, hogy biztonságosan és hatékonyan kezeljék adataikat.

3. Közösségi szolgáltatások és együttműködés

A DÁP elősegíti az állami és piaci szolgáltatók közötti együttműködést⁴¹⁴. Az egyházi szervezetek gyakran működnek együtt az állammal különböző közösségi szolgáltatások nyújtásában, mint például szociális ellátás, oktatás vagy egészségügyi szolgáltatások. A digitális állampolgárság programja lehetőséget biztosít arra, hogy ezek az együttműködések hatékonyabbak és gördülékenyebbek legyenek.

4. Oktatás és kompetenciafejlesztés

A digitális állampolgárság programja hangsúlyt fektet a digitális kompetenciák fejlesztésére⁴¹⁵ Az egyházi szervezetek is részt vehetnek ezekben a programokban, különösen az ifjúsági és felnőttoktatás területén. A digitális kompetenciák fejlesztése hozzájárulhat ahhoz, hogy az egyházi közösségek tagjai is jobban eligazodjanak a digitális világban, és hatékonyabban vehessenek részt a közösségi életben.

⁴¹² Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

⁴¹³ Digitális Állampolgárság Program: Szintet lép az elektronikus ügyintézés. Ismerd meg a Digitális Állampolgárság Programot! 2024. <https://dap.gov.hu/program> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

⁴¹⁴ Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

⁴¹⁵ Digitális Állampolgárság Program: Szintet lép az elektronikus ügyintézés. Ismerd meg a Digitális Állampolgárság Programot! 2024. <https://dap.gov.hu/program> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

5. Társadalmi szerepvállalás és értékek közvetítése

Az egyházi szervezetek fontos szerepet játszanak a társadalmi értékek közvetítésében és a közösségek építésében. A digitális állampolgárság programja lehetőséget biztosít arra, hogy ezek az értékek és tevékenységek a digitális térben is megjelenjenek, és szélesebb körben elérhetővé váljanak.⁴¹⁶

Ezek a pontok jól illusztrálják, hogyan kapcsolódhat a Digitális Állampolgárság Program az egyházi szervezetek állammal való kapcsolatának témájához, és hogyan járulhat hozzá a társadalom építéséhez.

⁴¹⁶ Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

XIII. Összegzés, következtetés

Disszertációmban az egyházi szervezetek kapcsolatát mutattam be az állammal Magyarországon.

Fontosnak tartottam a fogalmakat is tisztázni, mint például azt, hogy mi az alkotmányos alapjogok rendszere. Ahogy láthattuk az alapjogok nélkülözhetetlenek, alapvetőnek minősülnek az ember, az állampolgár, az állampolgári és emberi közösségek szempontjából. S ilyen alapjog a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jog. Bemutattam azt, hogy a vallásszabadság azt jelenti, hogy bárki szabadon megválaszthatja azt, hogy milyen vallást szeretne gyakorolni, de jelenti a felekezetek szabad működésének, tevékenységének jogát is. Munkámban részletesen elemeztem azt, hogy a gondolat-, a lelkiismereti és vallásszabadság szabad és zavartalan gyakorlását az állam nem csak eltűri és elismeri, hanem annak gyakorlását előmozdítja, azáltal is, hogy - intézményvédelmi kötelezettsége folytán - törvényes védelemben is részesíti.

Disszertációmban röviden bemutattam vallásszabadság érvényesülését az állam-egyház viszonyában a XXI. században. Ismertettem, hogy négy modellt különböztethetünk meg: az államegyházat, a radikális elválasztást, a kapcsolódó modellt, valamint az együttműködés és elválasztás modelljét. Magyarországot a harmadik, a kapcsolódó modell jellemzi, amelynek a lényege a két intézmény, azaz az állam és egyház dinamikus együttműködése, a pozitív, támogató semlegesség, a népegyházakkal való együttműködés, az államegyháziság tagadása, valamint a lelki-ismereti és vallásszabadság szigorú védelme.

Munkámban részletesen elemeztem a magyar helyzetet. Magyarországon az egyházi intézményekkel kapcsolatos nehézségek elsősorban abból fakadnak, hogy biztosítani kell ezen intézmények valóban egyházi jellegét, ami a XXI. században különösen nehéz. Az államnak nem csak finanszírozni kell a közfeladatátvállalást, hanem legalább ilyen fontos, hogy olyan jogi környezetet biztosítson, melyben érvényesülhetnek azok a sajátosságok, melyek az egyházi intézményeket ténylegesen egyháziakká teszik.

Disszertációmban egy egész fejezetet szenteltem a vallási közösségek nyilvántartására Magyarországon. Magyarországon 2012. január 1-jétől a 2011. évi CCVI. törvény szabályozza a magyarországi egyházak jogállását. A vallási tevékenység Ehtv. által meghatározott szervezeti kerete a vallási közösség, amelynek két típusa az Országgyűlés által elismert egyház, mint bevett egyház (közjogi jogalany) (és a vallási tevékenységet végző szervezet (különös egyesületi formaként működő magánjogi

jogalany). Ahogy láthattuk az európai alkotmányos jogállami követelmények alapján, a bevett egyházi státusba történő besorolás szigorú tartalmi és eljárási szabályok megtartásával, egyetlen független központi bíróság – például a Kúria vagy az Alkotmánybíróság, esetleg a legfelsőbb közigazgatási bíróság – döntése által történik. Megállapíthatjuk, hogy míg korábban – azaz 2012 előtt – az egyház nyilvántartásba vételének eljárása az egyesületek nyilvántartásba vételi eljárásához hasonlított, 2012 óta az új eljárás inkább a nemzeti és etnikai kisebbségek elismerésének lehetőségére, vagy az 1947 előtti szabályozásban a bevett vallásfelekezetek „bevételi” eljárására emlékeztet.

Munkámban bemutattam a magyar egyházfinanszírozási modellt is. Az egyházak gazdálkodására vonatkozó szabályokat részben az Ehtv., részben pedig az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény (a továbbiakban: Eaf.tv.) tartalmazza. Ez utóbbit a Szentszékkal kötött Vatikáni Megállapodással egy időben fogadták el, amely megállapodás a Katolikus Egyház finanszírozási kérdéseit rendezte átfogó jelleggel, különös tekintettel a közfeladatok ellátására nyújtott állami támogatások szabályaira, illetve a volt egyházi ingatlanok helyzetére.

Disszertációmban bemutattam a közös ügyeket is az állam és egyház viszonyában. Az egyik ilyen közös ügy a vallásoktatás. A XXI. században kulcsfontosságú az egyházak és ezen belül is az egyházi oktatás szerepe. A közoktatásnak az ember jövőjét kell szem előtt tartania. S ez az egyházi tradicionális iskolarendszerben jobban benne van, mint egy másfajta iskolában. Röviden áttekintettem az egyházi iskolák történetét. Ahogy láthattuk a „rendszerváltó” parlament 1990-ben azt a megoldást választotta, hogy az egyházaknak rendszeres támogatást ad a költségvetésből, egyfelől a hitéleti tevékenységükhöz, másfelől intézményeik – köztük az iskoláik – fenntartásához, felújításához. Az éves „büdzsében” elkülönített egyházi keret felekezetek közötti felosztásáról a parlament évente határozott. A felosztás legfőbb szempontja az egyes felekezetek létszáma, társadalmi szerepe volt. Így egyértelműen a katolikus iskolák erősödtek meg. Egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a rendszerváltás óta napjainkig, főleg a második Orbán-kormány (2010-2014), a harmadik Orbán-kormány (2014-2018), a negyedik Orbán-kormány (2018-2022) és az ötödik Orbán-kormány (2022-) alatt egyre jobban nőtt és folyamatosan növekszik az egyházi iskolák száma. Az egyházi iskolák elsősorban az embert tartják szem előtt, hogy jó férj, jó feleség, jó apa, anya legyen azokból, akiket nevelnek. Az egyházi iskolákban a nevelés az ember egész fejlesztése, emberségének kibontakoztatása. Sajnos sok másfajta oktatási intézményben az iskola inkább oktató, mintsem egész embert formáló intézmény.

Ahhoz, hogy a köznevelési intézmény embert formáló legyen, ahhoz nagyobb hangsúlyt kell kapniuk a humán tantárgyaknak. A humán tárgyak erkölcsi tartalmukkal sok nevelési lehetőséget nyújtanak a jellem, az ízlés kialakulásához, az érzelmi neveléshez.

Munkámban bemutattam a humanitárius szervezetek együttműködését az egyházakkal. A rendszerváltozás, azaz 1989 után folyamatosan alakultak a humanitárius szervezetek Magyarországon. Ilyenek voltak az Ökumenikus Segélyszervezet, amely 1991-ben alakult; a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és a Baptista Szeretetszolgálat. Ismertetem, hogy a humanitárius segítségnyújtás szerepe az idők folyamán átalakult, ugyanis régebben a fegyveres konfliktusok, katasztrófák és más krízishelyzetek által érintett lakosság megsegítésére indultak segélyezési programok, addig manapság inkább a megelőzésen van a hangsúly.

Munkámban egy alfejezet erejéig foglalkoztam a keresztény társadalmi tanítással, amely áthatja a Katolikus Egyház humanitáriusi munkáját, de nemcsak a Katolikus Egyházét, hanem az összes többiét. A keresztény társadalmi tanításban a legfontosabb a szolidaritás-elve, amit mai kifejezéssel közösségi, vagy társadalmi elvnek is nevezhetnénk. Egyszerre tartalmazza az egyén és közösség kölcsönös felelősségét. Az egyháznak, Jézus példáját és parancsát követve, különös szeretettel kell gondoskodnia a szegényekről, a hátrányos helyzetbe kerültekről, az elnyomottakról. Ez a keresztény társadalmi tanítás egyik legfontosabb szempontja, amely az elmúlt száz évben egyre határozottabb és sürgetőbb parancsként jelentkezett. Bemutattam azt is, hogy Ferenc pápa tanításában kiemelkedő szerepet kapnak a szegények. Ferenc pápa jezsuita szerzetes volt, aki a Szent Ignáci lelkigyakorlatokban átélte azt, hogy hogyan szabadítsa fel az egyént, hogy teljesen Isten gondviselésére bízza magát.

Bemutattam a kormány és az egyház együttműködését az üldözött keresztényekért is. Magyarország eddig is kiemelt fontosságúnak tartotta az üldözött vallási közösségek érdeke melletti kiállást. Ezért egy önálló kormányzati egységet hozott létre, hogy segítse a keresztényeket, felhívja a nemzetközi közvélemény figyelmét a vallásuk miatt üldözöttek tarthatatlan helyzetére, valamint az ő megsegítésükre nemzetközi humanitárius akciókat koordináljon a külgazdasági és külügyminiszterrel együttműködve. Ezt a célt szolgálta az Üldözött Keresztények Megsegítéséért Felelős Helyettes Államtitkárság felállítása 2016. október 15-ével az Emberi Erőforrások Minisztériumán belül. Elmondhatjuk, hogy az üldözött keresztények megsegítését célzó magyar program az első és mind ez idáig egyedüli kormányzati kezdeményezés a világon.

Disszertációmban bemutattam a hajléktalanság társadalmi elfogadását is. El kell mondanunk, hogy a hajléktalanság társadalmi megítélése különböző. Egy biztos, hogy az a társadalom nem működhet jól, amely nem foglalkozik a nehéz helyzetben élőkkel, így a hajléktalansággal is. S véleményem szerint a törődés ott kezdődik, hogy megpróbálom megérteni a másikat. A hajléktalan emberek számára a cél általában a közvetlen túlélés, ezért a hosszabb távú célok kevésbé fontosak. A hajléktalanság társadalmi elfogadásában különösen kiemelt szerepük van az egyházaknak. Fontos, hogy a különböző egyházak és azoknak a szeretetszolgálatai, így a Baptista Szeretetszolgálat segítsenek a hajléktalanságnak, gondolok itt egy egyszerű ételosztásra. A hajléktalanság kezelését illetően fontosnak tartom, hogy a hajléktalan emberek emberhez méltó életkörülmények között éljenek, legyen hol megszállniuk, és erre az államnak kell törekednie, illetve az egyházak segíthetnek ebben is.

Munkámban ismertettem a rendészet, a katonaság és az egyház munkájának összefüggéseit. Fontos, hogy az egyház segítse a rendőrség munkáját, ezt pedig a legjobban úgy tudja megtenni, hogy támogassa a rendőröket a krízishelyzetekben. A rendőrök szükségét érzik, hogy a vallási életüket meg tudják élni a rendőri szolgálat során. Ezért fontos, hogy az egyház, azon belül is a papok gondoskodjanak a rendőrök lelkipásztori ellátásukról. Az egyházi törvény (Ehtv.) kimondja a katonák szabad vallásgyakorlását. Munkámban azt is bemutattam, hogy a tábori lelkészi szolgálat egyik fontos feladata, hogy tudatosítsa a katonákban azt a tényt, hogy bátran vállalják vallási elkötelezettségüket és hovatartozásukat kollégáik előtt azzal is, hogy részt vesznek a lelkipásztori szolgálat által szervezett szentmiséken, istentiszteleteken, illetve imaalkalmakon. A magyarországi rendőr/körzeti megbízott bemutatásáról, feladatairól és az egyházakkal való együttműködéséről írtam. Különösen fontos ez a téma az egyházi intézmények (templomok és más épületek), illetve a humán, azaz az emberi védelem kapcsán. Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a vallás jelenléte a társadalomban, jelen esetünkben a körzeti megbízottaknál egyértelműen pozitív hatást vált ki. Ennek következtében az egyháznak minél nagyobb szerepet kell adni a körzeti megbízottaknál, mert mindenkinek, így az államnak is az a célja, hogy lelkileg erős körzeti megbízottak szolgáljanak és védjenek minket, és ezt vallás nélkül nem lehet elérni. Elengedhetetlen tehát a körzeti megbízottak lelki gondozása is.

Disszertációmban egy fejezet erejéig ismertettem az egyházi protokollt is. Mint ahogy láttuk az egyházprotokoll magában foglalja a különböző egyházak és vallási közösségek

protokoll- és liturgiaszokásainak, szabályainak megismertetését: legjelentősebb hagyományait az imádkozás, étkezési szokások, öltözet, megszólítás, egyházi rangok, szimbólumok, és vallási ünnepek kapcsán

Munkámban bemutattam a szociális törvényt és az egyház szociális szolgálatokban történő alkalmazását. Személyes tapasztalat, hogy a kórus - missziós szolgálattal rendszeresen járunk a Budapest Terézvárosi Családsegítő intézményeibe, a Családok Átmeneti Otthonába, a Hajléktalan óvodákba, iskolákba, a hajléktalan szállókra, idősek otthonába, további intézményekbe, anyagi és lelki támogatást nyújtunk a hajléktalan családoknak, gyerekeknek. Gyülekezetem zenei osztályvezetőként rendszeresen szervezek jótékonyági koncerteket, a koncert bevételét beteg gyermekek gyógyítására, árva gyermekek segítésére, krízis helyzetbe jutottak támogatására fordítjuk. Ismertettem azt is, hogy az ADRA szervezettel is együttműködünk, a háborús területeken, a földrengés sújtotta területeken ott vagyunk.

Disszertációmban felhívtam a figyelmet arra, hogy a családnak milyen kiemelkedő szerepe van a mai világban. A keresztény családban a megváltás rendje szerint az élet valamennyi természetes adottságai mind megmaradnak, ugyanakkor új értéket is nyernek. A család a társadalom emberibb tételének leghatásosabb, leghasznosabb eszköze. A család révén nyeri el az egész társadalom igazi személyes jellegét. Egy alfejezet erejéig kitértem az egyházak szerepére a lelkigondozásban. Mihalec Gábor tanulmánya alapján bemutattam az Érzelmekre fókuszáló párterápiát, mert az érzelmekre fókuszáló párterápia (EFT) elemei beépíthetők a lelkigondozásba. A lelkigondozásban kulcsszerepet tölt be a házassággondozás. Az Istennek tetsző és őt szolgáló házasság létrejöttét, fenntartását és nem utolsó sorban persze megélését a házassággondozás, mint a lelkigondozás egy speciális formája nagyban elősegítheti. Az EFT nagyon sokat segít a pároknak abban, hogy kibéküljenek egymással és ne kerüljön sor a válásra. Bemutattam a család szabályozását a magyar törvényekben. Amint láttuk a házasságot alkotmányos rendünk és a családjog alapelve erőteljesebb jogi védelemben részesíti, mint az egyéb együttélési formákat, például a bejegyzett élettársi kapcsolatot. Fontos, hogy a házasság védelmének elvén belül helyezhető el a párválasztás szabadságának elve és a házasságkötés önkéntességének elve. Ezen elvek hosszú történelmi fejlődés eredményei; kifejezik a nők egyenjogúságát, és azt, hogy a házasságkötés kölcsönös, befolyásmentes érzelmeken alapuló szabad akarat-elhatározás következménye. A társadalom reprodukciója csak a gyermekek születésével teljesül. A gyermekek születéséhez és létéhez a családjogban az úgynevezett gyermekjogok kapcsolódnak, amelyeket a Ptk. Negyedik Könyve Alapelvként konstituál.

Egy fejezet erejéig foglalkoztam a gyermekvédelmi törvénnyel is, mert a gyermekekben rejlik a társadalom jövője. A szülők és gyermekek közötti jogviszony alapja az, hogy a gyermek önmagáról gondoskodni nem tud, gondozásra, nevelésre szorul. Magyarországon a gyermeki jogok legbővebb katalógusát a Gyvt., azaz 1997. évi XXXI. Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény rögzíti, amelyben a jogok két csoportra oszthatók. Az egyik csoportba azok az alkotmányos alapjogok (*például a szabad véleménynyilvánításhoz fűződő jog*) tartoznak, amelyek minden gyermeket megilletnek, míg a másik csoportot azok a jogok alkotják, amelyek a gyermekvédelmi rendszerbe bekerült gyermekekre vonatkoznak. A Gyermekvédelmi törvény alapelveinek és céljainak alapját az 1989-ben elfogadott Gyermekjogi Egyezmény képezi.

Disszertációm utolsó fejezetében az online államot, online egyházat, online közigazgatást mint a Covid jótékony hozományát elemeztem. Az online állam kihívásai kapcsán fontos megemlíteni a felhő alapú szolgáltatást, illetve az ehhez kapcsolódó adatvédelmi problémákat, amelyekkel részletesen fogok foglalkozni jelen írásomban. Egy-egy fejezet erejéig foglalkoztam az ASP rendszerrel és a Poszeidonnal, és hogy az önkormányzatoknál hogyan alakították ki azokat. Ahogy láttuk a 2020-as koronavírus hatására az egyházakban kétirányú munka indult el különös intenzitással: egyrészt az online megjelenés megszervezése, másrészt a digitális technológia biztosította lehetőségekre való teológiai reflexiók kimunkálása. Összefoglalóul elmondhatjuk, hogy a korábban offline működő egyházak számára lehetővé, sőt bizonyos értelemben kényszerűséggé is vált, hogy online felületen is megjelenjenek. Ez többnyire az offline szertartások online közvetítését jelentette, amibe sok kisebb plébánia is bekapcsolódott. A szertartások streamelése mellett a vallási közösségek, csoportok is kiterjesztették működésüket az online felületekre. Megjelentek digitális imaszobák, támogatói beszélgetések, s virtuális kávézók is. Egy alfejezet erejéig kitértem a kiberbűnözésre és a gyermekek veszélyeztetésére. Amint disszertáciomban láthattuk a kiberbűnözés egy összetett problémakört foglal magában, mellyel szemben többlépcsős stratégiának az alkalmazása vált indokolttá. Ebben kiemelt jelentősége van elsődlegesen a prevenciónak, különösen a felhasználókhoz igazított oktatásnak, ismeretterjesztésnek, mert még mindig az ember a leggyengébb láncszem a kiberbiztonság szempontjából. Fontos a harmonizált, egységes nemzetközi szabályozás megteremtése mind büntető anyagi, mind eljárásjogi tekintetben. Munkámban foglalkoztam a mesterséges intelligenciával is. Napjainkban az automatizációk a robotizációk és a mesterséges intelligenciák korát éljük. Robbanásszerű változások várhatóak a következő években a munkahelyeken; a digitalizáció és a mesterséges

intelligencia jelentősen át fogja alakítani a munkaerőpiacot. Szakmák sora tűnik el vagy alakul át. Viszont a művészetekben más a helyzet, ugyanis a mesterséges intelligencia csak az ember alkotótársa lehet, és nem helyettesítője, hiszen az igazi művészet mindig mondani akar valamit az alkotót körülvevő világról, érzelmeket, érzéseket, félelmeket fejez ki, és ebben a képességben a mesterséges intelligencia elmarad az embertől. Egy alfejezetet szenteltem a Digitális Állampolgárság Programnak. A digitális állampolgárság és az egyházi szervezetek állammal való kapcsolatának összefüggéseit vizsgáltam, különös tekintettel a közszolgáltatásokhoz való digitális hozzáférésre, az adatkezelés biztonságára, valamint az együttműködés, oktatás és társadalmi szerepvállalás területeire.

Munkámban az alábbiak voltak a **hipotézisek**:

1. Állam és egyház viszonya vonatkozásában nincs egységes európai modell.
2. Az egyházak egyenjogúsága nem jelent esélyegyenlőséget, hiszen az állam nem illetékes a felekezeti viszonyok és arányok kérdésében: alkotmányosan nem törekedhet arra, hogy ezeket átrendezze.
3. Az államnak nemcsak tartózkodnia kell a vallásszabadság alapvető jogainak megsértésétől, hanem az intézményvédelmi kötelezettség keretében tevőleges feladatai is vannak, hogy e jog ténylegesen érvényesülhessen.
4. Az államnak olyan jogi környezetet kell biztosítania, melyben érvényesülhetnek azok a sajátosságok, melyek az egyházi intézményeket ténylegesen egyháziakká teszik.
5. A szólásszabadság szorosan összefügg a vallásszabadsággal és a társadalmi berendezkedéssel és nem immunis ezek változásaira.
6. A 2020-as koronavírus hatására az egyházakban kétirányú munka indult el különös intenzitással: egyrészt az online megjelenés megszervezése, másrészt a digitális technológia biztosította lehetőségekre való teológiai reflexiók kimunkálása.

Első hipotézisemről megállapíthatjuk, hogy helytálló, ugyanis európai államok sokfélesége, eltérő történelmi hagyományai lehetetlenné teszik, hogy az államok egységes módon rendezzék a kérdést, azaz az állam és egyház viszonyát. Ahogy láthattuk az állam és egyház elválasztásának különböző modelljei vannak. Nevezetesen négy modellt különböztethetünk meg: az államegyházat, a radikális elválasztást, a kapcsolódó modellt, valamint az együttműködés és elválasztás modelljét, ahogy azt disszertációmban is láthattuk.

Második hipotézisemről is elmondhatjuk, hogy beigazolódott, ugyanis az egyházak társadalmi szerepében rejlő különbségeket veheti figyelembe az állam, illetve a jogalkotó, például a hitelvi különbségeket nem, míg például az oktatásügyben való

szerepvállalásukat igen. A semleges állam nem illetékes a különböző vallások és egyházak közötti különbségtételre, különösen nem hittételeik alapján. A vallásszabadság mértékében és az ehhez kapcsolódó jogok tekintetében az állam semmiképpen sem tehet különbséget.

Harmadik hipotézisemről is megállapíthatjuk, hogy helytálló, ugyanis az államnak nemcsak tartózkodnia kell a vallásszabadság alapvető jogainak megsértésétől, hanem az intézményvédelmi kötelezettség keretében tevőleges feladatai is vannak, hogy a jog ténylegesen érvényesülhessen. E kötelezettsége keretében az állam szabályozási tevékenységet folytat: a szabályozás keretében jogilag meghatározott kompromisszumokat hoz létre a különböző élethelyzetekre, melyekben a vallás szabad gyakorlása valamilyen oknál fogva megnehezül, valamint megfelelő feltételeket alakít ki arra, hogy az egyházak ténylegesen és a vallási közösségek működésére megfelelő jogi feltételeket biztosít. Másrészt az állam bizonyos anyagi felelősséggel is tartozik azért, hogy az egyházak tényleges működőképessége biztosított legyen és így a szabad vallásgyakorlásra lehetőséget tudjanak teremteni. Harmadrészt az állam a vallásszabadság ellen irányuló legszélsőségesebb külső támadásokkal szemben szankciók kilátásba helyezésével és érvényesítésével is fellép.

Negyedik hipotézisemről is elmondható, hogy beigazolódott, ugyanis a jövőben az egyházi intézményekkel kapcsolatos nehézségek elsősorban abból fognak fakadni, hogy biztosítani kell ezen intézmények valóban egyházi jellegét, ami a XXI. században különösen nehéz. Az államnak nem csak finanszírozni kell a közfeladatátvállalást, hanem legalább ilyen fontos, hogy olyan jogi környezetet biztosítson, melyben érvényesülhetnek azok a sajátosságok, melyek az egyházi intézményeket ténylegesen egyháziakká teszik. Az állam alkotmányos feladata a jogi környezet olyan alakítása, melyben az egyházi intézmények – köztük a közfeladatokat átvállaló intézmények, például az egyházi iskoláknak – elkötelezett jellegüket megőrizhetik.

Ötödik hipotézisem meglátásom szerint alapvető tény, hiszen amikor a saját közlési szabadságunkat vonják meg tőlünk az ellehetetlenítheti olyan gondolat és eszmerendszerek, hitek közvetítését, amely alapvető. Ez olyan belső nézetből fakadó meggyőződés, amely a szólásszabadság mindenek feletti elkötelezettjeként szükségesnek látom kifejezni. Az is belátható, hogy minden nagyobb léptékű alapberendezkedésben történt változás ezt egyértelműen befolyásolja a társadalomban. Visszatekintve látható, hogy voltak bizonyos időszakok, amikor az „istenkáromlás” büntetőjogi következményt vonhatott maga után. Különösebb kutatás elvégzése nélkül is fellelhetjük a fenti fogalom

általános megítélés szerinti változását, hiszen hol van már a hétköznapiakban jelen az *“Isten nevét hiába szádra ne vedd!”* parancsolat amelyet magukat kereszténynek valló tömegek sértenek naponta több alkalommal. Napjainkban is látható, hogy ez a két téma olyan szenvedélyt, vitát tud kiváltani amely akár véres agresszióban testesült meg, ezekre igencsak közelmúltban több példát is átélhattunk.

Hatodik hipotézisemről elmondhatjuk, hogy helytálló, azaz a 2020-as koronavírus hatására az egyházakban kétirányú munka indult el különös intenzitással: egyrészt az online megjelenés megszervezése, másrészt a digitális technológia biztosította lehetőségekre való teológiai reflexiók kimunkálása. A járvány magyarországi kezdetekor, 2020 márciusában kezdődött meg a nyilvános hitélet átszervezése a hálózatra. A digitális átállás első hullámában az offline színterekről a digitális online felületre került át ugyanaz a vallásos cselekmény, ceremónia, rítus. Viszont nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a történelmi egyházak álláspontja szerint a valós és a közvetített helyzet semmiképp nem azonos, nem egyenértékű, és nem cserélhető fel egymással. A katolikus egyház rendelkezései szerint lehet közvetíteni a misét, ám a szentmisén való testi jelenlétet nem pótolja a képernyőszenmise.

Az egyházak, a vallási közösségek célja az volt, hogy vizuálisan minél inkább az azonosságot, az azonos élményt hangsúlyozzák

Kutatási kérdések:

1. A vallásszabadság érvényesülésének feltételrendszerében, az állam-egyház viszonyban a stabilitás jelei mellett az elmúlt években milyen lényeges változások következtek be?
2. Mi az alapja az állam és egyházak közötti kiegyensúlyozott együttműködésnek?
3. Az egyházi jogalanyok állhatnak-e partneri viszonyban az állammal?
4. A magyar egyházi szabályozás milyen nemzetközi gyakorlatot követ?
5. A szólásszabadság csorbítása szükséges a vallásszabadság érdekében?

Első kutatási kérdésemre adott válaszban elmondhatjuk, hogy az elmúlt közel két évtized újdonsága az, hogy a nyugati világban is egyre jobban tudatosul a vallási kérdések súlya, civilizációt és kultúrát meghatározó hatása: a globalizált világot nem az elvallástalanodás jellemzi. Talán a legfontosabb az, hogy ha bár az állam és egyház különváltan működik és az egyházak önállóak, de az állam együttműködik a közösségi célok érdekében az egyházakkal, ahogy azt az Alaptörvényünk is rögzíti (lásd: Alaptörvény VII. cikk). Ugyanis amikor az egyházak közfeladatokat vállalnak át (oktatás,

egészségügyi vagy szociális ellátás), akkor nem valamiféle, megtúrt, kisegítő szereplők, hanem igenis együttműködők az állammal és az államnak alkotmányos kötelezettsége, hogy a közjó érdekében együttműködjön az egyházakkal.

Második kutatási kérdésemre azt válaszolhatjuk, hogy a két intézmény, azaz az állam és az egyház kapcsolata a felek kölcsönös autonómiájának elismerésén alapuló szerződéses szabályozáson nyugszik. A szerződő felek meghatározzák az együttműködés formáit és tartalmát, a két fél egyenrangú partner. Erre szolgál Magyarországon az Alaptörvényben is rögzített együttműködési megállapodás

Harmadik kutatási kérdésemre adott válaszban elmondhatjuk, hogy az egyházi jogalanyok állhatnak partneri viszonyban az állammal. Ahogy munkámban bemutattam az Alaptörvény kimondja, hogy az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. (lásd Alaptörvény Szabadság és Felelősség VII. cikk (4) Az Ehtv. pedig azt mondja ki, hogy a közjó előmozdítása érdekében együttműködési megállapodást is köthet az állam és az egyház. (lásd: Ehtv. 9. §) Munkámban bemutattam a bevett egyházakat is, akik olyan bejegyzett egyház, amellyel az állam a közösségi célok érdekében történő együttműködésről átfogó megállapodást kötöttek. (Ehtv. 9/G. § (1).

A negyedik kérdésre adott válaszban megállapíthatjuk, hogy napjaink magyar egyházi szabályozási elvei többnyire az osztrák, román és cseh többszintű elismerési gyakorlatot ötvözi a korábbi elismerési feltételek szigorításával. Ahogy munkámban bemutattam Magyarországon jelenleg 2019 óta (Ehtv. II. fejezet A vallási tevékenység és a vallási közösség jogállására vonatkozó általános szabályok) négy szintű szabályozás van:

1. vallási egyesület
2. nyilvántartásba vett egyház
3. bejegyzett egyháza
4. bevett egyházak

Az ötödik kérdésre adható legteljesebb válasz érdekében munkámban kifejezetten a vallásszabadság és meggyőződés szemszögéből nézve próbáltam bemutatni, hogy a szólásszabadsággal nem csak együtt, de egymással szemben is álló fogalmak. Nyugati típusú berendezkedésekben a szabadság mint olyan igen tekintélyes részben van jelen a hétköznapi életben és az emberekben. Ez a folyamat a technológia fejlődés és a megvilágosodás folyamatának szerves velejárójaként épült be, akár csak az uniós alapelveket tekintve is emberek, eszmék, a munkaerő, áru és a tőke szabad áramlásaként van jelen. Mégis az egyén akaratának korlátlan érvényesítésének pontosan

a társadalomban jelenlévő vallás és az ezekből fakadó erkölcsi gátak szabják meg. Jövőbeni multikulturális társadalomban ez az együttélés velejárájaként fog, vagy jelent már meg, itt az, hogy a vallási és egyéb meggyőzések védelmére a szólásszabadság korlátozása a megfelelő megoldás. Ez szerintem nem áll fenn, mert az alkotmánynak nem a különálló jogokat kell védenie, hanem ezek együttesét hiszen nem jelenthető ki, hogy egyik korlátozása az magával vonja a másik jobb érvényesíthetőségét. Társadalmi tolerancia szint határozza meg leginkább, hogy a közvélemény formálóinak és, vagy a hatalom gyakorlójának közbe kell e lépniük a társadalmi folyamatok szabályozásával. Jelenleg ez inkább Nyugat-Európában jellemző és még Magyarországon nem tapasztalható lényegi változás, itt megjegyezném, hogy amikor “nyugati típusú” vagy “multikulturális” társadalomról írok, az nem jelenti sem annak felmagasztalását, sem követendő példakénti bemutatását.

Hivatkozott szakirodalom

Ádám Antal: „Az egyház és az állam viszonya” in Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Egyházjog rovat, rovatszerkesztő: Szuromi Szabolcs) <http://ijoten.hu/szocikk/az-egyhz-s-az-llam-viszonya>(Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

ADRA Alapítvány www.adra.hu (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

Andok Mónika: Trendek az online vallási folyamatokban a koronavírus-járvány idején Magyarországon. Médiakutató 22.3/4, 2021, 15-23.

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Osiris Tankönyvek Bp., 2006.

Antal Ádám: Bölceletek, vallások, jogi alapértékek. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi kar, 2015.

Arsboni: Nem felhőtlen szabályozás. 2018. <https://arsboni.hu/nem-felhotlen-a-szabalyozas/> (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

Árva Zsuzsanna (2013): *Miként büntethető a hajléktalanság?*<https://jogaszvilag.hu/szakma/mikent-buntetheto-a-hajlektalansag/> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

A keresztény társadalmi tanítás, sorozatszerkesztő: Horány Özséb, Vigilia Kiadó, Budapest-Pécs,1990, 23-25.

A magyarországi bevett egyházak név-és címjegyzéke. Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest, 2014.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája 15 (2) Neten: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU> Letöltés dátuma: 2021.07.13.

Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata Neten: <http://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm> Letöltés dátuma: 2021.07.13.

Bába Iván- Borbás Beatrix szerk. II. könyv: A társas érintkezés keretei és formái. Egyetemi tankönyv. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2021.

Bácskai K., *Boldogok a kicsinyek. Az evangéliumi kicsinység vizsgálata a szinoptikusokban, tekintettel annak krisztológiai, ekkleziológiai és szociális aspektusaira* doktori dolgozat, Evangélikus Hittudományi Egyetem (Újszövetségi Tanszék), Budapest 2006, 45-53.

Balogh Zsolt: Alapjogok korlátozása az új alkotmányban. Pázmány Law Working Papers 2011/19 Neten <http://d18wh0wf8v71m4.cloudfront.net/docs/wp/2012/2011-19.pdf> Letöltés dátuma: 2021.07.14.

Balogh Zsolt- Hajas Barnabás: Az Országos Bírósági Hivatal Alaptörvény – Szabadság és felelősség című tananyaga, 2012: Élethez való jog és magánszféra védelme

[http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_szabadsag/lecke2_lap2.html#:~:text=Mag%C3%A1nszf%C3%A9ra%20v%C3%A9delme%20Az%20Alapt%C3%B6rv%C3%A9ny%20%C3%BAj%20hivatkoz%C3%A1si%20ala-](http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_szabadsag/lecke2_lap2.html#:~:text=Mag%C3%A1nszf%C3%A9ra%20v%C3%A9delme%20Az%20Alapt%C3%B6rv%C3%A9ny%20%C3%BAj%20hivatkoz%C3%A1si%20ala)

pot%20teremt,az%20otthon%2C%20kapcsolat-tart%C3%A1s%20%C3%A9s%20j%C3%B3%20h%C3%ADrn%C3%A9v%20tiszteltben%20tart%C3%A1s%C3%A1ra. Letöltés dátuma: 2023.02.06.

Balla Zoltán, *A rendészet*, Rejtjel Kiadó, 2015. https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/dr_-balla-zoltan-a-rendeszet-2015.original.pdf Letöltés dátuma: 2022.01.08.

Barzó Tímea- Lábady Tamás- Navratyil Zoltán - Csehi Zoltán -Kenderes Andrea, Családjog a 2013. évi V. törvény alapján, Budapest, Menedzser Praxis, 2014.

Belovics E., Gellér B., Nagy F., Tóth M. *BÜNTETŐJOG I. A 2012. évi C. törvény alapján.* Budapest: HVG Orac, 2013.

Belovics E, Molnár GM, Sinku P. *Büntetőjog II.* Második kiadás ed. BÉLA B, editor. Budapest: HVG Orac Lap és könyvkiadó Kft. ; 2013.

Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási Portál (2018) : *2018. évi országos hajléktalan közfoglalkoztatási mintaprogram* <https://kozfoglalkoztatasi.kormany.hu/2018-evi-orszag-os-hajlektalan-kozfoglalkoztatasi-mintaprogram> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Bennett C: *Time to let go: remaking humanitarian action in the modern era.* ODI, London, UK, 2016, 17-21.

BeranFerenc–Lenhardt Vilmos.,*Az ember útja, Az egyház társadalmi tanítása,* Budapest, SZIT 2017.

Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.: *Egyházi támogatások. 2023.* <https://bgazrt.hu/tamogatások/egyhazi-tamogatások/> (Letöltés dátuma: 2023.10.02.)

Bodony István: *A személyes adatok védelme a bűnüldözésben.* Acta Humana, 1998. 32. 84.

Budai Balázs Benjámin: *Bevezetés a digitális állam hivatali infrastruktúrájának kihívásai*. Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2018.

Budapest Terézváros Gyülekezet www.adventista.hu/terezvaros (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

Chronowski Nóra: Előadásvázlat A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága Szekularizált állam és világnézeti semlegesség 2016. november 21., URL: http://alkjog.elte.hu/wp-content/uploads/Gondolat_Lelkiismeret_Vallas_eavazlat_2016_osz.pdf, letöltés dátuma: 2020. 12.18.

Concha Győző: Politika, II. kötet, Grill Károly, 1907.

Coppola, Raffaele: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per un ordinamento dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. In: Il diritto Ecclesiastico, 98. évf. 4. sz. 1988. - pp. 310-315.

Cselekvő Közösségek Wiki : *Közösségfejlesztés a mélyszegénységben élő közösségekkel* <https://cskwiki.hu/pub/kozossegfejlesztes-a-melyszegenysegben-elo-kozossegekkel-szerkesztheto/> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Csiki Ottó: A gyermek családi jogállása, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.

Deloitte: Globális Humán Erőforrás Trendek – 2020 <https://www2.deloitte.com/hu/hu/pages/emberi-eroforras/articles/global-human-capital-trends.html>(Letöltés dátuma: 2023.07.14.)

Digitális Állampolgársági Program – 2024 <https://dap.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

Digitális Állampolgárság Program: Szintet lép az elektronikus ügyintézés. Ismerd meg a Digitális Állampolgárság Programot! 2024. <https://dap.gov.hu/program> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

Dobszay János: Állam, egyházak Magyarországon 1989-2004 (15 év a rendszerváltástól az európai uniós csatlakozásig). Egyházfórum Alapítvány, Budapest, 2004.

Domonkos Katalin: Cyberbullying: Zaklatás elektronikus eszközök használatával. *Alkalmazott Pszichológia* 2014, 14(1):59–70. http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2014/05/APA_2014_1_Domonkos.pdf (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

Dr. Misi László volt Heves megyei főügyész balatonlellel előadásának szerkesztett szövege

Egyed István, A sajtószabadság fogalma, Magyar Sajtótudományi Társaság, Budapest, 1943

Egyházi Nyilvántartó Rendszer 1.0. <https://egyhazi.emmi.gov.hu/> (Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

Eszteri Dániel: A mesterséges intelligencia fejlesztésének és üzemeltetésének egyes felelősségi kérdései, In *Infokommunikáció és jog*. 2015. 12. évf. 62-63. sz., 47-57.

Európai Parlament: *Mi az a mesterséges intelligencia és mire használják?*<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200827STO85804/mi-az-a-mesterseges-intelligencia-es-mire-hasznaljak>(Letöltés dátuma: 2023.07.14.)

Fedor Tibor: Egyház-finanszírozás Magyarországon. http://www.mtatk.hu/interreg/kotet2/20_fedor.pdf(Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

Felzárkózó települések, 2022 <https://fete.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

Ferenc pápa megrendítő beszéde a szegények világnapján: Ők nyitják meg nekünk a mennybe vezető utat! 2017. november 19.<https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-megrendito-beszede-szegenyek-vilagnapjan-ok-nyitjak-meg-nekunk-mennybe-vezeto-utat> (A kutatás dátuma 202.07.06.)

Ferenc pápa: Evangelii Gaudium apostoli buzdítás 197-216. pont, SZIT, Budapest 2014.
Ferenc pápa Az evangélium öröme kezdetű apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az istennek szentelt személyeknek és a világi híveknek az evangélium hirdetéséről a mai világban. 2013. november 24. <https://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=451>(Letöltés dátuma: 2022.06.02.)

Ferenc pápa: Öllelek benneteket! Beszéd a fiatalokhoz, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, Budapest, 2014.

Ferenc pápa, Az irgalom egyháza, Európa Könyvkiadó, Budapest 2014.

Filó Erika, Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, szülői felelősség, gyermekvédelem. HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015.

Fischl Vilmos: A nemzetközi egyházi szervezetek szerepe az államközi valamint csoportok közötti konfliktusok és válságok kezelésében. Doktori (PhD) értekezés Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2006.

Flavius, Josephus, *A zsidó háború (Jos. Bellum)*, ford. Révay József, Budapest, 1963.

Gáva Krisztián: Az Alaptörvény értékei, Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2021, 21-22.

Gál Ferenc: Az üdvtörténet misztériumai. Szent István Társulat, Budapest, 1967.

Gyarmati Ildikó: Egyházi protokoll, Ecclesia Kiadó, Budapest, 2018.

Halász Iván, Alkotmányjog, Dialóg Campus, Budapest, 2018.

Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Habermas, Jürgen: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása, Századvég Gondolat, Budapest, 1993., 138-141.

Herger Cs. Eszter: Mozaikok a házassági jog történetéből természetjogi nézőpontból. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Mozaik Kiadó, 2025.

Hernández, J. A. – Keogh, J. – Martinez, F.: SAP R/3 kézikönyv, Panem Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007.

Hofher J SJ: Tegyétek meg azt, amit lehetséges! In: *Szív*, 2013. július/augusztusi szám.

Hossó Nikoletta: PROTOKOLL a diplomácia és a nemzetközi kapcsolatok hátterében. L'Harmattan, Budapest, 2015.

Hungary Helps, 2022 <https://hungaryhelps.gov.hu/vezetes/> (Letöltés dátuma: 2022.01.08.)

HVG: Szerver vagy felhő? Nem könnyű kérdés, de segítünk 2019.02.15. https://hvg.hu/brandchannel/lenovo_20190215_szerver_felho_cegek (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

Istentiszteletek.hu (2023) <https://istentiszteletekonline.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.01.19.)

Jany János, *A világ főbb jogrendszerei*, egyetemi jegyzet, Piliscsaba, 2011. [https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/jany_janos-a_vilag_fobb_jogrendsze-rei\(2\).pdf](https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/jany_janos-a_vilag_fobb_jogrendsze-rei(2).pdf) (A kutatás dátuma: 2024.10.01.), 29.

Jelenits I., *Jézus és a szegények* in *Kinyilatkoztatás és emberi szó* (szerk. Mohay T.), Új Ember Kiadó, Budapest 1999, 231–248.

Kardos Gábor (2001): A lakhatáshoz való jog (A nemzetközi jog felfogása és a Magyar Alkotmánybíróság határozata). *Fundamentum* 2001 1. szám, 99-102. <http://fundamentum.hu/sites/default/files/01-1-07.pdf> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Karoliny, M- Pooór, J.: *Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv*. Budapest, Complex Kiadó, 2010, 37-39.

Kevevári, István, A világi és a spirituális hatalom kapcsolata a reformáció korában. *POLGÁRI SZEMLE: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT* 14.1-3 (2018): 77-89.

Kirschner-Briski Barbara (2022): *Egyházainkkal a társadalom szolgálatában. 2010-2020*. Miniszterelnökség, Budapest.

Kiss Z. K. – Kiss D. B.: *A vizuális művészetek és a jog (1. A képzőművészet szabályozása)*. 111-112. Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság, Médiatudományi Intézet, 2019.

Krajnyák Enikő: Az állam és az egyház elválasztásának különböző modelljei. *Miskolci Jogtudó* 2020/1. szám 59–65.

Kober, Martin: *Der Grundrechtsschutz in der Europäischen Union*. München, Herbert Utz Verlag, 2008, 156-157. oldal.

KLIK vs. egyházak: hol jobb tanulni, hol jobb dolgozni? http://tizperciskola.blog.hu/2016/09/15/klik_vs_egyhazak_hol_jobb_tanulni_hol_jobb_dolgozni (A kutatás dátuma 2021.09.13.)

Kocsis I., *A hegyi beszéd*, Jel Kiadó, Budapest 1998.

Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. V. törvényhez, *Negyedik Könyv (Családi jog)*, szerk. Vékás Lajos/Gárdos Péter, Wolters Kluwer, Budapest, 2014.

Lengyel Nóra Zsuzsanna: Az egyházak és az egyházi intézmények finanszírozása Magyarországon. Új Magyar Közigazgatás, 9. évf. különkiadás, 2016, 23-34.

Liber Ádám: Személyes adatok nemzetközi továbbítása. Az új adatvédelmi törvény margójára. *Infokommunikációs és Jog*. 2011/5. (46.) 179-187. <https://infojog.hu/liber-adam-szemelyes-adatok-nemzetkozi-tovabbitasa-az-uj-adatvedelmi-torveny-margojara-2011-5-46-179-187-o/> (Letöltés dátuma: 2021.07.13.)

Lovasberényi Református Egyházközség: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené! (2023.03.05.) Igét hirdet: Hajdú Szabolcs Koppány református lelkész. https://www.youtube.com/watch?v=xCb_7PB11rE (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

Lukács L: A keresztény szabadság politikai dimenziói a felszabadítási teológia tükrében http://real.mtak.hu/19498/1/Lukacs_Laszlo_Sapientiana_2014_2_u_134343.961678.pdf (Letöltés dátuma: 2022.06.02.)

Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó Budapest, 2003.

Magyar Katolikus Lexikon II. Bor-Éhe. Szent István Társulat Budapest. 1993 (Főszerk., Dr. Diós István).

Magyar Katolikus Lexikon: Család. 2013. <http://lexikon.katolikus.hu/C/Csal%C3%A1d.html> (Letöltés dátuma: 2022.11.08.)

Magyar Máltai Szeretetszolgálat. <https://maltai.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

Magyar Katolikus Püspöki Kar: Igazságosabb és testvériesebb világot!körlevél, 1996.
<http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=184> (Letöltés dátuma: 2022.06.02.)

Magyarország Kormánya: Forradalmi változások a következő két évben a digitális ügyintézésben. 2023. <https://kormany.hu/hirek/forradalmi-valtozasok-a-kovetkezo-ket-evben-a-digitalis-ugyintezesben> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

Menedzsment Fórum: Az SAP rendszer rövid bemutatása. 2001. http://www.mfor.hu/cikkek/vallalatok/Az_SAP_rendszer_rovid_bemutatasa.html (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

Mezei Kitti- Tóth Dávid: *Információs bűncselekmények*, In: *Büntetőjogi Szemle* 2015/1-2. szám, 68-73.

Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet. Osiris kiadó, 1999.

Mezey Gergely S. J.: *A szegénygondozás és a karitás az első keresztény századokban*. Megjelent az *Egyházi Lapok* LV. évf. 1932. év. 12. sz.

Mező István: Személyes adatok védelme az Európai Unió jogában és Magyarországon (PhD értekezés), Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2009.

Mihalec Gábor: A lelkipozítás és a pszichoterápia határkérdései a házassággondozásban, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2013
http://corvina.kre.hu:8080/phd/Mihalec_Gabor_Disszertacio.pdf (Letöltés dátuma: 2022.11.08.)

Mikli Éva: A segítő szakemberrel kapcsolatos elvárások, a szakember lehetséges szerepei, kompetenciája a segítő kapcsolatban. NSZFI. Új Magyarország Fejlesztési Terv. 2008.

F. Monfort: A szeretet hite. Opus Mystici Corporis Verlag. OMC Bécs 1978.

Molnár Aranka, Peták Péter, Vercseg Ilona (szerk.): *Közösségi lehetőségek a mélyszegénység elleni küzdelemben. Önszerveződés és szakmaközi együttműködés. Módszertani útmutató*, 2014, 15-16. http://autonomia.hu/wp-content/uploads/2016/02/TA-MOP513_kozfejl_modszertani_edok.pdf (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Monostori László: V. könyv: Egyházi protokoll. Közszolgálati protokoll. Egyetemi tankönyv. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2018.

Munkajog. hvg különszám 2019/2. május, 9.

Nemeshegyi P., *Jézus és a szegények* in *A Szív* 96/10. (2010. október), 47–49.

Németh Margit – Virág György: Pedagógusok felkészítése az erőszakos bűncselekmények (iskolai erőszak, családon belüli erőszak, szexuális bántalmazás, internetes online abúzus) gyermekáldozatainak támogatására. 2013 http://eszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/04/Pedagogus_k%C3%A9zik%C3%B6nyv_v%C3%A9gs%C5%91.pdf (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus programfüzet, 2021 <https://www.iec2020.hu/sites/default/files/media/file/file/2021/08/24/Programfu-zet.pdf> Letöltés dátuma: 2022.07.06.

Népszabadság, 2015.01.12. Titkolták a számokat: elithálózatot épít az állam <http://nol.hu/belfold/elithalozatot-epit-az-allam-1509167> (A kutatás dátuma 2021.09.13.)

Neusner, J., *The Mishnah*, Yale University Press: London, 1988.

Nyolc új körzeti megbízott rendőrt mutattak be Dunaújvárosban (2016. július 28.) <https://www.feol.hu/vezeto-hirek/dunaujvaros-rendor-korzeti-megbizott-susztar-tamas-2207611/> (Letöltés dátuma: 2023.06.09.)

Piac és Profit: A felhő jogi környezete- adatvédelem és hazai szabályozás. 2017.
https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/a-felho-jogi-kornyezete-adatvedelem-es-a-hazai-szabalyozas/ (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

Pergel Józsefné: *A számítógépes család és egyéb számítógépes bűncselekmények*, In: *Statistikai Szemle* (2001), 79. 9. sz. 763-775.

Petró-Tibor-Hornyacsek Júlia: Az egyházak, mint társadalmi szervezetek lehetséges helye és szerepe az árvízi védekezésben. *Műszaki Katonai Közlöny*, XXII. évfolyam, 2012. 2. szám, Budapest, 2012. szeptember, Budapest, 124-139. oldal

Poszeidon (EKEIDR) Irat- és Dokumentumkezelő rendszer: Termékleírás. 2022.
https://www.ekeidr.hu/reszletes_leiras/(Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

SAP, 2023. <https://www.sap.com/index.html> (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

Sáfár Brigitta, A humanitárius segítségnyújtás elméleti és gyakorlati kérdései a Vöröskereszt nemzetközi tevékenységének tükrében, Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katona Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2018. https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/S%C3%A1f%C3%A1r%20Brigitta_Doktori%20%C3%A9rtekez%C3%A9s%20tervezet_20180402.pdf (Letöltés dátuma: 2021.11.22.)

Sanders, E. P., *Jewish Law from Jesus to the Mishnah*. Five Studies. SCM Press: London, 1990

Sári János – Somody Bernadett: Alapjogok. Alkotmánytan II., Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

Sári János, Somody Bernadette: Alapjogok. Alkotmánytan II., 2008, Osiris kiadó, URL: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_alapjogok_alkotmanytan_ii/ch02s06.html, letöltés dátuma: 2021.07.13.

Schasching, J., *A pápák szociális enciklikái* (ford.: Sztrilich Ágnes) in *Távlatok* 1/1. (1991. Húsvét), 16–28.

Schanda Balázs: „A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga> (2018): <https://ijoten.hu/uploads/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga.pdf>, letöltés dátuma: 2020.12.18.

Schanda Balázs – Balogh Zsolt: *Alkotmányjog – Alapjogok*. Pázmány Press 2014.

Schanda Balázs: *Állami egyházjog (Vallásszabadság és vallási közösségek a magyar jogban)*. Szent István Társulat, Budapest, 2012.

Schanda Balázs: Az adóhányad-irányítás mint a vallási közösségek támogatásának módja. In: *Magistra et Fauix. Halustyik Anna emlékére*. Halász Zsolt (szerk.) Pázmány Press, Budapest, 2019, 343-354.

Schütz A., *A házasság*, Budapest 1940, 5. o. idézi Kuminetz Géza: a keresztények közötti házasság szentségi méltósága. 42. o. In: *Praec2007_1-2.pdf* (liturgia.hu) http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2007_1-2.pdf (Letöltés dátuma: 2022.11.08.)

Slonje, R., Smith, P. K. : *Cyberbullying: Another main type of bullying? Scandinavian Journal of Psychology*, 2008/49, 147–154.

Sohlmann Károly: *Bibliai igazságok kézikönyve*, Budapest, 1940, 61-62.

Sólyom László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001.

Sorsfordító Szolgáltató Központ (2023) <https://sorsforditokozpont.hu/> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Századvég (2010): Elemzés a 2010-es kormányváltást követő egyes AB határozatok soráról <https://adoc.pub/elemzes-a-2010-es-kormanyvaltast-kvet-egyeb-ab-dntesek-sorsa.html> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Sziklay Júlia: Az információs jogok, mint alkotmányos alapjogok. In: Jogelméleti szemle, 2010. 1. szám.

Sztanyekné Hossó Nikoletta: Politika és protokoll. Az első magyarországi pápalátogatás kulisszatitkai 25 év távlatából, CEPoliti Kiadó, 2017.

Tarjányi Zoltán: Pedagógia I. (A keresztény nevelés és oktatás története), Szent István Társulat, Budapest, 1998.

Tarsoly István (főszerk.) (1996-2000): Magyarország a XX. században. II. KÖTET Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Babits Kiadó, Szekszárd.

Tihanyi Miklós: A vallásszabadság különös alanyainak jogi lehetősége, PhD dolgozat, Pécs, 2016.

Trócsányi László – Schanda Balázs (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba, Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei, Harmadik átdolgozott kiadás (2014. őszi kiadás) HVG-ORAC, Budapest, 2014.

Pálos K., *Szegénység, szegénygondozás*, Martineum Könyvnyomda, Szombathely, 1934. http://mtdaportal.extra.hu/books/palos_karoly_szegenygondozas.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

Papp-Danka Adrienn: A digitális állampolgárság mint kompetenciarendszer. *HU ISSN 2061-179X*, 40. https://www.eltereader.hu/media/2014/06/Okt_inf_DNK_READER.pdf#page=40 (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

Peisser-Puli Edit: Szociális Alapszükségletek Mérése Magyarország Rurális Kistérségeiben, *Tér és Társadalom* 23. évf. 2009/1. 79-99.

Peter Mell and Timothy Grance: The National Institute of Standards and Technology (NIST) Definition of Cloud Computing (Szeptember 2011) <http://csrc.nist.gov/publications/PubsSPs.html#800-145>(A kutatás dátuma 2022.12.19.)

Ribble, M.: *Digital Citizenship in Schools. Second Edition. International Society for Technology in Education*. Eugene, Oregon, Washington, D.C, 2011.

Rovati, A., Mercy Is a Person. Pope Francis and the Cristological Turnin Moral Theology in *Jour-nal of Moral Theology* 6/2 (2017.), 48–69.

Sajgó Szabolcs: Szempontok a képernyőszenzmisek kultúrájának kialakításához, 2020 https://jezsuita.blog.hu/2020/03/22/szempontok_a_kepernyoszenzmisek_kulturajanak_kialakitasahoz (Letöltés dátuma: 2023.01.26.)

Sarkadi Zsolt (2019): Beer Miklós: *Játszva megoldhatnánk a hajléktalankérdést. Mégsem tesszük*. <https://444.hu/2019/01/22/beer-miklos-jatszva-megoldhatnank-a-hajlektalankerdest-megsem-tesszuk> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Sherwin-White, A. N., *The Trial of Jesus of Nazareth by S. G. F. Brandon, Gnomon*, 43. Bd., H. 6 (Sep., 1971), pp. 589-597.

Sitkei Zoltán: Törökországi földrengés túlélőinek segítése <https://adra.hu/cikkek/396-torokorszagi-foldrenges-tuleloinek-segitese> (Letöltés dátuma: 2023.03.14.)

Sue Johnson: Az érzelmekre fókuszáló párterápia a gyakorlatban. Oriold és társai Kiadó, Budapest, 2016.

Sue Johnson: Ölelj át! - Beszélgetések az életre szóló szerelem lehetőségeiről. Park Kiadó, Budapest, 2011.

Szabó Csaba, *A katolikus rendőrségi lelkipásztori lehetséges modell válaszai a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira*, Doktori PhD értekezés, Budapest, 2014, 8-11, 198. https://www.researchgate.net/profile/Szabo_Csaba3/publication/309177977_A_katolikus_rendorsegi_lelkipasztori_lehetseges_modell_valaszai_a_rendorok_erkolcsi_es_pszichikai_problemaira/links/59f9b091aca272607e2f9911/A-katolikus-rendorsegi-lelkipasztori-lehetseges-modell-valaszai-a-rendorok-erkolcsi-es-pszichikai-problemaira.pdf (Letöltés dátuma: 2023.06.09.)

Székely Dénes, Jézus és a politika. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 14.2 (2011): 195-209.

Obbágy L., *Az evangélium mint a szegények örömhíre az egyház katekézisében*, Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 2001.

Ohler, J. B: *Digital Community, Digital Citizen*. Corwin, London, United Kingdom.2010.

Oktatási Hivatal: *Az egyházi iskola igényes és sajátos nevelési intézmény – Kerekasztal-beszélgetés.* 2009. június 17. <http://ofi.hu/tudastar/egyhazi-iskola-igenyes>(Letöltés dátuma: 2021.11.19.)

Ollé János: A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei. In: *Oktatás-Informatika.* 2011/3-4. sz.

Ollé János, Lévai Dóra, Domonkos Katalin, Szabó Orsolya, Papp-Danka Adrienn, Czirfusz Dóri, Habók Lilla, Tóth Renáta, Takács Anita és Dobó István: *Digitális állampolgárság az információs társadalomban.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

Ökumenikus Segélyszervezet <https://segelyszervezet.hu/> (Letöltés dátuma: 2024.10.01.)

Zagano, Phyllis, Ferenc pápa és a szegénység, 2016. december https://epa.oszk.hu/02300/02395/00093/pdf/EPA02395_erted_vagyok_160_27.pdf (A kutatás dátuma 2022.07.06..)

Zrinszky László : Neveléelmélet. Műszaki Könyvkiadó, Bp.,2002.

A II. Vatikáni Zsinat GAUDIUM ET SPES kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világba, 1965. december 7.

Velkei Tamás (2019): „*Mindegyik hajléktalannak jut elég férőhely a fővárosban és vidéken is*”<https://www.magyarhirlap.hu/belfold/20191001-mindegyik-hajlektalannak-jut-eleg-ferohely-a-fovarosban-es-videken-is> (Letöltés dátuma: 2023.04.06)

Velkei Tamás: Kiemelt rendőri figyelem az egyházi intézményeknek 2016.08.08. <https://magyarnemzet.hu/belfold-archivum/2016/08/kiemelt-rendori-figyelem-az-egyhazi-intezmenyeknek> (Letöltés dátuma: 2023.06.09.)

Verebics János: *Az információs bűncselekmények és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének lehetősége az új Btk.-ban* In: *Gazdaság és Jog* 2013. évi 2. lapszámában (3-7. o.) <http://ujbtk.hu/dr-verebics-janos-az-informacios-buncselekmenyek-es-az-elektronikus-adat-ideiglenes-hozzaferhetetlenne-tetelenek-lehetosege-az-uj-btk-ban/> (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

Verestói Nárcisz: *Hogyan változik meg a viselkedésünk az interneten.* 2018.10.11. <https://www.magyarKurir.hu/hirek/hogyan-valtozik-meg-viselkedesunk-az-interneten-kiberpszichologus-gyermekek-vedelmeben> (Letöltés dátuma: 2023.05.07.)

Világgazdaság: *Nem maradhat le Magyarország a mesterséges intelligencia versenyében.* <https://www.vg.hu/kozelet/2019/06/nem-maradhat-le-magyarorszag-a-mesterseges-intelligencia-versenyeben>(Letöltés dátuma: 2023.07.14.)

Visontai - Szabó Katalin: *A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái.* Doktori értekezés, Szeged, 2014.

Völlink, T., Bolman, C. A. W., Dehue, F., Jacobs, N. C. L.: *Coping with Cyberbullying: Differences between Victims, Bully-victims and Children no Involved in Bullying.* *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 2013/23, 7–24.

XIII. Leó *Rerum Novarum Enciklika* (1891. május 15.): *Leonis XIII. P.M. Acta*, XI, Romae 1892, 92-144.

Jogszabályok

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.)

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. tv.

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája Neten: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU> (Letöltés dátuma: 2023.06.18.)

EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2016/679 RENDELETE (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) https://www.naih.hu/files/GDPR_TXT_HU.pdf (Letöltés dátuma: 2021.08.11.)

2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról (Ehtv.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100206.tv> (Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (Letöltés dátuma: 2020.12.18.)

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV> (Letöltés dátuma: 2022.01.08.)

A Kormány 61/1994. (IV.20.) Korm. rendelete a Tábori Lelkészi Szolgálatról

Az Alkotmánybíróság 17/2017. (VII. 18.) AB határozata [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/eba4f051fbf22fe7c1258081005e07b8/\\$FILE/17_2017%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/eba4f051fbf22fe7c1258081005e07b8/$FILE/17_2017%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf) (Letöltés dátuma: 2022.02.22.)

1997. évi CXXIV. törvény az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700124.tv> (Letöltés dátuma: 2022.02.22.)

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv> (Letöltés dátuma: 2022.02.22.)

2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100189.TV> (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2016/679 RENDELETE (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adat-védelmi rendelet) https://www.naih.hu/files/GDPR_TXT_HU.pdf (Letöltés dátuma: 2022.12.19.)

2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról

42/2000 (XI.9.) AB határozat <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/C5F37E8A8DF99038C1257ADA00525793?OpenDocument> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

38/2012 (XI.14.) AB határozat <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1C19F4D0CFDE32FBC1257ADA00524FF1?OpenDocument>(Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

Az Alkotmánybíróság 39/2012. (XII. 6.) AB határozata az Alkotmánybíróság 38/2012. (XI. 14.) AB határozatának kiegészítéséről <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12163.pdf> (Letöltés dátuma: 2023.04.06.)

2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600150.TV> (Letöltés dátuma: 2025.06.26.)

2017. évi XC. tv. a büntetőeljárásról (Be.)

A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2023. évi CIII. törvény a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályai-ról <https://njt.hu/jogszabaly/2023-103-00-00> (Letöltés dátuma: 2024.09.10.)

Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról